

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
2016-YL-080**

ZABİTİN HARB ÇANTASI

**HAZIRLAYAN
Mustafa KAYA**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV**

AYDIN-2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Mustafa KAYA tarafından hazırlanan “Zabıtın Harb Çantası” başlıklı tez, 27/ 09/2016 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan : Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV	ADÜ	.....
Üye : Doç. Dr. Hasan GÜLTEKİN	ADÜ	.....
Üye :Yrd. Doç. Dr. Ali ILGIN	İÜ	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla ..... tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve bunları kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2016

Mustafa KAYA

ÖZET

ZABİTİN HARB ÇANTASI

Mustafa KAYA

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV

2016, 329 sayfa

Medeniyetlerin ayakta kalmasında ve gelişmesinde en önemli unsurlardan biri askerî güçleridir. Bu yüzden insanların hayatında askerî varlık çağlar boyu önemli bir yer tutmuştur. Tarih sahnesine adlarını kahramanlıkla yazdıran Türklerin asker-millet özelliği, İslam öncesinde “alp” olarak adlandırılan kahraman askerler ve İslamiyet’le beraber de “alperen” adlı serdengeçtilerle temsil edilmiştir. Şehitlik, gazilik gibi kavramların da başka toplumlardan farklı bir önem kazandığı tarihimizde, onlarla ilgili olaylar bir yaşama refleksi olarak nesillerden nesillere aktarılmıştır.

Türk milletinin hayatına bu derece nüfuz eden askerlikle ilgili bugüne kadar çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmada esas alınan ve içindeki askerî terimlerin seçildiği kitap, “ilk harp tarihçilerimizden” sayılan Bursalı Mehmet Nihat’ın “Zabitin Harb Çantası” adlı kitabıdır. Çalışmamızın ilk kısmında yazarın eserleri ve kendisi hakkında bilgi verdik. “Zabitin Harb Çantası” adlı metnin transkripsiyonlu çevirimini yaptık. Yazar bu kitapta piyade, süvari, topçu gibi birçok sınıfı ve bunların kullandıkları silahları ayrıntılı olarak ele almış, Alman ordusunda ve bizde geri hizmetleri, çeşitli sınıfların talim ve terbiyesi, harita ve arazi üzerinde tatbikat, tatbikatlarda hakem hizmetleri ve askerî amaçlı geziler hakkında bilgi vermiştir. Alman ordu talimnamesinin gerekli gördüğü yerlerinden çeşitli çeviriler yaparak bunu Türk ordusunun talimnamesi ile karşılaştırmıştır.

Çalışmamızın ikinci kısmında kitapta geçen askerî terimleri tespit edip bunları açıklamaya çalıştık. Ayrıca Türkçe *ateş* kelimesinin Farsça gösterilmesi gibi kaynaklarda yanlış olan bilgileri düzeltmeyi hedefledik.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Mehmed Nihad, Zabitin Harb Çantası, Askerî Terim

ABSTRACT

OFFICER’S MILITARY BAG

Mustafa KAYA

Master’s Thesis, Turkish Philology Department
Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV

One of the most important factors in the survival and development of civilization are the military forces. So military presence in the lives of people throughout the ages has occupied an important place. Throughout the history Turkish soldier-nation feature is represented by brave soldiers, named as “Alp” in pre-Islamic team and named as “Alperen” after Islam. In our history, the important concepts such as martydam and veterans, gaininy a different mather from other communities have been passed on through generations as a survival reflex event associated with them.

The military service, penetrated deeply into Turkish people’s culture, has been researched so many times. The book which has been taken as a basic in this study and provides many military terms is the book of “Officer’s Military Bag” by Bursalı Mehmet Nihat, who is considered as one of the “first war historians”. We have given information about the author and his works in the first part of our research. We did the transcription of the text “Officer’s Military Bag”. In this book, the author who studied on logistics in Turkish and German army, military branches like infantry, cavalry, artillery and the weapons used, gave information on teaching and training of various military arms, practice both on map and field, referee services on practices and military expeditions. He compared Turkish army’s field manual with German army’s by making various translations where he thought it was necessary.

In the second part of our research, we tried to find out the military terms that are mentioned in the book and tried to explain them. Also, we aimed to correct some incorrect information in the resources such as the word ateş which is thought as Persian origin whereas it is actually Turkish origin.

KEYWORDS: Mehmed Nihad, Zabitin Harb Çantası, Military Term

ÖN SÖZ

“Zabitin Harb Çantası” adlı eserin transkripsiyonlu olarak çevirimi, bu eserdeki askerî terimlerin tespiti ve incelenmesi çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Tespit edilen terimler anlamlandırılıp hangi dilden oldukları belirlenmiştir. Askerî terimler üzerinde bazı çalışmalar yapılsa da “asker millet” olarak tarihe geçen Türk milletinin bu konudaki gelişimini gösterecek birçok çalışmanın daha yapılması gerekmektedir. Biz burada Osmanlı’nın son ve yeni kurulan Cumhuriyet’in ilk zamanlarında kullanılan, günümüz terminolojisine de ışık tutan askerî terimleri bilimsel yönden ele alıp inceleyerek bu alandaki çalışmalara katkıda bulunmak istedik. Çünkü Nihal Atsız’ın dediği gibi *Türk devleti yegânedir, değişen sadece isimler ve hanedanlardır.*

Araştırmanın “Giriş” kısmında çalışmanın konusu ve alanı, amacı, çalışmada uygulanan yöntemler, konuyla ilgili yapılmış çalışmalar ve konuya dair incelenen eserlerle ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Ele alınan terimlerin anlamlarıyla ilgili doğru bilgiler verebilmek için hem günümüz kaynaklarından yararlanılmış hem de eserin yazıldığı dönemle ilgili mümkün olduğunca çok kaynaktan istifade edilmiştir. Çalışmamızda doğrudan yararlandığımız eserlerin yanı sıra konuyla ilgisi olduğunu düşünerek incelediğimiz fakat alıntı yapmadığımız eserler de kaynakça bölümünde gösterilmiştir.

Türk dilinin birçok alanını ilgilendiren böyle geniş bir araştırma sırasında pek çok eksik ve yanlış olabileceğinin farkındayım. Bununla birlikte kelimelerin anlamlarıyla ilgili olarak tutarlı ve kabul edilebilir açıklamalar yapmaya gayret ettim. Bu çalışma Türk diline ve askerî terminolojiye küçük bir katkı sağlayabilirse bundan mutluluk duyacağım. Çalışmam sırasında desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Ahmed NAHMEDOV Hocama, sürekli yanımda olup sabırla bana yardım eden Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU Hocama, yardımları için Arş. Gör. Cihan DOĞAN Hocama ve Fadime DEMİRDÖĞEN Hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa KAYA

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
ÖN SÖZ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xxi
EKLER DİZİNİ.....	xxiii
GİRİŞ	1
1. ZABİTİN HARB ÇANTASI	12
2. BEŞİNCİ ÜSİM.....	13
2.1. äunÿf-ı Münferide Taèlim-nÀmeleri.....	13
2.1.1. Yirmi Sekizinci Faãıl – PiyÀde (öeyl 19, 20).....	13
2.1.1.1. TeşkilÀt ve techizÀt.....	13
2.1.1.2. PiyÀdeniñ silÀóları (öeyl 20)	16
2.1.1.3. PiyÀde mübÀrezesi için esÀsÀt.....	18
2.1.1.4. Avcı manâası	29
2.1.1.5. Òafif makineli tüfenk (otomatik) manâası	31
2.1.1.6. PiyÀde ùaúımı.....	32
2.1.1.7. PiyÀde bölüğü.....	35
2.1.1.8. PiyÀde ùaburu.....	38
2.1.1.9. PiyÀde alayı	42
2.1.2. Yirmi Douúzuncu Faãıl- SüvÀri (öeyl 21).....	44
2.1.2.1. MevÀdd-ı èumÿmiyye	44
2.1.2.2. Atlı bölük	45
2.1.2.3. SüvÀri makineli tüfenk ùaúımı	53

2.1.2.4. SüvÀri alayı.....	54
3. ALTINCI ÚISIM.....	61
3.1. Otuzuncu Faãıl	61
3.1.1. Birinci BÀb - Geri ÒidemÀtı (Alman EsÀsÀtına Göre) (öeyl 22 A).....	61
3.1.1.1. MevÀdd-ı eümÿmiyye.....	61
3.1.1.2. Demir yoluyla ikmÀl.....	62
3.1.1.3. äoñ inzÀl istasyonundan úruaèÀta naúliyyÀt	62
3.1.1.4. Aàirlúlar	63
3.1.1.5. Òafif úollar	65
3.1.1.6. İkmÀl cüzé-i tÀmmları	66
3.1.1.7. Ceb-òÀne ve yaúın muóÀrebe vesÀéiúi ikmÀli.....	69
3.1.1.8. İèÀşe.....	72
3.1.1.9. Òidmet-i äiúóíyye.....	76
3.1.1.10. Òidmet-i bayúariyye.....	80
3.1.1.11. BÀr-gir ikmÀli	81
3.1.1.12. MevÀdd-ı müstehleke-i fenniyye ikmÀli.....	81
3.1.1.13. SilÀó ve edevÀt ikmÀli	82
3.1.1.14. ÜserÀ naúli.....	82
3.1.2. İkinci BÀb - Bizde Geri ÒidemÀtı (öeyl 22 b).....	84
3.1.2.1. MevÀdd-ı eümÿmiyye.....	84
3.1.2.2. ÓarekÀt mınúruásında geri òidemÀtı.....	85
3.1.2.3. Menzil mınúruásında geri òidemÀtı	93
3.1.2.4. İèÀşe.....	98
3.1.2.5. ÒidemÀt-ı äiúóíyye.....	109
3.1.2.6. Ceb-òÀne ikmÀli	114
4. YEDİNCİ ÚISIM	121
4.1. Otuz Birinci Faãıl - Taèlim ve Terbiye	121
4.1.1. MevÀdd-ı eümÿmiyye.....	121

4.1.2. Piyâde ve makineli tüfenk.....	122
4.1.3. Süvâri	125
4.1.4. Üopcu	126
4.1.5. Muòâbere	127
4.1.6. Şimendüfer	127
4.1.7. Naúliyye	128
4.1.8. Úonferanslar	128
4.1.9. Òariúa üzerinde taùbiúât ve óarb oyunu	129
4.1.10. Arâøi üzerinde taùbiúât.....	130
4.1.11. Manevralar (ðeyl 23).....	130
4.1.12. Tenúid	131
4.1.13. Seyâóatler.....	132
4.1.14. Baèøi èumými niúâù naðar.....	132
4.2. Otuz İkinci Fañıl - Óakem Òidmeti.....	135
4.2.1. Mevâdd-ı èUmýmiyye	135
4.2.2. Óakemiñ âýret-i faèâliyyeti.....	137
4.2.3. Taèarruøuñ óúúm ve taúdiri	140
4.2.4. Müdâfaeanıñ óükm ve taúdiri	141
4.2.5. Eslióa teéâirâtı.....	142
5. ASKERÎ TERİMLER	148
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	310
KAYNAKLAR	315
EKLER.....	323
ÖZGEÇMİŞ	329

KISALTMALAR DİZİNİ

ağ. m.t.	: Ağır makineli tüfek
Alm.	: Almanca
a.m.t.	: Ağır makineli tüfek
Ar.	: Arapça
As.	: Asker, askerî, askerlik
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı, basım
c.	: Cilt
cm	: Santimetre
çev.	: Çeviren
Der.	: Derneği
Derg.	: Dergisi
Dr.	: Doktor
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
Eğt.	: Eğitim
ETÜ	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
Gnkur.	: Genelkurmay
h.	: Hafif
h.m.t.	: Hafif makineli tüfek
ilh.	: İlâ âhir
İt.	: İtalyanca
K. / k.	: Komutan
kg	: Kilogram

KK	: Kara Kuvvetleri
KKEK	: Kara Kuvvetleri El Kitabı
KKK	: Kara Kuvvetleri Komutanlığı
KKM	: Kara Kuvvetleri Muhtırası
KKT	: Kara Kuvvetleri Talimnamesi
KKY	: Kara Kuvvetleri Yönergesi
KKYY	: Kara Kuvvetleri Yardımcı Yayını
km	: Kilometre
Kur.	: Kurmay
m	: Metre
Mac.	: Macarca
Mak. Tab.	: Makineli tabanca
Mak. Tf.	: Makineli tüfek
mm	: Milimetre
Moğ.	: Moğolca
MÖ	: Milattan önce
Mrk.	: Merkez
MSB	: Millî Savunma Bakanlığı
MT	: Müşterek Talimname
M.t./m.t.	: Makineli tüfek
Onb.	: Onbaşı
P.Tf.	: Piyade tüfeği
Rum.	: Rumca
s.	: Sayfa
T.	: Türkçe
ţ.	: Top, topu

Tab.	: Tabanca
TDK	: Türk Dil Kurumu
TS	: Türkçe Sözlük
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
Uçs. Mak. Tf.	: Uçaksavar Makineli tüfeği
vb.	: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	: Ve devamı, ve diğerleri
Vet.	: Veteriner
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayını, yayınları

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	: ʾ	ب	: B/b	پ	: P/p
ت	: T/t	ث	: Ṣ/ṣ	ج	: C/c
چ	: Ç/ç	ح	: H/h	خ	: Ĥ/ḥ
د	: D/d	ذ	: Z/z	ر	: R/r
ز	: Z/z	ژ	: J/j	س	: S/s
ش	: Ş/ş	ص	: Ṣ/ṣ	ض	: Ḍ ḏ/Ẓ ẓ
ط	: Ṭ/ṭ	ظ	: Ḍ/ḏ	ع	: ʿ
غ	: Ğ/ğ	ف	: F/f	ق	: Q/q
ك	: K/k	ك	: Ñ/ñ	ل	: L/l
م	: M/m	ن	: N/n	و	: V/v
ھ	: H/h	ی	: Y/y		

EKLER DİZİNİ

- Ek 1. Bursalı Mehmet Nihat Bey'in Balkan Harbi - Trakya Seferi eserinin 1. cildinde basılmış fotoğrafı, İstanbul 1924.....323
- Ek 2. Bursalı Mehmet Nihat Bey yarbay rütbesinde, İzmir 1926.....324
- Ek 3. Bursalı Mehmet Nihat Bey, eşi Sıdıka Hanım (Kirizman) ve oğlu Orhan (Kirizman) ile, İstanbul 1914.....325
- Ek 4. Bursalı Mehmet Nihat Bey (ay yıldızlı), Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte 326
- Ek 5. Bursalı Yarbay Mehmet Nihat Bey (ay yıldızlı) ve Kurtuluş Savaşı'nda Büyük Taarruz'a katılan subaylar 1922 327

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar keşif, ticaret, savaş gibi nedenlerle sürekli etkileşim halinde olmuş ve bu etkileşim kullanılan araç gereçlerden tüketilen malzemelere, silahlardan yaşam şekillerine kadar birçok alanda kendini göstermiştir. İnsanların gerek göçebe olarak gerekse yerleşik düzende yaşarken verdikleri var olma mücadeleleri, yaşamlarına yeni nesnelere birlikte yeni kavramların girmesini sağlamıştır. Özellikle askerî alandaki gelişme ve uygulamalar; hayatta kalma mücadelesi veren ya da gelişmek, ilerlemek, refaha ermek isteyen toplumların rehberi olmuştur. Günümüzde bile birçok bilimsel buluşun temelinde askerî amaçların yattığı yadsınamaz bir gerçektir.

Asker millet olarak tarihe geçen Türklerin günümüze kadar çeşitli nedenlerle etkileşime girmediği toplum çok azdır. Karşılaştığı her toplumla dil, kültür, inanç gibi birçok alanda ister istemez alışverişte bulunmuş Türklerin günlük konuşma dillerinde bile her devirde bu izleri görmek mümkündür. Dilin canlı yapısı karşılaştığı koşullara uyum sağlamış, yeni kavram ve olgularla kavram haritamız genişlemiş, nesilden nesile aktarılan dağarcığımıza gerek yazılı gerekse şifahi olarak sürekli eklemeler olmuştur ve olmaktadır. Bu eklemeler askerliği kutsal sayan Türk milletinin hafızasında -terminoloji olarak bilmese bile- yaşam alanı bulmuş ve dil yadigârları olarak kuşaktan kuşağa yaşatılmaya devam etmiştir. Biz bu sebeple çalışmamızda bu metnin günümüz alfabesiyle ortaya çıkmasını istedik.

Yaptığımız bu çalışma ileride yapılacak çalışmaların temeline bir çakıl taşı olursa –ki üzerinde çalıştığımız eser çakıl değil köşe taşı durumunda- kendimizi mutlu sayacağız.

Bursalı Mehmet Nihat ve Zabitin Harb Çantası

1886'da Bursa'da doğan Mehmet Nihat Bey, 14 Ocak 1903'te Kara Harp Okuluna girmiş ve 27 Mayıs 1905'te teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Aynı yıl dereceye girmesinden dolayı Harp Akademisinde öğrenim görmeye hak kazanmıştır. Kendisiyle birlikte Harp Akademisinde öğrenim gören sınıfın adı "64. Dönem"dir. Bu dönem harp tarihini ilk kez nazarî ve tatbikî olarak görmüştür. Bursalı Mehmet Nihat Bey, 1905'te Harp Akademisine başlamasına rağmen ancak 1912'de mezun olacaktır. Çünkü dönemindeki siyasi çalkantılar ve savaşlar

nedeniyle 64. Dönem öğrencileri sürekli cephelere gönderilmiştir. Harp Akademisindeki öğrenim hayatı içinde görevlendirildiği yerler şunlardır: 1907'de staj eğitimi için 78. Alay, 2. Tabur, 5. Bölüğe gönderilmiş ardından da birliğiyle birlikte Adana ve havalisinde çıkan isyanları bastırmak için İskenderun ve Bilan'a gitmiştir. 20 Kasım 1910'da 2. Ordu, 78. Alay, 2. Tabur, 1. Bölüğe tayin olmuştur. Bu görev esnasında eşi Ayşe Sıdika Hanım ile evlenmiştir. İstanbul'a tekrar Harp Akademisindeki eğitimine devam etmesi için çağırılmıştır. 1912'de oğlu Orhan doğmuştur. Aynı yıl Harp Akademisi 3. sınıfindayken Trablusgarp Harbi'ne katılmıştır. Dönüşünde ise 26 Eylül 1912'de Balkan Harplerine katılacaktır. Savaş esnasında harp tarihi notlarını yazmaya başlamıştır. Türk ordusundaki eksik ve hataları tarafsız bir gözle objektif olarak kaleme almıştır. 22 Ekim 1913'te Kara Harp Okuluna Harp Tarihi ve Coğrafya öğretmenliği vekilliğine tayin edilmiştir. I. Dünya Harbi başlayınca Çanakkale, Kafkas Cephelerine, İran ve Hanekin harekâtlarına katılmış ve bu harpler esnasında harp tarihi notlarını tutmaya devam etmiştir. 30 Eylül 1918'de Harp Akademileri Müdür Yardımcısı olmuş ve bu görevi esnasında, harp tarihi bilgisinden dolayı Erkân-ı Harbiyenin yeni oluşturduğu 16. Şubeye (Tarih-i Harp) atanmıştır. Bursalı Mehmet Nihat Bey, bu şubenin gerçek anlamda harp tarihi şubesi olması için çok çalışmış, bilgi ve tecrübelerini aktarmıştır. 1918'den itibaren harp tarihi açısından önemli yabancı kaynakları Türkçeye çevirmeye ve tanık olduğu savaşları yazmaya başlamıştır. 10 Kasım 1919'da 16. Şubenin 8. Şubeye dönüştürülmesi ve modern anlamda harp tarihi için arşiv oluşturmak üzere, olaylara ait belge tasnifine başlanmasında etkin rol almıştır. Kurtuluş Savaşı döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Anadolu'da savaşacak subayları Harp Akademisinde yetiştirmeye devam etmiştir. Yine Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle 3 Mayıs 1922'de Anadolu'ya geçerek Büyük Taarruz'a katılmıştır. İstiklal madalyası alan Bursalı Mehmet Nihat Bey, Cumhuriyet döneminde Harp Akademisinde Harp Tarihi öğretmenliğine devam etmiştir. 14 Temmuz 1928'de son görev yeri olan İzmir'de bir görev dönüşü kaza kurşunu ile şehit düşmüştür. Cumhuriyetin ilk harp tarihçisi olan Bursalı Mehmet Nihat Bey, tespit ettiğimiz kadarıyla 39 eser kaleme almıştır. Eserlerinde, katıldığı savaşlarda Türk ve düşman birliklerinin yapmış oldukları taktiksel ve stratejik hataları ayrıntılı bir şekilde inceleyip eserlerini eleştirel, açık ve özgün bir üslupla kaleme almıştır. Bursalı Mehmet Nihat Bey, yaşadığı dönem ve katıldığı savaşlar itibarıyla döneminin koşullarını objektif bir süzgeçle analiz etmesini bilmiş ve kendinden sonra gelecek nesillere büyük eserler bırakarak faydalı olmuştur. Bunun yanında, döneminde tanık olduğu olayları not etmesi itibarı ile Yakın Çağ tarihine

adını altın harflerle yazdırmış ve tarihimizin canlı tanığı olmuştur. Balkan ve I. Dünya Harpleri hakkında bilgi sahibi olmak isteyen araştırmacıların ilgi odağı hâline gelen Bursalı Mehmet Nihat Bey'in neşrettiği eserler harp tarihi açısından büyük önem arz etmektedir. Bursalı Mehmet Nihat Bey, Cumhuriyet tarihinin ilk harp tarihçisi olmasının yanında İstanbul ve Çanakkale'de I. Dünya Harbi (Çanakkale Harbi) ve Balkan Harpleri hakkında ilk harp tarihi konferanslarını vermiştir (Kaya, 2015: 705-741).

Mehmet Nihat Bey *Zabıtın Harb Çantası* adlı eserinin mukaddimesinde, her subay için mesleğe ait gerekli bilgileri içeren bir muhtıranın pek çok faydası olacağı kanaatini taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca önemli bir tespit yapmaktadır: Almanlarca muhtıralar veya mevcut tercümelemler -bunların yazarları kitaplarını kendi milleti ve muhiti için yazmış olduklarından- hiçbir vakit ihtiyacı tam anlamıyla karşılamamaktadır. Bu nedenle kendisi için bir muhtıra defteri tertip ederek öteden beri yanında taşıdığını ve bu defteri Erkân-ı Harp Mektebinde okuduğu derslerden ve aldığı eğitimden yararlanmak suretiyle genişleterek silah arkadaşlarına takdim etme fırsatını beklediğini yazmıştır. Ancak kitabın arzu ettiği şekilde bastıramadığını ve içeriğini de istediği derecede zenginleştiremediğini itiraf etmektedir. Esasen bir muhtıranın ilk baskısında mükemmel olamayacağını, sonraki baskılarda emellerini, silah arkadaşlarından gelecek arzu ve hatırlatmalar dairesinde gerçekleştirebileceğini belirtmiştir (Bacanlı, 2015: 145).

Mehmet Nihat Bey'in Eserleri:

a) Telif Eserleri:

1. Balkan Harbi, 1328-1329 Trakya Seferi, c. 1, Askerî Matbaa, İstanbul, 1924.
2. Balkan Harbi, 1328-1329 Trakya Seferi (Kırk Kilise Muhârebesi), c. 2, Askerî Matbaa, İstanbul, 1924.
3. Balkan Harbi, 1328-1329 Trakya Seferi (Lüleburgaz Meydan Muhârebesi), c. 3, Askerî Matbaa, İstanbul, 1928.
4. Balkan Harbi'nde Çatalca Muhârebesi Konferansı, Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.
5. Büyük Harb'de Çanakkale Seferi, İlhami Fevzi Matbaası, İstanbul, 1926.

6. Harb-i Umûmî'de Seddülbahir Cenup Grupları Muhârebâtı, İstanbul, 1920.
7. Kadro Tatbîkât ve Seyâhatlerinin Tertîb ve İdâresi Hakkında Amelî Muhtıra, Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.
8. Trakya'da Osmanlı-Bulgar Muhârebesi, İstanbul, 1919.
9. Meşhur Osmanlı Sefer ve Muhârebelerinde Sevk ve İdâre, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
10. 13'üncü Kolordu'nun İran Seferi, Askerî Matbaa, İstanbul, 1920.
11. İstiklâl Seferleri, Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
12. Zâbitin Harb Çantası (Kurmaya Subay Muhtırası), Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.
13. Kıtaât-ı Cesimenin Tabiyece İstihdâmları Hakkında Muvakkat Tâlimnâme, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
14. Atlı Farazî Tatbîkat ve Tatbîkat Seyâhatlerinin Sûret-i Tertib ve İdâresi, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
15. "1870-71 Seferi", Erkân-ı Harbiyye Mektebi Külliyyâtı, c. 2, Sayı: 18, İstanbul, 1925.
16. "İrak Cephesi Muhârebâtından", Mecmua-i Askeriyye, Sayı: 15-16, İstanbul, 1 Haziran - 1 Temmuz 1920.
17. "1914'ten 1916'ya Kadar Balkan ve Türkiye'de Büyük Harb", Mecmua-i Askeriyye, Sayı: 95, İstanbul, 1934.

b) Çeşitli Dillerden Çevirdiği Harp Tarihi Eserleri:

18. Büyük Harb, c. 1, (Almancadan çeviri), İstanbul, 1926.
19. Büyük Harb, c. 2, (Almancadan çeviri), İstanbul, 1926.
20. Büyük Harb, c. 3, (Almancadan çeviri), İstanbul, 1926.

21. Büyük Harb, c. 4, (Almancadan çeviri), İstanbul, 1926.
22. Larşer, Binbaşı M., Büyük Harb'de Türk Harbi: Harbin Anasır ve Mukaddemâtı ve Heyet-i Umûmiyyesinin Hulâsası, (Fransızcadan çeviri), c. 1, Askerî Matbaa, İstanbul, 1927.
23. Larşer, Binbaşı M., Büyük Harb'de Türk Harbi: Türk Cephelerindeki Harekât ve Muhâberât, (Fransızcadan çeviri), c. 2, Askerî Matbaa, İstanbul, 1928.
24. Larşer, Binbaşı M., Büyük Harb'de Türk Harbi: Tali Dar-ül-harekâtlar ve Harbin Neticesi, (Fransızcadan çeviri), c. 3, Askerî Matbaa, İstanbul, 1928.
25. Stegeman, Herman, Harb-i Umûmî Tarihi, c. 1, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, 1918.
26. Stegeman, Herman, Harb-i Umûmî Tarihi, c. 2, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, 1918.
27. Kol, General, Harb-i Umûmî'nin İzhâr ve İdâresinde Alman Erkân-ı Harbiyyesi, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
28. Laterzac, Harb-i Umûmî'de Fransız Sefer Planı ve Harbin İlk Ayı, (Fransızcadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
29. Harb-i Umûmî'de General Moltke'nin Mektupları ve Hatırâtı, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, 1924.
30. Roux-Charleroux, F., Çanakkale Seferi, (Çevirenler: Bnb. Nihat ve Yzb. Asım), Askerî Matbaa, İstanbul, 1921.
31. Napoleon Muhârebâtı, (Fransızcadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.
33. Falkenhein, Eric Von, 1914-1916 Senelerinde Alman Başkumandanlığı (General Falkenhayn'ın) Hatırâtı, (Almancadan çeviri), Askerî Matbaa, İstanbul, 1924.
34. Rus-Japon Harbi, Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.

35. Nicolai Walter, Büyük Harb’de İstihbarat Hizmeti Matbûât ve Efkâr-ı Umûmiyye, Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.

36. Nicolai, Walter, Gizli Kuvvetler, Askerî Matbaa, İstanbul, 1925.

37. Joachim, Ritter, Harbi Umûm Tenkidâtı, Askerî Matbaa, İstanbul, 1923.

38. Harb-i Umûmî Silsiler Neşriyatı Liyej ve Namur Kalelerinin Suret-i Zabtı, Askerî Matbaa, İstanbul, basıldığı tarih tespit edilememiştir.

39. Montey, Albay Von, Alman-Avusturya Şark Cebhesi’nde 1914 Yaz Seferi, (Grafik Halinde), Askerî Matbaa, İstanbul, 1930. (Kaya, 2015: 747-750)

Araştırmanın Konusu, Alanı

Bu çalışmanın konusu, *Zabıtın Harb Çantası* adlı eserin ilkin transkripsiyonunu yapmak, sonra da eserdeki askerî terimleri tespit ederek bu terimleri anlam ve kökence değerlendirmektir. Türkler için büyük önem arz eden askerlik, birçok yönden ilgi çekmekte ve askerlikle ilgili terimler de değişik alanlarda çalışan araştırmacılar için önemli bir malzeme niteliği taşımaktadır. Türk toplum hayatındaki farklı kültür etkileşimleri hakkında somut malzemeyi veren dilden hareketle Türk-Osmanlı askerî terminolojisinin incelenmesi, çalışma konumuzun sınırlarını çizmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu tezin ilk amacı eseri günümüz okuruna yeni harflerle sunmaktır. Eserde tespit ettiğimiz askerî terimlerin gelecekte oluşturulacak askerî terimler sözlükleri için leksik birer katkı olması bir diğer amacımızdır.

Araştırmada Uygulanan Yöntemler

Bu araştırmada askerî terimler bir asker ve dilci bakışıyla ele alınmıştır. Terimler anlam ve kökence incelenmiştir. Her terimle ilgili açıklayıcı bilgi verilmeye çalışılmıştır. Kaynaklarda olmayan terimler bir asker olarak yorumlanmıştır.

Çalışmamızda üzerinde durduğumuz terimler alfabetik düzende ayrı ayrı maddeler hâlinde ele alınmıştır. Terimi oluşturan sözcükler (edat ve bağlaçlar

hariç) köken ve anlam bakımından incelenmiştir. Kaynaklardaki doğru olmayan bilgiler üzerinde açıklamalar verilmiştir.

Metin Çevriminde ve Terimlerin Oluşturulmasında İzlenen Yol

Sayfa numaraları koyu köşeli parantezle, satır numaraları normal parantezle gösterilmiştir. Çok satır olduğundan karışıklığa meydan vermemek için satır numaraları beş (5) ve beşin katları (5, 10, 15, 20) olarak gösterilmiştir. İlk satır belli olduğundan bu satırlara (1) yazılmamıştır. Terimlerin geçtiği yerler de bu gruplamaya uygun olarak verilmiştir. Terim beşinci satırdan önce kullanılmışsa terimin geçtiği kısım boş bırakılmış, hem beşinci satırdan önce kullanılmışsa hem de aynı sayfada beşinci satırdan sonra kullanılmışsa sadece beşinci satırdan sonra kullanılan bölüm gösterilmiştir: *aktarma mahalli (80/5-10, 99)*, *açık mevzi (205, 208/20)* vb. Terimi oluşturan sözcüklerden olup tek başına kullanılmayan, sadece terimi açıklarken kullanılan söz gruplarında ise böyle bir ayırım yapılmamıştır.

Orijinal metninde parantez içinde parantezle gösterilen ifadelerin baş ve sonundaki parantezler, köşeli parantez olarak değiştirilmiştir.

Parantez içindeki ifadeler cümle biçimindeyse büyük harfle başlanmış ve gerekli noktalama işareti konulmuştur; cümle biçiminde değilse küçük harfle başlanmıştır. Yazarın yaptığı kısaltmalar aynen kalmıştır: *tabur k.*, *a.m.t.*, *h.m.t.*, *tu. k.,ilh. vb.*

Sözcüklerin yazımında Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca Lûgatı esas alınmıştır. Osmanlıca Lûgatı'nda bazı kelimelerde gösterilmeyen ^ç (*ayn*) işareti, transkripsiyon yaparken gösterilmiştir: *ma^ç a-haza vb.*

Metinde bağlaç olarak kullanılan و (vav), *sevk ü idare* vb. kullanımlarda “ü” olarak çevrilmiş (*evlad ü iyâl* kalıplaşmasında olduğu gibi); *sevk ve idâre eden, tard ve def eylemek* vb. Türkçe bir fiile bağlanan kullanımlarda “ve” olarak çevrilmiştir. Orijinal metin edebî bir metin olmadığından “*Ordumuzun talimnameleri derdest-i tadil ve tecdiddir.*” gibi kullanımlarda ise و (vav)'ın “ve” olarak çevrilmesi uygun görülmüştür.

Metin çevriminde sözcükler aynen yazıldığı gibi alınmıştır: *beglik, bori-zen, diger, düğme, etmemeisyçün, görmege, haste, herhangi bir, herkanı bir, hemân, ifası için, peksimâd, togru, vechile, zemân, zemânile vb.*

Yazarın kullandığı cümle yapısı değiştirilmemiş, üç noktayla gösterdiği yerlerde de metnin aslı korunmuştur: “*Harp Çantasının Üçüncü Tab’ının 3. Cüz’üne Mukaddim*”, “*tabur, alay, ... ca toplu olarak kendi kitasının gerisinde yürür.*” gibi.

Metinde geçen sembol ve işaretler olduğu gibi alınmıştır: «, », *Ib, vb.*

Terimlerin başlıkları metinde geçtiği şekilde transkripsiyonlu olarak alınmış ve terimlerin kullandıkları yerler belirtilmiştir. Bu terimlerin açıklamaları ise alındığı kaynaktaki şekliyle verilmiştir.

Metinde farklı yerlerde çoğulları kullanılan terimlerin bu kullanılışları parantez içinde yazılarak iki terimin de aynı anlamda olduğu sadece çoğul olarak kullanıldığı gösterilmiştir: *harekât emri (harekât evâmiri)*, *keşf-i havâ’iyye (keşfiyât-ı havâ’iyye)*, *araba kolu (araba kolları)* vb. Parantez içinde gösterilen ve incelenen bu sözcükler metnin orijinalinde de kullanıldığından istatistiki değerlendirilmeye alınmıştır.

Yazarın bazı yerlerde kısaltarak kullandığı terimlerin yerleri belirtilmiştir: *h.m.t., h.m.t. avcısı* vb. Kısaltmalı kullanımda parantez içerisindeki sözcük aynı olduğundan bunlar istatistiki değerlendirilmeye alınmamıştır.

Aynı olan bazı terimler eserin orijinalinde bazen Osmanlı Türkçesindeki tamlama yapısıyla bazen günümüzde kullanılan tamlama yapısına verilmiştir. Bu kullanım parantez içerisinde belirtilmiştir ve terimlerin iki farklı şekilde de olsa kullandıkları sayfa numaraları birlikte verilmiştir: *muhâbere şebekeleri (şebeke-i muhâbere)* vb. Bu sözcükler metnin orijinalinde kullanıldığından istatistiki değerlendirilmeye alınmıştır.

Bazı terimler metinde tek tamlanana bağlanarak verilse de bu terimler açıklanırken tamlamalar ayrı ayrı gösterilmiş ve değerlendirilmiştir: “*sahra ve cebel mermisi*” tamlamasının “*sahra mermisi*” ve “*cebel mermisi*” ya da “*haste-hane, mu’avin haste-hane ve haste vapurları*” tamlamasının “*haste-hane vapurları*”, “*mu’avin haste-hane vapurları*” ve “*haste vapurları*” olarak açıklanması gibi.

Eserde geçen bazı sözcükler günlük dilde terim olarak kullanılmasa da savaş ve askerlikle ilgili söz grubu içinde kullanıldığından bu sözcükler terim

olarak değerlendirilmiş ve açıklanmıştır: “*araba, çadır, çanta, malzeme, otomobil, peksimed, tahmil, tahrib, tayyare, vesait*” vb.

Bazı terimlerin daha iyi anlaşılması için metinde olmayan ama askerî terminolojide kullanılan şekilleri parantez içine eklenmiş ve kökeni gösterilmiştir: *bölük açılacak (komutu), yatık muharrik(li atış)* vb. Bu sözcükler metnin orijinalinde kullanılmadığından istatistiki değerlendirilmeye dâhil edilmemiştir.

Terimi oluşturan sözcük veya sözcüklerin kökenine bakılmış, birleşik sözcüklerden oluşan terimlerin sözcük kökleri ayrı ayrı alınmış, bu terimlerin geçtiği yerler belirtilmiştir.

Söz gruplarından oluşan bazı terimlerin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle terimi oluşturan sözcükler ayrı ayrı açıklanmış ama bu sözcükler istatistiki değerlendirilmeye dâhil edilmemiştir: “*humbaracı mangası*” teriminden önce “*humbara*” ve “*humbaracı*”nın açıklanması ya da “*borucu*” teriminden önce “*boru*” teriminin açıklanması veya tek başına kullanılmayıp “*yaya cenk*” teriminde geçen “*cenk*” teriminin açıklanması gibi.

Bazı sözcükler birden fazla terim içerisinde geçtiğinden bu sözcükler sadece ilgili terimde alınmış, diğer terimlerde tekrara düşmemek için yeniden açıklanmamış ve yerleri gösterilmemiştir. Bu terimlerin kullanıldığı şekliyle geçen yerleri belirtilmiştir: “*harb, harb* hasta-haneleri, *harb* vergisi, *harbe* hazırlık talimi, erkan-ı *harb*; *hafif* sahra obüsü, *hafif* makineli tüfek, *hafif* piyade eslihası” vb.

Terimi oluşturan sözcüklerin anlamları için öncelikle TDK Türkçe Sözlüğü 2005 baskısı esas alınmış, detaylar için diğer kaynaklardan yararlanılmıştır. Alınan kaynaklar açıklamalardan sonra verilmiştir.

Açıklaması kaynaklarda olmayan ama eserin kendisinde olan bazı terimler bu açıklamalardan yola çıkılarak tanımlanmaya çalışılmış, bunların hangi sayfadan alındığı belirtilmiştir: “(E-16)” gibi.

Eserde geçtiği şekilde günümüz kaynaklarında olmayan terimler ise terimi oluşturan sözcüklerle ilgili askerî ve sivil kaynaklardan yola çıkılarak, bir asker bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır: “*acemi talimi, açık arazi, alay ihtiyatı*” vb.

Araştırmanın Sınırlandırılması

Bu çalışma *Zabitin Harb Çantası*'ndaki askerî terimler ile sınırlıdır. Terimler anlam ve köken bakımından değerlendirilecektir. Bu çalışmada esas olarak günlük hayatta pek kullanılmayan ama askerî sistemde kullanılmış terimler incelenmiştir. Aynı zamanda terimlerdeki kelime kökleri incelenmiş ve diğer dillerin terimlerdeki oranı değerlendirilmiştir.

Konu ile İlgili Çalışmalar

Bugüne kadar askerî terimler üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Süer Eker, *Türk Dil Bilimi Bakımından Tarihî Askerî Terminoloji Modern Dönemde Rütbe ve Birlik Adları* (Eker, 2007) adlı kitabında, modern rütbe ve birlik adlarının neredeyse tamamının, ortalama askerî yazışma dilinin Arapça, Farsça, Batı dilleri ve Türkçe söz varlığından oluşan teriminin dışında, bütünüyle Türkçe kökenlere dayandığını ifade eder ve 36 adet terimin incelenmesine yer verir. Ümit Koç, *XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Çavuşluk Teşkilatı* başlıklı çalışmasında (Koç, 2002), Göktürklerden Osmanlı Devleti'ne varıncaya kadar hemen bütün Türk devletlerinde mevcut olan çavuşların, Osmanlı Devleti'nde kurumlaşarak en mükemmel şeklini aldığını belirterek Osmanlı Devleti'ndeki çavuşları Dîvân-ı Hümayûn çavuşları, Kapıkulu Ocağı'nda görevli çavuşlar ve eyalet ve sancak çavuşları olmak üzere üç başlık altında incelemiştir.

Ersin Teres *Karahanlı Türkçesinde Askerlikle İlgili Bazı Terimler Üzerine* (Teres, 2007) adlı makalesinde, Karahanlı Türkçesi metinleri, özellikle, Kutadgu Bilig, Dîvânü Lügati't Türk ve Atabetü'l- Hakayık, Satır Arası Kur'an Tercümesi üzerinde karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştır. Yine Ersin Teres'in konuyla ilgili bir başka çalışması da *Orta Türkçede 'Zırh, Kalkan' Anlamı Taşıyan Bazı Sözcükler* (Teres, 2009) adlı makalesidir. Bu makalede Orta Türkçe döneminde zırh ve kalkan anlamı taşıyan bazı sözcükler üzerinde durulmuştur. Ahmet Rasim'in, Mart 1959 tarihli Yeni Tarih Dergisi'nde yayımlanmış *Rütbeler, Lakaplar* adlı bir çalışması vardır. Abdülkadir Donuk'un *Eski Türk Devletlerinde İdâri-Askerî Unvan ve Terimler* (Donuk, 1988) adlı eseri Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından basılmıştır. Süer Eker'in, *Subay, Astsubay; Er/Erat/Erbaş Terimleri Üzerine* (Eker, 2006a) ve *Sü ve Sü ile Yapılan Tarihî Askerî Terimler Üzerine Disiplinler Arası Bir İnceleme* (Eker, 2006b) adlı iki çalışması daha vardır.

Genelkurmay Başkanlığının Harp Akademileri Basımevi tarafından yayımlanmış, *Müşterek Askerî Terimler Sözlüğü* bulunmaktadır. Hüseyin Hüsnü'nün 1312 tarihli *Kamus-ı Askerî, Fransızca-Türkçe ve Türkçe-Fransızca* adlı eseri vardır. Hilmi Soyaslan'ın *Askerî Terimler Sözlüğü* Harp Akademileri Basımevi tarafından yayımlanmıştır.

TC. Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği tarafından 1935'te yayımlanmış *Rütbe ve Birliklerin Öz Türkçe Karşılıkları* adlı bir çalışma vardır. Süleyman Hikmet Karakuzu'nun 1879'da basılmış *Askerî Terimler* adlı bir kitabı bulunmaktadır.

Ayrıca Ferdi Bülbül'ün 2011'de yayınlanmış "*Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*"ndeki *Askerî Terimler* adlı yüksek lisans tez çalışması da vardır.

1. ZABİTİN HARB ÇANTASI

(Kapak, mukaddim bölümü ve metnin transkripsiyonu)

ŻĀBİTİN HARB ÇANTASI

Üçüncü Cüz'ü

Erkân-ı Harbiyye-i 'Umûmiyyece tab' etdirilmiştir.

Muḥarriri

Erkân-ı Harbiyye Kaymakamı

Bursalı Meḥmed Nihād

Metin ḥāricinde 6 zeyli vardır.

İstanbul 1341

HARB ÇANTASI'NİN ÜÇÜNCÜ TAB'ININ 3. CÜZ'ÜNE MUĀADDİM

Harb Çantası'nın üçüncü tab'ı bu cüz' ile şimdilik ḥitām buluyor. Ta' līm-nāmelerimiziñ ikmālinden şoñra, o ana kadar (5) tıyulacak, öğrenilecek şeyleri de ihtivā etmek üzere dördüncü cüz'ü de neşr idilecektir. Kitābın hey'et-i 'umûmiyyesi eskিয়েince dördüncü ve müte'ākıb tab'larını da tertīb ve neşre muvaffakiyyetimi 'ināyet-i ḥaḳḳdan niyāz iderim.

Kitābın birinci cüz'ü: Teşkilāt, sefer-berlik ve tecemmu', (10) vesā'it-i muvāşala ve naqliyye, vesā'it-i muḥābere ve havā'iyye faşıllarını ḥāvī olarak maṭba'a-i 'askeriyyede tab' idilmiştir; 16 ğuruş fiātla şatılmaḳdadır.

Kitābın ikinci cüz'ü: Hey'et-i 'umûmiyyesiyle ta'biyedir; 35 ğuruş fiātla maṭba'a-i 'askeriyyede şatılmaḳdadır.

(15) 26 Mart (1)341

Erkân-ı Harbiyye Kaymakamı

Bursalı Meḥmed Nihād

2. [1] BEŞİNCİ KISIM

2.1. Şunûf-ı Münferide Ta'lim-nâmeleri

Ordumuzuñ ta'lim-nâmeleri derdest-i ta'dîl ve tecdiddir. Şimdilik yalnız piyâde ta'lim-nâmesiniñ 1, 2, 5. cüz'leri (5) intişâr etmiş olub ta'lim-nâmelerinñ hey'et-i 'umûmiyyesiniñ ikmâli henüz zemâna muhtâcdır. Binâen-'aleyh bu kısım yalnız piyâde ta'lim-nâmeleriniñ intişâr iden aqsâmına müstenid "piyâde" faşlı ile Alman süvâri ta'lim-nâmesine müstenid "süvâri" faşlılarına inhişâr etdi. İleride diğeri ta'lim-nâmelerimiziñ intişârı da in-şâ'-Allah fuşûl-ı (10) sâ'ire de yazılarak kitâba zeylen neşr idilecekdir.

2.1.1. Yirmi Sekizinci Faşıl – Piyâde (zeyl 19, 20)

2.1.1.1. Teşkilât ve techizât

- 340 kadrosuna nazaran bir piyâde bölüğünüñ ta'lim ve terbiye nokta-i nazarından teşkilâtı şöyledir: [2] Birinci takım ikisi otomatik ve birisi avcı olmak üzere üç mangadan, ikinci ve üçüncü takımlar yalnız ikişer otomatik mangasından ibâretidir.

- Aynı vechile bir makineli tüfenk bölüğü bir takım hâlinde (5) iki tüfenkten mürekkebirdir.

- Bir tabur 3 piyâde makineli tüfenk bölüğünden, bir alay 2-3 taburdan tereküb ider.

Efrâd techizâtı:

- Çanta: Dâhilen iki göze ayrılmışdır. Hâricen üst (10) ve iki yan tarafındaki üç kayışla yağmurluk ve çadır, çantaya bağlanır. Kapağıñ ortadaki sağı da beheri iki paket alır, iki fişenk cebi vardır. Çantanıñ üst, alt ve iki yan tarafında birer toka ve ön çantada bir karavana bağlanması için iki uzunca kayış vardır ki bunlar neferden nefere tebdîl şüretiyle (15) karavana bir çantadan diğerine naql idilir.

- Aşkı kayışları iki dânedir. Neferiñ arkasında olduğuna göre şoldaki kayışa merbû kol altı kayışı, çantanıñ o tarafda altındaki tokeya bağlanır ve nefere uydurulur. Ba' de çanta çıkarılıb taşılırken bu kayış açılmaz. Şol kola (20) taşarak

veyâ çıkarılarak kullanılır. Sağ aşkı kayışının kol altı kayışı ucundaki bilezik, çantanın altında vav cihetdeki çengele mahşûşdur, arçaya alınınca takılır. Aşkı kayışları [3] kışaldılmak için çantaya rabt iden vidalar sökülüb kayışlar geri alınır ve sıkışdırılır. Aşkı kayışlarının bizi harâb etmemesi için çantanın dâhil ve hâricine iki parça kösele konmuşdur. Dâhildeki köselenin üst kenârında iki halka, (5) çadır kazık ve direk torbası için olub kayışları vâsıtasıyla torba buraya asılır.

- Kilim (beglik) yağmurluk içine şarılır, yağmurluklar simit şeklinde çantanın iki yan ve üst tarafına uydurulur. Portatif çadır bezi bunun üzerine yağmurluğu muhâfaza edecek şürette (10) devrilerek konur.

- Palaşka: Beheri üç fişenklikli iki kütükden ve bir manevra kayışıyla süngülükden ibâretir. Beher fişenklik dört bağ alır. Kütüklerin arkasında, ortasındaki birer halkaya arka çantasının aşkı kayışındaki çengeller takılır. Çanta (15) şırtda iken kemeri sıkılığı iki kenârdan hafifce kaldırıldığı vakit oynayacak şürette olur.

- Peksimâd torbası: Kapaıklı ve üstünde bir kola merbût çengeli ve uzanub kışalabilir iki kenâra dikili bir aşkı vardır. Dâhilen iki gözlüdür ve kapağı tutdurmak için kayış ve (20) düğmesi vardır. Kapağın üstündeki halka ve kayış köprü, mațaraya mahşûşdur; sağ kalça gerisinde taşınır ve sağ kenârı hemân kalça arkasında bulunur. Dâ'imâ palaşka kuşanmadan evvel [4] asılır. Eger palaşka sıkleti ile çanta sıkleti mütevâzinse çengel boş kalır. Çanta daha ağır ise çengel bel kayışına takılır.

- Mațara: Bir çengel ve iki kayış vardır. Çengel, peksimâd torbasındaki halkadan geçirilir. Sağa sola şallanmaması için (5) kâ'ideyi muhît kayışı düğmeden kırtarub peksimâd torbası kapağındaki kayış köprüden geçirilerek düğmelenir.

- Tolak: İçeriden öne ve dışarıya doğru şarılır.

- Neferin ma'a çamaşır elbise, kaput, karavana, sâc ve yedek çarık, üzerindeki tekmiil eşyanın boş olarak sıkleti (10) 22 kilodur. Silâh, ceb-hâne, edevât-ı istihkâmiyye, yedek erzâk, çanta eşyası ve sâ'ire bunun hâricindedir.

Fransız ordusunda piyâde teşkilâtı:

- Bir piyāde alayı birkaç taburla bir sıra hāricī bölüğü hāvīdir.

(15) - Bir tabur; bir kumanda ğrubuyla (tabur erkānı) üç piyāde, bir makineli tüfek bölüğünden, bir refākat silāhı takımından (37 milimetrelik bir top ve hafif bomba topu) terettüb ider.

- Bir piyāde bölüğü; harbde dört muhārebe takımını ile bir (20) kumanda takımına (bölük erkānı) mālīkdir. Hazarda mevcūda göre takım teşkīl edilirse de bir takım lâ-aqall zīrdeki muhārebe ğrublarını teşkīl etmelidir.

[5] - Bir takım 3 muhārebe ğrubunu hāvīdir.

- Bir muhārebe ğrubu: Bir mitralyöz mangasıyla (h.m.t.), bir humbaracı (bombacı) mangasını hāvīdir ki şuret-i terekkübleri şöyledir:

(5) Ğrub Kumandanı	Küçük Zābiṭ	Silāhı	Piyāde Tüfengi
Mitralyöz mangası	{	Bir mangabaşı (onbaşı)	Filinta
		Bir nişancı	H.m.t.
		Bir ceb-hāneci	Tabanca
		3 mu'āvin ceb-hāneci	Filinta
(10) Bir humbaracı mangası	{	Bir mangabaşı (onbaşı)	Piyāde Tüfengi
		Bir bombacı	Filinta ve Tabanca
		Bir bombacı	Tüfenk
		3 avcı	Piyāde Tüfengi

- Böylece bir bölükde 12 mitralyöz mangası, 12 (15) humbaracı mangası mevcūd olub bunların teslīhāt yekūnu 12 h.m.t. ile 72 tüfenk, 60 filinta, 24 tabancadır.

Ta' līm-nāmemize göre piyāde teşkīlatı:

- Bölük beheri lā-aqall üç manğa kuvvetinde ve taqrībēn müsāvī manğa ‘adedinde üç taqıma ayrılır. Taqımların kuvvetleri üçer (20) manğadan aşığı düşerse bölügün iki taqıma taqsımı, üçüncü taqım nokşān qalırsa iskelet hālinde teşkīli münāsibdir.

- Bir taqım 1-3 h.m.t. manğasıyla lā-aqall 2 avcı manğasından ‘ibāretir.

[6] - Avcı manğası qā‘ ideten manğabaşıyla a‘ zamī 8 avcıdan ‘ibāretir. Mu‘ayyen mübāreze vezā’ifi için başqa mevcūdlar ve şunūf-ı esliha-i sā’ireden de teşkīl idilebilir.

- Bir hafīf m.t. manğası qā‘ ideten bir manğa qumandanı, (5) 4 ‘aded h.m.t. avcısı ve dört kadar tüfenk avcısından mürekkebirdir. Taqımın manğa ‘adedi 4’den azsa o hālde tüfenk avcılarının bir kısmı (7 ve 8) iqtisād olunaraq diğeri bir avcı manğası teşkīl olunur. Her tüfenk için ayrıca bir hayvānla bir yedekci verilir.

2.1.1.2. (10) Piyādenin silāhları (zeyl 20)

Piyādenin eslihası hafīf ve ağır olarak iki kısımdır:

- Piyādenin esliha-i hafīfesi: Tüfenk, h.m.t., (otomatik) tabanca, tüfenk bombası ve el bombası ile (15) qaşatura ve emşāli esliha-i cārihadır.

- Piyādenin ağır eslihası: Ağır m.t., hafīf ve orta bomba topu, piyāde topu [Ayrıca yoksa ĩcābında fırqa (cebel) topcusundan maḥdūd miqdārda top verilir ve böyle müstaḥdem bataryalara piyāde bataryaları denir.]’dur.

(20) Esliha-i hafīfenin evşāfi:

-Tüfenk: Münferid neferin esās silāhıdır, endāht ve dürtmekde kullanılır.

[7] - Otomatik: Sür‘at-i endāhtı dolayısıyla müte‘addid tüfenk yerini tutar. ĩcābında bir nefer tarafından kullanılabilir. Her arāzide avcılara refākat ider.

- Tabanca: Yaqından mübārezeye elverişlidir.

(5) - El bombası: Yaqından mübārezeye maḥşūşdur. Yaqından mübāreze ateşli el silāhlarının mütemmimidir. Faqat bunların yerine qā’im olamaz. Hāşşeten sütre arqasındaki hedeflere qarşı mü’essirdir. Hücūm eşnāsında,

mevzi' tahtirinde, mevaki'-i meskune mubarezelerinde en yakin mesafatda dusmana karshi bir ates mangasi vücuda (10) getirmekte mu'essir olub parçasi ve şiddetli sesi ile maddeten ve ma'nen te'sir ider. Tahribatda tanğlara karshi mudafa'ada dahi fa'idelidir.

- Tüfek bombası: El bombasının mu'essiridir. Mesturen endahit idilir. Mestur hedeflere karshi hareket harbinde dahi (15) 150 metreye kadar kabil-i isti'maldir.

- Kaşatura: Ka'ideden tüfeye takılı, mevzi' muharebelerinde tüfeksiz de kullanılır.

Ağır eslihanın evşafi:

- Ağır m.t.: Piyadenin en kuvvetli silahıdır [havass-ı (20) balistikkiye]. Mesturen de endahit ider.

- Bomba topu: Menzili dahilindeki her nev' hedeflere mu'essirdir. Envā'ına göre düz veya dik muharriklidir. Ekseriyyā topcu te'sirini ikmal iderler.

[8] - Piyade eslihasının te'sirine şunuf-ı sā'ire tarafından mu'avenet olunur. (Topcu, tayyare, tank, zırlı otomobil bahişlerine müraca'at.)

Bomba topu:

(5) - Bomba topu ekseriyyetle ağızdan dolar. Namlulu, kuvve-i dāfi'a olarak az miqdarda bārūt haqqı veya tażyk idilmiş havā kullanarak bi-n-nisbe büyük ve çok miqdarda mevadd-ı infilakıyyeyi hāvī, mermileri yakın ve vaşatı muharebe mesafatı dahilinde endahit iden silahlar veya makinelerdir. Hafif, mutavassıt, (10) ağır olarak başlıca üç nev'i vardır. Zırha karshi, tenvir için, gaz atmak, sis neşretmek için ve muhabererede kullanılan mermi nev'leri de vardır.

Hafif ve mutavassıt bomba toplarının evşafi için (zeyl 20)

- Bomba topu mesafe-i endahit ne olursa olsun (15) dā'imā 45 derecelik bir zāviye-i irtifa' ile endahit idüb mesafeye göre kuvve-i dāfi'a miqdarı ve tażyki tahavvül ider. Gündüz duman, gece 'alev neşretmeleri ve seslerinin azlığı hasebiyle keşf idilmeleri, yerlerinin ta'yin ve mesahası müşkildir.

- Bomba topu mâhiyyeti i'tibâriyle top olmayub ağ. m.t.ler (20) gibi piyâdeniñ ağır silâhından başka bir şey degildir. Alman ordusunda her alayda bir de bomba topu bölüğü mevcûd olub bunuñ 2 mutavassıt, 6 hafif olarağ 8 topu vardır.

[9] - Bomba topları, ağır m.t.ler ve piyâde topuyla birlikde bil-cümle muhârebe vaz'ıyyetlerinde piyâdeyi himâye ider ve bi-l-hâşşa mükâvemimli açık veyâ mestûr hedeflere karşı diger silâhlarıñ ateşini ikmâl ider. Yakın mesâfâtda topcu yerine kâ'im olur veyâ topcu ile (5) teşrîk-i mesâ'î ider.

- Hafif bomba toplarıyla düz ve dik kıavis endâhtları vâsıtalarıyla yalnız dik kıavis endâhtı yapılır. Hafifleriñ sür'at-i ibtidâ'ıyyesi 120 metre olub düz kıavis endâhtında bile mestûr mevzi'den ateş idebilir.

(10) [Tafşîlât için 52 numaralı mecmû'a-i 'askeriyyeniñ (ordumuzda terakki 'umdeleri) bahş-i maşşûşuna mürâca' at.]

Harb-i 'umûmiyyede eñ basit ve ibtidâ'î şekilde bu vazıfeyi az çok görebilecek âlât da isti'mâl olunmuşdur.

2.1.1.3. Piyâde mübârezesi için esâsât

(15) - Piyâde, mübârezedede netice-i kıat'ıyyeyi istihsâl ider. Şunûf-ı sâ'ireniñ kâffesiniñ muhârebe fa'aliyyetiniñ esâsını piyâdeniñ ihrâz-ı muvaffakiyyet eylesmesini mümkün kılamak ve teshîl etmek ta'yîn ider. Ma'a-hazâ şunûf-ı sâ'ireniñ mu'âveneti noşşân olsa dağı piyâdeniñ ta'lîm ve terbiyeye fâ'ikiyyeti, şecâ'at ve besâleti, hîle ve hud'ası da (20) neticeyi istihsâle yardım ider.

- Bir kıt'ada fikr-i ta'arruz, bunuñ kıymetiniñ mi'yâr-ı aşlısidir. Ta'arruz, 'azm ü irâde fâ'ikiyyetiniñ ve sevğ ü idâre [10] metânetiniñ teşâhürüdür. Haşîma destûr-ı hareket ta'yîni ve kendi kararımızda ser-bestî te'mîn ider. Ta'arruz için 'adeden fâ'ikiyyet her zemân muṭlağ lâzım degildir. İcrâ kudreti, şahşen hüsn-i mişâl irâ'esi ve başkın tarzı bi-n-nisbe za'îf bir kıt'anıñ bile (5) hattâ yakından mübârezedede muvaffakiyyetini te'mîn ider, ferdiñ ve kıt'anıñ iktidâr ve icrâ tefevvukuyla berâber sevğ ü idârede tefevvuk, düşmâniñ 'adedce dağı fazlalığına karşı tevâzün huşûle getirir.

Ta'arruzda muvaffakiyyet ancak düşmân ve arâzîniñ i'tinâ ile keşif ve tedkik, kıta'ât ve şunûf-ı muhtelifeniñ muvâfık şûretde genişliğine (10) ve derinliğine tertîb ve tevcih idilmesine, arâziden hâkıkıyla istifâdeye ve devâm üzere irtibâtta bulunmak ve müttehiden icrâ-yı fi'l ü hareketi qarârlaşdırmak sâyesinde vakt ü zemânile ve dâ'imâ yeñiden kâfî derece ateş himâyesi istihsâl kılınmasına mütevaqqıftır.

Ta'arruz muvaffak olunca ancak yorgunluğa bakmadan ve emir beklemeden (15) ta'kıb, zaferi ikmâl ider.

- Ateş te'sîri ve soñ nefere kadar şebât ve muqâvemet, müdâfa' aya mühim bir kuvvet bahş ider. Müdâfa' a ta'arruzdan ziyâde ferâğati ve fedâkârlığı ekseriyyâ mücib olur, arâziden a'zamî istifâde, ateş şebekemiziñ gâyet etrâflı tertîbi ile düşmân (20) ta'arruzunu kırmak te'mîn edilir. Müdâfa' a tertîbatında sür'at, müdâfa' adan ta'arruza ve tekrâr müdâfa' aya geçişde mahâret, hîle ve hud'a, isti'mâl-i tefevvuku bahş ider.

[11] Bu tarz hareket, oyalama muhârebesinde ve ric'atde dañi müşmirdir. Günlerce ric'at mübârezâtı icrâsı dañi sevğ ü idâreniñ zafer için mühim bir vâsıtasıdır.

Mübâreze şekilleri:

(5) - Açılma: Toplarıñ uzağdan te'sîri, düşmân tayyâreleri yürüyüşdeki bir kıt'ayı, daha düşmândan uzağda iken yürüyüş câddesini terk etmege ve yürüyüş yolunu müte'addid kollara taqsîm ile daha geniş cebheler almağa icbâr ider ki buña açılma denir. Bu maqşadla kıta'ât yek-digerinden yelpâzevârî açılır ve eñ öñdeki (10) aqsâm kâ'ideten eñ uzağa giderek sür'at te'mîn olunur. Mesâfelerle aralıklar arâzîye, maqşad-ı muhârebeye, düşmânıñ tayyâre fa'âliyyetine ve mevcûd sâhaya nazaran büyük veyâ küçük olur. Düşmânıñ keşif kıta'âtına ateş te'sîriniñ ziyâde olacağı da nazâr-ı diğğatde tutulur.

(15) Düşmâna ne derece yaklaşılırsa o nisbetde küçük ve arâzîye uyacak cüz'-i tâmmalara ayrılır. Bu maqşadla çok def'a ikişerle veyâ birerle kol nizâmı kullanılır. Fağat bunlarıñ da yana geniş hedef göstereceği düşünülür.

- Yayılma: Eñ ilerideki grublarıñ (manğa) ateş (20) muhârebesi icrâ için müsâ'id şekiller alması demektir ki, eñ geç olarak düşmân ateşine muqâbele

etmek lüzûmunda yapılır. Piyyâde mübârezesinde alınacak şekiller birinci derecede topçu ve makineli tüfek [12] te'sîrine göredir. Bu te'sîr, müdâfî' i de müte'arrızı da derinliğine ve genişliğine doğru eñ küçük aksâma ayrılmağı icbâr ider. Bu ayrılışda bir kâ'ideye tâbi' kalmaz. Arâzîden a'zamî istifâde ile düşmân ateş te'sîrini, şöñ derecede tasgîr esâsıdır. (5) Bu tarz inkışâm, muhtelif kısımlar arasında miqdârı mütehavvil boşluklar huşûle getirir ve bundan bi-l-istifâde gerideki kıta'ât dañi ateş kuvvetini kullanarak öñdeki mangalarıñ miqdâr ve kuvvetiniñ azlığı meczûrunu telâfî ider ve yan te'sîrine de müsâ' id olur. Faķaķ bu boşluklar 'aynı zemânda râbıta-i dâhiliyyeyi kuşatarak düşmâna da (10) müsâ' id ta'arruz noķtalarını arz ider. Bu sebeble kapalı arâzîde, gece ve sisde daha toplu tertibât alınır.

'Umķan tertibât, kıt' aya yana karşı 'azîm kuvvet bahş ider ve yarılma ve ihâţadan kurtarır. Öñdeki kuvvetleri beslemege yarar ve karışıklığı mâni' olur.

(15) - Müdâfî', piyyâde mübârezesinde ekşeriyyâ mangâ şekil nizâmlarını olsun muhâfaza idebilirse de müte'arrız, ateş te'sîri karşısında nişf mangalar ve hattâ avcılara kadar ayrılmağı mecbûr olur. Ma'a-hazâ hücumdan evvel bir dereceye kadar şıkılanması lâzımdır.

(20) - Arâzî ve silâh te'sîri müsâ' id olduķca muvaķkatlen keşif nizâmları alınarak zabt ü rabt tezyîd idilir. Kezâlik düşmâna bidâyetde mümkün olduģu kadar hep berâber topluca yanaşarak ba' de [13] daha ziyâde ilerileme eşnasında 'umķan tertibât huşûle getirmek de şâyân-ı tavşiyedir.

- Arâzî: Arâzî, şekli ve üstündeki mevâdd ile mübârezeyi teshîl veyâ taş'ib iderek kımandanıñ ta'biye-yi kararına ve kıt' anıñ şûret-i hareketine kaķ'î bir te'sîr yapar.

(5) - Yükseklikler (zemîn kıbartıları): Görüşü ve üstünden aşırma endâhtı mümkün kılırsa da düşmânıñ görmesini ve esliha te'sîrini teshîl ider. Bu sebeble göze çarpan niķâţ ve zirvelerden, hattı-ı bâlâlardan ictinâb lâzımdır. Yükseklikler arasında taħaşşul idecek zâviye-i meyyite de yan ateşleri, dik muħarrikli ateşler, (10) mestûren endâhtlarla ber-ķaraf idilir.

- Düşmân tarafından içi görülmeyen münhattı yerler, vâdîler ve yarlar düşmânıñ zemîn taraşşudunu ve görerek endâhtı mâni' ve mestûren vaz'-ı tertibe ve taķarrûbe müsâ' idse de yan ateşine, mestûr endâhta ğazlanmaya ma' rûzdur.

(15) - Meskūn yerler ve ormanlar havā taraşşudundan maḥfūz olub mestūren ḥāzırlıġa ve ḥarekete ve iġāmete müsā' idse de ateş ve irtibātı taş'ib ider. Ateş ve ġazı üzerine çeker (ufaġsa) faġat büyük olurlarsa dūşmān ateşini bil'akis daġtır.

(20) - Bataġlıġlar, şu mecrāları, vāsı' ormanlar aşılması ġüç mevāni' dir. Geçid maḥalleri mühim birer hedefdir.

[14] - Aġıġ arāzi esliḥa te'şirini teshil, ta'arruzu tas'ib, ta'ķib ve ziyāde inķisāmı icāb iderse de dūşmāniñ başķınına da māni' dir. Ķapalı arāzi bil'akis taķribi teshil, ġuvvetleri toplu tūtmaġa müsā' idse de başķına uġramaġı teshil ider.

(5) - Kāfi ṭabi'i sūtre bulunmayan yerde arāzi taḥkimātına mūrāca'at olunur. Bu, telefātı tenķiş, sınırları ġorumaġa ve geriden gelen aķsāmıñ istifādesine ḥādimdir.

- Ķarañlıġ: Ķıġ'ayı taraşşudlu ateşden ġorur. Faġat başķına müsā'iddir. Mübārezeniñ idāresini ġüçleşdirir. (10) Ve basit nizāmları icāb ider. Havā keşfini men' için ekşeriyā yürüyüşler gece yapılır. Ta'arruzda taġarrüb, hücum mevzi' ine duġul ve geri ḥidemāti ekşeriyā gece olur.

Büyük gece ta'arruzu nādirdir. Ma'a-hazā mübāreze eşnāsında ġarañlıġ çökmesi mübārezeyi durdurmaz. Gece ta'arruzunda (15) ġıġ'a öñdeki ḥatda bi-nisbe kesif bulunur ve yakın mesāfede yanaşık ġuvvetli ġademelere ayrılır. Müdāfi' fazla teyaġķuza ve emniyyet tedābirini tezyide mecbürdur. Ric'ati teshil ider.

- Sis geceye müşābih te'şirāt yaparsa da ne zemān açılacaġınıñ bilinmemesi, keşif nizāmları her an parçalamaġa ḥāzır (20) tūtmaġı icāb ider. Sun'i sis de yapılır. Mübāreze meydānı üzerine çöken duman ve toz bulutları da sis gibi te'şir ider.

[15] - Yan ateş: Mermi te'şirini tezyid ider. Öñ ateşiyile tevḥid idilirse ve başķın tarzında yapılırsa dūşmāni şarşar. Bu şüretle ateşin neticede iḥāṭavi te'şir yapabilecek şüretde tertibi mühimdir. Dalġalı arāzi yana doġru ġademelenmege ve bu (5) te'şiri istiḥşāle müsā'iddir (aġır m.t.ler).

Her nev' mevāni' cebhe ve yan ateşiyile yalandıkları taq̄dirde eñ mü'essir olur. Mevzi'e girmiş düşmān eñ mü'essir olarak yan ateşle tevķif ve ihātavī muķābil đarbelerle def' ü ŧard idilir.

- Başkın: Mübārezede esāsdır. [Bil-'umūm nāgehānī (10) teřebbūřāt ve icraāt başkındır.] Bunda muvaffaķıyyet herhangi bir fi'l-i mübārezeye ħasmiñ zemānen ve mekānen intizāri ħāricinde başlamak, iġfāl etmek ve yeñi vesā'it kullanmaķla istiħřāl olunur. Bu maķşadla ħumandanıñ fikr ve niyetini düşmāndan gizli ŧutmaķ ařl olub kış'a daġi ancak lāzım olduġu vaķit öğrenir.

(15) Bil-muķābele ta'arruzda ve müdāfa'ada arāzīden a'zamī istifāde, iķāmetde, hareketde, mübārezede düşmānıñ nazarından korunmaķ ve gizlenmeye a'zamī derecede ri'āyetle bařkından korunmaķ lāzımdır. Bir teřādūfī muġārebede ħarekāt ve keřfiñ mahāretle setri, sür'at-i ħarār, řiddet-i taťbīķ bařkıni eñ kolayca intāc ider.

(20) Düşmān müdāfa'aya ħāzırlanmıřsa tam başkın ekřerıyyā mümkün olmayub yalnız düşmānı, ħuvvetlerini tertīb etmeye zemān bıraķmayacaķ ħadar uzun müddet ta'arruz cebhesi, vaķti ve merkez-i řıķleti ħaķķında [16] mübhemiyyet içinde bıraķmaķ lāzım olur. (Topcu ihzārātınıñ nev'i ve devāmınıñ tebdīli, piyādeniñ ġayr-i muntazır anda atılması ta'arruzu karañlıġa, řıķı sis ve sā'ireye te'ġir.)

Mevzi' ħarbinde, ta'arruzda bařkın güç ve fakať elzemdir. (5) Eťrāflı keřif, ħīle ve ħud'a, sāhte teřebbūřāt teshīl ider. Bařkına muvāfiķ olamazsa uřul-ü ta'arruzda deġiřiklik ġāyeyi teshīl ider.

Başkına ħarřı eñ iyi muķābele đarbedir. Müte'arrız bunu dā'imā beklemelidir.

(10) Müdāfi' de düşmānı başkına uġratmaķ için tertībātını gizli ŧutar, aldatır. Mübāreze eřnāsında birden bire ħuvvetler ve silāġlar meydāna ħıķarır.

- Keřf: Ġāye düşmāna ve arāzīye dā'ir ma'lumātdır. Mübārezeniñ bütün imtidādınca keşif devām ider. İ'tinālı keşif (15) ħadar vaķtinde rapor vermek de mühimdir. Piyādeniñ keşif vāsıtaları keşif ħolu ile dūr-bındır. ħumandanıñ bi-z-zāt keşfi dā'imā kıymetlidir.

Piyāde keşif kollarının lot ve terkibi, vaz'iyete ve vazifeye tâbi' olub vazifeleri maḥdūd ve şırf görmege münḥaşır olanların cür'et-kār ve becerikli birkaç neferden terekübü muvâfıqdır. Galebelik, icrâatı (20) taş'ib ider. 'Aynı zemānda bir mübāreze vazifesini alacaḡsa ancak o zemān kuvvetlice olur ve icābında bir zābiḡ kumandasında ḡ.m.t. manḡası kullanılır. Şumüllü vezā'if, muhteliḡ büyükce kıḡa'atı, cebri keşifde daha mühim kuvvetleri müstelzimidir.

[17] Her keşif koluna ve kıḡ'aya mu'ayyen bir vazife verilir. Netice taḡriren, şifāhen, krocki ile işaretle bildirilir.

Dür-biniñ (maḡāşşlı, mesāfe āletleri) iyi kullanılması keşifden ve mesāfeden taşarrufu te'min ider.

(5) Piyādeniñ kendine 'ā'id keşifle berāber ağır esliḡanıñ taraşşud maḡalleri ve ateş mevāzi'miñ da keşfine başlanır.

Küçük piyāde cüz'-i tāmmlarınıñ sevk ü idāresi ve irtibat

- Her mā-dūna vazife mā-fevki tarafından i'tā, faḡat vazifesiniñ (10) ifāsi için vesā'iḡ mā-dūn tarafından intiḡāb olunur. Vazife dā'imā göz önünde bulunur ve hey'et-i 'umūmiyye çerçevesi içinde ḡall idilir.

- Hareket ḡarbinde eldeki cüz'-i tāmmlara açılma ile berāber kā'ideten evvelā yürüyüş hedefleri ve düşmāna taḡarrüde muḡārebe mınḡıkları (15) (düşmān için de mümtedd istiḡāmet ve ara ḡaḡları) verilir. Tabur için ta'arruzda 400-800 metre cebhe genişliği ḡabül olunur. Ma'a-hazā bu mınḡıklar icābında yan taraḡa aşılabilir.

- Ekşeriyā irtibat kıḡ'ası ta'yin muvâfıqdır. Kıḡa'at-ı sā'ire piyāde mübārezesine girinceye ḡadar buña tevfiḡ-i hareket ider. Faḡat (20) ba'de bu kıḡ'ı cereyān-ı ḡarekāta sekde verecek bir fren olmamalıdır. Mübārezeniñ ešnā-yı cereyānında irtibat dā'imā eñ ziyāde ilerilemiş olanlardır.

[18] - Bütün ta'arruz ešnāsında gerek hey'et-i 'umūmiyye gerek muḡārebe mınḡıkları dāḡilinde kuvvetleriñ müsāvi şüretde taḡsım ve tevzi'i nādiren doğrudur. Açık arāzi, icābında büsbütün boş bırakılır veyā aḡ. m.t.lerine verilir. Kuvvetiñ kısım-ı küllisi (5) muvaffaḡiyyet aranan noḡtalara verilir ve bunlara ziyāde ağır esliḡa ve muḡābere vesā'iḡi i'tā olunur. Cebhe ta'arruzunda bu

kuvvetlere dar muhārebe mıntıklararı taḥṣīṣ ve ihtiyātlarla ve ta'ḳīb olunur. Ma' a-hazā bu ğayr-ı müsāvī tarz-ı taḳṣīm dūṣmānı mu'ayyen nokḫalarda ta'arruḫu beklemege sevḳ etmemelidir. Bu merkez-i ṣıḳleti ta'yinde dūṣmānıñ mübhem (10) olan inḳıṣām kuvvāsından ziyāde arāzī mü'eṣṣirdir. İyi taraṣṣud, ateṣ te'siriniñ tevḫīdi, mestūren ḫāzırlık ve taḳarrüb, ḫabṫı ümīd-baḫṣ niḳāṫ bunu ta'yin ider. İcābında bu tarz taḳṣıme daha yayılma ḫareketiyle berāber başlanır. Eger bidāyetde bir merkez-i ṣıḳlet intihābı için hiçbir esās yoksa evvel-emirde de bütün mıntıḳa (15) dāḫilinde mütesāviyen ta'arruḫ idilerek ihtiyātıñ icābında ḳābil-i tevcīḫ olacaḫ ṣūretde geride alıḳonulması münāsibdir. Dūṣmānıñ za'if niḳāṫı anlaşılnca tazyiḳ bu ṫarafa tevcīḫ olunur ve dūṣmān parḫa parḫa sökülür.

- Müdāfa'a dūṣmān tedābirine tābi'dir. Dūṣmān her nokḫadan ve (20) her an ta'arruḫ idebilecegi için inḳıṣām buña göre ğāyet iyi düşünülerek yapılır ve kāffe-i aḳṣāmıñ müstakillen mübāreze fa'āliyyeti muḫtelif esliḫanıñ kendiliklerinden mütteḫiden te'sir eylemesi ve bilā-emr mu'āvenet-i [19] müteḳābile te'min olunur. Bi-l-ḫāṣṣa cüz'-i tāmmlar, maḅğalara ḫadar mıntıklar taḳṣım olunur. Cebhe genişliĝi ölçüsü yokdur. Ta'arruḫ muḫtemel mıntıklar daha dar olur. Her mā-dün kendisine bir ihtiyāt tefriḫ ve bunu başḳınlarda tam vaḫtinde ḫullanacaḫ ḫadar (5) yaḳın bulundurur. Müdāfa'anıñ muvaffaḫ olması ta'arruḫla tevḫidini mücibdir.

- Muhārebeniñ başlangıcında vaḫt ü ḫāl müsā'idse ḫumandanlar ma'ıyyetleriyle berāber ileri giderek vaz'ıyyeti bi-z-zāt görmege ğayret ider. Ba'de ḫālāt-ı müsta'celede ba'zān ḫariṫaya göre, ekṣerıyyā (10) arāzıye nazaran emir verirler. Bu eṣnāda ḫıṫa'at, bu ileri gitmiş ḫumandanlarıyla irtibāṫı muḫāfaza iderek ilerilemege devām ider. Emir gönderilecekse taḫriri olması ve bir ḫroki ile ikmāli müreccaḫ olub münferid o emir mu'ahḫaren taḫriri bir emir ḫālinde tevḫid idilir veyā vaḫit varsa bidāyetde böyle yapılır.

(15) - ḫumandanıñ mübārezedede mevḳi'i: İmkān derecesinde ḫıṫ'aya yaḳın olub arāzıyi görmege, dūṣmānı taraṣṣuda müsā'id olması ve mā-fevḳle ve ḫıṫ'a ile eñ iyi irtibāṫa mālik olması lāzımdır. Alay ve ṫabur ḫ.nıñ bulunduğu yer dūṣmānıñ göremeyecegi bir flama ile belli idilir.

(20) - Tekmīl ḫumandanlar yek-digeriyle irtibāṫda bulunmaḫla berāber müṣṫerek ḫumandana mütēmādiyen rapor gönderirler.

[20] - Hafif ve ağır piyade eslihasının müttehidten icrā-yı te'siri ve ateş himāyesi:

- Bu hüuşuñ esāsını müşterek kımandanıñ emri teşkıl ider. Bil-umüm aķsām yanında sıkı bir irtibātıñ vücūdu ve mütেকābil (5) añlaşmanıñ sür'atle hüşulü müttekiden icrā-yı te'sir için şartdır.

Ateşler, taleb ve tekālifi ve emir itāsını teshil için şu ta'birlerle ayrılır:

- Tevkif ateşi: Düşmān piyādesiniñ hücumunu tard ve def (10) eylemek maķşadıyla kendi mübareze hattımnızıñ ilerisinde evvelce ta'yin ve tahdid idilecek sāhalarda teveccüh ider. Verilecek haber veyā işaretle kendiliginden açılır. Evvelce mu'ayyen müddet veyā mermi adedinden sonra kesilir.

- İmhā ateşi: Düşmān piyādesiniñ hāzırlanan ta'arruzunu (15) daha bidāyetde olduğu yerde söndürmege hādimidir.

- İz'ac ateşi: Düşmānı ta'ciz ider, telāşa düşürür, fa'aliyyet-i umūmiyyesini münākalātını şarşar. Başkın tarzında ğayr-i mu'ayyen zemān ve derecelerde icrāsı te'sirini tezyid ider. Bu ateşe 3,5 km'ye kadar ağır m.t. ve daha kışa mesāfatda hafif bomba (20) topu da elverişlidir. Değişici mevzi'lerden ateş idilir.

- Tahrib ateşi: Taraşsud maħallerine, m.t. ve toplara, maħall-i maħfuzaya, mevāni'e ve sā'ireye karşı plana tevfiķan icrā [21] idilen te'sir endāhtıdır. Ağır eslihadan başlıca bomba topları ile piyāde topu müsā'iddir. Kābil oldukça taraşsudla yapılır.

- Ateş başkını: Mu'ayyen bir maķşad-ı muħārebe için tevhid idilmiş az çok eslihanın darbevāri isti'mālidir.

(5) - Ateş silindiri: Ta'arruzda topcunun başlıca nev'-i ateşidir. Hatve-be-hatve piyādeniñ önünden giderek düşmānıñ mübareze fa'aliyyetini mefluc kılar ve muķābil darbesine māni' olur. Bomba topları menzilleri dāhilinde, ağır m.t.ler ancak uzakdan iştirāk ider.

(10) Ta'arruzda sevķ ü idāre hūneri ateş ile hareketiñ tanzimindedir. Eslihanıñ müttekiden icrā-yı te'siri demek, kıisimlardan herhangi biriniñ ateşiniñ

diger kısmın ilerilemesini mümkün kılmasıdır. Piyâdenin büyük miqyâsda himâyesini topcu, küçük miqyâsda kendi eslihası der-‘uhde ider. Piyâdenin hafîf eslihasıyla (15) müterâdifen ağır eslihası ve topcu, kâdeme kâdeme ileriye sürülür.

Ağır m.t.ler (kâpalı arâzide hafîf bomba topları dağı) daha açılma ve hâzırlık vaz‘iyyeti alma eşnasında ekşeriyâ piyâdenin ilerilemesini korumak üzere mümkün mertebe ileriye yerleşdirilir. Müdâfa‘a-i havâ’iyyeyi de der-‘uhde iderler. Bundan sonra (20) düşmâna yaklaşma ekşer hâlâtta ileriye sürülmüş kıta‘âta mübârezelere sebebiyyet verir. Piyâdenin ta‘arrübü nisbetinde tekmi‘ silâhları düşmânı baş kaldırmayacak hâle getirir. Hafîf m.t. [22] ve avcı mangaları da bu himâyeye altında kendileri ateş etmeksizin mümkün olduğu kadar düşmâna şokulur, bir de otomatikler ateş açar ve buña tedricen avcı mangaları da iştirâk ider. Ağır piyâde eslihası kâdeme ile ta‘kıb ider. Ekşeriyâ bunların bir kısmımız (5) ilerideki piyâde cüz‘-i tammılarınin doğruca emrine vermek lâzım olur (kayalı arâzide ve karanlıkta ekşeriyâ daha mübârezeye girerken). Nihâyet düşmân kendi ağır eslihasını kendi efrâdını da tehlikeye düşürmeksizin kullanamayacak bir mesâfeye kadar mangalar düşmâna şokulur, gerideki mangalar ileriye yanaşır, (10) bu şüretle hücum için müşâdeme kuvveti teşekkül ider. Bu eşnâda ağır esliha ve topcu, ateşi geriye nakl ider. Hücum vaqi‘ olur. Mübâreze düşmânin bütün derinlik sâhası imtidâdınca devâm ider ve niqât-ı istinâdiyye birbirini müte‘âkıb zabt idilir. Her hâlde ta‘arruzun geriden besilenmesi şartdır. ‘Aksi hâlde (15) kıta‘a derinlik sâhasındaki mübâreze erir. Büyük muvaffakiyyetlerin sırrı u sebebi geriden mebzûl kuvvetler sevkiyle muvaffakiyyet-i ibtidâ’iyyeden sür‘atle istifâde eylemekdedir.

- Ta‘kıbde piyâde düşmânin yaklaşmasını bırakmaz. Düşmânin yanını almak, önlemek, gerisine düşmek gâyeleridir. Müdafî-i kâlmayan (20) ağır esliha da ileriler ve ekşeriyâ öndeki piyâdelerin yanına gelir (ağır m.t., piyâde topu). Mütebâki tüfenkler ve toplar gerideki arâziye ateş ider.

[23] - Müdâfa‘a hâşşeten her nev‘ eslihanin i‘tinâ ile tanzîm edilmiş def‘ ü tard ateşine istinâd ider (ateş planı). Piyâdenin hafîf ve ağır eslihası, topcu menzil ve te’sîr i‘tibâriyle yek-digerini itmâm iderler. Mübâreze-i aşliyye hatınınin önündeki arâzi (5) müte‘arrız onu mürûra muhtedir olmayacak derecede şiddetli ateş altında bulunmalıdır. Ma‘a-hazâ bu huşûş ne kadar mükemmel olursa olsun zâyi‘ât vukû‘u ve sâ’ire ateş şebekesinde boşluklar hâşıl ideceginden ileri arâziniin kemâl-i i‘tinâ ile dâ’imâ taraşşudu ve hedeflerin ta‘dîri lâzımdır.

(10) Düşmân mevzi' e girerse bu mevzi' e hâkim diğer mevâzi' mızdaki her türlü esliha düşmânîni yakasına yapıştır. Aynı zemânda ihtiyâtlar ihâtavî ve daha iyisi mütmerkiz bir muqâbil darbe ile onu dışarı atar.

Tanıklara karşı ateş, toplarla bomba topları der-uhde ider (15) (el bomba demeti). Avcılar bunlara değil arçalarındaki piyâdeye ateş ider.

Ta'arruzuñ müdâfa'aya inqilâbında da derhâl ateş himâyesi vücûda getirmek, muqâbil ta'arruza karşı yegâne tedbîrdir.

- Kıt'ayı mübârezeden ayırmak (muğârebeyi kaç' etmek) karanlıkda (20) veyâ gâyet müsâ'id arâzide olmuyorsa ancak mükemmel eslihanîni tevhi'd-i te'sîriyle kâbil olur. Piyâde ağır eslihası, topcu ateşleriyle piyâdeniñ çekilmesini te'mîn iderek kendileri de kademe kademe çekilir. Avcı [24] mangalarının çekilmesini otomatikler teshîl, bunları da bol silâh ve ceb-hâneli za'if keşif kolları himâye ider. Bunlar sevke kadar düşmânla temâsda kalır. Ba'zı silâhların fedâsı da icâb idebilir.

(5) Piyâde mübârezesinde topcu:

- Topcu, piyâde bataryası (veyâ bataryaları) ve fırça topcu kısımlarına, fırça topcusu da icâbına göre yakın ve uzak mübâreze topcularına ayrılır. Fırça topcusu, piyâde alaylarına verilen bataryalardan mâ-adâsıdır.

(10) - Fırça topcusu ta'arruzda ateş hâzırlığını der-uhde ider. Bu, düşmân muqâvemetiñiñ derecesine, eldeki vesâ'ite (ceb-hâne) ve vakte tâbi' dir. Piyâdeniñ şûret-i hareketine tevfiğ olur. Müdâfa'a da esliha-i sâ'ire ile birlikde icrâ ideceği def' ü tîrd ateşleriyle düşmân ta'arruzunu kırar. Topcunun mühim bir (15) kısmı daği vâkî vâkî düşmân topcusuyla mübârezeye mecbûr olacağı gibi muhtelif esbâbla ateşe muvâkkaten fâsıla vermek veyâ şiddetini azaltması da lâzım gelebilir. Kezâlik topcu ateşi mekânen daği tehdîd idilir ve netice-i kaç'iye mahallerinde tevhi'd olunur.

- Yakın mübâreze topcusu piyâdeniñ aqsâm-ı sâ'iresiyle (20) teşrik-i mesâ'i etmek üzere piyâdeye bırakılır. Bu, ta'arruzda düşmân cebhesiniñ hemân gerisine, düşmânîniñ ağır piyâde eslihasına, taraşud mahallerine ve piyâdesine ateş ider. Ateş hâzırlıklarına [25] iştirâk ider. Müdâfa'a da iz'âc ve tahrib ateşleri yapar ve ateş başkınıları icrâsına çalışır, düşmân ta'arruzunu mübâreze-i aşliyye önünde

kırar. Bu vezâ'ifi ifâ iderken kendi piyâdesiniñ mınţıkası dâhilde kılmaqla berâber fırka topcu kumandanıyla da (5) irtibatı muhafaza ider. Emri altına yakın mübareze topcusu verilen piyâde (alay) kumandanı piyâdesiyle topcusunuñ te'sirlerini cem' ve tevhi'de ve zemânen ve mekânen mütabakatda tutmağa me'mûrdur. Yürüyüş kolumda t. k. kâ' ideten mûmâ-ileyhiñ yanında bulunur. Eñ geç piyâde açıldığı vakt topcunuñ da (10) derecesi arttırılmış muharebe hâzırlığıyla ilerilmesi emr idilir. Bu hâlde topcu ya mınţıkadan mınţıkaya hâzırlık mevzi'ileri (top bindirilmış) ve yâhûd puşu mevzi'ileri (top indirilmış) olarak kademevâri ileriler. Yayılması da vaktiyle emr idilir. Topcuya verilecek muharebe emriniñ mevâddı 'ale-l-ekşer şunlardır:

(15) - Maşad-ı muharebe, piyâdeniñ şûret-i hareketi, zemânen ve mekânen teferru'âtıyla (merkez-i şiklet) muharebe vazîfesi, ateş mevzi' i, sâha-i takribiyyesi, mübarezeve ne zemân, ne kadar kuvvet şokacağı

- Ateş güşâdı

- Emr münâsebâtınıñ tanzîmi. İrtibatlar

(20) - Bomba topları ve ağır m.t.lerle teşrik-i mesâ' i

- İhtiyâtlar

[26] - Piyâde bataryaları: Piyâde alaylarına merbûţ olub ekşeriyâ takımca veyâ teker olarak taburlar emrine verilir. Ta'arruзда vazîfeleri yayılmadan i'tibâren maħallî muķâvemeleri kırmaķ, dıřmâniñ m.t. yuvalarını, bomba ve sâ'ire toplarını, tanķlarını (5) ezmekdir. Müdâfa'a da hücumuñ def' ü ĩardında veyâ ihtiyâtlarla berâber kullandır. Bunlar ekşeriyâ müteħavvil açık mevazi'den, dışmân ateşi gelmege vakt kalmadan sür'atle vazîfelerini hal iderek yine gizlenirler. Ceb-hâneniñ idâresi bi-l-hâşşa mühimdir, çünkü ikmâl zordur.

(10) - Topcu ile piyâde arasında irtibat te'sisi evvel-emirde topcunuñ vazîfesidir. Emr ve kumandanıñ tevhi'di, muharebe idâre maħalleriniñ bir arada bulunması, irtibat kıt'aları i' zâmı, vesâ'it-i muħabere isti' mâliyle bu huşuş te'min olunur.

2.1.1.4. Avcı mangası

(15) - Mangâ eñ küçük mübâreze cüz'-i tammıdır. Bir âmiriñ müttehiden sevķ ve idâre idebilecegi yegâne kıt'adır.

- Mangâ kıumandanı efrâdını yetişdirir. Bunlarıñ rehberi ve baş mübârizidir. Her mangânıñ dâ'imâ bir kıumandan vekili de ta'yin olunur.

(20) Avcı mangasının yanaşık nizâm şekilleri şudur:

- Çift kol (iki şıra)

[27] - İkişer kol (dizi neferleri yan yana ve diziler arķa arķaya)

- Birerle kol (neferler yek-digeriniñ arķasında)

Avcı mangasının dađınıķ nizâm esâs şekilleri şudur:

(5) Avcı kolu, avcı hattı

İcâbına göre başka şekil de kıullanılır. Aralıķ ve mesâfe muhârebe vaz'iyetine, arâziye, rü'yete, silâh te'şirine tâbi'dir. Beş adımdan az olması telefâtı tezyid ider. Hâreket mangaca kıısım kıısım veyâ teker teker aşarak, emekleyerek, sürünerek veyâ (10) fırlayarak olur.

- Avcı mangasının ateşi: Münferid ateş (ser-best ateş) ve idâreli kıt'a ateşidir. Münferid ateşde hedef, nişân-gâh ve nişân noķtası intihâbı avcıya 'â'iddir. Ateş sür'ati tezyid veyâ tenķiř etdirilir (kıumanda).

(15) Avcı mangasının şuret-i mübârezesi

- Mangâ kıumandanı muhârebe vazifesini taķım kıumandanından alır. Lakin ekşeriyâ taķım dâhilinde müstaķillen hâreketi lâzım olacaķdır. Ekşeriyâ müşterek maķşadla müte'addid mangâ tevĥid-i fa'âliyyet iderek eşnâ-yı mübâreze mütehavvil ve mütebeddil şuretden mübâreze (20) ğrubları tekevün ider. Bunlara münferid ağır piyâde eslihası da ilĥâķ idilebilir.

[28] - Ta'arruzda düşmānı nihāyet yeñecek, avcı mangāsınıñ cānlı müşādeme kuvvetidir. Arāziden istifāde ile māhirāne ilerilemek için kumandan biz-zāt keşif yapar, idāre ider.

- Avcı mangası vasaṭī ve bi-l-hāşşa yakın mesāfātda (5) makineli tüfenkleriñ ateşini itmām ider veyā bunuñ yerine kâ'im olur. 100 metreye kadar eñ yakın, 400 metreye kadar yakın, 800 metreye kadar vasaṭī, daha fazlası büyük mesāfe 'add olunur.

- Kıt'a ateşi iyi yerleşmiş düşmāna karşı 600 metreye kadar, yüksek ve derin hedeflere karşı 600-800 (10) metre arasında ve büyük mesāfelere de muvaffakiyyet va'd ider. 1000 metre dāhilinde çok miqdarda ceb-hāne ve iyi idāreli ateşte tayyārelere karşı muvaffakiyyet mümkündür. Pek alçağdan (50-100 metre) uçan tayyārelere münferid nişanlı endāhtlarla yükselmege icbār idilir. Küçük hedeflere karşı münferid endāht yakın (15) mesāfātda mü'essirdir.

Kıt'a ateşi rü'yete māni' arāzide h.m.t.nin de kavrayamadığı hedeflere karşı veyā şafdan hāric kalmış h.m.t.leriñ ateşini telāfi için, ahsızın yakın mesāfede gözükken düşmāna, şaşılmış karışmış münferid ateşi ele almak için (20) kullanılır.

- Ateş fāşılalarında setr idilerek taḥkīm ve taraşsud idāme olunur.

[29] - Eñ yakın mesāfede süngü taḫılır, düşmāna atılmaḫ ekşeriyyā mangā kumandanınıñ karar-ı zātisinden doğar. Düşmān mevzi'ine girilince derhāl işgāl, çekilen düşmān ateşle ta'kīb olunur; mangā i'āde-i intizām ider, keşfe devām idilerek (5) yeñiden ne şüretle ilerileyeceğine karar verilir. Kā'ideten ta'arruza devām ile düşmānıñ derinlik sāhasını yarub geçmek lāzımdır. Bundan sonra ta'kīb başlar. Müstaḫzar müdāfi'ine, ta'arruzda ve mevzi' harbinde hücum ekşeriyyā evvelce emr ve ta'yin olunur.

- Geri hatlardaki mangalar da ileri hatlar gibi (10) ileriler. Müsā'id fırsat ve imkān ve hedef bulursa ateş mübārezesine de iştirāk ider. Hücum anında ileriye gelmiş olur.

- Müdāfa'ada mangā kendisine maḥşūş yeri ihzār ve itmāmdan muşirr-āne muḥāfazadan mes'uldür. Mevzi' münferid avcı çukurlarından veyā mangā için tek bir yuvadan 'ibāret olur. Def' ü tād (15) mübārezesinde mangā kumandanı

mücâvir h.m.t. ve avcı mangalarıyla birlikde icrâyı te'şîr iderek mangasınıñ ateşini ta' arruz iden düşmâni hâf-ı aslî önünde kıracağı vechle idâre ider.

Pek şiddetli düşmân ateşinde mangâ, takım kumandanınıñ emriyle ileriye ve yanlara kaydırılabilirse de geriye alınması kaç' iyyen (20) memnû' dur. Diğer cihetden, düşmâniñ mangâyı sûtire içinde birden bire başdırması nâmûsa doğundur.

Ƙarañlığa, sise ve emşâline hedefsiz daği ateş idilir.

[30] Manganıñ mevki' i, mevzi' iñ derinlik sâhasında bulunursa şuret-i hareketini takım kumandanı emr ider. Böyle bir mangâya def' ü tãrd ateşine boşluğdan iştirãk, mevzi' e giren düşmâni yan ateşiyile durdurmak, muķâbil đarbe ile tãrd etmek gibi (5) vezã' if terettüb ider. Her hâlde bilã-emr geriye gidemez.

- Rağ' at emri verilirse mümkün mertebe düşmâna sezdirilmeden yapılır. Efrãd teker teker veyã kısım kısım çekilir. Mangâ kumandanı dã' imã düşmân tarafında kalır.

- Avcı mangasına keşif kolu, yan te' mîni, (10) muhãrebe ileri kãrađolu, setr vezã' ifi ve emşâli de terettüb idebilir.

2.1.1.5. Hãfif makineli tüfenk (otomatik) mangası

- H.m.t. mangasınıñ şekilleri avcı mangasınıñ ' aynıdır.

- H.m.t. ne sürekli ateşe ne de büyük (15) mesafãta ateşe müsã' id degildir. 3-8 mermilik kışa ateş đarbeleriyle eñ iyi 800 metreden aşığı mesãfelerden te' şîr ider. Sürekli ateş yalnız ve müstešnã olarak eñ yakın mesãfelerdeki büyük hedeflere cã' izdir. İyi bir nişãncı, ateşi bi-z-zãt idâre ider. Hücũmdan evvel, hücũm ešnãsında, hendek mübãrezesinde (20) ve icãbında kapalı arãzide veyã düşmãna birdenbire çatılırsa yürürken endãht icrãsı da muvãfiķ olabilir. Ƙã' ideten mevzi' de [31] ateş ider ve bunuñ nãgehãni' ateş güşãdına ve yan te' şîri icrãsına müsã' id olması aranır.

- H.m.t. mübãreze vazifesi avcı mangalarıyla ve mücãvir hãfif ve ağır m.t.lerle tevđid-i te' şîr iderek hãll ider.

(5) - Ta' arruzda mümkün olduğu kadar ateş açmadan düşmãna şokulur. Ve bu mangalar ekşeriyã -gözcülerden sonra- ta' arruz avcılarını (ileri hãttıñ

iskeletini) teşkîl ider. Şûret-i 'umûmiyyede mü'ezzir mesâfe dâhilinde [h.m.t. için küçük hedeflere karşı 800, otomatikler için 600 metre dâhilinde] (10) ve ancak kendi avcı mangalarını muhtâc-ı himâye ise, düşmân icbâr iderse ve müsâ'îd hedef gösterirse ateş güşâd idilir. Eñ tehlikeli hedef esâsıdır.

- İlerilemege çabalayış şekli ve şûreti arâziyye, vaz' iyyet-i mübârezeve tâbi' dir. Ekşeriyyâ mevzi' tebdîli icâb ider.

(15) - Tüfenk şafdan hâric qalırsa mangâ, avcı mangası gibi çalışır.

- Müdâfa' a da ağırlarla berâber, düşmân ta'arruzlarını ateşle tãrd vazîfesi terettüb ider.

2.1.1.6. Piyâde takımını

(20) - Takım kumandanı bölük kumandanıñ dâhilî ve hâricî hidemâtda mu'âvini ve mübârezeniñ idâresinde ilk zahîridir.

[32] Kıdemli bir küçük zâbit, kumandan vekîlligine ayrılır. Yoksa eñ kıdemli mangâ k. vekâlet ider. Mübâreze için 1-2 haberci ile bir bori-zen ve yazıcı (takım erkânı), takım kumandanınıñ yanına gider.

(5) Piyâde takımınıñ şekil ve nizâmları şunlardır:

- Şaf nizâmı, başlıca ictimâ' nizâmıdır.

- Mangâ kolu	}	Meşelâ dar yollarda muhârebe için açılmada, dâne çuqurlarıyla ve sâ'ir şûretle 'arızalı arâzide yürüyüş nizâmı.
- Yürüyüş kolu		
- İkişerle kol		
(10) - Birerle kol		

Diğer herhangi bir şekil ve nizâm icâbında kâbil-i isti' mâldir.

- Mangaların 'ale-l-ekşer ayrı mübâreze etmesine rağmen takımını mübârezeve takım kumandanı tarafından sevq ü idâresi yüksek bir kıymeti hâ'izdir. Avcılarla m.t. mangalarınıñ kendi (15) aralarında (müşâdeme ve ateş

kuvvetleri) ve diger esliha ile birlikde bölük kumandanı tarafından verilen o emre tevfiķan icrā'āt-ı müttehidede bulunmalarını te'min mūmā-ileyhiñ vazīfesidir.

- Takım kumandanı, mümkün oldukça mübārezeye girmeden evvel efrādına vazīfeyi izāh, maᅅgalarıñ veyā mübāreze ᅅrublarıñ (20) vazīfelerini ta'yin, itmām veyā ta'dil iderek sevķ ider; mühim bir mübāreze ᅅrubunuñ kumandasını bi-z-zāt der-'uhde ider. Mūmā-ileyh, ta'arruzda muħarrrik kuvvet, hücumda müdir ve ön ayak; müdāfa'ada [33] soñ nefese kadar şebātın rūhu, mukābil darbede sâ'ikdir. Takım erkānı, bunuñ mübāreze yardımcısı ve hāl-i zarüretde soñ dayanacağı vāsıtadır.

- Keşfi bölük kumandanı tertib iderse takım kumandanı da (5) ekşeriyā ileri keşif kolu göndermege mecbūr olur. İleriye giderken başkından taħaffuz için birkaç gözcüyü kāfī mesāfe ile gönderir. Vazīfelerini yapınca oldukları yerde kalarak takımla añlaşırlar. Takım ekşeriyā bunlarıñ gerisinden ateşe başlamaᅅa mecbūr olur.

(10) - Düşmāna teħarrüde takım, arāzīye göre şekil alarak, mümkün olduğu müddetce toplu tutulur. Kara ve havādan düşmān te'sirātı beklendiᅅi taᅅdirde takım açılır. Bu maᅅşadla takım kumandanı vazīfeyi, vaᅅit varsa bölüᅅüñ de muħārebe vazīfesini ve icābında muħārebe mınᅅıķasını ve 'aynı zemānda ᅅatt-ı mübārezeye (15) idhāl idilen ağır piyāde silāhlarıyla mücāvirleriñ vezā'ifini söyler; yürüyüş istikāmetini, gözcüleriñ vazīfesini, takımın inᅅisāmını (maᅅgalarıñ genişliğine ve derinliğine doᅅru birbirinden taᅅribi aralık ve mesāfelerini), irtibātı ve kendi bulunacağı mevķi' i emr ider. İcāba göre h.m.t. maᅅgaları kısmen veyā kāmilen (20) ileriye alınır. Müsā'id arāzīde gerideki maᅅgalar evvelā toplu tutulabilir. Kezālik maᅅgalar hareketde mümkün oldukça toplu [34] bulunurlar. Emir maᅅga kumandanlarına mümkün oldukça tekrār etdirilir. Ba'de açılıñ emriyle hareket başlar.

- Yayılmanıñ zemānı düşmāna, arāzīye, kendi tarafımızdan ateş icrāsı lüzümuna tābi' dir. Ekşeriyā maᅅgalar kendiliginden (5) yayılmaᅅa mecbūr olur. Mümkün oldukça ber-vech-i bālā tarzda, bir emirle takımın yayılması te'min olunur. Maᅅgalarıñ alacağı şekiller şüret-i 'umūmiyyede maᅅga kumandanlarına 'ā'iddir. Bu şekiller ekşeriyā vaz' iyyeti naᅅar-ı 'itibāra alarak takımın kāffe-i aᅅsāmını mü'eşşir mübāreze mesāfesine kadar düşmān eslihası te'sirinden kurtarırsa, (10) yāhūd ᅅayr-i müsā'id arāzīde ᅅaşmın bu te'sirini güçleᅅdirirse ve

m.t.leriñ mangalarıñ boşluklarından ateşini ‘ale-d-devām mümkün kılsa doğru intihāb idilmiş olur.

- Ta‘yīn olunacak irtibāt açıldıktan ve düşmāna şokulduktan sonra yürüyüş istikāmetiniñ muhāfazasını, mücāvirleriñ de rābıṭayı (15) te‘mīn ider. Fakat muhārebeye girdikten sonra irtibāt dā‘imā düşmāna eñ ziyāde şokulan mangadandır.

- Eger düşmāna başkın yapılacağı zann idiliyorsa ateş güşādını takım kumandanı kendi emrine ta‘līk ider. Ateş idāresi mangalara ‘ā’id olub k. kadar lüzūmunda müdāhale eyler.

(20) - İlerilemek mangalara ‘ā’iddir. Ancak mümkün olursa takım kumandanı mangalardan daha büyük aqsāma ve hattā tekmiḷ taqıma şıramalar yapdırır. Fazla kalan aqsāma toplayarak ihtiyāt teşkīl ider.

[35] - Mevki‘ini intihāb kendisine ‘ā’iddir. Hücūm ešnāsında takımıñ başında bulunur. Bölük kumandanıyla ve kâbil oldukça ağır esliha ile irtibāt, ‘ale-d-devām keşif mühimdir. Eñ müsā‘id hücūm noktası haqqında erkence bir fikir idinmege ğayret ider. (5) Ve ma‘lūmāt verir. Hücūmu icrā için gerideki mangaları berāy-ı hücūm ileri sürer.

- Düşmān mevzi‘ine girdikten sonra takım kumandanınıñ vazīfesi pek mühimdir. Tanzīm, emniyyet, yeñi tertib ve inkışām ve hareket hep mūmā-ileyh tarafından ta‘yīn olunur.

(10) - Takım birinci haṭda degilse hareketi arāziye ve ateşe tābi‘dir. Ekşeriyā birinci haṭdaki bir takım tarzında ilerilemege mecbūr olur. İhtiyāt takımınıñ mübārezeye duhūlünü ekşeriyā bölük kumandanı emr ider.

- Ceb-hāne ikmālını vaqt ü zemānında taleb takım kumandanına (15) ‘ā’iddir.

- Müdāfa‘ada taqıma ‘arzan ve ‘umqan mu‘ayyen bir mınṭıka verilir. Civāra düşmān girse daḥi bu mınṭıka bırakılmaz. Mangalar derinlige münkasım olarak mübāreze-i ašliyye haṭtında veyā gerisinde arāziye ğayr-i muntazam şüretde daḡınık ve yek-digerine kārşı yan (20) te‘şīrini hā’iz yuvalara yerleşir. Mute‘addid yuvalar ekşeriyyetle bir istinād noktası hālinde bir emir altında cem‘ idilir. Az

daği olsa bir ihtiyāt ayrılır. Taqımıñ her an def ü tarda hāzır olmasından [36] kumandan mes'üldür. Ateş idāresine nādiren te'sīr ider. Düşmān girerse derhāl mukābil dārze ile atılır.

2.1.1.7. Piyāde bölüğü

- 'Askeri yetişdiren cüz'-i tām bölükdür. Bölük kumandanı (5) bölüğün ta'lim ve terbiyesinden, taşıyacağı rüh ve fikirden ve zabt ü rabtından mes'üldür. Vazīfesi, mā-dünlarını işe yarar 'asker yapmağ, bunlarda her türlü fezā'il-i cengāverāne ve efkār-ı vařanperverāne ile merbūtiyyet-i mütēkābile hissini huşūle getirmek ve tekemmül etdirmektir. Bölük, kumandanının kıymet ve himmetiniñ āyinesidir. (10) Başcavuş hīdemāt-ı dāhiliyyede yardım ider, seferde bölüğün başlıca idāre ve levāzımını der-'uhde eyler.

Yanaşık bölüğün nizāmları şunlardır:

- Şaf: İctimā' nizāmı.

- Bölük kolu: Meydān-ı muhārebede ictimā' ve hareket nizāmı

(15) Taqımlar kā' ideten 15 adım aralıqla.

- Mağa kolu
- Yürüyüş kolu
- İkişerle kol
- Birerle kol

} Başlıca hareket nizāmı.

(20) - Bölüğün istiḥdāmı şuret-i 'umūmiyyede tabur kumandanının emriyle ta'yīn olunur. Bölük kumandanı mübārezeye tarz-ı duḥūlü [37] vaz' iyyete, arāziye, vesā'it-i mevcūdeye göre ta'yīn ider ve emirle sevğ ider. Taburla ve mücāvirlerle irtibātda bulunur. İhtiyātındaki aqsāmda bulunan ḥ.m.t.lerden hangisiniñ tayyāre def' ine maḥşūş olacağını ta'yīn ider. Mübāreze bölüm (5) erkām (bir küçük zābiṭle birkaç ḥaberci ve borucu, ba'zı hīdemāt-ı maḥşūşa efrādı) yanında bulunur.

- Düşmāna çatma muhtemel yürüyüşler eşnāsında bölük kumandanı müdāfa‘a-i havā’iyyeyi ve düşmānıñ uzaqdan ateşi hālinde ne yapılacağını düşünür. Bölük önde ise (uç bölüğü) (10) düşmāna teşādüfde derhāl atılarak ileri düşmān kıta‘atını sürmek ve mühim arāzī noktalarını (taraşşud maħalleri) işğāl etmek lâzımdır.

- Taburuñ açılmasında bölüğe yürüyüş istikāmeti veyā irtibāt bölüğüne tevfiķ hareketi emr idilir. Bölük kumandanı (15) mümkün olduğu müddet hayvān üzerinde kalarak yolu bi-z-zāt keşif ider. Bölüğünü arāzīden istifāde iderek toplu veyā parçalanmış hālde sürer, ileride bir emniyyet kademesi, yanlarda ĩcābına göre keşif ve emniyyet aqsāmı bulundurur.

Ta‘arruzdan evvel hāzırlık vaz‘iyyeti almışsa bu da havāya (20) ve qaraya karşı te‘mīn olunur. Keşif için bu tevaķķufdan istifāde olunur. İleriye ĩcābında zābiķ kumandasında sürülecek keşif kolları ile – ekseriyyā h.m.t. – mühim noktalar ele geçirilir; kıt‘a setr olunur.

[38] - Bölüğün toplu hareketi muvāfiķ olmayınca bölük kumandanı açılma emr ider (taķım emri gibi). İleri haķa girecek taķımlar, irtibāt, gerideki aqsāmın ne şüretle kademelenerek hareket idecegi, müdāfa‘a-i havā’iyye, muħārebe kademeleriniñ maħalli (5) emr olunur.

Vaz‘iyyet tevziķ etmemişse bidāyetde ileriye za‘īf aqsām sürülür. Eñ geç olarak muħārebe kademesi bölükden ayrılacağı zemān ceb-hāne ve yakın mübāreze vesā’iķi tevziķ olunur. Eşnā-yı muħārebede muħārebe kademeleriniñ sevķi tabura ‘ā’iddir.

(10) Bölük açılmış olarak ilerilerken kumandan kendi maħallini şüret-i ‘umūmiyyede ileride arar.

- Vaz‘iyyetde kāfī vuzūh ĩşūliyle, bölüğün muħārebe mınıķasını, ta‘arruz istikāmetini gösterecek tabur emriniñ vürūdundan sonra bölük ta‘arruz emrini verir. Yayılma mınıķaları, (15) ta‘arruz hedefleri, irtibāt, ihtiyātin mevķi‘i, varsa ağır esliħanıñ şüret-i mübārezesi emr olunur. İlerileme ağır esliħanıñ ateşiyile zemānen te‘līf, müdāfa‘a-i havā’iyye, muħābere, ceb-hāne ikmāli, yaralılarıñ nakli tanzīm olunur. Ekseriyyā mınıķadan mınıķaya ileriler. Taķımlarıñ mübāreze vesā’iķini intihābları şüret-i (20) ‘umūmiyyede kendilerine bırakılır. Nihāyet

hücüm noktası ta'yîn ider ve şüret-i mübâreze, 'umûm eslihanın buraya şüret-i tevḥîdi taḳarrür ider ve emr olunur.

[39] - Bölüğün gerideki aḳsâmı erken şarf edilmez, müşâdeme kuvvetiniñ taḳviyesine, derinlik sâhasında ta' arruzuñ idâmesine, püskürtülmeleri karşılamağa, büyücek boşlukları doldurmağa, yanları uzatmağa ve örtmege yarar.

(5) - Bütün bölüğün birden hücûma ḳalkması nâdirdir. Hücüm ânında gerideki aḳsâm ileriye yanaşmış bulunur. Mütteḥid bir hücüm icrâsı sâ'atle teşbît idilir. Muvaffaḳıyyetden sonra bölük münḫaşıran düşmânın derinliği içine doğru urub ilerilemegi esâs ittiḫâz ider ve bunu İfâ için ne lâzımsa derḫâl (10) sür'atle emr idilir ve yapılır. Ta' arruz artık ilerilemiyorsa tevaḳḳuf ve şebât te'mîn idilir.

- Ceb-hâneniñ vaḳt ü zemân ile ikmâli bölüğün vazîfesidir.

- İleri ḫaḫda olmayan bölük 'aynı şüretle ḫareket ider ve ḫabur ḳumandanıyla mütemâdiyen irtibâda bulunur.

(15) - Müdâfa'ada taḳımlara genişliğine ve derinliğine doğru vazîfeler verilir. Taḳım ḳumandanlarıyla tertîbât ḫaḳḳında, müzâkere ider. Dâ'imâ bir ihtiyâḫ tutar. Geri ḫidemâtı, muḫâbere ve sâ'ire tedâbirini ittiḫâz ider. Bölüğün bütün aḳsâmı sipere girer ve gizlenir. Mücâvirlerle, ağır esliḫa ile irtibâta (20) girilir. Muḫârebe ileri ḫaraḫolları bölüğü başḳından muḫâfaza ider, düşmânı şaşırır. Düşmân ta' arruzunuñ vaḳt ü zemânile anlaşılmasını ta'ḳîb, bölük ḳumandanına 'â'iddir. Tekmîl silâḫların [40] hep birden ateş açmasını te'mîn ider. Düşmân mevzi'e girerse herkes müdâfa'aya iştirâk ider. Bölük ihtiyâḫının muḳâbil ḫarbesini ekşeriyâ bölük ḳ. idâre ider. Düşmân mücâvir mınḫıkaya girmişse İcâbına göre yardım idilir.

(5) - Düşmândan çözülüşü bölük ḳumandanı bi-z-zât idâre ider ve kendisi eñ soñ aḳsâm ile geri gider.

- Oyalama muḫârebesinde uzaḫ mesâfeden i'tibâren geniş cebhe ile mübâreze idilir. Esliḫa menzilinden tamâmen istifâde olunur. İhtiyâḫ uzaḫca bulunur. Ağır esliḫaya şıḫ şıḫ (10) mevzi' deḫişdirilir.

- Ata binmeyen süvâriye karşı esâs, ateş etmektir. Doğruca süvâri hücûmuna ma'rûz aḳsâm muvaḳḫaten vazîfe-i aḫliyyelerinden geri ḳalırlar.

2.1.1.8. Piyāde ʔaburu

(15) - ʔabur, orta ʔumandanlıđıñ (fırʔa) Őuret-i ‘umūmiyyede meŐđūl olacađı eñ kūçuk ta‘biye-yi cūz’-i tāmıdır. Mübāreze için lüzūmunda bomba ʔopcu ve sā’ir ʔoplarla taʔviye idilebilir.

- ʔabur ʔumandanı ʔaburunu emirle sevʔ ve idāre (20) ider. Emrini ma‘iyyetindeki ʔumandanlarıñ kāffesi hāzır olduğu hālde vermesi bunlarıñ müttehiden icrā-yı te’Őir eylemesini, her birine [41] ayrı emir veyā taħrīrī emir vermesinden daha ziyāde te’mīn ider. ʔabur ʔumandanı, ʔabur erkānınıñ ʔarz-ı tertīb ve taʔsīmını, emirleriñ teblīđ ve ŐŐālınıñ pürüzsüz cereyānını, mā-fevʔ ve mā-dūn maʔāmātla ve mücāvırlarla irtibāʔ te’Őisini ve meydān-ı mübārezeniñ mütemādī (5) taraŐsudunu te’mīn ider. Bölükler ve ʔabura me’mūr sā’ir ʔıʔa‘āt, ʔumandan nezdine emir erleri ta‘yīn ider.

- ʔaburuñ ictimā‘ınıñ Şekil ve tertībı, muħtemel ʔayyāre ta‘arruzuna ve ateş te’Őirine ve arāzīye i‘tinā ile uymağa göreğir. Müdāfa‘a-i havā’iyye dā’imā tertīb ve her ictimā‘ da sā‘atler ‘ayār olunur.

(10) - Yürüyüşde müdāfa‘a-i havā’iyye, ĩcābına göre yan emniyyeti (keşif) lāzım olduğu gibi kezālik münferid yürüyen ʔabur, havā ta‘arruzuna ʔarŐı veyā ziyāde Őıcaʔlarda mesāfeleri taʔımlar arasında bile aʔar. Muħārebe ağırlığı başka emir verilmemiŐe ʔaburuñ nihāyetinde yürür.

(15) - Alaydan aʔılma emri ʔā‘ ideten ʔabur yürüyüş ʔolunda iken gelir ve ekŐeriyā ʔol başını o ʔarafa ʔevirmek kifāyet ider. ʔayyāre ve ʔop ateşine ʔarŐı mesāfeleriñ tezyīdi muvāfiʔ olur. İleriye keŐŐāflar sürülür, bir yaʔın emniyyet ʔademesi de ileriletilir. Vaz‘iyyet ve arāzī daha ziyāde inkıŐāmı (20) ĩcāb idince ʔabur bi-z-zāt aʔılır.

Aʔılma emrinde; dūŐmāna dā’ir ma‘lūmāt ve maʔŐad, yürüyüş istiĕāmeti, irtibāʔ bölüđu, varsa ađır esliħa da dāħil olarak [42] ‘arzan ve ‘umʔan inkıŐām (aralık ve mesāfeler), keŐif ve sūtre, ilerilemeniñ ađır esliħa ile ĩcābında Őuret-i ĩmāyesi, müdāfa‘a-i havā’iyye, alayla irtibāʔ, ʔabur erkānınıñ mevĕi‘i, muħārebe ʔademeleriniñ ve muħārebe ađırlıđınının ʔarz-ı ĩhareketi bildirilir. Tehdīde (5) ma‘rūz ʔaraf veyā ʔaraflar da derinlige dođru ba‘zān ihāʔada ileriye dođru ʔademelenir. Aralık ve mesāfeler mā-dūn ʔademelerce lüzūmuna göre tebdīl

idilebilirse de maqşad maḥfūz qalmalıdır. Bu eṣnāda ṭabur qumandanı lüzūmuna göre keşfi, mühim niqāṭıñ ele geçirilmesi çärelerini te'min ider.

(10) - Teşādūf muḥārebesinde ṭaburuñ cānlı davranarak düşmāni bidāyetden i'tibāren tābi' vaz' iyyetde bırakması ve bu maqşadla ateş ḥimāyesi te'min eylemesi lāzım olur. Bu sāyede düşmāniñ sūtre tertībātı delinerek qıvvetlerini göstermege icbār idilir. Her türlü vesā'ite mürāca'atla keşif ileri götürülür, vürūd (15) iden kıṭa'atı bilā te'ḥīr birbiri ardınca, mu'ayyen hedeflere sevq iderek ta'arruz etmek lāzım olabilecegi gibi düşmān muḥārebe ḥāzırlıgında taqaddüm etmişse ve müsā'id arāzide ise ilerilemiş aqsāmı durdurmaq, ḥattā geri almak da icāb idebilir. Müstenid bir cenāḥ olursa cebheye kā'ideten az qıvvet [ağır m.t.lerle (20) taqviye idilmiş za'if qıvvet] qoymaq ve kısm-ı külliyi ğayr-i müstenid cenāḥdan düşmān cenāḥını iḥāṭaya sevq etmek fā'ideli olabilecegi gibi iki cenāḥ müstenidse cebheye evvel-emirde ancaq mücāvır kıṭa'at [43] ile irtibāt te'sis idecek derece qıvvet qoyaraq kısm-ı külliyi derinlige qademelendirmek muvāfiq olabilir. Ma'a-hazā bidāyetden i'tibāren mübārezeğe ziyāde qıvvet idḥāli de lāzım gelebilir.

- Mevzi' lere taaruzda ekşeriyā evvelā bir ḥāzırlıq vaz' iyyeti (5) almak ve bunu te'min etmek, bu müddetden bi-l-istifāde keşf eylemek lāzım olur. Ba'zān bundan ṣoñra mınṭıqadan mınṭıqaya ilerilemek başlar. Alayıñ ta'arruz emrini aldıqdan ṣoñra ṭabur da planını keşif netāyicine, arāziye, fırqa ṭopcusunuñ görecegi işe, muḥārebe mınṭıqasınıñ genişliğine ve eldeki qıvvete göre tertib ider.

(10) Ṭaburuñ ta'arruz emri şunları iḥtivā ider:

- Düşmāna, ṭopcuğa, mücāvır kıṭa'at ile arāziye dā'ir ma'lūmāt, maqşad
- Keşif (evvelce emr olunanı ikmāl icāb idiyorsa)
- Bölüklerin vezā'ifi [düşmān dāḥiline mümtedd mınṭıqalar (15) taḥşışı, bir ḥaṭṭ-ı vasaṭı veyā cenāḥ ḥaṭṭları irā'esi] irtibāt kıṭ'asının ta'yini.
- Ağır esliḥanıñ şūret-i isti'māli, ṭopcu ateşinden istifādeğe ve mücāvırlarla mütteḥiden icrā-yı te'sire 'ā'id mevādd.
- İḥtiyāṭıñ qıvveti, maḥalli.

(20) - Müdāfa‘a-i havā’iyye.

- Muḥārebe kumanda maḥalliniñ ta‘yīni, taraşşud maḥalli, muḥābere irtibātlarınıñ te’sīs ve tertibi.

[44] Ayrıca kıt‘a şarğı maḥalliniñ te’sīsı, bölükleriñ muḥārebe kademeleriniñ şuret-i hareketi, muḥārebe ağırlığınıñ yeri ve şuret-i hareketi emr olunur.

Ağır esliḥaya verilecek mübāreze vazīfelerine dā’ir mişaller:

(5) - Makineli tüfenk bölüğü kumandanınıñ emrinde olarak iki m.t. takımını ve bomba topu takımını ileride orman parçasındaki istinād noktasını zabt edecek olan 3 bölüğe yardım edeceklerdir; m.t. takımları ..... da, bomba topu takımını ..... da mevzi‘e girecektir. Beheriniñ hedefleri şunlardır:

Diger bir makineli tüfenk takımını 1. bölüğün emrine (10) verilecektir.

- Bir m.t. takımını, bomba topu takımını ve bir top 9. bölüğün emrine verilecektir. Bu takımlar evvelā bölüğün ..... mıntıkasına kadar ilerilemesine yardım edeceklerdir.

Eşnā-yı mübārezede düşmāniñ za‘īf maḥalleri karşısında (15) gitdikce kuvvetlenilir, civār topcunuñ te’sīri te’mīn olunur. Hücūmda muvaffaq olunca vazīfe, mevzi‘e giren kuvvetlere icāb iden istinādı vücūda getirmekdir. İcābına göre yeñi inkişām ve yeñi plan tertib olunur. Muḳābil darbeleri karşılamāğa ḥāzır bulunulur. Mücāvır mıntıkalara vāki‘ muḳābil darbelere aldırış idilmeyerek emr (20) olunan ta‘arruz hedefine doğru harekete devām olunur. Ta‘arruz bütün tabur cebhesinde durursa ilerileyiş ihtimāli mücāvır [45] mıntıkadān ihātaya tevaḳḳuf ider. Ta‘arruz ta‘kībe müncerr olursa vazīfe şıki bir ta‘kībdır.

- Tabur, alay ihtiyātında ise taraşşudlu bir ateşe tutulmaksızın her tarafa hareket edecek şuretdē açılmış (5) olarak ḥāzır bulunur. Müdāfa‘a-i havā’iyyeyi tertib ider. Gayr-i müstenid cenāhlarda keşif, mühim arāzī niḳātıniñ işgāli lāzım olub müstenid cenāhlarda ise ileriye eñ iyi şuretdē hareket imkāni tedkīk ve tertib olunur. Ateşle ileriye yardım ekşeriyyā sādece ağır m.t.lerle olur. Diger bir tabur (10) mıntıkasında muḥārebeye girilirse ve yeñi teşkil derḥāl kābil olmazsa kıdemli

şabur şumandanı, başka emir verilmediği taşdirdede emir ve şumandayı der-‘uhde ider.

- Ric‘ atde ve nümāyiř mübārezelerinde mümkün olduęu řadar az piyāde řullanılır. Ğadd-i kifāye dūřmānıñ seri‘ bir řarbesini (15) bořa ıřarmaęı te‘mīndir. Plana tevfiķan ric‘ atde ilerideki piyāde bōlōkleriniñ ekilmesi aęır esliħa ile te‘mīn idilir. Ğuvvetler ķabil-i istiħdām bir ģale geldikce ve dūřmān taźyiķ iderse yeñiden yeñiye ģimāye mevzi‘ileri alınır. Ŧayyāre def‘i ģařřeten mūhimdir. Ğumandan řaburuñ yanında řalır. Geri keřfiyātı ayrıca yapıdırır.

(20) - Ta‘arruz vařtinden evvel řurmuřsa řurulan eñ ilerideki ģař, mübāreze ģařı-ı ařlısidir. Ma‘a-mā-fih uzun sūren bir mūdāfa‘ada bu ģař daha geride intihāb olunur. Mūdāfa‘ada [46] řabur tařřiřen mübāreze ģařı-ı ařlısiniñ oñu ateřle tařı-ı ģākimiyyetde bulundurulacaķ vechle ‘umķan vař‘ olunūr, piyāde bōlōklerine mınıķa verilir. Keřif, muģārebe ileri karaęolları (vař‘ ve iķāme, řuret-i ģareket, řarz ve derece-i muķāvemet) tertib olunur. (5) Mevzi‘ inřası emr idilir. İřtiyātlar tefriķ, bunlarıñ ve řumandanıñ maģalli ta‘yīn olunur.

Ba‘de řabur řumandanı piyāde aęır esliħasınıñ řarz-ı isti‘mālını ve mūdāfa‘a ģrublarıñın ateř mınıķalarını gösterir bir ateř planı tanzīm ider. Şuret-i ģareketi mümkün olduęca mā-dūnlarla (10) arāzī üzerinde gezerek bil-mūzākere ta‘yīn ve emr ider. Muģābere irtibātları, ģidemāt-ı řiřģiyye, ikmāl tertibātı aģz olunur. Mā-fevķ ve mūcāvirlere irtibāt te‘sīs idilir.

‘Umķan inķisām ģā‘iz-i ehemmiyyet-i maģşūsedir: Bu; arāzīye, mınıķanıñ geniřlięine, ķuvvete ve maķşada göre olub mūte‘addid bōlōkleri (15) yek-digeri gerisinde yaymaķ da mūnāsib olabilir.

- Mūdāfa‘a, mevzi‘ ģarbine inķilāb etmişse ileriki ģařıñ şabur şumandanı mübāreze kış‘ası şumandanlığını der-‘uhde ider, mınıķasınıñ mūdāfa‘asından ve mevzi‘in mūkemmelen inşasından mes‘ul olur. Ğāzırlıķ kış‘ası olarak bulunuyorsa derģāl (20) mūdāģaleye āmāde bulunur. İřtiyāt olarak geride ise silāģ başı ve ģaz ģāzırlıęınıñ derecesi vař‘iyyete ģoredir.

- Ceb-ģāne ikmālī şabur şumandanına ‘ā‘iddir.

[47] - Muģārebe aęırlıęını usūlen bir kūük zābit sevķ ider. Bu, ya sūtrede veyā geniř mesāfe ve aralıķlarla bulunur. Maske řullanılır.

2.1.1.9. Piyāde alayı

(5) - Alayn̄ emrine k̄ā' ideten birkaç atlı verilir. Mübāreze vazīfesinde alay, topcunun̄ mu'āvenetine muhtācdır. Emri altına yakın mübāreze topcusu, piyāde baṭaryaları, diğer alaylardan ṭabur ve piyāde ağır esliḫası, ĩcābında süvāri verilebilir.

- Alay taḫt-ı emrindeki kıṭa'āta vazīfeler vermek (10) şūretiyle mübārezeyi idāre ider ve bu maḫşadla bunların̄ beherine ayrı ayrı veyā 'umūmī emr i'ṭā ider. Ve ma'a-hazā tekmiḫ kıṭa'ātıyla bi-z-zāt ve şūret-i dā'ime de temāsi muḫāfaẓa eyler. Alay erkānında mükemmel bir taḫsīm-i mesā'ī (sevḫ ü idāre, taraşşud, muḫābere ve irtibāṭ, ikmāl) lāzımdır.

(15) Düşmān te'sīriyle henüz uzaḫda yürüyüş cāddesini terk etmek ve hemān açılmaḫ lāzım olabilir. Bu bābda verilecek emirde, düşmān ve sā'ire, 'umūmī maḫşad, keşif ve emniyyetden mā-'adā:

- Alayn̄ emrinde varsa yakın mübāreze topcusunun̄ ḫāzırlık, (20) vaz'ıyyet ve vazīfeleri

- Ṭaburların̄ yürüyüş istikāmeti, irtibāṭ kıṭ'ası ve buña nazaran vaz'ıyyet-i münāsebet

[48] - ĩcābına göre ṭaburlara bomba ve piyāde topu verilmesi

- Geride ṭutulan aḫsāmın̄ yeri ḫaḫḫında emir

- Ḳumandanın̄ maḫalli ve irtibāṭ zıkr olunur.

Keşif; süvāri ve ṭaburlarca yapılır. Cenāḫlar müstenidse (5) bütün cebhede icrā idilir. Hedefi tasrīḫ olunur ve ĩcābına göre her ṭabura bir keşif mınṭıḫası verilir.

Varsa yakın mübāreze topcusu açılmayı te'mīne me'mūr idilir. M.t. bölükleri de bu vazīfeyi der-'uhde idebilir. Yakın emniyyet, ṭaburların̄ vazīfesidir.

(10) Yürüyüş istikāmeti o şūretle verilir ki bil'āḫire ṭaburlar ta'arruz istikāmetine ĩcāb iden aralıklarla dāḫil olabilsinler ve ḫademelenmek ve ihtiyāṭ tefrīḫi ihḫār idilsin. Genişliğe ve derinliğe inḫısām arāzīye, mübāreze vazīfesine,

mevcūd sāḥaya, ʔopcu mu'āvenet derecesine tābi' dir. İcābında ileri ḥatdaki (15) ʔaburlar daha Őimdiden bomba ve piyāde ʔoplarıyla o Őüretle taḳviye olunur ki dūŐmānīn ileri muḳāveti kāfī sür' atle kırılabilsin.

Geride ʔutulan aksām lüzūmu vechile ta'ḳīb ider. Bunlardan ber-iḥtiyāt-ı maḥŐūŐ (ḥ. bombā ʔopları, m.t.ler, ʔoplar) tefrīḳ etmek ḳoŐulu ve yüklü bulundurmaḳ münāsib olabilir.

(20) Bir fırḳa bir teŐādūf muḥārebisine girerse alay ekŐeriyyā müstaḳillen ḥareket etmek fırsat ve lüzūmu ḳarŐısında ḳalabilir. Plana tevḑīḳan ta'arruzda mütteḥiden isti' māli lāzımdır ve buña göre ḥāzırḳ [49] mevzi' i alınır. Veyā mınḑıḳadan mınḑıḳaya ilerilenir. Bu bābdaki emirler ta'arruz emrine taḳaddüm ider. Ta'arruz emri Őunları iḥtivā ider:

- DūŐmān ve arāzī, ḳumandanıñ maḳŐadı

(5) - Yayılma mınḑıḳaları ve ta'arruz hedefleri (dūŐmān iḳine doḒru muḥārebe mınḑıḳaları, merkez-i Őıḳlet, irtibāt)

- AḒır esliḥanıñ ḳıḑa' āta tevzi' nde muḥtemel ta' dīlāt

- ʔopcunun fırḳaca emr idilen ʔarz-ı mu'āveneti

- Yaḳın mübāreze ʔopcusunun münferid baḑaryalar ile teşrik-i (10) mesā' i

- İlerideki ʔaburlara geridekilerin m.t.leriyle yardım

- İḥtiyātların yerleri, alay ḳumandanının muḥārebe idāre maḥalli ve irtibātları

Muḥārebe mınḑıḳalarının vūs' ati ʔabur ḳavā' idine göredir. (15) Bomba ʔoplarının ʔaburlara verilmesi bunların vazīfelerine ve ʔopcu yardımının ḳuvvetine ve arāzīye tābi' dir. Kısm-ı küllīsi netice-i ḳaḑ' iyye maḥallinde olmalıdır. ʔopcu da kezā. Mübārezenin eŐnā-yı (20) cereyānında her yeñi vazīfeye göre ittiḥāz-ı ḳarār olunur ve netice-i ḳaḑ' iyye maḥalli taḳviye idilir. Hücūmda muvaffaḳıyyet olunca mübārezenin müte' āḳıb cereyānında ʔopcu ateŐiyle piyāde ilerilemesi ḥuŐuŐlarınıñ yek-digerine uymasını te'mīn ider.

Hâzır bir düşmāna karşı ve mevzi' harbinde plana tevfiķan varılan bir hücum çıkış mevzi'inden icrā olunan ta'arruzda alay [50] emrine kā'ideten bidāyetde yakın mübāreze topcusu verilmez. Ta'kībde öndeki taburlara uzak hedefler verir. Varsa ihtiyā' aḥvāle göre kullanılır. Muķābil darbelere hâzır bulunmaķla berāber düşmānıñ her yeñi ta'arruzunu seri'an kıрмаķ lāzım olur. Ta'arruz müdāfa'aya (5) inķilāb iderse mübāreze ḥaṭṭ-ı aṣlīsı muḥārebe ileri ķarağollarınıñ eñ ileri ḥaṭṭı fırķa emrine, raporlara göre mücāvir kıṭa'atla añlaşma ile ta'yın olunur.

Müdāfa'a uzunca sürecekte ekşeriyā ilk ḥaṭ muḥārebe ileri ķarağol ḥaṭṭı olur ve mübāreze-i aṣliyye ḥaṭṭı geriye naķl olunur. (10) Taburlara mınṭıķa verilir. Kıuvvetler yeñiden taķsım ve tertīb olunur. Mübāreze, ḥāzırlık ve ihtiyā' taburlarınıñ ve bomba topu bölükleriniñ münāsib şüretde tebdīllerine i'tinā olunur ve bunlarıñ vezā'ıfı teṣbīt idilir.

2.1.2. [51] Yirmi Doķuzuncu Faşıl- Suvāri (zeyl 21)

(Alman ta'līm-nāmesine göre)

2.1.2.1. Mevādd-ı 'umūmiyye

- Suvāriñiñ yaya ta'līm ve terbiyesi piyāde ta'līm-nāmesine (5) göredir. Suvāri ta'līm-nāmesinde muḥārebe, yalnız ateş muḥārebesiniñ ibtidārına ķadar gececek aḥvāl ile bir de suvāriye 'ā'id ḥuṣūṣāt derecesinde mevzū'-i baḥş idilmişdir. Atlı ta'līm ve terbiye, binicilik ta'līm-nāmesine göre olur. Büyük miķyāsda suvāri istiḥdāmı "şunūf-ı merbūta ta'līm-nāmesi"ne göredir.

(10) - Her müstaķil ķumandan meydān-ı mübārezedeki maḥallini kendi intiḥāb ider. Kıṭ'a dāḥilinde ekşeriyetle öñde bulunur. Kıumandan te'şir gösteremeyecek ķadar kıṭ'adan uzaklaşmışsa kıṭ'adaki eñ kıdemli zābiṭ başka bir şey beklemeksizin emir ve kıumandayı der-'uhde ider. Kıṭ'a ile kıumandan arasında (15) dā'imā göz irtibātı bulunamaz.

Yürüyüş nev'leri şunlardır: 'Ādefā, sür'atlı, dört na'l. Beheri uzalub kışaldılabilir.

[52] - Büyükce cüz'-i tāmmlar kā'ideten emirle sevķ olunur. Daha küçük cüz'-i tāmmlar kıumanda, emir, işāret (ķol işāretleri), boru, düdük ile idāre olunur.

Yürüyüş sür'atleri şunlardır:

(5) 'adetā	daķıķada	120	ķaķve
sür'atli	»	270	»
dört na'1	»	500	»
hücüm dört na'1a	»	700 beheri ķaķve 80 santim	

2.1.2.2. Atlı bölük

(10) - Bölük, eñ küçük ta'biye-yi cüz'-i tammıdır. Mübāreze vazīfesini hāl ve īfā için velüspid-süvār, āğır m.t., ıtop, motosiklet-süvār ve zırhlı otomobil ile taķviye olunabilir.

- Bölük dört taķıma mālīkdir. Tekmīl taķımların kuvvet, (15) kudret ve kıymetce yek-digerine müsāvī ve mu'ādil olması muķtezīdir. Taķımların cenāhı küçük zābiķleri dāhīl olarak 12 diziden az olması mümkün olmadığından bölükde, taķım 'adedi buña göre īcābında tenķiř olunur. Bir taķım dörder dizili kısımlara ayrılır. Bu miķdārı elde etmek için īcābında kör dizi bırakılır.

(20) Taķımın nizāmları: İkişerle ķol (eñ çok kullanılan yürüyüş nizāmı)

[53] Dörderle ķol (Meydān-ı mübāreze harekātında īcābında yürüyüş 'umķanı azaltmaķda)

şaf (taķımın ictimā'ında ve taķım ķolu ile harekātta)

Bir şıralı ķaķ nizāmlarıdır [düşmān ateşinin te'şirini (5) tenķiř için ve nādiren hücümde -geniş bir cebhe almaķ maķlūbsa-].

- Taķımın yaya cenk için yere inmesi: Ale-l-uřul yere inilir. Taķım ķumandanı yedek bār-gīrleri tutacaķları ayırır. Avcıları bir mübāreze cüz'-i tammı hālinde teřkīl iderek bölük ķumandanının yanına götürür. Bār-gīrleri birisinin emrine verir. (10) Bu da bunları naķar ve ateşden maķfūz bulundurur, zabt ü rabķı te'mīn ider. Bunların efrādı da bār-gīrde veyā yere inmiş olabilir. Bunların ķumandanı kezālik taķım ķumandanıyla mütemādiyem göz irtibātını muķāfaza ider. Ceb-ķāne ikmāline yardım eyler.

- Takımın muhârebesi: Şûret-i ‘umûmiyyede 25-30 (15) atlıdan mürekkebe olacağı bir takım, bu za‘fını sür‘at ve fa‘âliyyetle telâfî etmelidir. (Düşmânı her çâyere mürâca‘atla aldatmak, beklemediği bir yerde zühûr etmek ve sür‘atle gâ’ib olmak, başkın, bilâ-ı kayd ü şart ateşle veyâ esliha-i câriha ile ta‘arruz, arâziden vâkıfâne istifâde, şık gece teşebbüsâtı ve sâ’ire..)

(20) - Takım kumandanı mübâreze vazîfesini kâ‘ideten bölük kumandanından alır ve vazîfesini atlı veyâ yaya hâll ideceği ta‘yîn olunur. Ma‘ahazâ gerek esnâ-yı mübâreze ve gerek hâlât-ı sâ’irede birçok def‘a müstakillen hareket mecbûriyeti karşısında kalabilir.

[54] - Cenâhlarda muhârebe keşfi takıma ‘â’iddir.

- Takım kumandanı vaz‘iyyet-i mübâreze mütemâdiyen ta‘kîb ider ve bölük kumandanlığına i‘tâ-yı ma‘lûmât eyler.

- Düşmân, atlı olarak daha ziyâde şokulması men‘ (5) idiyorsa, düşmânın ‘arzan genişliği veyâ vaz‘iyyet-i arâzî ihâta ve dolaşmayı mâni‘ oluyorsa ileri harekete, yaya cenkle devâm olunur. ‘Ale-l-ekşer takımın yalnız bir kısmı yere iner ve bunun himâyesi altında takımın kısm-ı diğeri atlı olarak ilerilemeğe çalışır. Ağır m.t.ler ve toplar da bu tarz hareketi (10) himâye ider. Bâr-gîrleri şıyâneten vâkıtsiz olarak uzakda ve erken yere inmeğe çalışmamalıdır. Yedek bâr-gîrleri iyice setr olunur ve düşmâna süvâri olduğu belli idilmemeğe her çâyere mürâcaâtla gayret edilir. Yedek bâr-gîrleri atlı miqdârına göre dört na‘l, sür‘atli veyâ ‘âdetâ ile veyâ yaya olarak sevğ edilir.

(15) Bölüğün nizâmları:

Şaf nizâmı (ictimâ‘ da ve hücûmda)

Takım kolu nizâmı (bölüğün başlıca hareket nizâmı)

Yürüyüş kolu (dörderle veyâ ikişerle)

Arâziden istifâde ve vaz‘iyyete tevfiğ-i hareket için bölük (20) açılır ve bu şüretle sütreden sütreye şıçrama ilerilemeğe muktedir ve yaya cenge inmeğe hâzır bulunur; sür‘atle geniş bir ateş cebhesi teşkîl edebilir.

[55] Bu maqşadla bölük qumandanı yürüyüş istikâmetini, tertîbi, aralığı, yürüyüş vezn ve qarârını ve lüzûmunda irtibât kıt'asını emir ve ta'yîn ider. Taqımları, taqım qumandanları sevq ve idâre ider.

(5) Taqımların alacağı nizâm, bölük qumandanınca ta'yîn idilmemişse her taqım qumandanı arâziye ve vaz' iyyete nazaran kendi taqımı için eñ müsâ'id nizâmı kendiliginden ahz ider ve 'ale-l-ekşer taqımın ilerisinde bulunur.

Taqım qol başlarınıñ bir sırada bulunması lâzım degildir. Taqım (10) qumandanları bölük qumandanıyla göz irtibâtını muhâfaza iderek taqımlarını vaz' iyyete ve arâziye göre sevq iderler ve hattâ qademelenebilirler. Bu vaz' iyyeti alma şöyle qumanda ve emr idilir:

«Yürüyüş istikâmeti falan ağac, bölük açılacaq! İrtibât falan taqımdan. Taqımlar ikişerle qol nizâmında şağa (15) (ve şola) dönecek! Aralık 150 metre. Sür'atli! »

Bölük qumandanı, kendi mevki'ni kâ'ideten arâziye ve düşmâna nazaran bölügün sevq ü idâresini elden qaçırılmayacak ve a'zamî görececek vechile intihâb ider. Bölükde bu irtibâtı eñ kıdemli zâbiñ muhâfaza ider. Bölük qumandanı bu şerâ'ite nazaran ekşeriyâ (20) düşmân tarafında ileride bulunur. Bir kere düşmân görölünce gözden qaçırılmaz. Açılmış bir bölükde taqım qumandanları da 'aynı vechile hareket ider.

[56] - Bölük erkânı bir küçük zâbiñle iki atlı ve bori-zenden -şâyed emir muhâberede müstağdem degilse- mürekkeb olub icâbında maqâsid-i maşşûşa ile diger atlılar da i'tâ olunur. Eger bölüğe başqa bir kıt'a da rabt idilmişse bunların qumandanları da (5) bölük erkânında bulunur. Bir küçük zâbiñle 4 atlıdan mürekkeb muhâbere müfrezesi ise bölük qumandanının emrine göre hareket ider.

- Bölük herhangi bir maqşadla toplanırken müdâfa'a-i havâ'iyeyi nazar-ı diqqate alır ve kendisini m.t.ler ve taraşud-ı havâ'î nöbecileriyle te'mîn ider. Tecemmu' ekşeriyâ grubvâri olarak taqımlarla veyâ (10) daha küçük aqsâmla yapılır. Ma'a-hazâ bu ayrılığın her ferdiñ vaz' iyyete vuqûfunu ve sür'atle emir teblîğ ve tebellüğünü hâl-dâr etmemesi te'mîn olunur. Her tecemmu' eşnâsında sâ'atler ayâr idilir, techizât, eger taqımları ve sâ'ire tanzîm olunur.

- Bölük düşmāna doğru yürürken bir kumandan ile (15) birkaç atlıdan mürekkeb bir uc çıkarır ve bu, keşif kolu gibi hareket ve yürüyüş sür'atini bölüğe tevfīk ider. Bölükle mesāfesi mütebeddil olub vasaṭī 1500 metre kadardır, her hālde bölük bir ateşden müte'eşsir olmayacak kadar ileride bulunur. Bölükle irtibāṭ ya irtibāṭ (20) atlısı veyā irtibāṭ keşif kolu ile muḥāfāza idilir. İrtibāṭ atlısı dā'imā çiftidir. Ma'a-hazā bu bābda ifrāṭa vararak bölüğün mübāreze kuvveti tenkīş idilmez.

[57] İcāb iden yana, yan muḥāfız keşif kolu çıkarılır. Geri yürüyüşde düm-dār ucu çıkar.

- Düşmāna yaklaşınca ve eñ geç temās idince bölük yürüyüş cāddesini terk ider ve havā ve kara taraşudātına ve ateşe (5) karşı setr ĩcābātına tevfīkan şuret-i hareketini tanzīm eyler. Bu maqşadla 'ale-l-ekşer takım kolunda bulunur veyā açılır. Bir küçük zābiṭ muḥārebe ağırlığını sevķ ider ve kāfī mesāfe ile ta'ķīb eyler.

- Bölüğe nisbet keşif dā'imā yakın keşifdir. Bölük (10) hattı uzak keşfe daḥi me'mūr olsa kendisinin çıkaracağı keşif kolları kendisine nisbet yana yakın keşif koludur. Bunları el altında tutmak için uzak hedef vermez, mu'ayyen ve şariḥ vazīfelerle, sıçramalarla mınṭıkadan mınṭıkaya ilerilemesini te'mīn ider.

(15) - Havā ta'arruzu atlı bölüğe veyā yedek bār-gīrlerine pek mü'eşsir olduğundan bölük dā'imā setr-i havā'ıye diḳkat ider (gölgeliklerden ve gölgelerden istifāde, parçalanmak). Şuret-i maḥşūşada havā gözcüleri ta'yīn olunur. Vasaṭī ve büyük irtifā'lardaki münferid tayyāreler şuret-i 'umūmiyyede düşmāna 'ā'iddir. (20) Tayyāreye karşı yürüyüş veznini çoğaltmak (toz bulutu ḥāşıl etmek) durmak veyā sütre aramak aḥvāle tābi' dir. Alçağdan uçan (melḥame tayyāreleri) düşmān tayyārelerine karşı m.t.ler [58] kullanılır ve bölüğü küçük aḳsāma ayırmak, ğayr-ı muntazam dağılmak ile ateş te'sīri tenkīş olunur. Her hāl ü kārda bu tehlikeye karşı toplu bulunmaktan ictināb etmek lāzımdır.

- Zırhlı otomobillere karşı çelik uçlu mermiyle (5) m.t. kullanılır (varsa top), yollar üzerinde sür'atle mevāni' te'sīsi de mühimdir. Otomobiliñ arkasından yolu 'aynı şuretle kapamak da pek fā'idelidir. Bunlarıñ vüçd ve taḳrībiniñ sür'atle iḥbāri elzemdir (tenvīr ṭabancası). Eger yola māni' yapmak kābil degilse, kāfī esliḥa-i müdāfa'a yoksa kaçmaktan başka (10) çāre kalmaz.

- Ğayr-i ma'mûl mevâni' karşısında kalmamak için arâzî keşfi de şon derece mühimdir (icâbında yanlar ve arka da dağı). Bu maşşadla ufağ bir keşif kolu veyâ münferid keşşâflar me'mûr idilir. Bunlar emr olunan istikâmetde geniş cebhe (15) ile ileriler. Bölüğe derece-i teğarrübleri, arâzîye ve yürüyüş cinsine tâbi' dir. Göz irtibâtı veyâ irtibât neferleri elzemdir. Mevâni'e işâretle bildirilir (geçilir, geçilmez). Bunlar düşmânı da taraşşud ve ihbâr iderler.

- Düşmânla temâs idilince yakın keşif kolları (20) muğharebe keşif kollarına tağavvül ider. Ya bölükden şariğ vazîfe alırlar veyâ bu maşşadla yeñi keşif kolları çıkarılır. Muđharebe keşfi, cebhe ve yanlarda lâzımdır. Cüz'-i tâmmolar dâhilindeki bölük [59] dağı buña teşebbüş için emir beklemez. Bunlar mütemâdiyen düşmânı ve arâzîyi, teğarrüb ve ihâta imkânını keşif ve bölüğü başşından muğafaza iderler ve vazîfelerini 'ale-l-ekşer yaya olarak yaparlar. Muđharebeniñ kať inde bunlar düşmânla temâsı muğafazaya me'mûr olur.

(5) - Açılma: Düşmân yakınında bölük ekşeriyâ açılarak yürür ve mümkün mertebe at üzerinde ileri şokulmağa çalışır. Açılmanıñ müte'âkıb muğharebe maşşadına tevâfuğ etmesi ve nihâyetinde mağlûb-ı muğharebe inkışâmını vücûda getirmesi lâzımdır. Açılma cebhesiniñ geniş olması düşmânı igfâle, ihâtağa ve ihâtadan (10) kaçmağa yarar ve kuvvetli bir düşmân bu sâyede kolayca teşbît idilir. Başşın icrâsı da ekşeriyâ fâ'idelidir. Ağır silâhlar ve toplar ekşeriyâ bu açılmayı himâye ider. İleri kademe teşkîli de ekşeriyâ fâ'idelidir. Ateş altındaki sâhâlardan da ekşeriyâ açılmış olarak geçmek iktizâ ider ve arâzîye nazaran derinligine (15) veyâ genişliğine veyâ grubvâri inkışâm emr olunur. Ba'zân da evvelâ böyle açılmadan şonra ileride bir noktada toplanmak lâzım gelir (bi-l-hâşşa ateş muğharebesinden ictinâbda). Her ne şüretle olursa olsun açılarak ilerilemek mâ-dûn kumandanlardan büyük bir diđđat, teşebbüş-i zâtî ve 'azm-i karar taleb ider ve bölük kumandanınıñ bölüğü (20) elinden çıkarmaması lâzım gelir. Kezâlik bir atlı muğharebe için sür'atle icâbında toplanmak dağı dâ'imâ nazar-ı diđđatde tutulur. Açılmayı himâyeye iden ağır silâhlar da ekşeriyâ kendiliklerinden tebdîl-i mevzi'e [60] mecbûr olurlar. Açılmış bir bölüğe düşmânınıñ atlı hücumu ekşeriyâ atlı ve ateş muđabelesiniñ tevđidiyle redd idilir. Düşmânınıñ derhâl ihâtasına çalışılır.

Bölüğüñ muğharebesi:

(5) - Bölük, muhârebe vazîfesini dâ'imâ ta'arruzî şüretde hall etmege çalışır. Süvâri muhârebesiniñ mâhiyyeti at ile ateşi münâvebe etmektir. Ateş muhârebesi atlı hücumla tevhiid idebilir.

- Düşmâni aldatmak ve işğâl muhârebesi geniş cebhe; kaç'î ta'arruz ve mu'annidâne müdâfa'a ise dar cebhe derin (10) inkısam taleb ider. Kuvvetli bir ateş istihşâli lâzımsa tekmil bölük muhârebeye şokulur, 'aksi taqdîrde m.t.ler ve birkaç avcı ile iktifâ olunur.

- Bir bölüğün çıkaracağı avcı 'adedi bâr-gîrleri ne derece müteharrik bulundurmak istendigine tâbi'dir. Qarâr ahvâle (15) göredir. Bir arâzî parçası işğâl için 'ale-l-ekser bir kısım atlıları sür'atle sürerek yere indirmek ve yedek bâr-gîrlerini sür'atle bir sûtreye kondurmak ve ba'de avcıları takviye etmek lâzım olur. Düşmâniñ ve arâziniñ şarâhaten keşf idilmesine nâdiren intizâr olunur. Şüret-i 'umümiyyede henüz kâfî bir tevziidenden (20) evvel muhârebeye girmek ve muhârebe eşnâsında vaz'ıyyeti anlamak icâb ider. Her hâlde yedek bâr-gîrleri ta'arruzî ta'kıbe muqtedir [61] olmalı ve tekrâr ata binmek zemân-ı ziyâ'nı ve uzun geri yürüyüşleri bâdî olmamalıdır.

- Yaya cenge inişde muhâbere müfrezesi hemân bölük kumandanınıñ yanına gelir ve yeri ve işi hakkında emir alır. Bu eşnâda (5) avcılara vazîfe verilir; avcı takımları teşkil olunur. Ceb-hâne ikmâlini bölük kumandanı der-'uhde ider. Yedek bâr-giri bir âmire rabt olunur.

- Ta'arruzda ân ve fırsatdan istifâde, cür'et-kârâne karar ittihâzı ve metânet, sür'atle hareket icâb ider. İlk (10) muhârebe temâsında düşmân ekseriyyâ za'îfdir. Bunun muqâvemetini birkaç avcı ile atlı keşif kollarınıñ ihtâsası kırmağa kifâyet ider ve bölük kısım-ı küllîsi at üstünde kalır. Kezâlik ekseriyyâ düşmâni, cebhede hafîf aqsâmıñ ve m.t.leriñ ateşiyile teşbit idilirken kısım-ı küllî düşmâniñ yan ve gerisine ileriler. Münferiden (15) muhârebe iden bölüğün eñ ümîd-bağış tarz-ı ta'arruzu muhtelif istikâmetlerden düşmâna teveccühdür. Yek-digerinden az çok ayrı olarak 'ayni hedefe tevcih idebilecek takımlar arasında irtibat muhafâzası bi-t-tab'i elzemdir. Başkın ve sür'at ma'lûbsa bidâyetden i'tibâren kâfî kuvvet şokulur ve bölük ekseriyyâ ayrı bir ihtiyât ayırmağa (20) imkân bulamaz ve yanları keşif kolları ile te'min ile iktifâ ider. Ta'arruz durursa işbât etmek veyâ başka bir maħalde (atlı giderek) tecdid-i ta'arruz etmek ahvâle tâbi'dir. Düşmândan [62] ayrılmağ ancak ateş himâyesiyle (m.t.) ve ekseriyyâ yalnız

geceleyin kâbil olur. Bölük ba'zân piyâde gibi dar cebhede derin bir ta'arruz icrâsına lüzûm görür. Bu taqdirde yedek bâr-gîrleri başında aşgârî insân bırakılır.

(5) - Ateş başkını: Añsızın görünerek añsızın ve müttehiden ateş açmaqla (ateş başkını) düşmân ağır zâyî'âta dücâr idilir ve inzibâtı şarşılır. Ba' de başka bir taraftan 'aynı huşûş tekrâr olunur. Bu maqşadla a' zamî ateş kudreti kullanmak ekşeriyâ lâzım ve iyi bir ateş taqsîmi muktezîdir (10) Bu eşnâda yedek bâr-gîrleriniñ avcılar kurbunda qalacak şüretde arâzî intihâb idilmek fâ'ideli olur.

- Müdâfa'a: Münferid bir bölük ancak ilerilerken düşmânı durdurmaq, bir noktayı kıta'ât sâ'ire vürûduna kadar elde tutmaq, bir setr hâttını tutmaq gibi maqşadlarla işgâl müdâfa'ası (15) yapabilir. Bu maqşadla düşmânı aldatmaq, erken ve zemân-ı zıyâ'nı bâdî yapılmaya icbâr eylemek lâzım olub m.t.ler bi-l-hâşşa buña yarar, mevzî' önüne gelecek düşmân aqsâmı ta'arruzla tard idilir. Bu sebeble bölük ekşeriyâ geniş, ğrubvâri (taqım) kullanılır ve edevât-ı hafriyye isti'mâliyle mevzî' taqviye olunur.

(20) Sür'atle emir ve teblîği ve haber alma huşûşu bi-l-hâşşa mühimdir. İcâbında yan muhâfazası, tehdid idilen niqâtı ta'arruzî şüretde muhâfaza veyâ bil'âhire düşmândan çözülmeyi teshîl maqşadıyla [63] bir müteharrik ihtiyât efrâz olunur. Müteharrik bir müdâfa'a yedek bâr-gîrleriniñ ekşeriyetle müteharrik ve yakında olması icâb ider. Dar cebhe derin tertîbât ile bir süvâri bölüğü de piyâde gibi bir mınçıkayı mu'annidâne müdâfa'aya muqtedirdir. Geniş, seyrek tutulmuş mevâzî' (5) ve setr hâtları 'umqan tertîbâtıñ azlığı hasebiyle za'if olub geceleyin ve ğayr-i müsâ'id havâda bunlara başkın icrâsı müntic-ı muvaffakiyyetdir.

- Ta'qîb: Düşmân çekilirse derhâl ateş ve at ile ta'qîb olunur. Cebheden yaya keşif qolları [Bâr-gîrleri (10) yakından gelir.], yanlarda atlı keşif qolları ileriler, düşmâna yapışır, dolaşır ve haber verir. Derhâl ata binecek olan kısım-ı küllî düşmân düm-dârlarıyla oyalanmağa qalmayaraq düşmânıñ yan ve gerisine şapar. Düşmâna müsâ'id müdâfa'a mevâzî' na bundan evvel yetişir, qarışık şüretde çekilmekte olan bir düşmâna atlı (15) hücum icrâsı da muvaffakiyyet va'd ider.

- Muharebeniñ ka'î ve ric'at: Bir muvaffakiyyetden sonra eñ kolaydır. Vaz' iyyet-i harbiyyeye, arâzî ve günün sâ'atine göre muhtelif şüretle yapılır. Her hâlde bu hareketi düşmândan gizlemek aşıdır; düşmân taraşşud-ı havâ'iyyesi de aldatılmalıdır. Eger tekmiil (20) bölük muharebede ise evvelâ taqımlardan birer

miqdār avcı geri alınarak cebhe-tūlā yine ‘aynen idāme olunur. Çekilenler ata binerek müreccahhen yanlarda himāye mevāzi‘ alırlar. Diğer avcılarıñ da derhāl [64] veyā qademevārī çekilmesi ahvāle göredir. Çekilen bölük ekşeriyā geride bir noktada toplanır; düşmānla temāsi keşif kolları idāme ider. Eşnā-yı ric‘atde ya müsā id mevāzi‘de muqāvemēt idilir veyā düşmānıñ yanına ateş başkını yapılr (m.t.) ve ta‘arruz (5) idilir. İcābında bölük şıçramalarla çekilerek fırsat bulduqca tecdīd-i muqāvemēt ider. İcābında herhangī bir maħall soñuna qadar mu‘annidāne müdāfa‘a olunur.

- Atlı muhārebe: Esliħa-i nāriyyeniñ her türlü tekemmülātına rağmen müte‘addid bölük veyā küçük cüz‘-i tāmmlar başkın şüretiyle veyā (10) şarşılmış bir düşmāna qarşı atlı hücūm icrāsı ile mühim muvaffakiyyet elde idebilir. Bu maqşadla bölüğüñ her nizāmdan her istikāmete sür‘atle, yanaşık veyā dağınık olarak hücūm idebilmesi lāzımdır. Muvaffakiyyetiñ şartı düşmānıñ bu hücūma qarşı mü‘eşşir ateş açamamasıdır. Bu sebeble başkın bi-l-hāşşa mühimdir. Sūvāriye atlı hücūm (15) ekşeriyā añsızın teşādüfden tevellüd ideceğinden eñ küçüğe qadar tekmil sūvārī cüz‘-i tāmmları bu huşuşu dā‘imā nazar-ı diğkatde tutar ve keşifde iħrāz, taqaddüm ve tefevvuk için daha kuvvetli bir düşmāna bile hücūmdan iħtirāz idilmez. Sūvāriye hücūm iderken soñ derece yanaşıklık ve müşādeme kuvveti elzemdir. Tam karşılaşıırken a‘zamī (20) sür‘at mühimdir; bölük irtibātı merkezden alır, birinci haṭdaki boşluqlara yanaşarak kapatılır, büyükce aralıkları ikinci şıradaki atlılar kapatır.

[65] Eger düşmāna yapılırken hücūm ve iħātā mümkün olursa te‘şīr tezāyüd ider. Her hālde uzun uzadıya tebdīl nizāmlarla zemān fevt etmek cā‘iz olmayub düşmāna taqaddüm aşldır.

Piyādeye qarşı hücūm ancak düşmānıñ soñ derece şarşılması (5) veyā başkına uğraması hālinde muvaffakiyyet verir. Ba‘zān şarşılmamış piyāde daħi kıymetdār bir hedefdir. Topcuya hücūm ancak bunuñ ateş te‘şīri ğayr-i vāridse kâbildir.

Piyādeye, yere inmiş sūvāriye ve topcuya qarşı her nizāmda hücūm kâbildir. Ma‘a-hazā telefātı tenkīş için tek şıra ile hücūm (10) iderek taqımları yek-digeri arqasından sürmek muvāfıqdır. Düşmānıñ tekmil cebhesine atılmaq ve a‘zamī sür‘at lāzımdır. Atlı hücūm eşnāsında derinlige qademelere mālikiyyet fā‘idelidir. Eger toparlaqlar yakınsa topcuya hücūmda bölüğüñ bir kısmı bunlara

boca ider. Yere inmiş süvāriye hücumda düşmān yedek bār-gīrleri bi-l-ḥāṣṣa mühimdir. (15) Hücumu ateşle takviye pek mü'essirdir (bi-l-ḥāṣṣa yan te'sīri).

- Esliḥa-i merbūta: Süvāri ekseriyyā ağır piyāde esliḥası ve topcu ile müştereken icrā-yı te'sīre mecbūr olacağından bunlara iyice vākıf olması lāzımdır. Bir bölüğe 'ale-l-ekşer ağır m.t. ile top verilebilir. Yürüyüşde bunlar bölüğün arkasından (20) gelir. Açılırken emir alırlar ve bunlara 'ale-l-ekşer evvel-emre ḥāzırlık veyā puşu mevzi' i emr olunur ve bunlarla dā'imā irtibāt muḥāfaza idilir. Muḥārebe için mu'ayyen vazīfe alırlar ve 'ale-l-ekşer koşulu olarak düşmāna [66] şokulması lāzım gelir. Topraklarıñ mümkün mertebe yakında kalması hareket nokta-i nazarından mühimdir. Top, 'ale-l-ekşer piyāde topu gibi kullanılır.

Süvāriye verilecek zırlı otomobil müreccaḥen ucda, (5) cebrī keşifde, ihātavāri ta'kıbde, ric'ati setr ve düşmāni te'ḥīrde, emr-i muḥāberede -düşmān arasında- fā'idelidir. Varsa motosiklet-süvārlar da emr-i muḥāberede, mühim niḳāṭı işgāl ve müdāfa'ada ihātavāri ta'kıbde, ric'atde düşmāni te'ḥīr için kullanılır. Ma'a-hazā bunlar ekseriyyetle yola baḡlıdırlar. Hareketleri kolayca sekteḍār (10) olur.

2.1.2.3. Süvāri makineli tüfenk takımını

- Süvāri makineli tüfenk takımını beheri 2 tufenge mālīk 2 nişf takımından ve 2 'arabalı bir ceb-ḥāne takımından mürekkebdir. Beher nişf takımınıñ nişān dā'iresi, küçük zābiṭi, taḥmīn-i (15) mesāfe āletini, dūr-bīni ḥāmil atıyla 2 emir atlıdan mürekkeb bir nişf takım erkānı vardır.

- Takımınıñ nizāmanı ve şekli vaz'iyet-i muḥārebeye ve arāziye göre olub başlıca tek kol, şaf ve açık şaf nizāmları vardır. Tek kol başlıca meydān-i muḥāberede hareket nizāmıdır. (20) Beher 'araba arasında 9 ḥatve mesāfe bulunur. Şaf ancak [67] hareket ve resm-i geçid nizāmıdır. Açık şaf daḡi meydān-i muḥāberede kışa hareketlere yarar; aralık müfideldir.

- Takım kumandanı 'ale-l-ekşer bi-z-zāt alay kumandanına teklīfāt yaparak kendiliginden harekete lüzüm görür. Takım, (5) alayınıñ mühim bir ateş vāşıtasıdır; dā'imā mübārezenin mühim maḥallinde kullanılması lāzımdır. Ma'a-hazā süvāri muḥārebesinin māhiyyet-i mütebeddilesi neticesi takıma ekseriyyā müstaḳil vezā'if teraḳḳub ider. Meşelā keşif eşnāsında düşmānınıñ muḳāvemetini kırmak, düşmānınıñ yan ve gerisine ihātavā' ta'aruz etmek, vāsi' mınṭıkaları işgāl

(10) ve müdāfa‘a etmek, sür‘atle iş görüb tekrār çekilecek müteharrik ihtiyāt vazīfesi yapmak, ateş başkını ve ta‘ķīb, uzakdaki mühim niķātın işğali, geçidiñ açık tutulması veyā seddi gibi.

2.1.2.4. Sūvāri alayı

- Bir sūvāri alayı 4 bölük ile bir makineli (15) tüfenk ve bir muķābere takımını hāvīdir. 2 bölüğe kadar da olabilecegi gibi vezā’if-i maķşūsa için piyāde, velüspid-sūvār, topcu, motosiklet-sūvār ve zırlı otomobil ile ķābil-i taķviyedir.

- Kımandan, alayı ekşeriyā emirle nādiren kımanda ve işāretle sevķ ider. Emriñ tekmīl mā-dūnlar muvācehesinde (20) i‘ķāsı münferid şifāhī veyā ‘umūmī taķriri emre müreccaķdır.

[68] Alay erkānının iyice taķsīm-i vezā’ifi elzemdir. Bölükler ve kıta‘āt-ı merbūta alaya birer emir almağa me’mūr gönderir. Alay kımandanı mevķi‘ni, sukūnetli yer, sevķ ü idāre ve emīn bir muķābere ve irtibāta göre intiķāb ider ve arāziyi, dūşmānı, vaz‘iyyet-i (5) ķarbiyyeyi bi-z-zāt görmeğe ğayret ider. Alay yaya cenge girerse erkān ekşeriyā uzun müddet bir muķābere idāre maķallinde ķalırsa da kımandan buraya baĝlanmaz. Bölükleriñ şuret-i istiķdāmı teķrar idinceye kadar kımandanları alay kımandanına refāķat ider.

Alayın nizāmları:

(10) - Yürüyüş ķolu: Bölükler ikişer veyā dörderle ķolda 10 adım mesāfe ile yek-digeriniñ gerisinde

- Taķım ķolu: Bölükler taķım ķolunda ve 10’ar adım mesāfe ile yek-digeriniñ gerisinde

- Çift ķol: Bölükler taķım ķolunda veyā yürüyüş ķolunda (15) olarak ikisi öñde ikisi arķasında

- Yanaşık alay: Bölükler taķım ķolunda 6’şar adım aralıkla yan yana

- Açık alay: Bölükler müşābih nizāmlarla geniş aralıklarla yan yana

(20) İkişer yürüyüş kolu eñ müsta‘mil yürüyüş nizâmıdır. Dörderle kol daha ziyâde meydân-ı muhârebede, harekâtta ve ba‘zân yürüyüş ‘umkunu azaltmakta kullanılır.

[69] Takım kolu meydân-ı muhârebe harekâtına yararsa da düşmân taraşsud-ı havâ’iyyesinden setri müşkildir.

Çift kol arâzî üzerinde harekâtta ve her tarafa sür‘atle açılmağa fâ’idelidir.

(5) Yanaşık nizâm, ictimâ‘ ve hâzırlıkta maḥdūd maḥallden istifâdede kullânılır. Te’şîr-i havâ’iyye ziyâde ma‘rûzdur.

Açık nizâm bi-l-hâşşa meydân-ı muhârebede harekâta, arâzîye uymağa, düşmân te’şîr-i havâ’iyyesini tenkîşe yarar.

Alay kumandanı yürüyüş istikâmeti, şüret-i inḳısâmı (10) lüzûmunda irtibât ve yürüyüş nev‘ini emr ider. M.t. takımın şüret-i hareketi ekşeriyâ ayrıca emr olunur ve buña nazaran ya geride veyâ kademeli şüretde yandan ta‘kîb ider, aralık ve mesâfeleri ta‘yinde bölüklerin düşmâna ser-bestî-i harekete mâlik olması düşünülür.

- Süvâri muhârebesinin mâhiyyeti, şunûf-ı sâ’ireye (15) nisbet daha ziyâde müteḥarrik olmağı icâb ider. Bu huşûş süvâriye müretteb vezâ’ifden ve ‘ale-l-ekşer küçük cüz’-i tāmmların bile kendiliginden harekete mecbûr olmalarından tevellüd eyler, bi-l-hâşşa setr, iğfâl, başkın, tevķîf, düşmânın nazar-ı diḳḳatini tahvîl ve düşmân kuvvetlerini parçalamak gibi vezâ’if ancak müteḥarriklik ile kâbil-i ifâdır. (20) Müteḥarrik muhârebe ise kuvvetleri grûbvârî tertib etmegi ve her grûbuñ yek-digerini iyice himâye iderek düşmânın hafîf maḥallerine muhtelif istikâmetlerden şâldırmağı icâb ider.

[70] Bâr-gîrin sür‘ati sâyesinde düşmânın beklemediği maḥallerden añsızın görünmek mümkün olacağından süvâri şariḥ vaz‘iyyetlerde bile fâ’iḳ-ül düşmâna ta‘arruza kudret-yâb olur ve bu hareketiyle düşmânı maḳşad ve kuvveti ḥaḳḳında iğfâl ider. Tekmîl harekâtın arâziden (5) a‘zamî istifâde ve a‘zamî sür‘atle icrâsı zâmin-i muvaffaḳiyyetdir.

Müdāfa‘ada daḥi ḡrubvārī inḡsām fā’idelidir, bil-ḡāṣṣa az ḡuvvetle geniş bir sāḡayı tıtmak mevzū‘-i baḡṣ ise.

Ateṣ ve ḡareket, ta‘ arruz ve müdāfa‘ayı bil-münāvebe ḡullanarak dūṣmān aldatılır ve vaḡitsiz yayılmaḡa icbār idilir.

(10) Bu maḡsadla alay ḡumandanı bölüklere maḡsad-ı ‘umūmiyi bildirerek kendilerine vāsi‘ ser-bestī ve ṣalāḡiyet i‘tā eyler. Topcu, m.t. daḡı ‘aynı ṣüretle müteḡarriḡ ḡullanılır. Tekmīl ḡademeler arasında ṣıḡı bir irtibāt ise elzemdir. Vesā’it-i muḡābereniñ derece ve tarz-ı isti‘māli de arāziye ve maḡsada tābi‘dir. Yedek bār-ḡirleri mümkün (15) mertebe yaḡın tıtılır. Fazla aḡırlıḡlar kāmilen geride bulundurulur.

- Muḡārebe için ileri yürüyüş: Keṣif müfrezeleri kāfī bir taḡaddüm iḡrāz idecek ḡadar erken ḡıkarılır (görmek, vaḡtinde ḡaber verebilmek). Alay ekṣeriyā bir ḡolda yürür, icābında (ta‘ arruz-ı havā’iyyeden mücānebet ve ta‘ ḡīb) müte‘addid yollardan da (20) ḡareketi kābildir. Emniyyet tertibi ‘ale-l-ekṣer taḡviye idilmiş bir bölükdür, icābına ḡöre yan keṣṣāfları ḡıkarılır. Bölüḡüñ mesāfesi nādiren 2 km’den daha az olur. Arada varsa bir zırhlı otomobil bulunur. Muḡārebe aḡırlıḡı da mütteḡiden alayñ arḡasından gelir.

[71] - Açılma: Eñ ḡeḡ piṣ-dār dūṣmāna temās idince alay yürüyüş cāddesini terk ider. Ṭayyāre ve uzun top ateṣi altında daha evvel de mecbūr olabilir. ḡayr-i mu‘ayyen vaz‘iyyetlerde piṣ-dār cebhede ḡafīf ḡuvvetler bulundurmak ve ḡısm-ı küllisi ile (5) dūṣmānı iḡāta etmek ṣüretiyle ta‘ arruzi ḡareket iderek vaz‘iyyeti inḡiṣāf etdirir ve ufaḡ muḡāvetleri kırar. Dūṣmānı atamıyorsa alay ḡumandanıñ bunu piṣ-dārta taḡviye, ḡısm-ı küllisi ḡol başını başḡa istiḡāmete tebdīl, ḡısm-ı külliyi açmak ṣıḡlarıñın birisine ḡarār vermesi lāzım gelir. ‘Ale-l-ekṣer m.t. ve toplarıñ piṣ-dārı taḡviye (10) etmesi kāfīdir.

Vaz‘iyyetiñ mükemmelen inḡiṣāfi nādiren beklenilir ve süvāriniñ ḡayr-i mu‘ayyen aḡvāle daḡı sür‘atle açılarak dūṣmāna atılması icāb ider.

Açılma emrinde dūṣmāna ve piṣ-dāra ‘ā’id ma‘lūmātdan mā‘adā ṣunlar bulunur: Yürüyüş istiḡāmeti, irtibāt, ‘arzan ve ‘umḡan (15) inḡsām, mühim niḡāḡıñ işḡali ya açılmanıñ setri için muḡtezi tedābir; muḡārebe keṣfi, ḡıta‘āt-ı mülḡāḡanıñ isti‘māli, aḡır m.t. ve topcunuñ ateṣ muḡārebesi; müdāfa‘a-i

havā'ıyye; vesā'ıt-i muhābere, muhārebe ağırlığı; alay erkānının maḥall ve hareketi.

Yürüyüş istikāmeti 'ale-l-ekşer uzaqda intihāb olunur. (20) Ğayr-i mu'ayyen vaz'ıyyetlerde derinlige qademe lāzımdır. Ma'a-hazā geniş cebhe muvaffakiyyāt-ı ibtidā'ıyyeyi, ileri qademe düşmānın ihātasını teshīl ider. Muhārebe keşfi için arāzī mınıqalara ayrılır. [72] Yan bölükler yanları da keşif ve te'min ider. Başkıını teshīl için keşif kolu çıkarmaqdan şarf-ı nazar icrāsı da lāzım olabilir.

Şunūf-ı merbūta kıta'atı, tarz-ı istihdāmlarını alay qumandanına teklif iderler. Vaz'ıyyet şariḥ degilse bunlar (5) ekşeriyyā açılmanın ḥimāyesine me'mur olurlar. 'Aksi taqdīrde daha açılma eşnasında ba'zı bölüklere kısmen veyā kāmilen rabṭ olunabilirler. Vesā'ıt-i muhābereniñ ve bi-l-hāşşa telefonların şuret-i isti'māli de vaqt ü zemān ile emr olunur.

Açılma kâ'ideten bār-gīr üstünde yapılır.

(10) - Ta'arruz: Alayın muhārebe vazīfesi 'ale-l-ekşer düşmānı başmaq ve sür'atle yaqalamağa, yan ve arqasına düşmegi icāb ideceginden açılma ve ta'arruz emirleri ekşeriyyā birlikde verilir. Eger vazīfe, arāzī ve vaz'ıyyet plana tevfiqan hareketi müstelzim ise bu taqdīrde alay evvelā ağır m.t. ve topcu (15) ve yaqın emniyyet ḥimāyesinde ḥāzır bulundurulur.

Alay hemān ekşeriyyā esliḥa-i nāriyyesiyle ta'arruz ider, ta'arruz emri şunları ihtivā eyler:

- Düşmān ḥaqqında ma'lūmāt. Arāzī keşfi netāyici. Mücāvır kıta'at. Maqşad.

(20) - Muhārebe keşif vezā'ifi, yaqın emniyyet

- Bölüklerin muhārebe vazīfeleri (muhārebe mınıqasıyla ta'arruz hedefi, ḥaṭṭ ü saṭ veyā cenāḥ-ı ḥaṭ fāşılları, irtibāt)

[73] - Yedek bār-gīrlerinin müteḥarrıkligi derecesi ve şuret-i 'umūmiyyede tarz-ı hareketleri

- Ağır m.t. ve topcunun vezā'if ve cihet-i merbūtiyyetleri

- Topcu ve ağır m.t. ateşlerini zemānen ve mekānen (5) vezā'if-i maḥṣūṣası ve mücāvırlarla tarz-ı teşrik-i mesā' iyyesi.

- İhtiyāṭın şüret-i hareketi

- Müdāfa'a-i havā' iyye

- Vesā'it-i muḥābere, irtibāt, ḥaber vāsıtaları

- Ceb-ḥāne, şargı maḥalli, yaralı bār-gırlar tecemmu' maḥalli

(10) - Muḥārebe kademesi

- Üserā tecemmu' maḥalli

- Alay kumandanının muḥārebe idāre maḥalli

Muḥārebeye girecek kuvvetiñ miqdārı maḥṣada tābi' dir. Süvāri bi-l-ḥāṣṣa sür'atle istiḥṣāl-i muvaffakiyyete mecbūr ve te'sīr-i başında (15) mündemic olduğundan ekşeriyyā bir ihtiyātdan şarf-ı nazar idilir ve bidāyetden i'tibāren a'zamī kuvvet muḥārebeye şokulur. Ta'arruz ḥāṣṣeten yana ve müreccaḥen arkaya tevcih idilmek lāzımsa da icābında cebhe ta'arruzundan da ictināb idilmez. Ma'a-hazā yan ta'arruzu da velev za'if miqdārda olsun cebhe kuvvetiyle tevhiḍ idilmelidir. Kuvvetiñ (20) kısm-ı küllisi merkez-i şiklete tevcih olunur ve burada cebheler dar, tertibāt derin olur. Nerede yaya cenge inileceğini 'ale-l-ekşer bölük kumandanlarına bırakmak lāzım olur. M.t. takımına şarīḥ [74] vazife verilir, bölüklere mi verileceği, ḥuşūṣī vazife mi alacağı veyā müdāfa'a-i hava' iyyeye veyā ihtiyāta me'mūr olacağı söylenir. Topcu ekşeriyyā alay emrinde kalır. Alay ihtiyātı müteḥarrık kalır ve sür'atle emir verilmesi te'min olunur. Muḥārebe ağırlığı (5) kısmen veyā kāmilen bölüklere verilebilir. Alayın atlı hücumu nādiren fırsat bulur ve ekşeriyyā bir veyā birkaç bölük buña me'mūr idilir ve hücumu ateşle yardım idilir. Bilakis alay kısm-ı küllisi yaya ta'arruz yaparken ba'zı akşām da atlı hücumu fırsat-yāb olabilir.

(10) - Ta' kib: Düşmāniñ ric'at-i 'alāmeti görününce alay kısm-ı küllisini sür'atle ata bindirerek düşmāna taḥaddüm idecek şüretde ta' kib'e sevḳ etmeğe karar verir. Bir kısım kuvvet cebheden ta' kib'e devām ider. Atlı ihtiyāt bu anda çok işe yarar. Yorgunluğa bakılmadañ düşmāniñ yan ve gerisine tevcih idilir. (15)

Temās, şuret-i kaç'ıyyede muhāfaza olunur. Bu eşnāda ceb-hāne ikmāli, muhārebe ağırlığının ileri celbi, muhābere taqımının cem' i emr olunur.

- Muhārebeniñ kaç'ı ve ric'ati: Evvel-emirde muhārebe ağırlığının ve daha az müteharrik şunūf ve eslihanıñ şuret-i hareketi (20) emr olunur. Ağır m.t. ve topcu ekşeriyā kademe ile çekilir ve birbirini himāye ider. Emr-i muhābere yeñiden tanzim olunur. Bölükleriñ muhārebeyi şuret-i kaç'ı ekşeriyā kendilerine [75] bırakılır. Ta'kıb iden düşmāniñ yanına hücum fā'idelidir. Düşmāndan ayrılınca düm-dār teşkil olunur. Buña uzak muhārebe silāhlarının kısm-ı küllisi, zırlı otomobil ve sā'ire ilhāk idilir. Muqāvetiniñ zemān ve mekānı şarāhaten emr olunur. Keşif, muhābere (5) vezā'ifi i'tā idilir.

- Müdāfa'a: İlerileyen düşmāni tevķif, arāzī ve mevāki'i kıta'āt-ı sā'ire vürūduna kadar muhāfaza, setr vezā'ifi, kıta'āt-ı sā'ire ile berāber mu'annidāne müdāfa'a, iķāmet-gāha ta'arruzda müdāfa'a gibi aḥvāli şāmildir. Bir müdāfa'a mevzi' ni şunlar ta'yin (10) ider:

- Düşmāniñ ta'arruz muhtemel istiķāmeti
- Bizim ve düşmāniñ taraşşud maḥalleriniñ vaz'ıyyeti
- Ağır m.t. ve topcunun derece-i te'siri
- Yan te'siri ihtimāli
- (15) - Yanların setri
- Cebhede māni'yyet (bi-l-hāşşa tanklara karşı)
- Mevzi' gerisinde mestūren ser-best-i hareket
- Yedek bār-girler için müsā'id maḥallere mālikiyyet

Umūmī bir emre ekşeriyā lüzūm yoķdur. Grub-vāri müdāfa'a (20) esāsdir. Mübareze-i aşliyye ḥaṭtınıñ ta'yini, m.t. ve topcu ile bir plana tevķiķan sed ateşi tertibi lāzımdır. Bu ḥaṭtın ilerisine muhārebe ileri karağolları sürülür. Bunlar düşmāni keşf [76] ider, vaķitsiz açılmağa icbār ider. Bölüklere mınṭıķa verilir. Keşif ve muhārebe ileri karağolları ḥaķķındaki vazifeleri söylenir. Ağır m.t. ve topcu ekşeriyā vezā'ifi maḥşūşaya me'mūr olub nādiren bölük emrine girer.

Bunların ateşi şūret-i (5) gūşādınıñ da ta'yīni ekşeriyyā fā'idelidir. Bir yaya ihtiyāt tefrīķ lüzūmunu vaz' iyyet ta'yīn ider. Atlı ihtiyāt ise dā'imā lāzımdır (yanlarda keşif ve emniyyet). Yedek bār-gīrleri ğrublar hālinde yaķında tutulur. Zemān ķazanmaķ, aşlsa dūşmānı aldatmaķ mūhimdir. Diger ķıta'atla birlikde mu'annidāne mūdāfa'ada ķar ve derin tertībāt (10) yedek bār-gīrleriniñ uzaķda tutulması lāzım olur.

3. [77] ALTINCI KISIM

3.1. Otuzuncu Faşıl

3.1.1. Birinci Bâb - Geri Hîdemâtı (Alman Esâsâtına Göre) (Zeyl 22 A)

3.1.1.1. (5) Mevâdd-ı 'umûmiyye

- Bulunulan mıntıkadan ikmâl (menâbi' -i mevcûda, iğtinâmât) ne derece mümkünse kıta'ât muhârebe ser-besti-i hareketini o nisbetde ziyâde muhâfaza ider (meşelâ müstakîl süvâri).

- Menâbi' -i mahalliyyeden hüsni istifâde noşşanı vaktinde taleb (10) ve celb lâzımdır. İ'âşe ihtiyâci dâ'imîdir, ceb-hâne, şihhiyye ve sâ'ire ikmâli arasıra birdenbire mu'azzam bir dereceye bâliğ olur.

- Karâr-gâhlarda geri hîdemâtı mu'ayyen ve mahşûş teşkilâtlar tarafından müttehidten sevğ ve idâre olunur olunur [ordu karâr-gâhlarında Erkân-ı Harbiyye Re'îs-i Şânîleri, koldu [78] ve fırçalarda re'îs mu'âvinleri]. Bunlar, vaz' iyyete ve ihtiyâca göre mıntıkayı ve vesâ'it-i nakliyyeyi taqsîm ve tevzî' iderler; Erkân-ı Harbiyye Re'îslerini emri altındadırlar. Maşad ve vaz' iyyet hakkında mütemâdiyen tenvîr idilirler. Bunları itihâz edecekleri tertîbatı (5) kumandanlar emr ider. Ahvâl-i lâzimedede vâsi' teşebbüs-i zâtî irâ'esine de şalâhiyyet-dârdırlar.

- Kendi geri hîdemâtını tertîbde fırça, ser-besti-i harekete mâlikdir. Yalnız dar sâhaya birçok fırça yığılmışsa koldu keyfiyyeti tanzîm ider.

(10) - Geri hîdemâtına 'â'id huşûşâtın kıta'ât ve karâr-gâhları bilmesi icâb iden veyâ bunlar tarafından bi-z-zât tanzîm idilecek olan huşûşât «harekât emrine merbû tedâbir-i mahşûşa»da gösterilir, geri hîdemâtı maşamâtına verilecek emirler ise «geri hîdemâtı maşamâtına 'â'id tedâbir-i mahşûşa»yı (15) teşkil ider. Geri hîdemâtı maşamât ve teşkilâtının beherine 'â'id hîdemât ve vezâ'if-i dâhiliyye ise bunları mütelaşşışları tarafından emr olunur.

- Geri hîdemâtına 'â'id ve hâ'iz-i ehemmiyyet meâlîbât, tekâlîfât, raporlar ve sâ'ire re'îs-i şânî ve re'îs mu'âvini tarafından (20) i'tâ olunur ve esâsât-ı lâzime her teşkilî ve işin 'â'id olduğu maşamca ihzâr idilir.

3.1.1.2. [79] Demir yoluyla ikmāl

- Dāhīl-i memleketden mālēzime, ceb-hāne, erzāk ve sā'ire 'ā'id olduğu maḳāmāt ve teşkilāt tarafından ordu sevḳ merkezine naḳl ve teslīm idilir ve burada depolar ihdās olunur. Buradan (5) soñra bir şimendüfer ḥaṭṭı ile fırḳalar nāmına taḳsim istasyonuna sevḳ idilir, buradan da ya beher fırḳa için ayrı veyā müte'addid fırḳalar için bir olmak üzere sevḳiyāt inzāl istasyonlarına getirilir. Bu istasyon veyā istasyonlarda her fırḳanın irtibāḥ hey'etleri bulunur. Bunlar kendi fırḳalarına 'ā'id mevāddı daha (10) vürūdundan evvel ḥaber alırlar ve gelir gelmez inzāl, muḥāfaza ve naḳl idilmesini ihzār iderler.

- İleri hareket devrinde bu istasyonlarda mümkün olduğu kadar lüzūmuna göre tebdīl idilerek ileri sürülür.

3.1.1.3. Şoñ inzāl istasyonundan (15) kıṭa'āta naḳliyyāt

- İstasyona inzāl idilen mevādd ağırlıklar, ḥafīf ḳollar (piyāde, ṭopcu ve istiḥkāmīn) ve menzil ḳolları ile naḳl olunur. Menzil ḳolları ḳā'ideten düşmān ateşi ḥāricinde, ḥafīf ḳollar düşmān yakın muḥārebe silāḥı te'sīrātı ḥāricinde, (20) ağırlıklar her yerde naḳl iderse de icābında bu ateşlerden de ihtirāz idilmez.

[80] - Kıṭa'ātın hemān gerisine kilitli iddiḥārāt doğru degildir; bil'akis derinlige ḳademeli iddiḥārātla vāz'ıyyete göre ser-bestī-i hareket te'mīn olunur ve bu şüretle iddiḥārāt, inzāl istasyonunda daha keşif bulunur.

(5) - Eger inzāl istasyonu kıṭa'āta uzaḳsa naḳliyyāt ḳolordu ikmāl ḳollarıyla (ekşerıyyā otomobil) evvel-emirde bir aḳṭarma maḥalline getirilir ve burada fırḳa ḳollarına ('araba veyā otomobil) yüklenir.

- Fırḳa ikmāl ḳolları teslīm mevḳi'ne gelir ve burada (10) ḥafīf ḳollar ve ağırlıklar yüklenir.

- İnzāl istasyonunda müddaḥārāt, aḳṭarma maḥallinden bir otomobil yürüyüş günü uzaḳda bulunur. Aḳṭarma maḥalli de cebheden bir maḡlūbiyyet vukū'unda lâ-aḳall 48 sā'at vaḳit ḳazanılacak ḳadar geride ya'ni 50-120 km uzaḳda bulunur.

(15) Erzāk anbarı ve ceb-hâne parkı bir taraftan ‘arabalı kollarıñ bir günde tesellüm mevki‘ine gelecek kadar yakın, diger cihetden mevzi‘i bir fenâlık vukû‘unda düşmânıñ uzak topcu ateşine uğramayacak kadar uzak olarak cebheden 20-40 km mesâfede bulunur. Tesellüm mevki‘leri bir taraftan düşmân topcu ateşi hâricinde, (20) diger taraftan ağırlıklar buradan bir günde, hattâ kıt‘a ileri yürüse bile, kıt‘a aya varacak derecede yakın olarak te’sîs olunur. Bu şüretle eger düşmânla temâs yoksa hemân fırça dâhilinde, temâs varsa cebheniñ 10-30 km gerisinde vücûda getirilir.

[81] - Tekmîl iddihârât ve te’sîsâtıñ tayyâreye karşı maḥfûziyyeti lâzımdır (dağıtmaq, peçeleme, müdâfa‘a-i havâ’iyye, teccessüs-ü havâ’î, tedâbir-i inzibâtiyye).

3.1.1.4. Ağırlıklar

(5) - Ağırlıklar kıta‘âta esnâ-yı muḥârebe ve iḳâmetde lâzım olan mevâddi taşır ve bunu ḥafîf kollar, ikmâl kolları, tesellüm mevki‘leri ve ĩcâbında depo ve anbarlara rabṭ ider. Ağırlıklar ancak mâ-fevkiñ ma‘lûmât ve müsâ‘adesiyle ve lüzümü kadar müddet tezyîd idilebilir.

Muḥârebe ağırlığı:

(10) - Ḥafîf kollardan ikmâl olunur.

- Kımandanı bir küçük zâbiṭdir. Ḥarb yürüyüşlerinde şabur, alay, ... ca toplu olarak kendi kıt‘asınıñ gerisinde yürür. Düşmâna eñ yakın bulunan kıta‘âtiñ muḥârebe ağırlıkları emr-i maḥşûşla piş-dâr, piş-dârende veyâ piş-dâr kısm-ı (15) küllisinde toplanır. Müfrez bölük ve sâ’ire kendilerine ‘â’id kısmı beraber alır.

- Piyâde bölüğünüñ muḥârebe ‘arabaları, ḥafîf makineli tûfenge ceb-hâne alındıktan sonra şâyed ceb-hâne ikmâli için geriye gönderilmemişlerse muḥârebe ağırlığına iltihâk iderler ve bu (20) taḳdîrde şaburuñ muḥârebe ağırlığı şöyle inḳisâm ider:

[82] - Birinci ğrub: Tüfenkci edevâtı, bölükleriñ muḥârebe ‘arabaları

- İkinci ğrub: Şiḥhiyye ve ḥaste ‘arabaları, seyyâr maṭbaḥlar

- Edevât-ı istiḥkâmiyye ‘arabalarıyla yedek bār-gīrleri birinci veyâ ikinci ğrubda bulunur.

(5) Her iki ğrubuñ birleřdirilmesi de műmkűndűr.

Alay erkânınıñ, bomba opcu bűlűgűnűñ, piyâde baaryasınıñ muḥârebe aĝırlıklarınıñ nerede bulunacaĝını alay umandanı ta‘yīn ider.

- Sűvâride: Ordu sűvârisinde muḥârebe aĝırlıkları (10) alayca oplanarak ya alaynı veyâ livânın ĝerisinde yűrűr ve açılmada sűr‘atle ileri celb olunur. Keřif műfrezelerinde ve fıra sűvârilerinde muḥârebe aĝırlıkları műmkűn mertebe yaĝın bulunacaĝ vechile idâre olunur. Bűyűk bir âbiliyyet ve sűr‘at-i ḥareket maṭlűb ise sűvâri cűz’-i tāmmları muḥârebe aĝırlıklarını ısmen veyâ kāmilen (15) eñ yaĝın bűyűk cűz’-i tām m yanında bırakabililer.

- opcuda: Yűrűyűřde oplu olarak aburları ta‘ķīb iderler. Muḥârebe iin yayılmada her baaryanın muḥârebe aĝırlıĝı kendi oparlaĝlarınıñ yaĝınına gider. Bir tarařşud maḥallinden diĝerine Őıramalarla ileriliyorsa baaryalarını ta‘ķīb iderler.

(20) - İstiḥkâm ıta‘âtında: Yaĝın muḥârebe vesâ’iti ile mâlezime arabaları -eger fennī işlerde ullanılmıyorsa- muḥârebede, muḥârebe [83] aĝırlıĝına iltihâķ iderler. İstiḥkâm aburu oplu ullanılıyorsa piyâdede olduĝu gibidir.

İ‘âşe ve eřyâ aĝırlıĝı (bűyűk aĝırlıĝ):

- â‘ideten ikmâl ollarından ikmâl olunur.

(5) - Fırada umandanı 2 sűvâri yűzbařı veyâ műlâzımı, alayda iki műlâzım veyâ kűűk zâbiṭdir. Fıra aĝırlıĝ umandanı â‘ideten inkısâm-ı ‘asâkiri, yűrűyűř Őırasını ve iķâmet ihtimâlâtını ḥâvī bir emir taḥrīri alır. Tekmīl umandanların ma‘iyyetinde velűspid ve motosiklet-sűvârlar bulunur.

(10) - ‘Âdī yűrűyűřlerde ıta‘ânın yanında, ḥarb yűrűyűřűnde oplu olarak geride bulunur. Eřyâ ve i‘âşe aĝırlıkları fıra dâḥilinde ayrı ayrı oplanır ve ekşeriyyâ i‘âşe aĝırlıĝı ısm-ı küllī veyâ muḥârebe ademesi ĝerisinde, eřyâ aĝırlıĝı daha geride olarak ayrı yűrűr. Vaz‘iyyet ĝayr-i řariḥ ise ve bir muḥârebe

ķarīb ise (15) mu‘ayyen bir yere ķadar getirilerek emre intizār etdirilir. İķāmete geķerken ķıta‘ātñ yanına getirilir, tehlikeli vaz‘iyyetlerde yalnız i‘āşe ağırlığı gelerek işi bitince nerede toplanacağı ve ne şüretle geriye gidecegi taşrīh olunur. Ric‘ atde her ikisi de ileriden gider, yan yürüyüşlerde düşmāniñ muķālifi tarafında bulunurlar.

(20) - Ordu süvārisiniñ büyük ağırlığı arķadan gelecek ķıta‘ātı ta‘ciz etmemelidir. Bu sebeble eşyā ağırlığı ordunuñ gerisinde [84] bir yere bırakılır. İ‘āşe ağırlığı da ekseriyyā iki kısma ayrılır. Eñ lüzümlü kısmı ķıta‘ayı ta‘ķīb ider, büyük kısmı ise mınţıkadan menābi‘ bulmağa alışarak büyük mesāfe ile geriden gelir.

- Büyük ağırlıklarñ tecemmu‘u mufaşşal tedābiri ĩcāb ider. ol (5) başı mu‘ayyen noķtaniñ 1 km gerisinde bulundurulur. Bu şüretle ileriye doğru yürüyüş olu teşkili teshil idilir. İleri yürüyüşde ancak tekmiil ķıta‘ātñ hareketinden soñra ğrub ğrub toplanılır ve tecemmu‘ mahallerine sevk idilir. Geri yürüyüşde ise mümkün olduğu ķadar ok taķaddümlle öñden gönderilir [bir aķşam evvel (10) taħrīk]. ayyāreye ķarşı yol üzerinde bulunmaķdan ise civār yollarda ğrubvāri toplanmaķ müreccaħdır. Yürüyüş sırası ķıta‘ātñ yürüyüş sırası gibidir; yalnız kumandanlıđñ ağırlığı ol başında yürür.

- Ağırlık olu ķıta‘a kumandanınıñ emr idecegi noķtaya (15) ķadar toplu olarak gelir. Buradan ķıta‘āt kendi yanına bi-z-zāt celb ider.

3.1.1.5. Ĥafif ollar:

İkmāl olları muķārebede ceb-ķāneniñ, yakın muķārebe, peķeleme, muķābere vesā’iñiñ sür‘atle ikmālince yarar. Envā’ı:

(20) Ĥafif piyāde olu (alay başına bir ‘aded) muķteviyātı: Piyāde baťaryası, el ve tüfenk bombaları da dāhil olarak tekmiil [85] Ĥafif ve ağır piyāde esliķasına ‘ā’id ceb-ķāne, muķābere ve işāret mālezimesi, ol örgüsü, peķe vesā’iñi.

- Ĥafif opcu olu (her şaburda bir ‘aded) muķteviyātı: Ceb-ķāne.

- Ĥafif istiħkām olu (her istiħkām şaburunda bir ‘aded) (5) muķteviyātı: Müsta‘cel köprü mālezimesi, taħrīb ve işğāl mālezimesi, tüfenk ceb-ķānesi,

muḥābere ve işāret vesā'īti, mālezime-i inşāiyye, edavāt-ı istihkāmīyye, tel örgüsü, peçe vesā'īti.

Yürüyüş ve ikāmet için inşāsı kıt'a kumandanı emr ider. Harb yürüyüşünde kıta'at muḥābere nihāyetinde [şihhiyye (10) bölüğünden sonra] yürürlerse de piyāde kolları kısmen veyā kāmilen şon piyāde alayınıñ gerisinde yürüyebilir. Açılma eşnāsında kollar kıt'a kumandanlarınıñ emrine verilir ve ileriye şuret-i celb, nerede bulunacakları (15) kıt'alarca ta'yin olunur. Muḥābere arabalarının hafif kollardan meydān-ı muḥārebede şuret-i ikmālī kıt'alarca ta'yin olunur. Topcu hafif kolları ekşeriyyā mevzi' civārına kadar celb olunur. İkāmetde kollarınıñ kendi kıt'aları yanında bulunması arzū olunursa da icābāt-ı muḥārebe ayrı bulunmalarını da taleb idebilir.

3.1.1.6. İkmāl cüz'-i tāmmları:

(20) – İkmāl, şimendüfer ve şu yollarıyla da gelse ikmāl kollarıyla yapılır. 'Araba veyā otomobilden mürekkebe bu kollar tabur hālinde teşkil idilir.

[86] - Kıt'a kumandanı her def'a-ı hareketde vaz' iyyetiñ düşene kalçana bakmayarak ikmāl kollarınıñ mu'ayyen mahallere mu'ayyen zemānlarda varması mı yoksa harekātini sür'atini, kāfī istirahat günleri bırakarak, kollarınıñ intizām-ı harekātına uydurmak mı müreccaḥ olacağına (5) karar verir.

- 'Araba kolları her nev' yol üzerinde ve hattā yolsuz yerde kıta'atı ta'kid edebilir. Yevmī yürüyüş kabiliyeti vasa'ī 25 km olub icābında tezyid olunur. Yürüyüş vezn ve kararı 'ādetādır. Müreccaḥen fırka dāhilinde kullanılırlar. Fırka ile irtibatı (10) gā'ib etmemek için kā'ideten ancak yarım yürüyüş kadar geriye giderler. Bu kollar fırkanın deposu olub otomobil kolları (kolordu ve ordunuñ) tarafından doldurulur. Maḥallī vesā'īden yardımcı kollar teşkil ile bunlara yardım idilebilir. Mu'tād bir 'araba yolu 30 ton, ağır 'araba yolu 40 ton, hafif (15) 'araba yolu (küçük bār-girle koşulu) 15 ton kabiliyyet-i nakliyyeyi hā'idir.

- Mekārī yolu bi-l-hāşşa dağlık arāzide, düz arāzide yol hāricinde ve hūniler tarlasında kullanılır. Yürüyüş 'ādetādır. Düz arāzide piyādeden de daha ba'ı yürür. Kabiliyyeti 5 tona kadardır.

(20) - Bār-gir deposu ikmāl kollarınıñ nihāyetinde yürür. Kıta'atı ikmāl için kısmen veyā kāmilen ileriye alınabilir.

- Otomobil kolları sağlam yollar üzerinde uzak mesâfeler için kullanılır. İyi yollarda yürüyüş kabiliyeti [87] 'araba kolunuñ takriben üç mişli olub ba' zân 100 kilometreye kadar çıkabilir. Sür'ati sâ'atde vasa'tı 12 km'dir. Fırka otomobil kolları müsta'cel ve uzak nakliyyâtda kullanılır. Kabiliyeti 15 tondur. Kolordu ve ordu kolları şimendüfer inzâl (5) istasyonlarından fırkalara kadar olan büyük mesâfeleri kat'e me'mûr olub kabiliyetleri 60 tondur.

İkmâl cüz'-i tammolarınıñ tanzîm fa'aliyeti:

- 9 tabur, 2 süvâri bölüğü, 9 şahrâ ve 3 ağır bataryalık bir fırkanın bir günlük erzâkı hâmil 2 kol ile 8 (10) ceb-hâne kolundan mürekkeb 10 kolu vardır. Bunların beheri 30 tonluk olub 8'i 'araba, ikisi otomobil kolumdur. Cem'an 300 ton kabiliyet-i nakliyyeyi hâ'izdir.

- Fırkanın kolları kâ'ideten kendi elinde kalır. Ma'a-hazâ müsâ'id ikmâl şerâ'itinde veyâ fırkanın muhârebe fa'aliyeti azsa (15) kolordu, kolların bir kısmını başka iş için alabilir.

- Tekmîl mu'talebât ve ihtiyâcât fırkada toplanır. Ve hangi işe ne nisbetde vesâ'it tahşîş idilecegine burada karar verilir. Kolların fa'aliyeti «ikmâl cüz'-i tammolarına 'â'id tedâbir-i mahşûşa» ile tanzîm olunur ve mu'ayyen kolların kademelere, muhârebe (20) kademesine takşîmi, beherinin şuret-i hareketi teşbît idilir. Nakliyye tabur kumandanları alâka-dâr mütehaşşışlarla [levâzım, ceb-hâne [88] zâbi'ti...] şıkkı irtibâtda bulunur ve bu şuretle bu mütehaşşışlar re'is mu'âvinine (Ib) kolların hareketi ve istirâhat günleri hakkında teklîfât yapar.

- Kollar nakliyye tabur kumandanlarından emir alır. Bu sebeble (5) bu kumandanlar bir taraftan (Ib) ile (bi-z-zât veyâ me'mûr bulundurarak) ve diğer taraftan kollarla (yol boyundaki telefon merkezlerinde kolları adam bulundurarak, emir atlısı, motosiklet, vesâ'ir) şıkkı irtibât muhâfaza iderler. Bi-l-hâşşa yollarda çatışmak mevzû'-i bahş ise tabur kumandanları kolların fa'aliyetini dikkatle (10) ta'kîb iderler. Mûmâ-ileyhiñ ma'iyetlerinde huşûsât-ı muhtelifede istihdâm için kâfî zâbi'tân vardır.

Büyük cüz'-i tammoların yürüyüşünde ba'zî kollar kıta'atın i'âşesi için bunlara rabt idilebilir. Muhârebe muhtemelse muhârebe kademesi teşkîl olunarak hattâ meydân-ı muhârebeye kadar kol celb (15) olunur. Muhârebe kademesi ahvâle göre:

- Piyāde ve topcu ceb-ḥānesini ḥāvī kollar

- Yakın muḥārebe vesā'itini » »

- Uzak kolları (demirbaş ta'yīn)

- Seyyār ḥaste-ḥāne ve ḥayvān ḥaste-ḥānesinden terekküb ider. Muḥārebe kademesi, yürüyüşde i'āşe ağırlığını veyā kıta'āt-ı muḥārebeyi ta'kīb ider. Ric'atde kısım-i külliniñ hemān önünde (20) yürür. Muḥārebe kademesi otomobili veyā 'arabalı iki kısma [89] ayrılır ve her birisi ayrı bir kumandanıñ emrinde bulunur. Muḥārebe kademeleriniñ nereye ve ne zemān varacağı fırça emrinde mezkūrdur.

- Kollarıñ kısım-ı küllisi (mütebākisi) 'ale-l-ekşer bir kade me ḥālinde bulunur ve seyyār ḥaste-ḥāneleriñ şimdilik ileride (5) lüzümü olmayanları da burada hareket ider. Ma'a-mā-fih birçok kollar ḥaḳīkatde ayrı ve müteferriḳ hareket ider.

- Kendilerine verilecek tertibāt-ı maḥşūşa emirlerinde kıta'āt-ı muḥārebe ve düşmān ḥaḳında icāb iden ḥuşūşāt (açık yanlar) zıkr idilir ve bu şüretle kollarıñ icāb iden emniyet (10) ve keşif tedābiri ittiḥāz eylesmesi te'min olunur. Pek tehlikeli vaz'iyetlerde (ordu süvārisi) bunlara müte'addid piyāde, motosiklet, zırhlı otomobil grubları muḥāfiz olarak vermek de icāb idebilir.

Yollarda ve taḥmīl ve taḥliye maḥallerinde 'azīm fa'āliyyet (15) varsa ber-vech-i ātī tedābīr ittiḥāzı lāzım gelir:

- Yolların cüz'-i tāmmlara taḳsīmi

- Lüzümü kadar kuvve-i zābiḥa terfīkiyle yol kumandanları naşbı (jandarma, süvāri ve sā'ire). 'Amele kıta'ātı ve vesā'it-i muḥābere i'tāsı

(20) - Bi-l-ḥāşşa mevāki'-i meskūnede ve geceleyin yollarıñ kemāl-i diḳḳatle ta'rīf ve ta'yīni

[90] - Zemānı iyice taḳsīm ve ḥesāb şüretiyle ve lüzümü kadar 'amele kıta'ātı ḥāzır bulundurarak taḥmīl ve taḥliye maḥallerinde lüzümsüz yığıntı ve beklemege māni' olunması.

3.1.1.7. Ceb-hâne ve yakın muhârebe vesâ'îti ikmâli

(5) - Esâs, kıta'atın mevcûd ve şarfiyatını numûne ve uşûlune tevfiқан vaqt ü zemânile bildirmesidir. Buña ve emr-i muhâbereye diққat olunursa ceb-hâne istemege maћall қalmaz.

Ҳарекет-i ҳарбӣ melҳamesinde yevmiyye ceb-hâne ihtiyâci bil-tecrûbe şudur:

- (10) Piyâde, m.t., bomba topu ve süvâride tüfenk ve filinta başına 120 fişenk

- İstihkâm kıta'atında 60, topcu ve sâ'irede 20 fişenk

- Piyâde, velüspid-süvâr, süvâri, zırhlı otomobil ve tayyâre hafif m.t.i için 3.000 fişenk

- (15) Topcu, istihkâm, otomobil, 'araba қollarındaki hafif m.t.ler için 1.000 fişenk

- Piyâde ve tank ağır m.t.leri için 4.500 fişenk

- Hafif bomba topuna 120, vasañi bomba topuna 30 mermi

- Piyâde topuna 180, şahrâ topuna ve şahrâ obüsüne 200, (20) tayyâre topuna (8.8'lik) 300; 3.7'lik tayyâre topuna [91] 1500 mermi; ağır şahrâ obüsüne, 10'luk topa 125, 15'lik topa 75; 21'lik havana 50 mermi

- Beher piyâde ve istihkâm bölüğüne 50 el bombası, 40 tüfenk bombası

(5) Ceb-hâne dâhil-i memleketde ve fabrikalarda çapa ve cinsine göre grub grub hâzırlanır. Beher grub cinsine göre 10 veyâ 30 ton şıқletindedir.

- Başıқumandanlıқ orduların emrine ceb-hâne trenleri verir. Ordular da vaz'iyet-i harbiyyeye ve şarfiyâta göre bunları (10) қолорду ve firқalara taқsım ve demir yolu veyâ otomobil қollarıyla bunların yanına sevқ ider. Ordu ve қолорду қollarından firқа қollarına aқтарма maћallerinde verilir. Ceb-hâne teslim mevki'lerinde de kıta'atın hafif қolları alır. Şıқışық vaz'iyetlerde bi-t-tab'i

geriden gelen kollar eñ ileriye kadar sürülebilir. (15) Sür'at-i tahliye pek mühimdir; ma' a-hazā vaz' iyyet bu bābda ihtiyātkār olmağı da icāb idebilir.

- Sükūnet devrelerinde ceb-hāne, olordu ve fıra mınıklarında parlara iddiār idilir (müteferri, apa göre ayrılmı). Par umandanları orduya merbūtdur. Ma' iyyetlerinde (20) par bölükleri vardır (tahliye, atarma, müdāfa' a, inzibāt ve sā'ire için).

- Bo mālezime (ovanlar) hūsn-i hālde geriye gönderilir.

[92] Piyādede ceb-hāne ikmāli

Tecrübe-i harbiyyeye göre ceb-hāne mevcūdu:

- Bir piyāde bölüğünde: Efrād üzerinde 150 fienk, beher hāfif makineli tūfenge 3150'den (5) 18.900 fienk, ' arabada tūfenk başına 50 fienk.

- Makineli tūfenk bölüğünde: Beher tūfenge 5000'den 60.000 fienk

- Bomba opcu baaryasında: 66 hāfif, 40 vasai bomba

- Piyāde baaryasında: op başına 121 mermiden 729 atım

(10) Hāfif olda 32 ' arabada:

Beher hāfif m.t. için 1833'den 72.000 fienk

» ağır m.t. » 1875 » 67.500 »

» hāfif bomba opu » 61 » 456 bomba

» vasai » » 24 » 48 »

(15) » piyāde opu » 149 » 849 mermi

» bölüğe » 40 » 375 el bombası

» » 60 » 550 tūfenk bombası

40 angal tel

2 araba pee mlezimesi

(20) 1 araba tenvr ve iaret mlezimesi

[93] - Ceb-hane, ikml ollarından haff ollara, bunlardan muhrebe aırlıına, ba de ıt a ve efrda gelir.

Svride ceb-hane ikmli:

- Beher filina baına neferde 75 fienk, beher haff (5) makineli tfenkde 2.500, beher aır m.t. de 7.500 merm bulunur. Ayrıca blk ceb-hane arabalarında 12.000 merm taınır.

- Ceb-hane ya civr piyde haff olundan vey svri firasın ikml olundan muhrebe aırlıına ve oradan (10) efrd ve silha gelir.

- İstiham, muhbere ve muvala ıtaatı ceb-hanelerini piyde miilli ikml ider ve piyde bunlara muavenet eyler.

opcuda ceb-hane ikmli:

Tecrbe-i harbiyyeye gre ceb-hane mevcdu:

(15) - ahr baaryasında	op baına	138 mermiden	552 merm
Haff ahr obs baaryasında	»	124	» 496 »
Cebel baaryasında	»	150	» 600 »
Oomobilli baaryada	»	320	» 1280 »
Aır ahr obsunde	»	72	» 288 »

[94] Oomobilli 10lu op baaryasında 108 mermiden 432 merm

Ḥafīf topcu kolunda top başına 90		cem'an top başına 228	
»	»	»	81 » 205
»	»	»	88 » 238
(5) »	»	»	90 » 410
»	»	»	108 » 180
»	»	»	63 » 171

Bataryalar şüret-i 'umūmiyyede 4 top; 8 ceb-ḥāne 'arabasını ḥāvīdir.

(10) - Ceb-ḥāne, muḥārebe kademesindeki kollardan ḥafīf topcu kollarına, buradan kıt'a ikinci ceb-ḥāne kademisine, (4 ceb-ḥāne 'arabası) buradan diğer dört ceb-ḥāne 'arabasından mürekkeb birinci kademeye gelir.

3.1.1.8. İ'āşe

(15) - Fırka levāzımının en mühim vazīfesi kıta'atın mükemmelen i'āşesi için icāb iden ḥuşūṣatı der-piş ve tekālīfdir. Ma'a-hazā tekmil kumandanlar daḥi kendi kıt'alarının ḥüsn-i i'āşesine diqqat ve icābında bi-z-zāt tedābir-i lāzime ittiḥāz ve taṭbīkiyle muvazzafdır. Hiç olmazsa ekmek tedārik ve i'tāsı elzemdir.

(20) Bir neferin seferi ta'yināt yevmiyyesi şudur:

- [95] Ekmek 750 gram, yāḥūd yumurtalı peksimād 400 gram veyā sāde peksimād 500 gram

- Et 375 gram (tāze) veyā 200 gram kurutulmuş et, şucuk, et kōnservesi

- (5) Sebze: 120 gram pirinc. Şe'riye, irmik, bulgur yāḥūd 250 gram tāze sebze, un yāḥūd 1500 gram patates, yāḥūd 150 gram sebze kōnservesi. Yāḥūd 60 gram kuru sebze, yāḥūd bu mekādīrin nişfi ile 750 gram patates ve yāḥūd bu mekādīrin 2/3'ü ile 500 gram patates.

- (10) Şehm (60 gram iç yağı veyā 65 gram tereyağı ve sāde yağ veyā 100 gram et kōnservesi veyā 120 gram şucuk)

- Kavrulmuş kahve 25 gram, yâhūd çay 3 gram ma'a 17 gram şeker. 25 gram tuz. İmkân bulundukça ta'yinât-ı yevmiyye meşrûbât ve tütûn ile ikmâl olunur.

(15) Bir günlük yem şudur: 'Ale-l-'umûm 5 kilo yulaf (küçük bâr-gîrler için 3 kilo),

3,5 kilo kuru ot,

1,5 kilo şamân,

Ağır koşum bâr-gîrlerine 6,5 kilo yulaf, 5 kilo kuru (20) şamân verilir.

Ot ve şamân mümkün mertebe mınţıkadan tedârik olunur.

[96] - Bu hesâbla ikmâl kollarıyla berâber bir fırkanıñ yevmiyye erzâk ve yem ihtiyâcı 50 tondur, ki bunuñ 16'sı erzâk, 34'ü yemdir. Bir süvâri fırkasınıñ ihtiyâc-ı yevmiyyesi de 57 ton olub 12'si erzâk 45'i yemdir.

(5) İ'âşe: - Dâr-ül-harekât menâbî' inden

- Birlikde götürülenlerden

- Geri mınţıkadan ve dâhil-i memleketden yapılacak sevkiyâtdan te'mîn olunur

Hareket hârinde seyyâr maţbahlarla i'âşe aşldır. (10) Mınţıkada ele geçen erzâk ve yem ile evvel-emirde kıta'ât-ı vesâ'it i'âşesi ikmâl ve fazla kalanlarıyla şahrâ i'âşe anbarları te'sîs olunur.

- Mevâdd-ı i'âşe ya mübâya'a veyâ Tekâlîf-i Hârbiyye ile tedârik olunur. Tekâlîf-i Hârbiyye'ye yalnız düşmân memleketinde ve müsta'cel (15) ihtiyâcâta vefâ için mürâca'at edilir ve bunu kâ'ideten fırka kumandanı, lüzûmunda nihâyet tabur kumandanına kadar daha küçük kumandanlar emr ider (Tekâlîf-i mınţıka ve muhîti şarâhaten tahriiri olarak emr edilir.). Tekâlîf-i Hârbiyye müfrezeleriniñ başında zâbiğ bulunur (nâdiren keşif kolları). Dâ'imâ tam (20) ve mükemmel mazbata verilir ve mümkün olduğu kadar parası nağden tesviye edilir. Me'mûrin-i mağalliyye ile birlikde te'mîn ve şıki bir inzibâğ muhâfaza olunur.

[97] - Kıta'ât mübâya'âtı ancak hareket mınţıkasında ve ikâmet sâhasında, ordu kumandanınıñ veyâ müstaķil kólordu kumandanınıñ müsâ'adesiyle yapar. Tecemmu' mınţıkasında mübâya'ât için mâ-fevķiñ müsâ'adesine lüzüm yokdur. Büyük miķyâsda mübâya'ât ve tekâlîf-i (5) ģarbiyye levâzım hey'etleri tarafından yapılır ve icâbına göre bunlara zâbiķ kumandasında müfrezeler terfîķ idilir.

- Ele geķen mevâdd-ı i'âşeniñ taşarrufâne şarfi kıta'âta iyice telķin idilmiş olmalıdır. Bi-l-ģaşşa cebhe ilerisinde veyâ yanlardaki ordu süvârisi buña diķķat etmelidir. Ele geķecek fazla mevâdd-ı (10) i'âşeniñ bildirilmesi ve ģaste ve sâ'irelerle muģâfazası ve levâzım hey'etlerine teslîmi lâzımdır.

- Demirbaş erzâķ, 250 ģram yumurtalı peksimâd, 200 ģram et kónservesi, 150 ģram sebze kónservesi, 25 ģram kavrulmuş kâhve, 25 ģram tuz olarak cem'an (15) 800 ģramdır.

Yaya kıta'ât çantada bir ģnlük demirbaş erzâķ taşır. İkinci bir ģnlük demirbaş erzâķ, erzâķ 'arabalarındadır. Üçüncü bir ģnlük erzâķ da seyyâr maţbaģta bulunur.

Süvâri de bir ģnlük tam demirbaş erzâķ ile ikinci bir ģnün (20) et ve sebzesi eger çantasında, tam bir ģnlük de seyyâr maţbaģta taşır. Diğer kıta'ât da techizâtına göre ya çantada veyâ bâr-ģir üstünde ve seyyâr maţbaģta taşır.

[98] - Demirbaş yem yalnız yulaf olub süvâri kóşum ve eşya bâr-ģirinde 3 ģnlük, binek bâr-ģirlerinde o ģnün iģtiyâcı için yalnız 1/3 ģnlük taşır. Topcu ve mümâşili 2 ģnlük, süvâri baţaryası ve 'araba kolları 1,5 ģnlük taşır. Diğer (5) kıta'ât binekler ve mekârîlerde bir, kóşumlarda 2 ģnlük taşır.

Demirbaş yem ağır bâr-ģirler için 6,5, diğer ģayvânât için 5, küçük bâr-ģirler için 3 kilo yulafdan 'ibâretdir.

- Demirbaş erzâķ ve yem şık şık mu'âyene olunur ve maģfûziyyeti ve ģüs-i hâlde bulunması te'mîn idilir. İģtiyâc ģâlinde (10) tabur kumandanına kâdar (dâģil) mâ-fevķ maķâmât kullandırılmasını emr idebilir.

- İ'âşe-i yevmiyye seyyâr maţbaģlardan olur (şıcak yemek ve çay).

- İ'āşe 'arabalarında bir günlük erzāk ve yem, üç (15) günlük çay vardır. Müsā'id vaz'iyetlerde 2 günlüğe çıkarılır.

- Her piyāde şaburu, süvāri alayı ve topçu şaburunda birer baqqāliyye 'arabası vardır.

- Her kıt'anın i'āşe vesā'it-i nakliyyesi za'if kuvvete mālīkdir; bir kısmı dolu olarak büyük ağırlıkta bulunurken (20) diger kısmı boş olarak dolmak için tesellüm mevki'ine gider.

- Her kıt'ada i'āşe umūrunu i'āşe zābiṭi ifā ider [aḥz, mübāya'a, tevzi', қаşablıq ḥayvānāt ve ekmek [99] i'āşe 'arabalarının tahmīli, baqqāliyye 'arabası umūru]. Mūmā-ileyh kıt'a kumandanına qarşı mes'uldur.

- İkmāl kolları, teslīm mevki' ile aqṭarma maḥalli veyā şahrā i'āşe anbarı arasında irtibāta me'mūrdur.

(5) - Tesellüm mevki'i (kā'ideten fırqa başına birer 'aded) şerā'iti başlıca şunlardır: Qolayca bulunması, gelen ve gidenlerin ayrı ayrı hareket-i imkāni, zemīn şağlam olması, erzāk-ı nādire için te'sirāt-ı havā'iyyeden maḥfūz maḥallere mālīk bulunması, müdāfa'a-i havā'iyye.

(10) Taḥliye eşnāsında (kā'ideten 1-2 sā'at) evvelā ḥafīf ve ba'de ağır erzāk boşaltılır. Tahmīl eşnāsında (kā'ideten 2-3 sā'at) evvelā ağır ba'de ḥafīf erzāk yükletilir. Kıta'at grubvārī ve ayrı ayrı zemānlarda erzāk alırsa intizām daha kolay te'sis ve devām ider.

(15) - Şahrā i'āşe anbarından (ma'a tahmīl ve taḥliye bölüğü) kıta'atın doğruca erzāk alması ancak uzun devre-i tevaqquflarda mümkündür. Bunlar ordu, koldu veyā fırkaca tanzīm olunur.

- Dāḥil-i memleketde mevādd-ı i'āşe birer trenlik (280 ton) olarak cins cins veyā qarışık olarak ihzār ve iddiḥār (20) olunur. Meşelā bir muhteliṭ erzāk treni (180 tonluk) bir fırkanıñ ma'a kollar 3,5 günlük i'āşesini, bir yulaf treni bir süvāri fırkasının 4 günlük ihtiyācını, bir odun treni bir piyāde ve bir [100] süvāri fırkasının yevmiyye 15 ton ihtiyāc hesabıyla 12 günlük ekmegine, bir muhteliṭ kanal erzāk gemisi (180 ton) bir fırkanıñ 3,5 günlük ihtiyācına mu'adildir.

- Bir ʿaraba veyā otomobil ʿolu maʿa ʿollar bir firʿanıñ (5) 0,5-2/3 gñnlük iħtiyācını veyā ʿollar ħāric yarım firʿanıñ bir gñnlük erzāk veyā 0,5 gñnlük yemini veyā bir sñvāri firʿasınıñ maʿa ʿollu 0,5 gñnlük iħtiyācını veyā ʿolsuz olarak bir gñnlük erzāk veyā 0,5 gñnlük yemini taşır.

Mevādd-ı maħşūşa:

(10) - Ekmek eñ mñhim vāsıta-i iʿāşedir. Taħhinden bir gñn şoñra tevzĩi, 1-2 gñn şoñra da naħli k̄abildir. (Tāze pişmiş ekmek yedirilmez.) Ekmegi k̄āʿ ideten bir maħalde mñmkñn meretebe ʿok ʿalacak ekmekci ʿolları taħh ider. Bunlar bir taraftan diger maħalle kendileriniñ otomobil ʿollarıyla şıçramalarla giderler (15) ve bu ʿollar taħh mālezimesiniñ, maħrũkātũ celb ve naħline, ekmegiñ k̄ıtaʿāta sevķine de yararlar. Ekmegiñ doğruca ekmekci ʿollarından aħdi ancak uzun iķāmetlerde k̄abildir. Mıntıķa ve maħaldeki firunlardan istifāde iderek ʿol mālezimesiniñ şıyāneti lāzımdır. Beher ekmekci ʿolu yevmiyye 19000 taʿyĩn verebilir.

(20) - Et mñmkñn olduķca mıntıķadan alınır. 1000 kişiniñ iħtiyāc-ı yevmiyyesi 2 ħayvānāt-ı baķariyye veyā 5 domuz veyā 19 ķoyun iʿtibār olunur (bu ħayvānlarıñ 500, 100 veyā 40 kilo [101] şıķletine mālikiyyeti ħesābiyle). Öküz şıķletiniñ yüzde 50ʿsi domuzũ %75ʿi k̄abil-i istifadedir.

Ķıtaʿāt ya bi-z-zāt ħayvānātı zebħ ider veyā ķaşab müfrezesi keser ki bunlar ekşeriyyā ekmekci ʿoluyla birlikdedir. Ķayvān, (5) ķullanılmadan 24 sāt evvel zebħ idilmelidir. Ağır yaralı veyā telef olmuş bār-gĩrlerden istifāde olunmalıdır.

- Mevādd-ı iʿāşeniñ taħrĩbi ancak ħarekātı sevķ ve idāre iden mā-fevķiñ emriyle olur. Maʿa-hazā ricʿat yũrũyüşlerinde dũşmāniñ eline ħiķbir erzāk ķalmaması lāzımdır.

3.1.1.9. (10) Ķidmet-i şıħhiyye

- Ķidmet-i şıħhiyye ħuşūsāt-ı ātiyyeyi şāmildir: Aħvāl-ı şıħhiyye (bi-l-ħāşşa k̄ıtaʿāta terettũb ider), ikmāl, iskān ve ħaste ve yaralılarıñ geriye sevķi (taħliye)

Ķıtaʿātũ eşħāş-ı mālezimesi

(15) - Her kıt'anın şıhhiyye zābiṭi (doktoru), şıhhiyye küçük zābiṭi ve efrādı vardır.

- Bunlardan mā-‘adā beher piyāde bölüğünde 6 teskereci, beher m.t. bomba topu ve istiḥkām bölüğünde 4 teskereci, [102] beher baṭaryā 2 teskereci vardır. (münḥaşıran buña me’mūr) Diğer kıt’alarda mu’āvin teskereci yetişdirilir.

- Bunlardan mā-‘adā beher piyāde ve istiḥkām ṭaburunda birer ḥaste ‘arabası (9 ḥaste taşır), bir kıt’a şıhhiyye ‘arabası (5) (Şarḡı ve tıbbī mālezime, 4-5 teskere, 2 şıhhiyye çantasını ḥāvidir.) vardır.

Beher süvāri alayında bir süvāri şıhhiyye ‘arabası (2 teskereyi, şarḡı edevātını ve mālezime-i tıbbiyyeyi ḥāvidir.) ve ayrıca beher bölükde bir şıhhiyye mekārīsi vardır.

(10) Beher topcu ṭaburunda ḥaste ve mālezime-i şıhhiyye için bir ‘arabadan mā-‘adā her baṭaryada bir techizāt ‘arabasında teskere ve mālezime-i şıhhiyye taşınır.

Diğer kıtā‘atın şıhhiyye sandıkları, şıhhiyye çantaları ve teskereleri vardır.

(15) Şıhhiyye kıtā‘atı

- Bir şıhhiyye bölüğü ancak ihtiyāc-ı muṭlak ḥālinde, 2-3 kısma kâbil-i taḳsīmdir. Her taḳımda 3 ḥaste ‘arabası (4 yatar ve 3 oturur veyā 2 yatar ve 8 oturur veyā 11 oturur ḥaste), bir şıhhiyye ‘arabası, bir mālezime ‘arabası vardır.

(20) - Bir seyyār ḥaste-ḥāne, beheri 100 ḥasteliḡ 2 taḳıma kâbil-i taḳsīmdir. Parçalamamak şāyān-ı arzūdur.

[103] - Bir ḥaste otomobil kolu 5 arḡa ‘arabalı 12 ḥaste otomobili ile 1 yük otomobilini, 1 küçük otomobili ḥāvidir. Beher otomobilde 4 yatan veyā 2 yatan 4 oturan veyā 8 oturan ḥaste, arḡa ‘arabada da 2 yatan veyā 4 oturan (5) ḥaste nakl olunur.

- İkāmete geçerken kıt’a kumandanı kolayca kâbil-i vuṣūl yer (ḥaste tecemmu‘ maḥalli) ta‘yīn ider. Buraya ya şıhhiyye bölüğünden veyā kıtā‘atdan lüzümü olan şıhhiyye eşḡası ta‘yīn olunur. Ve bunlar ḥasteleri geriye gönderdikden sonra sür‘at-i mümüküne (10) ile maḥall-i merbūtiyyetlerine ‘avdet

iderler. Hafif hasteler mümkün oldukça beraber taşınır. Kabil-i nakl olmayanlar ve i'ade-i 'afiyeti uzun zemana muhtac bulunanlar en yakin haste-haneeye veya me'murin-i mahalliyyeye teslim olunur. Yuruyus esnasında kitta'ata birkaç haste otomobili terfiki fa'idelidir.

(15) - Bir mahalde uzun müddet ikametde kitta'a revirleri, firka mevki' seyyar haste-haneleri te'sis olunur. Buradan kalkılıp ilerilerken bu haste-hane ya geriden gelecek kitta'ata veya menzil-i me'murine teslim olunur veya fesh edilir.

- Geri yuruyuslerde gayr-i kabil-i nakl hasteler bırakılır (20) ve yanlarına Cenevre Mu'ahedesi'nin himayesi altında olarak lüzumu olan shhiyye eshasi terk edilir.

[104] - Muharebede zayi'at başlayınca kitta'a sarğı mahalli te'sis olunur. Mute'addid sarğı mahallinin bir arada bulunması fa'idelidir. Shhiyye eshasının bir kısmı buraya me'mur edilir.

Sarğı mahalli şer'iti: Düşman nazarından ve hiç olmazsa tüfenk (5) ateşinden mesturiyyet ve muhafaza, ma'a-hazā meydān-ı muharebeye mümkün mertebe yakın, şu bulunması, kolayca aranub bulunabilmesi (mümkün oldukça yuruyus caddesi yakınında) mevki'-i kitta'ata i'lan edilir. Teskerelerle mu'avin teskereler (kırmızı pāzūbendli) teskereler ve shhiyye çantalarıyla birlikde sarğı mahallerinden hareket (10) iderler. Firka ser-tabibi ile shhiyye bölüğü kitta'a sarğı mahallerinin süret-i te'sisinden sür'atle haber-dār olunur.

- Kitta'a sarğı mahalli te'sis idilmemişse veya buraya gidilemiyorsa bu taqdirdde ilk tedavi için mecruh yuvaları vücuda getirilir.

(15) - Shhiyye bölüğü, ancak uzun müddet ve mü'essir bir fa'aliyete dāhil olması muhtemelse kullanılır ve bu taqdirdde 'umūmī sarğı mahallini te'sis ider. Yeri kitta'a sarğı mahalli gibi intihāb olunur; firka emriyle i'lan edilir. Kitta'a me'murin-i shhiyyesini ser-best bırakabilmek için kitta'a sarğı mahalleriyle tevhidī şāyān-ı arzūdur. (20) Teskerelerle haste 'arabaları takım kumandanlarının idaresinde olarak nakliyyat mahalline veya civarına sevğ edilir ('araba tevaqquf mahalli) ve meydān-ı muharebeden yaralı taşdıkları gibi kitta'a sarğı [105] mahallerinin tahliyesini de icrā iderler. Yaralıların 'umūmī sarğı mahallinden geriye sür'at-i nakli mühimdir.

- Haff yaralılar tecemmu' maħalli, 'umūmī şarğı maħalliniñ işini azaltır. Kıt'a veyā şihhiyye kıt'ası, me'mūrın ve málezime-i şihhiyyesi (5) tarafından te'sis idilir ve fırka emriyle bildirilir. Yeri kolayca bulunmalı ve kıta'at ve kollarınıñ harekâtına müşkilât irâs etmemelidir. Seyyâr haste-hânedan ayrı bulunmalıdır.

- Seyyâr haste-hâne, büyük bir muharebe muhtemelse ileri celb idilir. Şarğı maħallerinden gönderilen yaralıları (10) tedâvî ider. Açılmayan seyyâr haste-hânelerin eşhâşı, berây-ı mu'avenet şarğı ve haff yaralıları tecemmu' maħallerine verilir. Ekşeriyâ 'umūmī şarğı maħallini istihlâf idecek şüretde açılır.

Fırka seyyâr haste-hânelerini, arkadan gelen seyyâr haste-hâneler değışdirir veyâ harb haste-hâneleri tebdîl ider.

(15) Haste ve yaralıların naqli

- Kıt'a şarğı maħallinden 'umūmī şarğı maħalline kıt'a veyâ şihhiyye bölüğü haste 'arabalarıyla

- 'Umūmī şarğı maħallinden, seyyâr haste-hânedan, gerideki haste-hâne veyâ istasyonlara veyâ kıt'a şarğı maħallerinden geriye (20) haste otomobilleri ile nakl idilirler.

[106] - Kezâlik geriye giden münferid 'araba ve kollarından (sârî hasteliğler için olmamak şartıyla) ve ahâlî 'arabalarından da istifâde olunur.

- Kilitli haste ve yaralı vürüdü muntazır istasyon (5) ve limanlarda ordunuñ haste nakliyye müfrezeleri tarafından haste tecemmu' maħalleri te'sis olunur ve gelenler buralardan haste-hâne trenleri (200 yatar haste) ve haff haste trenleri (bi-l-hâşşa oturan hasteler) ile nakl idilir. Şu yollarında da haste-hâne ve haff haste gemileri vardır.

(10) - Haste ve yaralıları dâhil-i memlekete kâbil-i nakl degilse veyâ nakl idilemezse menzil mıntıkasında harb haste-hânelerinde (ağır yaralıları) ve haff haste müfrezelerinde cem' idilirler.

- Málezime-i şihhiyye nakil ve ikmâli: Fırka ser-şabîbiniñ emrinde málezime-i şihhiyyeyi hâmil iki yük otomobili vardır. (15) Kıta'at málezime-i şihhiyyeyi eñ yakın şihhiyye bölüğünden veyâ seyyâr haste-hânedan ve yâhud

fırka ser-ṭabībinden alırlar. Fırka ser-ṭabībi bu iki otomobili fırka erzāk tesellüm mevki'ine gönderir ve kıṭa'ât buradan alır. Şıhhiyye kıṭa'âtı ya fırka ser-ṭabībinden veyâ müte'addid cüz'-i tāmmlar için yer olarak geride te'sis idilecek şıhhiyye (20) parklarından ikmâl iderler.

- Żayi'ât listeleri: Tekmîl qarâr-gâhlar, kıṭ'alar ve aqsâm (eñ ufağ ve müstaḳillen müstaḳdem cüz'-i tāmmlar bile) [107] żayi'ât listesi tutar ve bunlar alaylarca mümkün olduğca her gün doğruca Ḥarbiyye Nezâreti'ne, birer şüreti fırkaya gönderilir.

3.1.1.10. Ḥidmet-i bayṭariyye

- Ḥidmet-i bayṭariyye; ḥıfz-üs-şıhha-i ḥayvānī ile ḥaste ḥayvānātūñ (5) tedāvīsi, sārī ḥasteliḳlerle mücādele ve itfayı, na'l mes'elesini, mâlezime-i bayṭariyye naql ve ikmâli, yem, et ve ḳasablık ḥayvānāt mu'āyenesini ihtivâ ider.

- Çok miqdâr bār-gîre mâlik her kıṭ'ada bir bayṭar bulunur. Fırka ser-bayṭarı, bayṭarları kıṭa'âta lâzım şüretde tevzī' (10) ve ḥidmetlerini tanzîm ider.

Emrâz-ı sārīyyeye qarşı tedâbîr şunlardır:

- Her 8-14 günde bir mu'âyene

- Yalnız şatın alınan veyâ Tekâlîf-i Ḥarbiyye ile elde idilen ḥayvānâtı evvel-emirde ordu bār-gîr parkında veyâ ḥaste-ḥānesinde (15) bulundurmak ve hiç olmazsa kıṭ'a ḥayvānātından bir müddet ayrı bulundurmak. Derḥâl ḳullanılmaları ancak kıṭ'anıñ ihtiyâc-ı şedîdi ḥâlinde câ'izdir.

- Sārī ḥasteliḳli ḥayvānātıñ itlâfi

Ḥaste ḥayvānlarıñ tedāvīsi: Kıṭ'a ancak ḥafîf (20) ḥaste ḥayvānları tedāvī ider. Yürüyüşe muḳtedir olmayanlar, [108] sārī ḥasteliḳle şübhelı olanlar ve ağır ḥasteler ḥayvān ḥaste-ḥānesine gönderilir. Ḥaste ve şübhelı ḥayvānāt derḥâl tecrîd olunur. Ḥayvān ḥaste-ḥānesi fırkaca demir yollarına yakın yerlerde açılır. Ahâliden de yardımcı alınır.

(5) - Yürüyüşde fırka, ḥaste bār-gîrleri tecemmu' maḥallini ta'yîn ider ve bunu arḳadan gelecek ḥayvān ḥaste-ḥānesi tebdîl ider. Uzun yürüyüşlerde ḥayvān ḥaste-ḥāneleriniñ yevmiyye tebdîl-i maḥall eylemesi muvâfiḳ degildir. İcâb

etdikce tecemmü' mahalleri açılır ve bunları pey-der-pey hayvân haste-hânesi tebdîl ider. Ma' a-hazâ (10) muhârebe muhtemelse hayvân haste-hâneleri de ileri celb idilir.

- Sârî hasteliqli hayvânâtlâ tedâvîsi 4 haftadan ziyâde müddet mütevaqqıf olanlar fırka ser-baytarınca ordu hayvân haste-hânesine veyâ dâhil-i memleket haste-hânelerine sevķ olunur.

- Büyük muhârebelerde hayvân haste-hânesi, fırka emrine (15) göre hayvânât şarğı mahalli açmak üzere ileride tertîbât alır.

- Ordu emrinde ķan mu' âyenesine mahşüş seyyâr merkezler vardır.

- Mâlezime-i baytariyye ikmâli: Kıta' âtda na'l i' mâlât-hânesi ile mâlezime-i baytariyye vardır. Mâlezime-i baytariyye fırka ser-baytarınıñ (20) ' arabalarından ikmâl olunur. Bunları da ķolordu ve ordu ser-baytarları, baytariyye parklarından (ekşeriyyâ şıhhiyye parkları ile birlikde) ikmâl iderler. Na'l-bend taşkımları silâh gibi ikmâl olunur.

3.1.1.11. [109] Bâr-gîr ikmâli

- Bâr-gîr zâyî'ât listelerine göre fırka bâr-gîr depolarından ikmâl olunur. Bunları da ķolordu ve ordu bâr-gîr depoları ikmâl ider.

(5) - Fırka bâr-gîr deposu fırka ser-baytarı tarafından şık şık teftiş idilir. Eger mevcûdu çoğalırsa bir kısmı ķolordu ve ordu depolarına gönderilir.

- Muhâbere köpekleri fırkaca ordudan taleb idilir. Ordu, muhâbere köpegi ķademesinden i' tâ ider. Muhâbere gögercini (10) ikmâli de ' aynı şüretledir.

3.1.1.12. Mevâdd-ı müstehleke-i fenniyye ikmâli

(İşletme mâlezimesi)

- İşletme mâlezimesi dâhil-i memleketden trenlerle ordunuñ demiryol depo mahallerine, devre-i tevaķķüflarda şâbit depo mahallerine (15) naķl idilir. Buradan otomobil ķollarıyla tesellüm mevķi' lerine götürülür.

- Tayyâre kıta' âtınıñ yanlarında 2 günlük mâlezime vardır. Ber-vech-i balâ ikmâl olunur.

3.1.1.13. [110] Silāh ve edevāt ikmāli

- Ordunuñ edevāt deposu dāhīl-i memleketden ikmāl idilir. Bu depo opcu, muhābere, otomobil... kıta‘ atı ve edevāt gibi aqsāma ayrılır.

(5) - Kıta‘ at, noqsānını firqadan o da olordudan, ordudan taleb ider. Ordu mālzemeyi trenle veyā menzil ollarıyla kıta‘ ata ma‘ lūm tesellūm mevki‘ ine sev ider. Mūsta‘ cel hāllerde kıta‘ atıñ nezdine adar gōnderir.

- Mualebāt cins cins olur ve bunlar ihzār ve i‘ tā (10) idecek mū ’essesāta gider.

- Būyūk ta‘ mirāt şahra i‘ mālāt-hānelerinde olunur. Seyyār ta‘ mir-hāneler de vardır. Kūūk ta‘ mirātı kıta‘ at bi-z-zāt yapar.

- Tekmīl mā-fevler mālzeminiñ eñ mūşkil ahvālde dai hūsn-i hāl muhāfazasından mes ’ūldür.

(15) - Bulunan ve iğtinām idilen mālzime-i harbiyye i‘ āşe veyā ceb-hāne tesellūm mevki‘ lerine veyā meydān-ı muhārebeyi tathīre me ’mūr bōlūklere teslim olunur. Bu bōlūkler ve ikmāl olları mūmkūn olduca bu mālzemeyi atarma maallerine, şimendüfer mūnhāllerine ve iddihār merkezlerine (demiryollarında) nal ider.

(20) - Kıta‘ at-ı havā ’iyye mālzime ve ceb-hāne-i maşşūşasını olordu ve ordu tayyāre parklarından ikmāl ider.

3.1.1.14. [111] Ūserā nali

- Ūserā silāhdan tecrid idilir (ana, aput, yemek abı, erzā biraılır.) ve sūr‘ atle geriye gōnderilecek vechle cem‘ idilir.

(5) - Esir zābiān, esir efrāddan gerek ikāmetde ve gerek yūriyūşde ayrı bulundurulur. Muhāfız mūfrezeleriniñ emri altında bulunurlar. Ūserā zābiān emir erleri yanlarında alır. Yūksək zābiān iin vāsīta-i naliyye (‘ araba) verilir.

- Esir kūūk zābiān, esir efrādı taım ve bōlūk (10) hālinde sev ider ve yanlarına mūfrezeler verilir.

- Esîr zâbiḡânîñ esâmî listesi, efrâdîñ ‘ adedi derḡâl bildirilir.

- Büyük miḡdârda üserâ sevḡinde, lisân-âṣnâ bir atlı ḡumandanla berâber zâbiḡ ve küḡük zâbiḡ ḡâric olarak lâ-aḡall (15) %10 piyâde, %1 süvâri (demiryolu naḡliyyâtında %5 piyâde)’den mürekkeb muḡâfîz ḡuvvet lâzımdır. Küḡük sevḡiyât ile ḡarârî teshîl edici ḡâlâtda muḡâfîz miḡdârî tezyîd olunur. Muḡâfîzlarıñ sür‘at-i mümknüne ile ser-best ḡalması lâzım olub bu maḡşadla îcâb iden maḡâmâta vaḡt ü zemânında ma‘lûmât (20) verilir.

- Yürüyüşde a‘zamî 2000 kişilik sevḡ ḡâfileleri ayrılır. Mûte‘addid ḡâfileler ya ayrı yollardan veyâ 2-3 sâ‘at mesâfe [112] ile yürütülür. Her ḡâfile ḡumandanına, maḡrem bir ta‘lîmât verilir. Ve ḡâ‘ideten yalnız ilk iḡâmet maḡallî bildirilir. Elinde üserânîñ yükünü gösterir liste de bulunur. Üserâ merkezden merkeze teslîm ve tesellüm olunur.

(5) Yürüyüş nizâmı olarak şu şâyân-ı tavsiyedir: Ḳol başında ve nihâyetinde birer müfreze yürür; ḡuvvetiñ mütebâḡîsi ikişerle berâber yanlarda yürür. Düşmân memleketinde ḡâfileniñ bir başḡına uğramaması keṣfiyât-ı lâzıme ile te‘mîn olunur. Düşmân ta‘arruzunda üserâ yüzü ḡoyun yere yatırılarak başlarında muḡâfîz bulundurulur.

(10) Yevmiyye vasaḡî 40 kilometre yürünülür. Muḡâfîzlarıñ çantasını, yürüyemeyecek ḡâldeki üserâyı naḡil için Tekâlîf-i Ḳarbiyye ile ‘araba toplanır.

Düşmân memleketinde, ormanlık ve şıḡ mevâḡi‘-i meskûneli minḡçalardan geçilmemeli, dolaşmalıdır. Açık ordu-gâḡlar iḡâmet-i müreccaḡdır.

(15) Veyâ büyük binalarda taḡte-l-ḡıfz oḡurtulur. Bu maḡşadla evvelce ḡonaḡcılar gönderilir.

Ḳaranlıḡda ḡareket ve muvâşalat muvâfiḡ degildir.

- İḡtinâm idilecek silâḡlarıñ düşmân ahâli eline geçmemesi lâzımdır.

3.1.2. [113] İkinci Bâb - Bizde Geri Hıdemâtı (Zeyl 22 b)

3.1.2.1. Mevâdd-ı ‘umûmiyye

- Seferde bir ordunun kuvvet ve hayatının idâme ve ikmâlinde (5) eñ büyük hisse geri hidemâtınıdır. Bir ordunun kuvvet ve teşkilâtı, kudret ve kabiliyeti geri hidemâtının kudret ve kabiliyetinin hemân de ‘aynıdır. Ordusuz geri hidemâtı nasıl olamazsa geri hidemâtsiz ordu da ‘aynı vechle yokdur ve yaşayamaz. Bu sebeble ordunun aşl, geri hidemâtının fer‘-i ‘addi yañlıştır; her ikisi yek-digerine nisbeten aşlıdır.

(10) Geri hidemâtı başlıca şu iki şıkkı hâvîdir:

- Muğarib orduyu dâ’imâ a‘zamî kuvvet ve kudretde tutmağa muktezî canlı ve cânsız her şey’in tedârik, ihzâr, ıslâh ve ta‘mîri ile geriden ileriye, orduya muntazaman sür‘at ve emniyetle işâl ve sevki [ikmâl];

(15) - Muğarib ordunun kendisine lâzım olmayan ve vücudu fazla kalan canlı ve cânsız her şey’i bunun yanından alarak geriye muntazaman sür‘at ve emniyetle veyâ nakil mahallinde imhâ [tañliye].

[114] - Gerek bu iki işin mañlûb vechle ifâsında ve gerekse ordunun geriye karşı te’mininde mühim bir mü’essir olmak üzere ordunun gerisinde her nokta-i nazardan mükemmel bir inzibâte te’sisi de bunlar meyânındadır.

(5) - Coğrafya, tekmiñ aqsâm ve furû‘ ve esâsâtıyla eñ büyük te’siri bi-l-hâşşa geri hidemâtı üzerinde gösterir; mevcud vesâ’it-i nakliyyenin (şimendüfer, vapur, yol, otomobil, ‘araba, hayvân ve sâ’ire) miqdâr, hâl ve kabiliyeti, muğabere şebekeleri, memleketin her nev‘ hâşilât, müdaharât ve şerveti, (10) miqdâr-ı nüfusu ve milliyeti, ... ilh. her ordunun geri hidemâtının şuret-i tertîb ve teşkiline doğruca mü’essirdir.

- Daha eski devirlerden şarf-ı nazâr, piyâdenin yalnız tüfenk ve kaşatura ile topcunun başlıca şahrâ topuyla teslîh idildiği mâzi-i qarîbe nisbet zemânımızın makineli ateş kudretine mütezâyid (15) bir ehemmiyet ve mevki‘ veren ordularında geri hidemâtının ehemmiyeti büsbütün tezâyüd etmiştir. O derecedeki bugünün geri hidemâtı mes’elesini sâdece insân ve ‘arabalı veyâ ‘arabasız hayvân ile hâll etmek imkânı sâha-i nazariyyâtdan tamâmen hâric

qalmışdır. Maqlube muvafık bir geri hidmeti ancak ve ancak vesâ'ıt-i nakliyye-i fenniyye ile kabıl-i te'mindir. (20) Binâen-aleyh üçüncü maddede ta'dâd idilen 'anâşır-ı coğrafyanın mütemâdiyen teksir ve ışlâhı bir taraftan milletin refâh ve sa'âdet-i hazarısını te'min için nasıl yegâne çâre ise seferde müdâfa'a-i nâmûs [115] ve istiklâl ve menâfi' için de ehemmiyyet-i 'azîme-i aşliyyeye mâlik mü'essirlerdir. Düşmanın silâhıyla silâhlanmak emr-i dinisiniñ eñ mühim ta'tbikât sâhalarından birisi de budur.

- Binâen-aleyh geri hidemât mensubunun şân ve şerefi (5) ve hişşe-i iftihârı cebhe-i harbde düşmân karşısında bulunandan aşıla aşığı degildir; burada hüsn-i hidmetde cebhe-i harbdeki gibi 'aynı mükâfâta müstehaqdır. Bu geri hidemâtı da cebhe-i harb kıta'atı gibi kıymetli, ma'lûmâtlı, yetişmiş, fa'al ve muhtedir zâbihtân ve efrâda muhtâcdır; geri hidemâtı teşkilâtı tenbel, câhil, (10) ahlâksız ve şüret-i 'umûmiyyede işe yaramaz insanların tecemmu' u degildir ve olmaması muhârib ordunun icâbât-ı hayâtiyyesindedir.

Geri hidemâtı üç muhtelif mıntıqada cereyân ider:

- Ordunun bulunduğu (harekât mıntıkasında)
- Harekât mıntıkası ile anavahtan arasındaki [menzil (15) mıntıkasında]
- Anavahtan mıntıkasında

Menzil ve anavahtan mıntıkaları arasındaki hudud başkumandanlıkça, menzil ve harekât mıntıkaları arasındaki hudud ordu kumandanlıklarınca ta'yin ve icâbına göre ta'dil ve tebdil (20) olunur.

3.1.2.2. [116] Harekât mıntıkasında geri hidemâtı

Teşkilât ve vesâ'ıt

Ordu karar-gâhında ve daha büyük karar-gâhlarda Erkân-ı Harbiyye Re'isiniñ taht-ı emrinde bulunacak bir Erkân-ı Harbiyye Re'isi-i (5) Şânisi geri hidemâtı tanzim ve te'minden mes'uldür. Menzil ve ikmâl Şu'besi mûmâ-ileyhiñ başlıca vâsıtâ-i icrâ'iyyesi olub levâzım, şihhiyye, baytariyye, mu'amelât-ı zâtiyye, posta, 'adliyye-i 'askeriyye şu'beleri, topcu, piyâde, süvâri ve makineli tüfenk, istihkâm, tayyâre ve otomobil, nakliyye, muhâbere ve sâ'ire müfettişlikleri

(10) geri hidemâtı niķāt nazarından mûmâ-ileyh merbûť bulunur. Bu maķâmât arasında esâslı bir taķsım-i vezâ'if şartdır:

- Her Őunûfuñ geri hidemâtına 'â'id huŐuŐât o maķâma verilmeli. (Meşelâ top yağını levâzıma vermemeli.)

- Maķallinde tedârik, iddiĥâr, muĥâfaza, taķsım ve tevzi', (15) 'â'id olduğu maķâmıda olmalı

- Celb, naķil ve sevķ, Menzil ve İkmâl Şu' besine verilmeli

- Ve-l-hâşıl her Şu'be ve maķâmıñ işi ĝâyet Őariĥ Şûretde taķsım idilmelidir.

[Meşelâ erzâkı tedârik, depoda muĥâfaza, taķsım levâzımıñ (20) işidir; fakat celb ve naķil ve sevķ, Menzil ve İkmâl Şu' besiniñdir.]

[117] Ordunuñ emrinde ķâ'ideten ancak doğruca kendisine merbûť kıta'ât ve teŐķilâtıñ geri hidemâtına muķtezi' kıta'ât ve mü'essesât ile ħolordulara ķâbil-i taķsım ve i'tâ olmayan aķsâm vardır. Ya'ni ordunuñ bir kısmı veyâ hey'et-i 'umûmiyyesi için, menzil (5) ĥâricinde, ayrıca teŐķilâtı yokdur.

- Ķolordu ķarâr-gâhında Erkân-ı Ĥarbiyye Re'îsi, Ordu Erkân-ı Ĥarbiyye Re'îs-i Őânisiniñ vezâ'ifini de der-'uhde ider ve Ķolordu Menzil ve İkmâl Şu' besi müdürü kendisine mümkün olduğu der-'uhde vâŐi' miķyâsda mu'âvenet ider.

(10) - Harekât mınıtķasında geri hidemâtı ħolorduda mı fırķada mı temerküz etmeli mes'elesi her iki Őekliñ de leh ve 'aleyhinde birĥok Őöz Őöylenebilecek bir keyfiyyetdir. Ma'a-hazâ esfâr-ı aĥıre bu mes'eleyi daha ziyâde fırķa lehine ĥall etmiŐdir. Geri hidemâtınıñ kâmilen veyâ kısm-ı a'zamı ile ħolordu tarafından te'mini daha (15) nâdir vuķu' olmuş, ekŐeriyâ fırķalar kendi geri hidmetlerini re'sen ifâya mecbûr ħalmıŐdır. Binâen-'aleyh öyle diyebiliriz ki istiķbâlde geri hidmeti i'tibârıyla ne gibi vesâ'it ve mü'essesât verilebilecekse bunlar bir ħolordu dâĥilinde seyyânen taķsım idilmeli, her fırķa kendi hiŐsesine düŐeni, ħolordu da (20) doğruca kendisine merbûť kıta'ât hiŐsesine isâbet ideni ve fırķalara ķâbil-i taķsım olmayan veyâ verilmesi elzem bulunmayan aķsâmı almalıdır. Aĥvâliñ müsâ'adesine ĝöre fırķa vesâ'itini de [118] kısmen veyâ kâmilen ħolordu kendisine alarak fırķalarını geri hidemâtınıñ teferru'âtıyla

iştigâlden kırtarır. ‘Aksi taqdîrde hey’et-i ‘umûmiyyesinde nâzımlık vazîfesini görmekle berâber her fırça ve koldu kıta‘âtı kendi işini bi-z-zât görür. Buña nazaran (5) bir koldu emrinde kâ‘ ideten:

- Koldu ve kıta‘ât merbûtasınıñ mu‘ayyen erzâk ve ceb-ğânesini taşıyacak erzâk, piyâde, topcu ceb-ğâne kolları

- Fırçalara kâbil-i i‘tâ ve taqsim degilse ekmekci taqımlarını

- ‘Aynı vechle köprücü taqımlarını, seyyâr haste-ğâneleri, (10) hayvân depoları, hayvân haste-ğâneleri

- Edevât-ı istiğkâmiyye ve mâlezime-i muğâbere kolları

- Mevâşî sürüleri

- Şahrâ jandarma müfrezesi

- Koldu şahrâ posta-ğânesi bulunur.

(15) - Bir fırça qarâr-gâhında Erkân-ı Harbiyye Re’îsi, qarâr-gâha qarşı geri hidemâti nokta-i nazarından da Koldu Erkân-ı Harbiyye Re’îsi mişilli icrâ-yı fa‘âliyyet iderse de şunûf-ı muhtelif kıta‘âtı kumandanları, toğruca fırça kumandanına merbû olduğından bunların geri hidemâti işlerini icâbına göre kumandanların da (20) re’yinden istifâde idilmek şüretiyle fırçanın Menzil ve İkmâl Şu‘ besî der-‘uhde ve ifâ eyler.

[119] Fırçanın emrinde de kâ‘ ideten koldudaki gibi kıta‘ât ve teşkilât bulunur.

- Kollar memleketde mevcûd ve kolayca kâbil-i tedârik ve ikmâl-i vesâ’iğe göre çift at ‘arabalı, tek at ‘arabalı, (5) öküz ‘arabalı (veyâ kağrı), mekârîli, develi, merkebli,... otomobilli olarak teşkil olunur. Ordu hareket muntıkasında, kıta‘ât emrinde hareket idecek kolların dâ’imâ eñ serî‘, eñ sebük-bâr koldardan olması lâzımdır (müreccañen atlı ve deve). Otomobil kollarınıñ, bizde otomobiliñ nedretine, ikmâlindeki (10) müşkilâta nazaran ancağ mühim ve mübrem zemânlarda kullânılarak sâ’ir vakitlerde hüsn-i muğâfaza idilmesi hâ’iz-i ehemmiyyetdir.

- Kıta'atın nezdinde kendilerinin ikmâl ve idâme ihtiyacâtını nakliçün muhârebe ağırlıkları ile büyük ağırlıkları, topcu hafif ceb-hâne kolları vardır. Ayrıca efrâd, hayvânât, (15) 'arabalar (toplar) üzerinde de mu'ayyen ceb-hâne, demirbaş erzâk, şargı paketi, şıhhiyye çantası, teskere, yedek na'l ve mîh ve sâ'ire taşınır.

- Muhârebe ağırlığı: Kıt'aya muhârebe eşnasında lâzım olacak mevâddi (her nev' ceb-hâne, edevât-ı istihkâmiyye, (20) edevât-ı şıhhiyye, yedek binek ve koşum hayvânları, kıta'atın demirci ve tüfenkci 'araba ve mâlezimesi, sağâlar, varsa seyyâr maḡbah) hâmidir. Kıt'ayı yürüyüşde bilâ-mesâfe ta'kıb ider, hâl-i istirâhatde [120] kıt'anın yanındadır, muhârebede mevki' ve vazîfesi kumandan tarafından emr olunur ve mütemâdiyen kumandaniyla irtibâtda bulunur. Bu bâbda lüzümsüz zemân ve maḡalilde ateşe ma'rûz kalmaması ve meydân-ı muhârebede muzır bir ğalebeliğ hâşıl etmemeleri, faḡaḡ lüzüm oldukları (5) zemân el altında bulunmuş olmaları te'mîn idilir. Muhârebe ağırlığı piyâde, topcuda kâ'ideten ḡaburca; süvâride alayca ve müstaḡil daha küçük kıta'atın kendilerince topklar sevḡ ve idâre olunur. Nereden ve ne şüretle kemâl idileceği kumandanı tarafından emr idilir.

(10) - Büyük ağırlık: Kıt'aya muhârebe hâricinde lâzım mevâddi ('âdî maḡbah ḡakımı, efrâd ve tabildot için erzâk ve yem, eşyâ ve edevât-ı resmiyye, eşyâ-yı zâtiyye ve sâ'ire) hâmidir. 'Âdî yürüyüşde ve ikâmetde imkân nisbetinde kendi kıt'asıyla berâber bulunur. Hârekât-ı ḡarbiyyede evvel-emirde şu ḡarz inḡisâm (15) pek fâ'idelidir:

Kıt'aya ve efrâd ve zâbiḡâna dâ'imâ ve be-heme-hâl lâzım aḡsâm mümkün mertebe eñ serî' ve emîn vesâ'it-i nakliyyeye taḡmîlen ayrılır. Bu kısım yürüyüşde kâ'ideten muḡarib kıta'at yürüyüş kollarının beherinin arḡasında ya mu'ayyen bir mesâfe ile veyâ mınḡıkadan mınḡıkaya (20) mevki'den mevki'e ileriler. Kendi aralarında yürüyüş tertîbi, yürüyüş ḡolundaki eñ büyük kumanda maḡâmının büyük ağırlığı eñ başda olmak üzere yürüyüş ḡolunun inḡisâm-ı 'asâkirine [121] ve yürüyüş tertîbine tevâfuk ider. Hey'et-i 'umûmiyyesinin bir kumandanı, bunun yanında kâfî mikdârda atlı ve icâbında muḡâfız kuvvet bulunur. Ağırlığın inḡibât ve emniyyetinden mûmâ-ileyh mes'ûldür. İcâbında düşmâna ḡarşı tedâbir-i lâzimeyi (keşif, muhârebe) ittiḡâz ider (5) (hafif ḡaste ve ayak organlarından istifâde). Hâl-i ikâmete geçerken mu'ayyen bir yere ḡadar kıt'a kumandanı tarafından ilerilenir, her kıt'a buradan kendi ağırlığını yanına aldırır. Şüret-i ikmâl

emir ve tertîb olunur. Her hâlde bu kısım büyük ağırlığın her gün kıt'asına iltihâk etmesi pek lâzım ve fâ'idelidir.

(10) Büyük ağırlığın birkaç gün veyâ daha uzunca müddet için vücūduna eşid ihtiyâc olmayacak aqsâmı (başlıca fazla eşyâ-yı resmîyye ve zâtiyye) eger büyük ağırlık kâmilen bir cins ve vâsıta-i nakliyyeden mürekkebe kendi vâsıta-i nakliyyeleri üzerinde, degilse eñ baḫı ve ağır vesâ'ite taḫmilen ayrılır. Bunlar da bir kumandanın (15) emrinde bulunur. İcâbına göre maḫâmât-ı 'âliyenin de emir ve tertîbine göre orduyu bir veyâ birkaç gün geriden ta'ḫîb ider veyâ mu'ayyen mahallerde tevaḫḫuf iderek devre-i sukûnetin ḫulûlüne intizâr ider.

Almanların da aḫîren ḫabûl etdikleri vechle ayrıldığı vaḫit bu ikinci kısım büyük ağırlığa eşyâ ağırlığı demek ve büyük (20) ağırlık ta'birini ḫâşşeten birinci kısım ve hep berâber bulunursa hey'et-i 'umûmiyyesine 'alem bırakmak muvâfıḫdır.

[122] Buña göre birinci kısımda başlıca şunlar bulunur: Nizâmî erzâḫ ve yem, mümkünse ağır aqsâmından şarf-ı nazarla maḫbaḫ taḫımları, zâbiḫânın çalışabilmesine kâfî maşa ve şandalye, ḫadd-i isti'âbîsinin a'zamî derecesinde zâbiḫân çadırı, zâbiḫân için birer el (5) sepeti ve basîḫ ihtiyâcını da ḫâvî bir karyola taḫımı.

İkinci kısmında da şunlar bulunur: Varsa erzâḫ ve yem, ağır maḫbaḫ taḫımları, fazla dosyalar, maşa ve şandalyeler, çadırlar, zâbiḫân eşyâ şandıkları, varsa fazla efrâd ve ḫayvânât, elbise, techizât ve sâ'iresi.

(10) Memleketimizde ḫonaḫ uşûlundan bi-l-ḫâşşa serî' ve keşîf ḫarekâtda istifâde pek güç olduğundan zâbiḫân için maḫrûḫî çadır taşımak ekşeriyyâ lâzımdır. Çadır ḫâ' ideten fırḫa ve daha büyük kumandanlar için ikişer; ümerâye, taḫur ve bölük kumandanlarına, ḫarâr-gâḫ rü'esâ ve müdirânına birer, diger her iki zâbiḫ ve me'mûra (15) birer, yazıcı efrâd ve ḫalem hey'etleri için kâfî miḫdârda olmak üzere ḫesâb olunur. ḫelâ çadırı maḫzûr-ı şihhiyyesine raḫmen ekşeriyyâ lâzım olur.

Bir zâbiḫin eşyâ-yı seferiyyesi şûret-i 'umûmiyyede şunlardır: Üzerindeki ile berâber lâ-aḫall ikişer ḫat saḫlam yazlık ve kışlık (20) elbise, bir çift çizme, iki çift foḫin ve yemeni; 6'şar ḫat yazlık ve kışlık çamaşır ve çorap, bir düzine mendîl (beyâz ve renḫli), yedek başlık, bir ḫapuḫ, bir muşamma [eñ iyisi ḫapuḫ biçimi ve [123] kollu], yataḫ taḫımı (karyola, ince şilte, post veyâ kilim yaşdıḫ, ekli iki

baṭṭaniye, çarşaf, terlik ve bunları ve ba'zı şeyleri isti'âb ider şu geçmez bir yatak ğılıfı), tuvalet ve ilâc takımını [istiḥmâm için lüzûmu kadar ḥavlu, peştimâl, sünger-kise- (5) tülbind, çamaşır yıkamak için kap, ibriḳ, bolca şâbûn, kolonya, bir doktor tavsiyesiyle ölmeden alınacak ilâc ve edevât-ı tıbbiyye vesa'ire], kâhve altı ve yemek takımını [üç gözlü sefer taşı, birkaç alüminyum tabak, iki takım çatal bıçak ve kaşık, desti, şu bardağı, kâhve ve çay takımını, 2-3 kilo peksimâd ve konservé, (10) şeker, çay, kâhve, sigara içenler için lâ-aḳall bir kilo ihtiyât, basîṭ bir ğaz ocağı ve petrol, çakmak ma'a taş ve fetîl, kibrit, kav, fenâr ve sâ'ire], kapaklı ğulaklı el sepeti, sağlam manevra şandığı (eñ iyisi ḥure), ta'lim-nâmeler, seferiyye nizâm-nâmesi ve muḥṭıra. Mektûb zarfı ve kâğadı, posta pulu, geniş kuburluk (15) ve arḳa çantalı mükemmel eger takımını, yedek eger şâbûnu, poṭin ve çizme boyaları ve fırçaları, yedek mehmûz ve kayışları, poṭin ve çizme ta'miri için kösele, çivi, foṭin bağı, dikiş takımını, cibinlik, elbise için yağa ve yakalık parçalar, şunûf renginde çuḥa, başlık şarması, ḥariṭa çantası, dür-bîn, tabanca (20) ve fişenk, bel kemeri, kaşatûra, metre, edevât-ı kırtasiyye, pergâr, cep defteri, takvîm, fenâr, mum, bilek sâ'ati, yedek sâ'at camı ve köstek ve kafesi, rüzgâr gözlüğü, icâb iderse [124] yedek numaralı gözlük, yedek egreti diş takımını ve sağlam büyük teferru'atlı bir çakı, maḳaşş ve sâ'ire.

Bir zâbiṭ için bu eşyâ aşğarîdir. Buña kıṭ'a ḥesâbına maşa, şandalye, mürekkeb, kalem, zarf kâğadı; bloḳnoṭ, (5) kopya kâğadı, ve sâ'ire 'ilâve idilir. Rûtbe büyüdükce ve sefer uzadıḳca ihtiyâc çoğalır. Tecrübe; iki zâbiṭ nâm-zedi veyâ vekîliniñ lâ-aḳall bir mekârîlik, tabur kumandanlarına kadar (dâhil) her zâbiṭiñ birer, daha büyük zâbiṭân için lâ-aḳall ikişer mekârîlik eşyâ taşınacağı gösterdi. Bu bâbda nazari iḳtişâda çalışmak (10) toğru degildir. Her zâbiṭ kendi eşyâsını muṭlaḳa taşır, şoñra kıṭ'a eşyâsı zarar görür.

Bi-l-ḥâşşa muḥtelif-ül cins vesâ'iṭ-i nakliyyeden mürekkeb ağırlıklarınñ intizâmı sevki pek müşkil ve faḳat pek lâzımdır. Bu bâbda eñ iyi çâre, 'aynı cins vesâ'iṭi ğrub ğrub ḥareket etdirmek ve ğâyet (15) şıḳı bir zabṭ ü rabṭdır. Her hâlde büyük ağırlık kumandanı icâbında ağır yürüyenlerinñ hâtırıyçün maḳşadı ihlâl etmeyecek ve tedâbir-i lâzimeyi kendiliginden ittiḥâz edecek şüretde iyi yetişmiş olmalıdır.

Ḳâ'ideten kıṭ'a ve büyük ağırlık yek-digerinden lüzûmundan (20) fazla ayrılmamalıdır. Şoñra buluşmak pek güç olur.

Şimdiye kadar bizde zābiṭān tabildotu ve misāfir mes'elesi ḥall idilmemiştir. Tabildot için be-heme-ḥāl vesā'it-i lāzime taḥṣiṣ [125] idilmeli ve her kıṭ'a ve qarār-gāh vazīfeten misāfir olacakları barındırabilmek imkânına mālîk olmalıdır.

- Muḥārebe ağırlığı vesā'it-i nakliyyesi kâ'ideten kıṭ'asının 'aynı olur. Ya'ni 'arabalı şunūflarıñki 'arabalıdır, diğerkleriniñki (5) mekārīlidir. Bu esās büyük ağırlıklar için de doğru ise de mekārīleriñ kabiliyyet-i nakliyyesiniñ azlığı ḥasebiyle ekşeriyā bunları da kısmen olsun 'arabalı yapmak icāb ider (bār-gir veyā öküz 'arabası). Bu taqḍirde bu 'arabalı aḳsām icābında eşyā ağırlığıyla kalır veyā dolaşık müsā'id yollaradan hareket ider.

(10) Kıṭ'a erzāk ve ceb-ḥāne kolları ve ağırlıklarından mā-'adā kıṭ'a'āta şunlar bulunur:

- Topcu ḥafīf ceb-ḥāne kolları: Ötedenberi beher topcu ṭaburuna bir 'aded olarak verilir ve topuñ cinsine göre 'arabalı ve mekārīli olur. Biz ḥarblerde ekşeriyā veremedik. Ahīren (15) Almanya'da bunlara ḥafīf kol nāmı verilmiştir. Mevcūdu elzemdir.

- Ḥarb-i 'umūmī piyāde alaylarında da ceb-ḥāne, mālezime ve sā'ire taşımak için piyāde kolları teşkilāti icāb eylemiştir.

- İstihkām kıṭ'a'ātına, istihkām kolları verilmiş, şihhiyye, muḥābere gibi teşkilātının vesā'it-i nakliyyesi pek ziyāde çoğalmıştır.

(20) Ḥarekāt mınṭıkasında geri ḥidemātının ṭarz-ı cereyānı

- Her kıṭ'a her gün dūçār olduğu zāyi'āt (cānlı ve cānsız) ve şarfiyāti, bunuñ ne kadarını kendisiniñ ikmāl [126] idebileceğini, berāy-ı taḥliye geriye ne gönderdiği veyā göndereceğini, mā-fevķinden ne gibi ikmāl ve taḥliye yardımına muntazır olduğunu her aḳşam müteselsilen mā-fevķe yazar. Hiçbir şey'e ihtiyācı yok ise bunu bildirir. Bunuñ üzerine mā-fevķ maḳāmāt, ertesi günkü maḳşad (5) ve vaz' iyyete göre ikmāl ve taḥliye planlarını teşbīt ve emr ider.

- Bi-l-ḥāşşa bir muḥārebe vuķū'unda mā-fevķ maḳāmāt ileriden ṭaleb ve ihbār vuķū'unu beklemeden ceb-ḥāne, ikmāl efrādı ve sā'ire gibi ikmāl

sevkiyatını, üserā ve yaralı taḥliyesi gibi ḥuṣūşları vāsi' miḳyāsda kendiliklerinden te'min ider.

(10) - Büyük küçük herkes geri ḥidemātınñ yükünü dā'imā azaltmağa çalışmalıdır. Bu maḳşadla zābiṭān, efrād ve ḥayvānātın şihḥatlerine i'tinā, her nev' mevāddın ḥarābiden muḥāfazası, lüzümsuz ceb-ḥāne ve mālezime şarf idilmemesi, demirbaş erzākın ve yemiñ zarūret-i ḳaṭ' iyye olmadıkca elden çıkarılmaması, ḳıṭa' ātın ve eşḥāşın (15) mu'ayyen eşyā ve mevāddan fazla bir şey taşımaması, ḳıṭa' ātda insān ve ḥayvān mevcūdunun seferi ḳadrodan fazla bulundurulmaması elzem olduğu gibi geriye gönderilecek mevāddın muntazaman ve bilā-te'āḥḥür sevki, ta'mirāt, tedābir-i inzibātiyye de 'aynı şüretle ḥā'iz-i ehemmiyyetdir.

(20) - Ordu ḳumandanlığı; ḳolorduların ve sā'ir orduya merbūṭ ḳıṭa' ātın geri mınṭıḳasını, istifāde ideceği menzil noḳṭa-i mü'essesāt ve istasyonlarını, varsa ordu ceb-ḥāne ve sā'ire [127] depolarını, menzille ṭarz-ı münāsebeti, ordu şahrā postasının mevki'ni ve ṭarz ve fa'āliyyeti, istifāde idilecek yollar ve şebeke ve vesā'it-i naḳliyyeyi emr ider. Geri ḥidemātın ṭarz-ı cereyānını emir ve teşbiṭ eyler.

(5) - Erzāk ve ceb-ḥāne ve mālezime ikmāli ḳā'ideten her ḳolordu gerisinde veyā birkaç ḳolordu için bir olarak te'sis idilecek menzil depo ve anbarlarından olur ve bir ṭarafdan da ḳıṭa' āt bulduḳları mınṭıḳadan mübāya'a veyā Tekālif-i Ḥarbiyye ṭarikiyle mevādd-ı mümküneyi tedārik ider.

(10) Taḥliye ḳā'ideten her ḳolordunun gerisinde ve menzil mınṭıḳası muntehāsında mü'esses insān ve ḥayvān ḥaste-ḥānelerine, üserā parklarına ve sā'ireye doḒru olur.

- Ḳolordu, kendi mınṭıḳasını fırḳalarına ve kendisine taḳsım ider. Menzil mınṭıḳasının alacağı her nev' ikmāli [efrād, (15) zābiṭ, erzāk, ceb-ḥāne ve sā'ire] kendi ḳollarıyla fırḳaların gerisindeki tevzi' merkezlerine ḳadar sevḳ, kezālik fırḳaların taḥliye ideceği mevāddı da buralardan alarak menzile naḳl ider. Ba'zān ḳolordu ḳollarının ḳıṭa' āt arasına ḳadar girmesi de lāzım ve fā'ideli olabilir. Bu mütemādi gidiş ve gelişiñ yol ve inzibāt (20) i'tibāriyle Ḓāyet şariḥ ve şıḳı şüretde tanzimi lāzımdır. Bu maḳşadla geri ḳıṭa' āt ve mü'essesāt āmirlerine vaz' iyyet-i muḥārebe ḥaḳḳında kāfī ve lāzım ma'lūmāt i'tā, ḥareket, tevzi', teslīm [128] ve sevḳ ḥuṣūşatı zemānen ve mekānen ve şüret-i icrā i'tibāriyle tamāmen teşbiṭ idilmeli ve herkesiñ işi pürüzsüz ta'yin olunmalıdır. Buña muḳābil her gerideki

ferd dahi ikmāl hakkında aldığı emri derhāl ve her hāl ü kārda ĩfā etmeniñ pek mühim olduğunu dā'imā düşünmelidir.

(5) Geri hıdemātını zemānen ve mekānen kışaltabilmek için her çāreye başvurulur; faķať bu huşuş mevcūd vesā'itĩñ hadd-i kábiliyyet ve iķtidārından fazla yorulmasını intāc etmemelidir.

Münāsib ve lāzım maħallerde ķolordu dāhilde depolar açılır, iddiħārat yapılır.

(10) - Fırķa, eger kendi geri hıdemātını, menzil ile doğruca yapıyorsa ber-vech-i bālā hareket ider. Ķolordu işiñ kısm-ı a'zamini üzerine almışsa bu taķdĩrde fırķanıñ yükü hafıfler, ķolordunuñ kendi yakınına getirdiği menābi' den ikmāl ider ve taħliyyeyi de ķolayca yapar. Ķıta'āt elindeki hafıf ķollar, (15) ađırlıķlar, vesā'it her hālde fırķadan birķať sā'atlik mesāfeye ķadar 'ale-l-ekşer uzaķlaşamaz. Büyük ađırlıķlar ķā'ideten ķolordunuñ hemān yakınında açacağı şahrā anbarlarından veyā şāyed menzil anbarı bu ķadar yakınsa buradan ikmāl iderler.

- Suvāri kıta'āt-ı cesimesiniñ hāl-i hareketde ikmāli (20) ve taħliyesi pek müşkildir; eger otomobil gibi seri' vesā'it yoksa! Erzāķı ve yemi ekşeriyā mınıķadan, ceb-hāne ve mālezimeyi ilk teşādũf ideceği eñ yakın kıta'adan ikmāl mecbūriyyetinde ķalır.

[129] Taħliyyeyi de eñ yakın kıta'āta ķadar ancak yapabilir. Bu sebeble bunlarda bol para, Tekālĩf-i Ĥarbiyye şalāħiyyeti mühimdir. Her hālde kıta'anıñ yükünü tezyĩd muvāfiķ degildir.

3.1.2.3. Menzil mınıķasında geri hıdemātı

(5) Teşķilāt ve vesā'it

Her ordunuñ bir menzil müfettişliği vardır. Mınıķasınıñ ta'yĩninde vaz'ıyyet esās olmakla beraber bir tarafından kāfĩ menābi'e mālikiyyet diğer tarafından kendi vesā'itiyle bu mınıķa dāhilde te'mĩn-i fa'āliyyete ķudret düşünülür. Menzil müfettişiniñ, mınıķadaki (10) me'mūrĩn-i mālikiyyeye olan meťalibātu mūmā-ilyehũm tarafından is'āf olunur. Menzil müfettişiniñ vezā'ifi şũret-i 'umūmiyyede şunlardır:

- Menzil mınıtıkasınıñ müdāfa‘asını, inzibātıını te’mīn, ma‘iyyetindeki teşkilāt-ı ‘askeriyeniñ (kıt‘a ve depo) ta‘līm ve terbiyesini, emir ve kumandasını der-‘uhde.

(15) - Menzil mınıtıkasında ikmāl ve taḥliye işlerinde gelüb geçecek bil-cümle cānlı ve cānsız mevāddīñ iskān, i‘āşesini, aḥvāl-i şıḥḥiyyesini te’mīn.

- Bu mevāddīñ ileriden geriye ve bil‘akis sevķ ve naḥlini der-‘uhde ve icrā. Ve ta‘mīr, i‘āde-i ‘āfiyet ve sâ‘ire maḥşadlarııyla kendi mınıtıkasında (20) ḳalacaklarıñ sür‘at-i mümkünne ile intācını te’mīn (şebeke-i muvāşala ve muḥābere te’sīsi, ta‘mīr ve idāmesi, inşāāt).

[130] - Mınıtıka menābi‘inden her şüretle istifāde ve mevādd-ı lāzimeyi celb ve iddiḥār.

Menzil müfettişligi ordusunuñ numarasını alır ve ordu ḳarār-gāhıyla vazīfesini icrā noḳta-i nazarından eñ iyi temās idebilecek bir mevķi‘de (5) bulunur.

- Menzil müfettişligi ḳarār-gāhı, müfettişinden mā-‘adā bir Erkān-ı Harbiyye Re’isi ile ḥarekāt, mu‘āmelāt-ı zātiyye, silāḥ ve ceb-ḥāne, mühimmāt ve mālezime-i istiḥkāmiyye, muḥābere, ṭayyāre ve otomobil, naḥliyye, levāzım, ser-ṭabābet ve ser-bayṭarlık, inşāāt ve ta‘mīrāt, (10) şaḥrā postası, baḥriyye gibi şu‘abāt ve aḳşāmdan icāb idenlerine mālİK olur.

- Menzil müfettişliginiñ mınıtıka dāḥilinde emir ve kumānda ḳademesi menzil noḳta kumandanlıḳlarıdır. Büyük menābi‘ muḥtevā şehrlerde, şebeke mülteḳālarında, menzil yolları boyunda, mühim (15) irkāb ve iḥrāc istasyonlarında ve limanlarında te’sīs idilir. Noḳta kumandanları birer kumandan ile me’mūrin-i lāzimededen mürekkeb hey’etden, techizāt ve vesā’it-i lāzimededen terekküb ider. Numarası ile ve bulunduğu mevķi‘iñ ismiyle tevsīm idilir. Bir noḳtada icāba göre şunlar bulunur:

(20) Erzāḳ, techizāt anbarları; esliḥa, ceb-ḥāne ve mālezime-i istiḥkāmiyye; mālezime-i muḥābere, otomobil ve mālezime-i havā’iyye, benzin ve yaḡ, şıḥḥiyye ve bayṭariyye depoları, insān ve ḥayvān ḥaste- [131] ḥāne ve neḳāhet-ḥāneleri; ḥaste naḥliyye ḳolları; şaḥrā posta-ḥāneleri ve posta naḥliyye ḳolları; ‘araba ve otomobil ta‘mīr-ḥāneleri; ‘amele ve inşāāt kıṭa‘atı; menzil şaḥrā

jandarma müfrezeleri; üserâ parkları, divân-ı harb ve habs-hâneler; menzil nakliyye (5) kolu ve kaâtârları; otomobil kolları; ekmekci taqımları; mezbaahalar, kavurma, şucuk ve paşdırma i' mālât-hâneleri; degirmenler, na'1 ve mîh i' mālât-hâneleri, ĩcâbında şunûf-ı muhtelifeden mürekkeb kuvve-i müdâfa' a ve muhâfaza. Nokta kumandanları, menzil müfettişiniñ vezâ'ifine müşâbih işleri ĩfâ iderler.

(10) - Çok işlek menzil yolları üzerinde ĩcâbında 3-4 nokta, bir hat kumandanlığına verilir. Kezâlik ĩcâbında menzil müfettişligi kadrosuna müşâbih küçük bir kadro ile 4-6 nokta bir menzil mınıtıka müfettişi idâresine vaz' olunur. Ma' a-hazâ gerek hat ve gerek mınıtıka ancak müfettişlikden noktalarıñ idâresi kâbil olmadığı hâline (15) tahşîş idilmelidir.

- Menzil hudûdu üzerinde noktalardan taşarruf maqşadıyla ĩcâbında konaq kumandanlıkları te'sîs idilir. Bunlar hâşşeten gelüb geçici zâbiñân, efrâd, kollar ve sâ'ireye mesken, i' âşe te'mîn ile mükellef olub eñ yakın noktalara merbû olurlar.

(20) - Şu yolları üzerinde nokta kumandanlarına muqâbil iskele kumandanlığı olur. ĩcâbında bunlarıñ miqdârı bir iskele [132] ve limanlar kumandanlığı vâşıtasıyla müfettişlige rabt idilir. Vazîfeleri şuret-i 'umûmiyyede nokta kumandanlığı gibidir.

- Menzil mınıtıkasındaki demir yolları menziliñ emrinde degildir. Menzil kendi münâkalâtını hat kômiserleri ve istasyon (5) kumandanları vâşıtasıyla yapar. ĩrkâb ve ihrâcı ise bi-z-zât der- 'uhde ider.

Menzil mınıtıkasında geri hidemâtınıñ tarz-ı cereyânı

- Menzil dâ'imâ ordusunun ĩcâbât-ı harbiyyesine vefâ etmege (10) hâzır olmalı, ordunun hârekâtı menzile tâbi' kalmamalıdır. Bu maqşadla menzil müfettişligi ordu ile yakından münâsebetde bulunur. Vaz' iyyet-i harbiyyeyi ta' kib ider ve ahvâl-i muhtelifeyi vuqû'undan evvel der-pîş ile tedâbir ve ihzârât-ı lâzimeniñ icrâsına diqqat eyler.

- Menzil vezâ'ifinde eñ mühim vâşıtayı teşkîl iden (15) şebeke-i muvâşala (yollar), mütemâdiyen ta'mîr ve hüsni hâlde idâme idilir. Yollar üzerinde birer gün mesâfe ile bulunacak konaq ve noktalarda lâzımsa basitden başlayarak tedricen işlah ve ikmâl idilmek mesâkin ve mağall-i mağfûza (depo ve anbarlar),

aḥvāl-i mübremede çadırlarla, inşā ve te'sīs olunur. İcābına göre yeñiden yollar (20) açılır. Rāmiyye, irkāb ve ihrāc vesā'iti ikmāl ve taḳviye olunur.

[133] Havāya karşı müdāfa'a şūret-i 'umūmiyyede dā'imā ehemmiyyetle te'sīs, qaraya karşı müdāfa'ada aḥvāle göre tertīb olunur.

- Cānlı ikmāli: Zābiṭān için menzil yolları üzerinde misāfir-ḥāne ve loḳantalar te'sīs ve vesā'it-i naḳliyye taḥṣīş olunur. (5) İkmāl efrādı munṭazam yürüyüş ḳāfileleri ḥālinde şahrā jandarmasından birer müfreze ile sevḳ idilir. Hayvānāt üçüne bir sāyis verilerek ve be-heme-ḥāl hiç olmazsa müy-tābyesiyle sevḳ olunur.

- Esliḥa ve ceb-ḥāne ikmāli: Menzil ceb-ḥāne depolarında ordunuñ ta'yin etdiği miḳdārda ceb-ḥāne bulunur. Noḳşānı (10) anavaṭandan ikmāl ve orduya gönderilecekler ya şimendüferle veyā menzil vesā'itiyle ḳolordularınḡ gerisindeki ilk menzil depolarına gönderilir, ḳıṭa'āt buralardan alır. İcābında tekmil vesā'it ceb-ḥāne naḳline taḥṣīş, derḥāl ḥarekete āmāde seyyār ceb-ḥāne trenleri ve sā'ire ihzār olunur. Geriye dönen boş ḳollar (15) ḥaste ve mecrūḥları alırlar.

Ceb-ḥāne depolarında ceb-ḥāne cins cins ayrılmış, üzerleri yazılmış bulunur.

- İ'āşe: Menzil, elindeki vesā'itle evvel-emirde muḥārib orduyu, ba'ce mınṭıḳasından gelüb geçenleri, eñ şoñra (20) kendisini i'āşeyi esās ittiḥāz etmelidir.

Menzil erzāk anbarlarında mümkün olduḡu ḳadar fazla, ma'a-hazā ḥadd-i kifāyede nazar-ı diḳḳate alınarak, erzāk bulundurulur ve bu, [134] dāḥil-i memleketden her vāsıtaya mürāca'atla celb ve tedārik ve noḳşānları ikmāl idilir. ḳolordular için eñ ilerideki menzil anbarlarına, icābında menzil ḳollarıyla ḳıṭa'āta ḳadar erzāk sevḳ idilir ve imkān ve lüzūmda seyyār erzāk trenleri ihzār (5) olunur.

Her mürāca'at iden ḳıṭ'a'aya menzil mınṭıḳasında erzāk verilir. Et ya cānlı sürülerle veyā müstaḥzar bir ḥalde sevḳ idilir. Sürüler 500 ḥayvāndan fazla olmaz. Ekmeklik müreccaḥen daḳıḳ ḥālde gönderilir. İcābında ma'mül ekmek ve peksimād sevḳ olunur.

(10) Menzil mıntıkasında müreccaḥen her konaḡda, eñ nihāyet her üç konaḡda bir sıcaḡ yemek te'mini elzemdir. Bu maḡşadla noḡtalarda ve konaḡlarda kāfī mevādd ve mālezime-i i'āşe ḡāzır olur.

- Mālezime ve techizāt: Orduya muḡtezi mālezime ve techizāt cins ve şunūfuna göre depolarda bulunur. Noḡşanı (15) dāḡilden ikmāl ve ḡaleb vuḡū'unda ileriye sevḡ idilir.

- Şiḡḡiyye-i insāniyye ve ḡayvāniyye: Muḡārib ordunuñ ḡaste ve yaralıları menzile gelir. Bu maḡşadla kāfī ḡaste-ḡāneler ḡolordularıñ gerisinde te'sis olunur. Uzun müddet tedāviye muḡtāc olanlarla ma'lūller ve tebdil-i havālilar geriye sevḡ (20) idilir. Her ḡareket-i ḡarbiyyeden evvel bu bābda muḡtezi ihzārāt yapılır. Menzil yolları üzerindeki ḡāfileleriñ aḡvāl-i şiḡḡiyyesini teshil için birkaç şiḡḡiyye neferine mālik şiḡḡiyye istasyonları [135] açılır. Bu maḡşadlarla menzilde ḡaste naḡliyye ḡolları, şiḡḡiyye trenleri ve ḡaste sefā'ini bulunur. İ'āde-i 'āfiyet iden nefer eñ yakın noḡta vāsıtasıyla kendi ḡıḡ'asına sevḡ idilir. Sārī ḡasteliklere açılacak taḡḡir ve mu'āyene merkezleri mühimdir. (5) ḡaste ḡayvānāt da menzil ḡayvān ḡaste-ḡānelerinde tedāvi idilir. Oradan ḡayvan depolarına, buradan da lüzūmunda ḡıḡ'āta sevḡ idilir.

- Ta'mirāt ve mevzū'āt: Berāy-ı ta'mir ordudan gelen her şey sür'atle ta'mir ve i'āde olunur. Ba'zı mevzū'ātın ileriden derḡāl menzile gönderilmesi, bir ḡarafdan da menzilde yeñiden (10) tedārik ve ihzārı ehemmiyyet-i maḡşūşayı ḡā'izdir.

- Menzil naḡliyye ḡolları: İmkān ve icābına göre vesā'it-i muḡtelifeden terekkiüb ider. Her 5-10 ḡol bir naḡliyye ḡaḡarı teşkil eyler. Bunlarda ḡāyet şıḡı zabḡ ü rabḡ, fa'al ve vāḡıfāne sevḡ ü idāre, iyi bakım fevḡ-al-ḡadd ḡā'iz-i ehemmiyyetidir. (15) ḡaḡārlar şūret-i 'umūmiyyede işleyecekleri yollarda ḡaḡ veyā noḡtalar emrine verilir. Sevḡ ü idāre-i 'umūmiyyesi ve ikmālleri Menzil Naḡliyye ḡumandanlıḡına 'ā'ididir.

Bir menzile muḡtezi vāsıta-i naḡliyye ḡonu şu düstūrla bulunur: $S=(B+C)/E \times N$. Bu düstūrda S= Menzile lāzım naḡliyye (20) ḡuvveti, B= Menziliñ ve muḡārib ordunuñ istihlākāt-ı yevmiyye şıḡleti, C= Bu şıḡletiñ yüzde onu, E= ḡullanılacak bir tek vāsıta-i naḡliyyeniñ ḡābiliyyeti, N= Bir sefer

yapmağa muḳtezi [136] gün ‘adedi (gidiş, geliş ve istirâhat)’dir. Ḳollarıñ bi-z-zât inecek nizâmî eşyâya mâlikiyyetleri pek mühimdir.

- Ḳollarla naḳliyyâtda, zemân ve vesâ’i’ varsa, her sekiz sâ’ at yürüyüşden şoñra [insân ve ḥayvân deġişdirme (5) istasyonlarında] ‘arabacı ve ḥayvânlarıñ tebdîli şûretiyle bilâ-fâşla yürüyüş te’minî ḳâbildir. Ve bu taḳdîrde istasyonlar ve kâfî insân, ḥayvân, yedek ‘araba, ta’ mirât imkânı, tenvirât mühimdir.

- Posta: Menzil mıntıḳasında orduya yakın bir yerde ordu şahrâ posta-ḥânesi bulunur. Buradan ḳolordular kendi (10) postalarını alırlar. Posta ḥidemâtınıñ ḥüsn-i tanzîmi pek mühimdir.

- Her nev’ cānlı ve cānsız sevḳiyyâtda teslîm ve tesellüm idenler arasında irsâliye ‘ilm ü haberleri tanzîm idilir. Bu, zımbalı üç kağıtdan mürekkebe olub dip ḳuponu mürselde, 2 ve 3. ler sevḳ idende bulunur. Üçüncü ḳuponu teslîm iden (15) alır ve ikinci kuponu tesellüm iden tarafından bi-l-imzâ teslîm idene verilir ve mürsele i’âde olunur. Bu ḳuponlarda maddenîñ cins ve ismi, ‘adedi, şıḳleti ve evşâfı, sevḳ me’müriniñ isim ve rütbesi, ta’ ḳıb idecegi yol ve vesâ’i’-i naḳliyye, sevḳ iden merkez, tesellüm idecek merkez, târiḥ ve yevm-i ḥareket bulunur. (20) Ḥayvânâtıñ ayrıca eşkâli, efrâdıñ müziḥ künyesi üç defter ḥâlinde ‘aynı vechle tanzîm olunur. Ma’ a-hazâ bu işler sevḳiyyât ve naḳliyyâtı aşla te’ḥîr etmemelidir.

3.1.2.4. [137] İ’âşe

- İ’âşe, başlıca erzâḳı toplamak ve ḳıta’âta naḳl ve tevzi’ etmek şeylerini ḥâvî olub birincisi daha zor ve mühimdir.

İ’âşe teşkilâtı ileriden geriye toġru şudur:

(5) - Demirbaş erzâḳ ve yem

- Büyük ağırlıḳlardaki erzâḳ ve yem

- Ḳolordunuñ erzâḳ ḳollarındaki erzâḳ ve yem

- Menzil noḳtalarındaki erzâḳ anbarları

- Menzil erzâḳ ḳolları

} bi-z-zât ḳıta’âtda

(10) Dâhîl-i memleket depoları ve vesâ'î-i nakliyyesi.

- Erzâk ya dâhîl-i memleketden (anavağan ve müttefîk ve mücâvir devletler) nakl idilir veyâ harekât menzil mıntıklarından şuver-i muhtelifle ile toplanır; 'ale-l-ekşer iki uşûl berâber taṭbîk idilir. Eñ kolay uşûl-i i'âşe 'askeriñ ikâmet (15) ideceği konağ ve köy ahâlîsi tarafından ešmâni te'diye veyâ maḥsûb idilmek üze i'âşesi ise de bizde ve uzun müddet devâm iden ḥâl-i tevaḥḫufda yalnız bu uşûl ile kâbil degildir.

- Bil-cümle âmirleriñ eñ mühim vazîfelerinden birisi de kıṭ'alarının imkân dâhîlinde mebzûlen i'âşesine 'ale-d-devâm diğḫat (20) ve icâbında müstaḫillen ittiḫâz-ı tedâbirle i'âşeyi te'mîndir. Qarnı aç ordudan hiçbir iş beklememeli ve bil'akis her türlü fenâlığa [138] ('işyân, firâr, yağma-gerlik, eşkıyâlık ve sâ'ire) intizâr etmelidir.

Demirbaş erzâk şudur:

- Piyâde: Efrâd üzerinde üç günlük erzâk [peksimâd, (5) konserve, kavurma, şucuğ ve sâ'ire] bulunur. Seferiyye Qanun-nâmesi mücibince piyâde binekleriñ birer, mekârîleriñ ikişer, 'araba ḥayvânâtınıñ üçer günlük arpası bulunur. Bunlar kâ'ideten ayrıca vesâ'itle büyük ağırlıkda nakl idilmeli ise de ḥaḫîkatde zâbiṭân binekleri müstešnâ olarak 'ale-l-'umûm mekârî (10) ve binekleriñ şırtında birer ve ḥattâ ikişer günlük yem taşımış 'araba ḥayvânâtınıñ yemi de kendi 'arabasında taşınmıştır.

- Süvâride efrâd üzerinde iki günlük erzâk bulunur. Efrâd binekleri, üzerlerinde birer günlük yem taşır. Zâbiṭân binekleriyle mekârî ve қоşumlarıñ yedik yemi piyâdede olduğu gibidir.

(15) - Şunûf-ı sâ'ire A, B fıkralarına göre hareket ider.

Demirbaş erzâk ve yeme vesâ'î-i i'âşe tamâmen mefḫûd olduğu zemândan ğayri aḥvâlde ḫaṭ'ıyyen doḫunulmaz, ancak âmirleriñ (ṭabur ve müstaḫil bölük ḫumandanlarına ḫadar) ḫaṭ'î evâmiri ile istihlâk ve tecdîd olunur. Bu ḥâlde daḫi yalnız bir günlük (20) miğdârıñ şarfına müsâ'ade idilebilir. Mütebâkî miğdârıñ daḫi şarfı ancak muḫârebe gibi bir ḥâlde câ'izdir. Bil-cümle zâbiṭân her vâsıtaya mürâca'at iderek dâ'ire-i te'sîrleri dâhîlinde demirbaşın [139] muḫâfazasıyla mükellefdir. Efrâda bu ḫuşuşuñ kıymeti izâḫ ve vaḫit vaḫit ihtâr ve

mu'âyene idilmelidir. İcâbında demirbaş erzâk miqdârı tezyîd idilebilir. (Kolordu, müstaķil fırka ve müstaķil süvâri şalâhiyyet-dârdır.)

(5) - Büyük ağırlıklarda istihlâkât-ı yevmiyyeye maḥşûş olarak mütemâdiyen şarf ve tecdîd idilmek üzere bir günlük erzâk ve yem taşınır.

- Kolordu erzâk kolları seferî kadrolara nazaran koldunuñ tekmīl mevcûdu için birkaç günlük (3-4) (10) erzâk ve yem kaldıracabilir. Demirbaş erzâkı ikmâl ve tecdîd için de 'aynı cinsden bir miqdâr erzâkı ihtivâ ider. Ba'zân bu kollar mümkün olursa kısmen kıta'âtı bilâ-fâsıla ta'ķīb veyâ kıta'ât arasında taḥrîk idilerek i'âşe teshîl idilir.

- Menzil noktalarında lâ-aqall birer günlük, menzil merkez (15) noktasında 3-4 günlük, 'umûmî anbar mevķi'inde de kısmen tren ve vapurlarda seyyâr olarak harekete ḥâzır bulunmak üzere 3-5 günlük erzâk bulunur.

- Vaqt-i ḥazarda bir neferiñ ta'yînât-ı yevmiyyesi şudur:

	<u>Ġram</u>		<u>Ġram</u>	
(20)	900	ekmek	20	tuз
	250	et	9	şâbûn

[140]

<u>Ġram</u>		<u>Ġram</u>		
15	bulğur	30	ğaz	
20	yağ	700	yemek için	} odun
3149	kalori	80	çamaşır için	
		20	istiḥmâm için	
		(5) 1000	kişin şoba için	

Ramazân-ı şerîfede et ve ekmek biraz tenķiş idilerek pirinc, şeker ve sâ'ire verilir.

Ekmek verilmezse yerine 600 ğram peksimād veyā 600-630 ğram un (lüzümü kadar tuz ve maħrūqātla berāber) verilir. (10) Peksimād; saç ve qaravana ile ekmek yapmağa vaķit yoķsa veyā un mevcūd degilse verilir. Sāde peksimād verilcekse 1000 ğrama iblāğ olunur. Et yoķsa nıķfı kadar qavurma veyā kıyma verilir,  ale-l- um m m b del t-ı ğid 'iyye c 'izdir.

Bir neferiņ fa' liyyet-i yevmiyyesini tel f  iin 3000  alori [v hid (15) n ri] aħzı l zımdır. Bir maddenin  alorisini  es b etmek iin bütün  ramını  alori cedvelindeki mi d rla  arb iderek 100'e taķsim etmek l zımdır.

Bir günlük  id y  Őab hları ta'limden evvel haşif bir kaħve altı,  gleyin  uvvetli, aķŐam biraz haşif olarak   (20) def'ada vermek l zımdır. Herhangi bir müddet zarfında efr da yedirilemeyerek mecb ren taşarruf v ki' olursa senesi zarfında [141] bulunduğu zem n bol bol yedirerek bu taŐarrufatı tel f  etmelidir.

Vaķt-i seferde me adir-i mezk renin  a' ideten tezyidi l zımsa da aħv le göre bil-mecb riyye emirle tenķiŐ olunabilir.

- Vaķt-i haşarda yevmiyye haşv n yemi Şudur:

(5)	Kilo			Gram
	<u>Arpa</u>	<u>Ot</u>	<u>Sam�n</u>	<u>Tuz</u>
	6,5	3,5	3	5 �op koŐan
	5	3,5	3	5 �aşana
	4,5	3	2	2,5 yerli binek ve koşum
(10)	3,5	2	2	2,5 �ale-l- �um�m mek�ri

ayır mevsiminde arpa mi darı Şuret-i  um miyyede   kilo tenzil ve ot ve Őam n yerine de 35-45 kilo t ze ot verilir.

Ot bulunmazsa arpaya otuñ nişfi kadar zâm idilir. Şamân bulunmazsa ota şamânîñ nişfi kadar zâm idilir. Arpa yerine (15) ĩcâbında yulaf veyâ 2/3 nisbetinde buğday verilir.

- Tâze ekmek mes'elesi pek mühimdir. 'Askere mümkün mertebe hâzır ekmek verilmelidir. Ekmegiñ hacmi büyük, müddet-i muķâvemeti az (7-8 gün) olduğundan naklı güç olmağla mümkün olduğu kadar kıta'ât nezdinde ve ileride ihzârı lâzımdır. Şûret-i (20) 'umûmiyyede bir yerde üç dört gün veyâ daha ziyâde kalınacaksa kıta'ât şahrâ fırınları (taş, tuğlalarla basit ve ĩcâbında şırf toprak derûnunda oymak şûretiyile) yaparak ekmegini kendi [142] pişirebilir. Muvakkat müddetleri için saçda veyâ karavanada pişirmek de kâbilidir. Kezâlik büyükce şehir ve hattâ köylerde ahâlî fırınundan istifade iderek veyâ ahâlîye un, tuz, yağ idüb bunlara pişirterek ekmek tedârik idilecegi gibi şûret-i muhtelifede mübâya'a ve sâ'ire (5) ile de ekmek elde olur.

Bizde ekmekci takımları eñ ziyâde peksimâd yapmakla meşğul olmuştur. Hem dayanır, hem naklı kolaydır. Faķaķ meşela mevzi' harbinde bunlara da ekmek yaptırtmak lâzımdır. Nakl ve sâ'ire te'min idilebilirse menzillerde de menzil ekmekci takımları veyâ ahâlî ile ekmek yaptırılarak ileriye (10) götürülür. 'Ale-l-'umûm ekmekci takımları ya kendi yapacakları şâbit fırınlar ve ahâlî fırınlarıyla veyâ mevcûdsa seyâr fırınlarla iş görür.

- Bi-z-zât yemek başlıca et ve yağ, kuru sebzedden mürekkebdir. Et için eñ iyi çâre birlikde cânlı hayvân taşımaktadır. Bu mümkün olamazsa müsâ'id mevsim ve iklimlerde 'acem uşûlü kavurma pek (15) muvâfıķdır ['Acemler bi-l-hâşşa keçileriñ derisini tulum çıkararak bunu hayvânîñ kemikleri ve sâ'iresi ile birlikde ahâlîye şatarlar ve kendilerine kalan kemiksiz eti kavurma yaparak keçiniñ işkembesi derûnunda muhâfaza iderler. Bu şûretle hem kavurma gâyet ucuza mâl olur, kilosunu 90-100 paraya alırdık, hem uşûlü beklense senelerce (20) dayanır. 'Askere paşdırma gibi dilim dilim kesilerek yedirilebilecegi gibi sür'atle ve leziz yemek de pişirilebilir. Kezâlik kemiksiz olduğu için tâze etiñ haķıķatde 2-3 mişli fazla kuvve-i gıda'ıyyesi [143] olur. Ve meşelâ her nefere 100 ğram versek 800 mevcûdlu bir taburuñ bir günlük etini bir mekârî ile taşımak mümkün olur.]. Çâre bulunursa kónserve ve sucuķ ve sâ'ire de verilir. Her hâlde 'askeri etsiz bırakmamalı. Kuru sebze her şûretle (5) tedârik idilebilir. Yağ sebze ancak mınıķadan ele geçer.

- Yemek en iyisi seyyār maṭbahlarda pişer, çabuk ve temiz olur; az maḥrūkāt şarf ider. Eşnā-yı hareketde de yemek ve çay pişirerek ufağ molalarda bile ‘askere sıcak bir şey vermek ve tecdīd-i kuvvet ettirmek mümkün olur ve bu şüretle (10) pek mühim neticeler elde edilir. Fakat ‘araba mürûruna müsâ‘id yol bulunmalı, seyyār maṭbahın muhtâc olduğu mâlezime (ğliserin ve sâ‘ire) tamâmen verilmelidir. Bu yoksa ‘ādī maṭbah edevâtı ile yemek pişirilir. Bu da yoksa her nefer veyâ birkaç kişi berâber karavana ve sâ‘ire de yemek pişirir.

(15) - Vaqt-i seferde ḥayvân yemi olarak yalnız arpa taşınır. Ot ve sâ‘ire mınṭıkadan tedârik olunur.

- Bulunulan mınṭıkadan i‘âşe için mınṭıka kâ‘ideten koldordular arasında taḫsīm olunur ve koldoru idâreleri erzâk tedârik iderek fırçalara verir. Eger daha küçük (20) cüz‘-i tāmmlara (fırça, alay ve sâ‘ire) mınṭıkayı taḫsīm iderek kendi başının çâresini kendisine gördürmek lâzımsa bu hâlde ḥudûdlar gâyet şariḥ olmalı ve hiçbir kıt‘anın diğer mınṭıkaya [144] ve diğer kıt‘a kâfilesine tecâvüzüne meydân vermemelidir. Bi-l-ḥâşşa uzunca müddet bir mınṭıkada kalacaksa en evvel en uzakdaki erzâkı celb etmeli ma‘a-mâ-fih civârdaki erzâka da derḥâl vaz‘iyyed iderek elde bulundurulmalıdır. Erzâk celbi için en ziyâde (5) ahâlî vesâ‘it-i nakliyyesinden istifâde etmelidir. Ahâlîniñ erzâk kaçırmasına ve şaklamasına meydân vermemek için en mühim çâre peşin para ile mübâya‘âtdır. Eşhâb-ı emvâle tesviye-i ḥesâbda müşkilât çıkarmamak, ittiḥâz idilen maḥarrâtı ‘aynen taṭbîk etmek, kimseye zulüm ve cefâ yapmamak, ma‘a-mâ-fih ahâlîce yapılacak fenâlığı şiddetle (10) tecziye eylemek tevellüd-i emniyete sebebidir. İcâbında müte‘ahhidler vâsıtasıyla de erzâk tedârik idilirse de biraz bahâliya mâl olur. Kışlık maḥrūkâtın ve ibtidâ‘î memleketlerde şu degirmenleri de kışın işleyemeyeceğinden kışlık otun vaqt ü zemânile tedâriki mühimdir. Mübâya‘ât yapılırsa ḥükümet-i maḥalliyeyle bil-müzâkere ‘ale-l-‘umûm erzâk (15) ve sâ‘ire için tariḥ ta‘yîn ettirmelidir. Ahâlîniñ de aç kalmamasını te‘mîn etmek bizim için fâ‘idedir. [Mübâya‘ât eşnâsında ibtidâ‘î memleketlerde banknoṭ ve ma‘denî para mes‘elesi büyük rol oynar. Tedâbir-i muhtelif-i iktisâdiyye ile arada tevellüd idecek farkın azalması icâb ider. Meşelâ kısmen nakid ve kısmen banknoṭ vermek, (20) banknoṭların banka teşkilâtı ile tebdîli ve bankaca mu‘amele-i ticâriyyeye girişilerek verilen nakdin kısmen olsun elde idilmesine çalışmak [145] icâbında ahâlîden ḥarb vergisi veyâ i‘âne-i ‘askeriyye tarzında nakd toplamak ve sâ‘ire gibi].

- Pāra ile mūbāya‘āt yapılamazsa Tekālīf-i Hārbiyye uşūlüne mūrāca‘at edilir. Kendi memleketimizde mümkün mertebe (5) bu uşūle mūrāca‘at etmemelidir: Ma‘a-mā-fīh lāzımsa kūrā ve kaşabāta terettüb iden vezā‘if me‘mūrīn-i ‘askeriyyenīn mūrāca‘atı üzerine me‘mūrīn-i mülkiyye ve belediyye meclisleri tarafından ta‘yīn olunur. Ahvāl-i mecbūrede nāhiye hey‘etlerinden veyā toğruca ahālīden de alınabilir. Mıntıqadan mevcūd her nev‘ erzāk, eşyā ve vesā‘it-i nakliyye (10) talep idilebilir. Mütālebāt kāk ideten tahrīrī olur. İstenilen şeylerin cins ve miqdārı, mevki‘i ve zemānı ve isteyen kumandanın mufaşşal adresi yazılır.

Düşmān memleketinde ya kıta‘āt tarafından ufağ miqyāsda veyā levāzım hey‘etleri tarafından daha vāsī‘ miqyāsda yapılır. Kāk ideten zābiṭ, müstesnā (15) ahvālde küçük zābiṭ kumandasında müfrezeler, me‘mūrīn ve eşrāf-ı mahalliye ile tevḥīd-i hareket eyler. Zābṭ ü rabṭ, muḥāfaza ve yağmagirlik şiddetle men‘ olunur. ‘Askerin münferiden ahālī ile temāsı memnū‘dur. Bil-cümle teslīmāt muḳābilinde şāyān ve sevḳ sened ve mazbaṭalar verilir.

Bir yerde bulunacak erzākın fā‘idesiz yere vaḳtinden evvel isrāfının (20) harekāt-ı müte‘ākibede i‘āşeyi ihlāl ideceğini unutmamak i‘āşe ile meşḡul bütün maḳāmāt ve zevātın vazīfesidir.

- Dāḫil-i memlekette mümkün olduğu kadar fazla erzākın ordu mıntıkasına sevḳine çalışılır. İcāb iden erzāk levāzımāt-ı ‘umūmiyyece [146] varsa İ‘āşe Nezāreti veyā Müdīriyyeti ile mütteḫiden tedārik olunur. Dāḫil-i memlekete hiç olmazsa bir şimendüfer ḫaṭṭıyla merbūṭ olmayan bir ordunun ḫālī pek vaḫīmdir. Cānlı vesā‘it-i nakliyye ile te‘sis idilecek uzun bir menzil ḫaṭṭı, ḫaṭ-ı ḫarb mevcūdunun 5, 10, 20 ḫattā daha (5) ziyāde mişlī insān ve ḫayvānı geride alıkor.

- Menzil mıntıkasında gerek mıntıqadan tedārik idilecek erzākın anbarlara nakli ve menzil merkez noktasından menzil anbarlarına sevḳiyāt icrāsı ve gerek soñ menzil anbarından kıta‘āta kadar erzāk sevḳiyātı menzile ‘ā‘iddir. Eñ iyisi bu sevḳiyāt da mümkün mertebe vesā‘it-i fenniyye (10) ile olmalıdır (şimendüfer, şahrā şimendüferi, deḳovil, otomobil ve sâ‘ire). Ahālī vesā‘it-i nakliyyesinden de a‘zamī şüretde istifade olunur (demirbaşlar, ḫuşūsī ḳol teşkīli, münāvebe ile istiḫdām ve sâ‘ire). Cānlı ḳollarla nakliyyāt bi-l-ḫāşşa mesāfe uzarsa pek gücdür. İcābında yevmiyye 40 kilometreye kadar yürüyüşler yapmaları lāzım gelir.

(15) - Vaz' iyyet-i harbiyyeniñ tebdîli (meşelâ tecemmu' dan ileri yürüyüşe mübâşeret) üzerine ordu kumandanı ordu menzil müfettişliğine bu keyfiyeti bildirir ve erzâk ikmâl ve tedârîki hakkında nekât-ı esâsiyyeyi [meşelâ boşalan koldu erzâk kolları bir gün zarfında yeñiden imlâ idilecektir. ' Aynı istikâmetde 3 günlük yürüyüş nazar-ı mütâla' aya alınmalıdır... (20) Şimendüfer haţtı işlemege başlayınca menzil merkez noktasınıñ filâna ilerletilmesi mutaşavverdir gibi.] söyler.

Menzil müfettişi levâzım re'îsi bunuñ üzerine vaz' iyyet-i harbiyyeyi tedkîk iderek koldularınıñ boşalan erzâk kollarını imlâ için hangi [147] yollardan istifâde kâbil olduğuna karar verir ve bu yollar üzerinde 25-30 kilometre mesâfe ile yeñiden menzil nokta kumandanlıkları te'sisini ve bu kumandanlıklarınıñ koldu ceb-hâne kolları ve nakliyye kaţarları ikinci kademeleriniñ terk etdiği arâziyi, koldunuñ (5) arkasından derhâl işgâl edilmesini tertib ider.

Ba' de koldu erzâk kollarınıñ menzil erzâk kolları vâsıtasıyla eñ kolay ve eñ seri' ve emîn bir şüretde ikmâlini düşünür ki eñ güç mes'ele budur ve bu bâbda ittihâz etdiği tedâbiri koldulara tebliğ ider.

Bundan soñra boşalan menzil erzâk kollarınıñ menzil noktalarından (10) şüret-i imlâsını ve buralara geriden icâb iden erzâk sevkiyatını tertib ider.

Kezâlik menzil merkez noktasınıñ icâbında ileri alınmasını ve yeñi menzil merkez noktasına erzâk iddihârını ihzâr eyler.

- Kolduda dañi gerek ordudan aldıkları harekât (15) evâmirine gerek menzil müfettişliğiniñ kendilerine vâki' olan tebliğâtına istinâden kıta' âtını ne şüretle i'âşe idileceğini (Tekâlîf-i Harbiyye ile veyâ büyük ağırlıktan i'âşe) ve şarf idilen erzâkını ne şüretle ikmâl idileceğini (mübâya' a, Tekâlîf-i Harbiyye, koldu erzâk kollarından i'tâ) (20) koldu erzâk kollarınıñ kıta' âta ne şüretle erzâk i'tâ ideceğini ve bunların ne zemân, nerelerden, ne vâsıta ile (mübâya' a, Tekâlîf-i Harbiyye, menzil erzâk kolları ve anbarları) imlâ [148] idileceğini düşünür ve cedvel ve ta' lîmâtı ihzâr iderek kumandana arz ider. Bu işler pek derin düşünmeyi icâb ider. Çünkü kollarınıñ harekâtı esâsen pek muğlak bir işdir.

Koldu erzâk kolları 'ale-l-ekser menzil erzâk kollarından (5) fazla bir mesâfeyi kaţ' e mecbûr olduklarından meşelâ yarın akşam kıta' âta erzâk verecek

olan koldu erzāk kolu bu ařam koldu yürüyüş koluñ nihāyetine getirerek iķāmet ettirmek gibi tedābire ri'āyet icāb ider.

- Bir fırka için Tekālīf-i Hārbiyye veyā mübāya'a ile (10) i'āşe bi-t-ṭab'ī eñ kolaydır. Kezālik eger büyük ağırlıklar yürüyüş kolu ta'ķīb idiyorsa ve koldu erzāk koldan büyük ağırlıkları imlā için gelecek erzāk ṭakımınıñ mübādele noktası kōnak maħalline yakın ise erzāk tevzī' ve ikmāli mes'alesi pek olur.

(15) Fırka levāzım re'isi büyük ağırlıklarından erzāk i'ṭası için evvel-emirde bir tevzī' merkezi tertīb iħzār eyler. Kezālik büyük ağırlıkların erzāk ṭakımından nokşanı ikmāl idilecek maħalde de bu yolda iħzārātda bulunur. Farz idelim ki her iki iş de 'aynı bir noktada görülsün.

(20) Fırka levāzım re'isi niķāt-ı ātiyyeyi nazar-ı müṭāla'aya alır:

- Gelen ve giden vesā'it-i nakliyye çatışmamak için yolların icāb iden noktalarına işaretler vaz'ī

[149] - Erzākı cins ve nev'lerine göre ayrı ayrı koymak için maħall intihābī

- Bu maħallerin şūret-i tenviri

- Boşalan erzāk ṭakımınıñ iķāmetini te'min

(5) - Bu ṭakım sâ'at kaçda gelebilecektir ve kıṭa'āt yem ve yiyecek 'arabalarını sâ'at kaçda göndersin?

Bu mülāhazāta istināden fırka levāzım re'isiniñ teklīfī üzerine fırka kumandanı kıṭa'āta boşalan 'arabalarını sâ'at kaçda nereden imlā ideceğini bildirir.

(10) Ta'yin olunan sâ'atlerde kıṭ'anın levāzım zābitleri vesā'it-i nakliyye ile emr olunan maħalle gelir ve fırka levāzım me'mūrüne mazbaṭalarını verir ve buradan ekmek, et, sebze ve yem maħalleri için birer ayrı sened alarak icāb iden erzākı alırlar.

Fazla kalan erzāk olordu levāzım re'īsine bildirilir. Eger (15) büyük ağırlıklar bütün olordunuñ arasında ise öñdeki fıralarıñ büyük ağırlıklarından erzāklarını almaları pek geç alır ve büyük ağırlıkların ikmāl nosını 'ale-l-ekser ertesı güne te'hır idilir.

- Harekāt-ı 'askeriyye müsā' id olduca harekāt mıntıasında (20) olordu veyā fıralar tarafından erāfdan tedārik idilen veyā geriden nal idilen fazla erzāklarla ihtiyā maāmında şahra anbarları te'sis olunur.

[150] - ıta'ātın eger onaqlarda iseler esmānı te'diye veyā masüb olunmak üzere ona sāhibleri tarafından i'āşesi eñ olaysa da harekāt-ı cesime ešnāsında pek de ābil-i tabī olunmadıından i'āşeniñ ya birlikde taşınan [büyük ağırlık (5) ve demirbaş] veyā mübāya'a ve Tekālīf-i Hārbiyye şuretiyle civārdan tedārik idilen erzākdan icrāsı kesb-i zārüret ider ve bi-l-hāşsa faır havālīde veyā ıta'āt pek toplu ise şarf idilen erzākın münhaşıran geriden ikmālī icāb ider. Her hālde i'āşe huşuşunda dār-ül-harbde bulunan bil-cümle vesā'itden tamāmī istifāde (10) ıta'āt umandanlarının vezā'if-i aşliyyesindedir.

- Müstākil süvāri ıta'ātını geriden erzāk göndererek i'āşe, bi-l-hāşsa süvāriñin cebhe ilerisinde veyā cenāhlarda olduu zemān ğayr-i ābildir. Bināen-'aleyh süvāriñin dār-ül-harekātından çekinmesi icāb ider. Ma'a-mā-fih bir mıntıa-i arāzīye eñ evvel süvāri dāhil (15) olacaından icāb iden erzākı bulmak pek o kadar müşkil degildir. Yalnız bunlardan tamāmī istifāde için Tekālīf-i Hārbiyye ile tedārik idecegi 'araba ve mekārilerden muvaqqat erzāk olları teşkil ve imlā eylemek icāb eyler. İcābında otomobiller de pek fā'idelidir.

(20) - Bir maalldeki erzāk ve yem ancak büyük umandanların emriyle imhā idilebilirse de geri hareketler ešnāsında düşmān [151] tarafında alan erzāk ve mālazededen düşmānın istifāde idememesini mülāhaza ve te'min eylemek her ıta'āt umandanının vezā'if-i aşliyyesindedir.

- Ceb-hāne olları ve naliyye kaarındaki efrād ve hayvānātın i'āşesi de mühim bir keyfiyyetdir. Bunlar için yevmiyye (5) icāb-ı derece erzāk ve yem midārı erzāk olunuñ bir taımına 'ilāve idilir ve bu taıma bu erzākı, olların ve ademelerin hareketine nazaran icāb iden mevāki'e terk ve teslīm eylemesi emr idilir.

- Ordu tecemmu' iderken tecemmu' kıt'asına erzāk daħi iddiħār idilmek iktizā ider ki bununı miqdārı lā-aqall, (10) ħarekāt-ı ħarbiyye bidāyetinde bütün kıta'atın büyük ağırlıklarını, erzāk kıollarını tamāmiyle imlā etdikden Őnra birkaç gūnlük fazla bir miqdār qalacaē Őretde olmalıdır.

Bināen-'aleyh vaqt-i ħazarda dār-ül-ħarekāt ve tecemmu' mınıtkası olacaē arāzī ħaqqında seneniñ muħtelif mevsimleri iēin her def'a yeñiden (15) mufaŐsal istatistikler tertīb idilerek mınıtkanın nūfusu, meZRū' arāzī ve mer'ā, miqdār ve ħāŐilātı ve mevcūd erzāk miqdārı (ahālīniñ iħtiyācına maħŐūŐ olan ve Őatılanlardan mā-'adā) mevcūd mevāŐi miqdārı, firun 'adedi, beheriniñ ħāŐilāt-ı yevmiyyesi ħaqqında qať'ı ma' lūmāt elde idilir.

(20) Ba'de tecemmu' un bidāyetinden i'tibāren beher gūn ordu mevcūdlarınıñ ne qadara bāliē olacaēı ve bunlardan ne qadarınıñ yeñiden tedārık idilecek erzāk ile i'āŐe idilmesi icāb ideceēi Őariħ [152] ve vāzīħ cedvellerle gōsterildiēi gibi 'aynı zemānda menzil me'mūrīn ve efrād ve vesā'iēi iēin de bu Őüretle mevcūd cedvelleri tertīb olunur ve tecemmu' un ħitāmında cem'an ne qadar erzākın bulunması icāb etdiēi qať'ı bir Őüretle kesdirilir.

(5) Bundan Őnra bu cedvel ile bālādaki istatistikler muķāyese idilerek dār-ül-ħarekāt dan tedāriki mūmkūn olmayan erzāk miqdārı ħaqqında bir fikir ħāŐıl idilir ve noķŐan qalan miqdārın daha tecemmu' un ilk gūnlerinden i'tibāren dāħil-i memleketden erzāk trenleri tertīb ve sevķi ile te'mīni iħzār idilir. Bu miqdārı ħesābda (10) biraz vasi' davranmaē pek fā'idelidir: İ'āŐe emīn olur, ħarekāt-ı ħarbiyyeniñ ilk gūnleri iēin elde fazla erzāk bulunmuŐ olur.

Őabī'ı bu erzākın sevķ idileceēi tecemmu' erzāk depoları mūmkūn olduēu kadar kıta'āta yaēın olmalıdır.

(15) Kezālik tecemmu' eŐnāsında ekmekci bōlükleri de bir ān evvel tecemmu' mınıtkasına sevķ idilmeli. Ahālī firunlarından istifāde ve yeñiden firunlar te'sīs iderek yevmiyye cem'an iħtiyāc-ı yevmiyyeden mā-'adā büyük ağırlıklar ve erzāk kıolları iēin lā-aqall 5 gūnlük ekmek iħzārına ħayret idilir.

(20) Faqať bütün bu iŐleriñ ħūsn-i Őüretle cereyānı iēin tek mīl bu iħzārātın ħazarda kemāl-i diēkat ve i'tinā ile yapılmıŐ olması Őart-ı aŐlıdır.

[153] İ'āŐe ħidmetiniñ țarz-ı cereyānı ber-vech-i ātī telħiŐ idilmişdir:

- Kıta‘atın yevmî i‘âşesi: Büyük ağırlıklardan, ahvâl-i mücbirede büyük ağırlıkta veyâ kendi üzerindeki demirbaşdan.

(5) - Büyük ağırlıkların doldurulması: Tekâlîf-i Harbiyye veyâ mübâya‘a ile civârdan ve yâhûd civâra gelecek olan kolordu erzâkı kolu taqımlarından.

- Kolordu erzâk kollarının doldurulması: Tekâlîf-i Harbiyye veyâ mübâya‘a ile civârdan ve yâhûd geriye gönderilerek (10) menzil anbarından veyâ eşnâ-yı râhde karşılaşacağı menzil erzâk kolundan.

- Menzil erzâk kolunuñ ve menzil erzâk anbarlarının imlâsı: Kezâlik civârdan veyâ dâhil-i memleket sevkiyatından (dâhilî ve hâricî mübâya‘at, Tekâlîf-i Harbiyye, dâhilî erzâk depoları).

(15) Bu harekâtın tanzîmi ve idâresi büyük bir vuķûf ve melekeye, yol şebekesinden hüsn-i istifâdeye menûf olub bir şekle taṭbîķi ğayr-i kâbilidir.

- Zâbiṭânın ve karar-ğahın i‘âşesi de mühimdir. Ta‘ammüm iden tabildot uşûlü eñ muvâfiķdır. Müstakîl bölüklere (20) kadar her kıṭ‘ada zâbiṭânın yemegini düşünen birisi olmalıdır. Mevcûd erzâkdan veyâ mınṭıķadan tedârik idilenlerden icâb iden mevâddi i‘ṭâ şüretiyle bunlara teshîlât gösterilmelidir. Ve-l-hâşıl [154] herkes mümkün merteye kendi yemegini düşünmekden âzâde kalmalıdır. İmkân müsâ‘id olduķca müctemi‘ân yemek pek iyidir.

3.1.2.5. Hıdemât-ı şıḥḥiyye

Ordunun gerisinde teşkilât-ı şıḥḥiyye ber-vech-i âtidir:

(5) Dâhil-i memleketde:

- Dâhil-i memleket ḥaste-ḥâneleri (ihtiyât ḥaste-ḥâneleri). Vaķt-i ḥazarda mevcûd ḥaste-ḥânelerin tevsi‘ ve ikmâli ve müsâ‘id binâlardan istifâde iderek yeñiden ḥaste-ḥâne te’sîsi ile ‘adedleri tezyîd idilir. Vaķt-i ḥazarda her kolordu mınṭıķasında bulunan (10) ḥaste-ḥâneler şüret-i ‘umûmiyyede seferde daḥi kolorduya ‘â’iddir ve kolordunun bırakacağı kolordu ser-ṭabîb vekîli tarafından idâre olunur ve emri altında ḥaste-ḥâne depoları, kolordu şıḥḥiyye deposu, gönüllü ḥaste baķıcı cem‘iyyetininin mâlezimesi bulunur ve nevâķış şıḥḥiyye merkez deposundan ikmâl idilir.

(15) - Mevâki' -i müstaḥkeme ḥaste-ḥāneleri (seyyār ordu mıntıḳasından ḥāricdekiler)

- Göñüllü ḥaste baḳıcı cem' iyyeti (Hilāl-i Aḥmer) ve mü'essesâtı

Menzil mıntıḳasında:

- Ḥarb ḥaste-ḥāneleri (muvaḳḳat ḥaste-ḥāne) kıṭa' āt seyḡār (20) ḥaste-ḥānesindeki ḡayr-i kābil-i naḳl mecrūḥını alarak seyḡār ḥaste-ḥāneleri kıṭa' āta i' āde ider.

[155] - Menzil ḥaste-ḥāneleri. Ḥarb ḥaste-ḥānelerini tebdīl, menzil mıntıḳasındaki kıṭa' ātıñ (ileri giden, geriye giden ve bi-z-zāt menziliñ kıṭa' ātı) ḥastelerini tedāvī ider ve menzil nekātından icāb idenlerinde tıḳ-ı dā'imī ḥaste-ḥāneleri gibi teşkīl olunur.

(5) - Ḥafīf ḥasteler şu' besi, menzil ḥaste-ḥānelerine merbūḡdur ve burada ancak cüz'ī müddet tedāvīye muḥtāc olan ḥasteler tedāvī idilir ve bunlar bi-l-ḥāṣṣa muḥārebe müddetinde meşḡul olurlar.

- Neḳahā şu' besi. İyi olmuş, ḥaste-ḥāneleriñ i' āde-i ḳuvvetleri (10) için ba'zı menzil niḳātında te'sis olunur.

- Emrāz-ı müstevliye ḥaste-ḥāneleri. Bunlar orduda emrāz-ı sārīye varsa münāsib maḥallerde (ḥudūd-ı muvāṣala arasında tenhā istiḳāmetlerde) te'sis idilir.

- Menzil mıntıḳasındaki ḥasteleriñ dāḥil-i memlekete naḳlı için (15) menzil müfettişliğine merbūḡ olarak ḥaste naḳliyye müfrezeleri vardır. Bi-l-ḥāṣṣa az zemānda i' āde-i ḳuvvet ve 'āfiyet etmesi mümkün olmayan ḥasteleriñ derḥāl geriye gönderilmesi şūretiyle dār-ül-ḥarekātıñ taḥliyesi lāzımdır. Ḥaste naḳliyye müfrezeleri ḥaste-gāniñ şimendüfer ve iskele mevâḳi' ine ḳadar naḳlı ile işḡal ider ve münāsib maḥallde şarḡı ve diñlenme maḥalli ile (20) ḥaste-gān ictimā' maḥalli te'sis iderek ḥaste-gāni pey-der-pey naḳliyye merkezlerine naḳl eyler.

[156] Buralardan i' tibāren ḥaste-gān, ḥaste-ḥāne veyā mu' āvin ḥaste-ḥāne ḳaṭarları ve ḥaste naḳliyye gemileri ile dāḥil-i memlekete götürülür. Yataḳ ḥasteleri için tertībāt-ı maḥşūşayı ḥā'iz esāslı trenlere ḥaste-ḥāne ḳaṭarı dinilüb

muvaqqaten haste naķline řālih bir hāle (5) ifrāġ idilmiş trenlere de mu'āvin haste-hāne ķaķārları denilir.

Haste-gān eřnā-yı naķilde münāsib niķāķda i'āře ve tımārları tebdīl idilir.

Oķuran hasteleri naķle maķşuş 'ādī trenlere de haste ķaķārları ta'bir idilir.

(10) Kezālik vapurlar da ber-vech-i bālā haste-hāne, mu'āvin haste-hāne ve haste vapurları nāmını alır. Haste ve mecrūhīnīn geriye naķli iķin her nev' vesā'iķden (řimendüfer, řahrā řimendüferi, deķovil, her nev' ķollar, yük otomobilleri, ahālī vesā'iķi, řarīķ-i miyāhiyye ve sā'ireden) istifāde olunur.

(15) - Mālezime-i řiķhiyye ve eczā-yı tıbbiyyeniñ ikmāli iķin menzil merkez noķtasında bir menzil řiķhiyye deposu te'sis idilir ve buña merbūķ bir naķliyye ķolu bulunmaķ icāb ider.

'Umūmī anbar mevķi'inde de 'umūm řiķhiyye deposu ve řiķhiyye eřya deposu bulunur.

(20) - Orduda hidemāt-ı řiķhiyye, řiķhiyye müfettiř-i 'umūmiyyesi tarafından idāre olunur ve bu zāt bařkumandanlık ķarār-gāhınca ve menzil müfettiř-i [157] 'umūmiyyesiniñ emri altında bulunur ve Müdāfa'a-i Milliyye Vekāletindeki řiķhiyye Dā'iresiyle irtibātı muķāfaza ider.

řiķhiyye müfettiş-i 'umūmiyyesi gerek harekāt ve gerek menzil mınıķasındaki haste ve yaralıların şüret-i naķl ve tevzī'i, Hilāl ve řālīb-i Aķmer (5) cem'iyetleriniñ mevķi'i ve şüret-i istiķdāmını ta'yin ider.

Her ordunuñ ayrıca bir řiķhiyye müfettişi (ordu ser-ķabibi) vardır.

Her ķolordunuñ ve menzil müfettiřliginiñ birer de ser-ķabibi bulunarak ķıta'atıñ yürüyüş, iķāmet ve muķārebedeki vezā'if-i řiķhiyyesinden mes'ul olurlar, Ķolordu Erkān-ı Harbiyye Re'isinden (10) emr alırlar.

Menzil mınıķasındaki mü'essesāt ve me'murīn-i řiķhiyyeniñ büyük bir kısmını iķtiyāķ olarak tutabilmek pek mühimdir.

- Her ķolordu beheri 200 yataķ isti'ābına kāfī olmak üzere lüzūmu ķadar seyyār haste-hāne ve her fırķada (15) bir řiķhiyye bölüğü bulunur ve fırķanıñ

harekât-ı şihhiyyesine fırka ser-tabîbi nezâret ider. Kıta'âtda etibbâ (her taburda bir doktor) ve şihhiyye efrâdı ve mâlezimesi [bölüklerde 2'şer teskere ve 9 nefer (biri mâ-fevķ)] vardır.

Şihhiyye efrâdı şuret-i 'umûmiyyede silâhsızdır.

(20) Her neferiñ ceketiniñ ön şol taraf eteginiñ iç tarafında iki küçük şargı paketi dikili bulunur ve efrâd bunlarıñ isti' mâlini öğrenmiş olmalıdır. Zâbiñan ve efrâdıñ üzerinde be-heme-hâl künyelerini müş'ir marķalar bulunmalıdır.

[158] - Yürüyüşden ikâmete geçerken verilen emirde haste-gân için tecemmu' maħalleri ta' yin olunur ve ertesi günü berâber götürülemeyecek hasteler burada bırakılır. Yürüyüş eşnâsında hastelenenler ya eñ soñ hareket idilen konaķ mınıķasındaki (5) haste tecemmu' maħalline gönderilir veyâ berâber götürülür (büyük ağırlıkda). Bu şuretle haste tecemmu' maħallinde kalmış olan şihhiyye hey'etiniñ hasteleri menzil idâresine teslimi müte'âķıb derhâl ma'a-techizât kıt' aya iltihâķı lâzımdır.

- Uzun müddet qalınacaq konaķlarda kıta'ât tarafından (10) münâsib haste koğuşları (revirler), kıumandanlıklar tarafından da ayrıca mevķi' haste-hâneleri te'sis idilir. Tekrâr yürüyüş başlayınca bunlar ya lağv ve yâhüd menzil hey'et-i şihhiyyesi ile mübâdele olunur.

Muħârebe eşnâsındaki şihhiyye ĥidmeti:

(15) - Uşülen her alay kendi vesâ'iñiyle bir şargı maħalli te'sis ider; aħvâl müsâ'id oldukça müte'addid alaylarıñ şargı maħallini tevĥid eylemek müreccaħdır. İcâbında ba'zı şargı maħalleri 'umûmî şargı maħalli ile de birleşebilir. Faķať muħârebe başlar başlamaz hemân şargı maħalleriniñ te'sisine koşmamalıdır; zirâ kıta'ât (20) ileriledikce uzaķlaşarak fâ'idesiz qalabilir. Binâen-'aleyh şargı maħalli şuret-i 'umûmiyyede kıta'ât vasaťi mesâfe ĥudûdunu geçerek mecrûĥiñ miķdârı tezâyüd etmege başlayınca te'sis idilmeli ve bu [159] zemâna kadar pansuman paketleri, şihhiyye çantalarıyla iķtifâya çalışmalıdır.

Her kıt'a kendi şargı maħallini kendi kıumandanınıñ emri ve tabîbiñ mu'âvenetiyle kendi vesâ'iñinden teşkil ider ve burasınıñ (5) maħalli derhâl fırka ser-tabîbine iş'âr idilir.

Qıtı' a şarğı maħalliniñ mevki' i nazardan, tüfenk ateşinden ve mümkünse top ateşinden maħfūz, haṭ-ı harbe yakın, eṭrāfla muvāşalası kolay olmalı ve civārından bol şu, gölgelik bulunmalı, ot ve şamān tedāriki kolay ve yağmur ve şedīd aḥvāl-i (10) hava' iyyeye karşı maħfūz olmalıdır. İcābında çadır kurulus (efrādīñ üzerindeki çadır bezlerinden), geceleyn tenvīrāt ve 'ale-l-'umūm i'āşe te' mīn olunur. Buralarda şıcaḡ bir şey içirmek pek fā' idelidir.

Alaydaki me' mūrīn ve efrād-ı şıḡhiyyeniñ bir kısmı burada kalır (15) ve bir kısmı da kıṭa' atı ta' kıb ider. Teskerecileriñ kāffesi eşyālarını şarğı maħallinde biraḡarak arḡa çantalarını ḡāmilen ileriye giderler.

- Qumandanıñ emir ve muvāfaḡatiyle fırḡa ser-ṭabībi şıḡhiyye bölüğüyle 'umūmī şarğı maħallini te' sīs ve ḡafīf yaralılarıñ ictimā' (20) maħallini ta' yīn ve i' lān ider.

Qıtı' atıñ yaralıları ya kendi başına veyā teskerecileriñ mu' āvenetiyle kıṭı' a şarğı maħalline gelir. Burada ilk tedāvī yapıldıḡdan şoñra [160] kendi kendine yürümege muḡtedir olanlar ḡafīf yaralılarıñ ictimā' maħalline gider. 'Umūmī şarğı maħallinde daha ciddī bir tedāvī yapılır ve icāb iden mecrūḡīñ buradan şıḡhiyye bölüğü vesā' itiyile seyyār ḡaste-ḡānelere sevk idilir. 'Umūmī şarğı maħalli gündüzün (5) Türk bayrağı ile Hilāl-i Aḡmer bayrağı çeker. Geceleyn de kırmızı fenerle tefriḡ olunur. ḡafīf yaralıları ictimā' maħallindeki mecrūḡīñde ya lüzümü ḡadar istirāḡatdān şoñra kıṭı' aya veyā pey-der-pey geriye ve menzil mü' essēsātına sevk ve teslīm idilir.

'Umūmī şarğı maħallinde mecrūḡīñiñ tedāvī ve muvaḡḡaten iskān (10) ve īvāsı için Tekālīf-i ḡarbiyye ile eṭrāfdan 'araba, samān, yorḡan ve sā' ire toplanır ve mecrūḡīñiñ toplanması ve naḡli için icābında kıṭı' a qumandanıñ muvāfaḡatiyle boş erzāḡ ' arabalarından istifāde olunur.

Muḡārebe ḡaṭtında mecrūḡ naḡli için ancaḡ zābiṭāniñ emir ve (15) müsā' adesiyle ba' zı efrādı ḡullanmaḡ mümkündür. Ma' a-mā-fīḡ bunlar daḡi bilā-te' ḡīr muḡārebe ḡaṭtına dönmeli ve zābiṭiñ yanında iṡbāt-ı vüçud etmelidir.

- Bir muḡārebe melḡūz ise seyyār ḡaste-ḡāneler kıṭı' a qumandanıñ emriyle (ḡolordu, müstaḡil) fırḡa, kısmen veyā kāmilen ileriye (20) alınır ve muḡārebe başladıḡı taḡdīrde muḡārebe te' şīri ḡāricinde mevāki' -i meskūnede veyā civārında te' sīs idilerek şarğı maħallerinden veyā toḡrudan toḡruya muḡārebe

h attından gelen [161] yaralıları ted v  ider. Henüz açılmasına l z m görülmeyen seyy r h ste-h nelerini me'm rin-i Şihhiyyesi ise ber y-ı mu'avenet Őarđı ma allerine vey  hafif yaralıları tecemmu' ma alline alınabilir.

- Mu arebenin hitamını müte' kib her kıta'a mu arebe meydani (5) ve civarını araştırarak yaralıları toplar, Őuhed yı defn ider.

- Mevzi' mu arebatında ilk h ttin ma all-i ma f z sında bir Őarđı ma alli yapılarak mecr hine ilk mu'avenet bil -te'hir if  idilir. Gerideki te'sis t ber-vech-i b l  olur. İc bında g yet az zem nda kaliteli mecr hini bil -m Őkil t ted vi ve nakl (10) idecek tertibat l zımdır.

Dağlık ar zide:

Bütün m lezime-i Şihhiyye hayv n ta tahmil idilebilmeli; münferid kıta' ta l z mundan fazla m lezime-i Şihhiyye vermeli; menzil h atları üzerinde Şık Şık (bire günlük mes fe) menzil h ste-h neleri (15) te'sis idilmeli ve dağ eteklerinde münasib ni atda Şihhiyye depoları teşkil edilerek kıta' t ileriledikce bu depoları pey-der-pey ilerletilmelidir.

Dağlık ar zi az mesk n, ves 'it-i muv Őala mefk d ve kıta' t ayrı ayrı harb etmege mecb r olduğundan mecr hin ve h ste-g nin (20) bağılması ve nakli Őahr  harbine nazaran daha zordur.

- Atlı kıta' atin da l z mu kadar me'm rin-i baytariyyesi olub hayv n sürülerini mu'ayenesi de bunlara ' 'iddir.

[162] H steliği hafif b r-girler kıta' t nezdinde ted vi idilir; ağır olanlar menzil mevki'lerindeki depolara gönderilir. Gayr-i kabili ted vi olanlar da itlaf idilir, Őatılır.

H ste tecemmu' ma alli ta'yin iderken h ste b r-girler için de tecemmu' (5) ma alli ta'yin eylemek ve buraya kıta' t baytarlarından bir d nesini me'm r eylemek kumandanin vazifesidir.

3.1.2.6. Ceb-h ne ikmali

EŐn -yı harbde ceb-h ne Őarfiy t, vaqt-i h zarda iddihar idilmiş olan d hil-i memleket depolarında, d hil-i memleketdeki (10) m himm t fabrikalarını

hāşılât-ı yevmiyyesinden, bî-ţaraf veyâ müttefik memleketlerden mübâyâ' a idilüb celb idilebilen ceb-hānelerden telāfî ve ikmāl olunur.

Menzil mınţıkasında şüret-i ' umūmiyyede şu mü'essesât vardır:

(15) - Esās ceb-hāne deposu, menzil merkez nokţasında bulunur ve bi-l-hāşşa menzil kıţa' atı için iktizā iden ceb-hāneyi ihtivā ider.

- Menzil ceb-hāne trenleri. Menziliñ idāresinde bulunan ceb-hāneniñ kısm-ı a'zamî bunlardadır, çünkü ceb-hāneniñ tahmîli ve boşadılması müşkil olacağından büyük bir kısmınıñ her istikāmete (20) harekete hāzır olarak bulunması muktezîdir.

Bunuñ miqdārına gelince hiç olmazsa seyyār ordu ceb-hāne kollarını kāmilen bir def' a doldurmağa müsā'id olması lâzımdır.

[163] Bu miqdārıñ ne kadar tonilata sıķletine bāliğ olacağı her 1250 fişengiñ 44 kilo ğramlık bir şandıkda olduğunu ve her şahrā ve cebel mermisi için 20-25 kilo kabül iderek (veyâ miqdār-ı haķikîyi) hesab etmek kolaydır. Buña nazaran bu miqdār ceb-hāneniñ (5) kaç trende bulunması icāb etdiği meydāna çıkar. Bu ceb-hāne trenleri şüret-i ' umūmiyyede menzil merkez nokţasıyla mürür istasyonu arasında bulunur.

- İleri sürülmüş ceb-hāne depoları: Ceb-hāne şarfıyātı ihtimāli kesb-i kuvvet iderse (muḥārebe) menzil nokţasından ileride (10) bu depolar te'sis idilir. Bunlarıñ mevķi' i kıţa' atıñ kendi vesā' iyle gelüb buralardan ceb-hāne almalarına müsā'id olacak kadar ileride olmalıdır.

- Menzil mınţıkasında bu depoları imlā ve seyyār ihtiyāt teşkîl etmek için de menzil ceb-hāne kolları teşkîl ider. Bunlar eñ (15) ilerideki istasyonda hāzır bulunurlar. Arāzî müsā'idse ve varsa yük otomobilleri bu bābda pek ziyāde işe yarar.

- Bunlardan mā-'adā menzil müfettişiniñ emri altında ihtiyāt ceb-hāne depoları olmalıdır. [Meşelā Trakya'da bir ḥarb vuķū' unda Der-sa' ādet'de bārut-hāneden şu kadar milyon fişenk, top-hāne (20) deposundan (farzî) şu kadar büyük şahrā ve cebel mermisi menzil müfettişliği emrine verilmişdir, gibi.]

[164] - Kezâlik menzil merkez noktasında ihtiyât namlu, ihtiyât toparlak, tekerlek ve sâ'ireyi hâvî bir mâlezime deposu ve dâhil-i memleketde de ayrıca ihtiyât mâlezime depoları bulunur.

- Harekât-ı 'askeriyye başlayınca derhâl ileri sürülmüş (5) depolar te'sîs idilmekle berâber ceb-hâne trenleri ileri alınır ve dâhil-i memleketdeki ceb-hâne ihtiyâtı da tahmîle başlanır. Kıta' atın boşalan ceb-hâne kolları bu depolara gelerek doldurur ve derhâl ileri gider. Bu harekât eşnâsında ceb-hâne kollarının günde 50-60 kilometre mesâfe kaç'ine mecbûr oldukları ve kaç' etdikleri (10) vâkı' olmuştur.

- Hâkiqatde bu tertibâtın ittihâzı pek güçdür; 'ale-l-ekser menzil ceb-hâne kolları derhâl ileri sürülmüş depoları teşkîle muvaffak olamayacağı gibi ceb-hâne trenleri de öyle çabuğa tahliye ve nakl idilemez. Mecbûriyyet hâlinde ceb-hâne nakli (15) için erzâk kollarından da istifâde idilebilirse de i'âşeniñ hâlel-dâr olması lâzımdır.

- Her koldununun kâ'ideten beheri, mevcûd topcununun cins ve miqdârına göre müte'addid piyâde, şahrâ, cebel, ağır topcu ceb-hâne kolunu hâvî iki ceb-hâne taburu vardır. Bunlar da (20) mevcûd vesâ'it ve teşkilât kadrosuna tevfiқан kısmen 'arabalı ve kısmen mekârîli olur.

[165] - Meydân-ı muhârebede ilk anda isti' mâl idilecek ceb-hâne, kıta' atın toğruca yanında ve muhârebe ağırlığında, kadem ve hafîf ceb-hâne kolunda bulunur.

- Muhârebe muhtemelse kolduda ceb-hâne kollarının bir kısmından (5) (vasatî nişfi) muhârebe kademesi teşkîl idilir ve muhârebe emri verilirken bunun ileri alınması düşünülüb ya mu'ayyen bir noktaya kadar toplu olarak gelmek veya fırkalar için münâsib şüretde taqsîm idilerek ayrı ayrı noktalara gönderilmek şüretiyle bu muhârebe kademesi meydân-ı muhârebeye idhâl idilir. Kıta' âta (10) bunların zemân ve maḥall vürûdu ihbâr idilerek ceb-hâneniñ şüret-i ikmâli emir ve ta'yîn olunur.

Ceb-hâne kolları her isteyen kıt'aya, kendi kıt'alarının hâli müsâ'id oldukça ceb-hâne verebilirse de hafîf ceb-hâne kollarının mu'âveneti kıt'a kumandanının emr-i maḥşûsuna mütevaḳkıftır.

(15) Meydān-ı muḥārebede şunūf-ı muḥtelifenin ceb-ḥāne ikmāli:

- Piyāde:

Muḥārebeye girmekten evvel muḥārebe ağırlığındaki ceb-ḥāne kāmilen veyā kısmen efrāda tevzī' olunur. Geriden istinād ve ihtiyāṭ kıṭa' atı sevḳ idildikce bunlarla avcı ḥaṭṭına ceb-ḥāne gönderileceği (20) gibi icābında münferid neferātla da geriden ceb-ḥāne göndermek lāzımdır. Faḳaṭ bunun için avcı ḥaṭṭından geriye adam göndermek ḳaṭ' iyyen ğayr-i cā' izdir. Çantalar bırakılacaksa çantadaki ceb-ḥāneyi almağı unutmamalıdır.

[166] Eger bir mevzī' -i müdāfa' a işğāl idilirse vaḳt ü zemānile kilitli ceb-ḥāne ateş ḥaṭṭına ḳonacağı gibi ešnā-yı muḥārebede fazlaca tevaḳḳuf idileceği taḥmīn idilen mevāzī' a da derḥāl fazla ceb-ḥāne iddiḥārına sa' y olunur.

(5) Yaralanan, şehīd olanların ceb-ḥānesi derḥāl taḳsīm idilmeli ve herkes her fırsatdan istifāde ile ceb-ḥāne ikmāline çalışmalıdır, ceb-ḥāne mezāyıkası ateş ḥaṭṭından işārāt-ı maḥşūşa ile geriye bildirilir (boru olmaz).

Muḥārebe ağırlığında kalmış olan ceb-ḥāne yüklü mekārī ve 'arabalar muḥārib kıṭa' atının mümkün olduğu kadar yakınına şoḳularaḳ mestūren (10) aḥz-i mevḳi' e ğayret ider ve icābında telefātından da şaḳınmaz. Bunlardan boşalanlar derḥāl geriye gider ve muḥārebe ḳademesinden ileri sürülecek olan ceb-ḥāne ḳollarından ikmāl-i noḳşān ider.

Ceb-ḥāne ḳolları gelinceye ḳadar şıḳıntı çekilmemek üzere henüz muḥārebeye girmemiş kıṭa' atının muḥārebe ağırlığındaki ceb-ḥānesini bir yere (15) toplayarak bir ihtiyāṭ teşkīl etmek münāsibdir.

Eger muḥārebe ḥaṭṭına geriden efrādla ceb-ḥāne götürmek ğayr-i mümkünse o zemān bir nev' varagele tertībātı ile de ileriye ceb-ḥāne alınabilir.

Makineli tüfenk bomba ṭopu ve emşāli:

Ceb-ḥāne ḳademesinin bulunacağı maḥall bölük ḳumandanı [münferid ṭaḳımda (20) ṭaḳım zābiṭi] tarafından ta' yin olunur ve muḥārebede ḳā' ideten ṭoplu olarak geride mestūr bir maḥallde ḳalır ve imkān nisbetinde muḥārebe ḥaṭṭına yaklaşır.

[167] Mestūr bir maḥall yoksa ceb-ḥāne ḳademesi münāsib mesāfe ile bir cenāḥ gerisinde tek ḳol nizāmında bulunur. Ceb-ḥāne ḳademesi dā'imā muḥārebe ḥaṭṭıyla irtibāṭı muḥāfaẓa ve kendisini başḳına ḳarşı te'min ider.

(5) Ceb-ḥāne ikmāli için ĩcābında civār ḳıṭa'ātdan berāy-ı mu'āvenet efrād alınır. Boşalan şandıḳ ve şerīdler mümkünse geriye gönderilerek tekrār imlāsına ḡayret idilir.

Şūret-i 'umūmiyyede ilk lāzım olan ceb-ḥāne, bölük ḳademesinden bundan şoñrası ceb-ḥāne ḳademesinden alınır ve makineli tüfenk (10) ḳademesiniñ noḳşanı derḥāl ikmāl olunur. Boşalan ḥayvānāt eñ yaḳın ceb-ḥāne ḳoluna gönderilerek doldurulur ve ĩcābında civārdaki piyāde ve süvāri ḳıṭ'asından da ceb-ḥāne alınır.

- Süvāri: Efrād üzerindeki fişengiñ noḳşanı süvāri fırḳasında veyā livāsındaki ṭopcunun ḥafīf ceb-ḥāne ḳoluna ilḥāḳ (15) idilen ceb-ḥāne 'araba veyā mekārīlerinden ikmāl idilir.

'Ale-l-'umūm süvāri: İstihkām ve sā'ire gibi ḥuşūşī ceb-ḥāne teşkīlāti olmayan ḳıṭa'āt ešnā-yı muḥārebede ĩcābında eñ yaḳın piyāde ceb-ḥāne ḳolundan ve piyāde ḳıṭa'ātından ikmāl-i noḳşan idebilir. Tahrīb ceb-ḥānesi ise ḳolordu köprücü taḳımlarından naḳl (20) olunan ceb-ḥāneden ikmāl idilir ve bunlar boşaldıḳca ceb-ḥāne depolarından ikmāl ider.

- Şaḥrā ṭopcusu

[168] Mevzi'de her ṭopuñ ceb-ḥāne 'arabasınıñ arḳa 'arabası ḳalır ve tekmil ṭoparlaḳlar geriye gider. (Ḳā'ideten ceb-ḥāne 'arabaları ṭoparlaḳlarınıñ ceb-ḥāneleri boşaltılır. Ṭop ṭoparlaḳlarınıñ ceb-ḥānesi ĩcābında ḳısmen veyā kāmilen alınır.)

(5) Ceb-ḥāne ihtiyācı evvel-emirde (baṭaryada varsa) beşinci, altıncı, yedinci ceb-ḥāne 'arabalarıyla cebel ṭopcusunun (ḳademededen) (ya'ni muḥārebe aḡırlığından) ba'de ṭaburuñ ḥafīf ceb-ḥāne ḳolundan ikmāl idilir. Bunlar kendi baṭaryasınıñ gerisinde bulunur ve ṭoparlaḳlar geri gelinceye ḳadar ateş ḥaṭṭınıñ taḳrībēn 500 (10) metre gerisinde mestūren tevaḳḳuf iderek ba'de ṭoparlaḳlarla berāber başḳavuşuñ emrine girerler.

Hafif ceb-hâne kolu esâsen topcu taburunuñ bir cüz'îdir. Yürüyüş kolundaki mevki'ni kıt'a kumandanı ta'yîn ider. Kâ'ideten piyâdeniñ nihâyetinde yürür ve icâbında piş-dâra dañi ilhâk idilir (15) ve müfreze kumandanınıñ muvâfaqatiyle vaqt-i lazımda topcu kumandanınıñ emrine 'avdet ider, muhârebe için ileri alınır, (topcuya ilerilemek emri verildiği zemân) meydân-ı muhârebede hafif ceb-hâne kolu ateş hattından vasaî 600 metre geride bulunur. Ceb-hâne ikmâli için imkân müsâ'id olduğu nisbetde ateş hattınıñ yakınına (20) kadar koşulmuş 'arabalar sevç idilir ve buradan i'tibâren ahvâle göre şuver-i muhtelifede ileriye ceb-hâne nakl idilir: Kısmen boşaldılmış 'arabaları iterek veyâ sepetleri ayrıca efrâd vâsıtasıyla [169] götürmek, icâbında koşulmuş 'arabayı dañi ateş altında ateş hattına kadar getirmek lâzım olabilir. Hafif ceb-hâne kolları boşaldıkça (Boşalan 'umûm 'arabalar burada toplanır.) topcu ceb-hâne kollarından ikmâl olunur ve bunlarıñ mañall ve zemân muvâsalatı (5) topcu kumandanlarına ihbâr idilir. Kademeniñ boşalan kolları birinci kademedeki kollarından, bunlar ikinci kademe kollarından, bunlar da menzil depolarından ikmâl olunur.

- Ağır topcu

Koşulu ağır topcuda ceb-hâne ikmâli esâs i'tibâriyle (10) şahrâ topcusu gibidir. Koşulmamış ağır topcunun mevki'-i isti'mâli ise mevzi' ve kal'a muhârebâtı olub ceb-hâne ikmâli bi-l-hâşşa şahrâ şimendüferlerine ve dekovillere (küçük demir yolu) mütevaqqıftır. Yük otomobili de fâ'ideli şüretde kullanılır.

Her mınţkanıñ münâsib mañallinde bir livâ parkı te'sis idilir ki (15) burada müte'addid piyâde ve topcu şahrâ ceb-hâne depoları ve sâ'ire vardır. Ceb-hâne buraya şimendüferle ('âdî veyâ şahrâ) gelir ve buradan tesellüm mevki'lerine (taburlarıñ nakliyyâtı tesellüm etdikleri mevki') kadar da şahrâ şimendüferiyle sevç idilir. Burası mevzi'e 2-3 km mesâfede bulunur. Buradan taburlarıñ ceb-hâne (20) depolarına (tesellüm mevki'ine mümkün olduğu kadar yakın) ve buradan da ta ba'taryanıñ 100-200 metre gerisinde bulunan ceb-hâne mağazalarına kadar dekovillerle (küçük demir yol) nakliyyât [170] yapılır ve bunlardan mâ-'adâ mınţkalarda lüzümü kadar mutavassıf ceb-hâne depoları bulunur. Piyâde ceb-hânesi de hemân 'aynı şüretle nakl idilir. Ceb-hâne kolları ve otomobil kollarıyla bu nakliyyât ahvâle nazaran ikmâl veyâ telâfî idilir.

(5) Müdâfi'in tarafında da şüret-i 'umûmiyyede ceb-hâneniñ 1/5-1/3'ü ba'taryalarıñ dâhil ve civârında (şarfiyât ceb-hânesi), 2/5-1/2'si ileri ceb-

hâneliklerde (tevzî' ceb-hânesi); 2/5-1/2'si de geride 'umûmî ceb-hâne mağazalarında bulunur ve şahrâ şimendüferi ve deķovil isti' mâl idilir.

4. [171] YEDİNCİ KISIM

4.1. Otuz Birinci Faşıl - Ta' lîm ve Terbiye

(11-18 numaralı ta' lîmât-nâmelere ve ta' lîm-nâmelere göre)

4.1.1. Mevâdd-ı 'umûmiyye

(5) - Hârbde muvaffakiyyet-i nihâ'iyede başlıca mü'essirler, 'anâsır-ı ma'neviyye ve evşâf-ı milliyye müstesnâ, ta' lîm ve terbiyede ya'ni 'ilmde yükseklik ve tefevvuğ ve bunun bir sâha-i tecellîsi olan şunûf-ı muhtelif arasında pek sıkı bir irtibâf ve tesânüddür.

- Bir ordunun bu iki mü'essirde te'mîn-i tefevvuğu hâzarda (10) ve seferde hey'et-i zâbiânînin bu bâbda a'zamî kudretde yetiştirilmesine mütevaqqıfıdır.

Ta' lîm ve terbiye hâşşeten ta'tbîkî bir tarzda icrâ idilir. Bunun için:

- Tedrîsât-ı nazâriyye, arâzîde ve harîta üzerinde ta'tbîkât (15) ve konferanslarla ikmâl olunur.

[172] - Arâzî ta'tbîkâtı elde mevcûd veyâ hârbde yâhûd ve ileride elimizde bulunacak bütün silâh ve vâsıtaları fi'len kullanarak veyâ temşîl ve vücûdunu kabûl iderek ve ta'tbîkâtın cereyân ve idâresini hâl-i harbe ve icâbatına a'zamî derecede tevfiğ eyleyerek icrâ olunur.

(5) - Eñ küçük rütbeden eñ büyüğüne kadar tekmi'l hey'et-i zâbiân ve ma'kâmât-ı muhtelif taht-ı emrindeki efrâd ve zâbiânı 'ale-d-devâm fi'len ve bi-z-zât yetiştirmekle meşgûl olur. Beher zâbiğ bir taraftan da kendi müktesebâtını, terakkiyât-ı cedîdeye mütemâdiyen uydurmağa ve ma'lûmât ve vukûf 'ilmi ve fenniyesini mütezâyiden i'lâ (10) ve ikmâle mecbûrdur. Bir taraftan da ordunun muhtelif mekâtib ve mü'essesâtı bu huşuşu ikmâl ider.

- Ta' lîm ve terbiye-i fa'liyyetin icrâsında esâs, müdevvin ve pey-der-pey ikmâl idilecek ta' lîm-nâmelerimizdir.

4.1.2. Piyâde ve makineli tüfenk

(15) - Esliha ve vesâ'î-i hâzaraya müstenid zemânımız ta'biyesi, manğaya kadar kımandanın te'sîrini azaltmış ve eñ küçük cüz'-i tammaların bile vâsi' miqyâsda inkişâmına 'âmil olarak muhârebe ve şûret-i 'umûmiyyede münferid mübârezelere inkişâb etmiştir. Binâen-'aleyh ba'de mâ neferiñ kuvve-i mümeyyize, i'timâd-ı nefis, istiqlâl-i hareket, sür'at-i intikâl (20) ve karar hâşşalarının inkişâf etdirilmesi, münferiden silâhını, isti'mâl ve hareketını civârdaki münferid ve müctemi' kıt'aların hareketına [173] bi-z-zât uyduracak iktidâr ve ehliyeti iktisâb idecek şûretde yetiştirilmesi elzendir. Ma'a-hazâ bu huşûsuñ keyfî karar ve bilgiçlik hâline gelmemesi elzendir.

- Birçok senelik hizmet-i 'askeriyye müddeti, senede iki (5) def'a celb ve terhîşi icâb etmekde olduğundan bu müddet altıyar aylık üç devreye taqsim idilir. Celb ve terhîş şûret-i 'umûmiyyede Nisân ve Teşrin-i Evvel bidâyetlerinde olur.

Birinci altı aylık devre:

- Manğa avcılığı dâhil olduğu hâlde ta'lîm ve terbiye-i (10) münferide (ilk üç ay)

- Takım (dördüncü ay), bölük ta'lîmleri (beşinci ay)

- Tabur ta'lîmleriyle ta'biqât ve mânevralar (altıncı ay) kısımlarına ayrılabilir.

İkinci altı aylık devrede birinci devir ta'lîmleri tekrâr (15) ve taqviye, endâhta devâm idilir. Tanğ ve tayyârelere karşı uşul-i mübâreze ve tahaffuz, edevât-ı istihkâmiyyeniñ isti'mâli ve muhârebe terbiyesi tekemmül etdirilir. Esliha ve şunûf-ı muhtelifle ile müştereken ve şunûf-ı muhtelifeden her birine karşı şûret-i hareket gösterilir. İlk üç ay bölük ta'lîmlerine ta'şîş, arâzî üzerinde muhârebe (20) ta'biqâtları, bi-l-hâşşa gece ta'lîmleri, muhârebe endâhtları icrâ olunur.

[174] Üçüncü altı aylık devrede iki devre esâsları tekemmül etdirilir. Mümkün mertebe büyük miqyâsda mânevra ve ta'biqât ve sefer mevcüdü cüz'-i tammalarla ta'biqât yapılır.

- Ta' līm ve terbiyede Őu iki nokta-i nazar mūhimdir: Hārbde (5) elzem olmayan hićbir hareket yaptırılmaz; ta' līm ve terbiyenin temeli zabt ũ rabtdır. Efrādin ictimā'i ta' līm ve terbiyesi, okuyub yazma ğrenmesi, ma' lūmāt-ı ibtidā'iyye-i 'umūmiyye kazanması da mūhimdir.

- Piyāde ta' līm-nāmesi topcudan ğayrı Őunūfa 'ā'id olub m.t. ve bomba topu bōlūklerinin piyāde ve ta' līm ve terbiyesi (10) taćıma kadar (uŐul-i mūbāreze ta' līmi mangaya kadar), sūvāride sūvāri mūbārezesinin icābatı ve atlı bir vazifenin huŐuŐıyyeti nazar-ı dićkate alınarak 'aynen ta'tbik olunur. İstihkām Őunūfunda piyāde ta' līm ve terbiyesi bōlūkde; otomobil, nakliyye ve mućābere kıta'ātında, taćımda hitām bulur ve daha būyūk ta' līmler kāfi derecede ta'tbik olunur.

(15) - Ta' līm ve terbiyede hedef, aŐlı mućārebeye yetişmek olub eŐkāl ve zavāhirde dūzgūnlūk ve keskinlik ancak zabt ũ rabt tarŐın, mevki' hidemātı ve ğećid-i resmī huŐuŐātını ta'tmīn idecek dereceye ćaŐır idilir.

(20) Hārbde aŐl insāndır. Vesā'ić ve mālezime ancak mūbārezeyi kazanmaća maŐŐuŐ vāsıtalarıdır. Bu sebeble neferin rūh ve fikrini, evŐāf-ı aćlāćıyye ve melekāt-ı 'akliyyesini i' lā, kıymet-i 'askeriyyenin temelidir. Bu da 'askerlićin maŐŐad ve ğāye-i ćudsīsini [175] telćin, dīn, vaćan, millet, sevgi ve duygularını tekemmūl etdirmek ile baŐlıca istihŐāl olunur.

- Her ferdin mā-fevće i'timād-ı tāmı ve onun irādesiyle sevk ve idāre olunması 'askerin ćudret ve mesā'iyyesinin tamāmen ve mūttećiden bil-fi'l tecellīsini (5) esāsıdır.

- Bir kıt'anın iŐe yaramasının birinci Őartı zabt ũ rabtdır. Her yerde ve her ćalde te'Őis ve kemāl-i ciddiyyetle mućāfaza olunur. Hārb uzadıćca daha ziyāde ehemmiyyet kesb ider.

- Cesāret, metānet, tefekkūr ve sūr'atle ćarār meziyyetlerinin (10) her ćal ũ kārda mućāfazası, nefsinin dūŐunmemek, bedenene būyūk ćabiliyyetlere aŐımać, arada ćuvvetinin taćviyesi ve nefsinin i'timād ćazandırılması ta' līm terbiyede ve mućārebeye esāsıdır.

- Silāćlı ve silāŐsız her nev' ta' līm ve terbiyenin esāsı terbiye-i bedeniyye ta' līmidir.

(15) - Eñ yüksek kumandanandan eñ genç ' askere kadar herkes bilmelidir ki tesāmuḥ ve ihmālīñ mes'uliyet-i māddiyye ve ma'neviyyesi tedbirde ḥāşıl olacak sehv ve ḥaṭāya nazaran daha ağırdır.

- Kıta' atıñ sevk ü idāre ta' līm ve terbiyesinde zābiṭānıñ mu'āvinleri küçük zābiṭān ve müsta'idd neferlerdir. Zābiṭānıñ ta' līm (20) ve terbiyesi esāsātı bunlar ḥaqqında mütenāsiben cārīdir. Ordunuñ şanlı menākıb-ı tārīhiyyesine vukūf, fikr-i ceng-āverāneniñ, 'ilmī seviyyeniñ ve şevk ve ğayretiñ mūcib-i i'tilāsı olduğu gibi ferdī kahrāmānlık menākıb ve mefāhiri de bitmez tükenmez bir kuvvet menba'ıdır.

[176] - Ta' līm terbiyede tenevvü'e ri'āyet, şunūf-ı sā'ire ta' līmlerine müşāreket 'askeriñ fikir ve ḥayātına tazelik verir; ḥüsn-i ḥiddeti taḳviye ider ve şunūf-ı muḥtelifenīñ mütteḥiden muḥārebesine vukūfu kolaylaştırır.

(5) - 'Ameliyyāt ve nazariyyāt berāber yürür. Efrādıñ zihnini teşviş etmemek, sādellik elzemdir. Efrādıñ ta' līm ve terbiyesi başlıca bölükde başlar ve bölükde nihāyet bulur.

- İlk devrede efrādlā münferiden meşğul olmak mecbūrīdir.

(10) - Endāḥt ta' līmi ḥazar ta' līmleriniñ eñ mühimidir. Tercihēn bölük kumandanı der-'uhde ider. Nefer idmān ta' līmleri, ders endāḥtından bir iki vazife ifā etdikden şoñra cānlı hedeflere tevciḥ ta' līmleri ile muḥārebe endāḥtına ihzār olunur. Taḥmīn-i mesāfe ta' līmi, arāzide hedef arayub bulmaḳ ta' līmi, (15) mestūren hareket, mevānī' i aşma, edevāt-ı istihkāmıyyeyi isti' māl, arāziyi tedkik ta' līmleri, gece ta' līmleri, ğaz tedrisāt ve ta' līmleri ehemmiyyet-i maḥşūşayı ḥā'izdir. Neferiñ endāḥt kavā'idi üzre müte'ākıb 40 mermī atabilmesi, 1000 metreye kadar taḥmīn-i mesāfeye kudreti istihşāl idilmelidir.

(20) - Taḳım ta' līmi: Ğāye zabṭ ü rabṭı te'mīn, mübāreze meleke, maṅa kumandanlarını ve vekillerini yetiştirmek olub mütēmādiyen tekrār ve terbiye-i münferide ve maṅayı ikmāl etmiş efrādı [177] taḳım dāḥilinde birleştirmek şūretiyle icrā olunur. Taḳımıñ daḡınıḳ nizām ve muḥārebe ta' līmleri ehemmiyyet-i maḥşūşayı ḥā'izdir. Yanaşık nizām daḡi esāslı şūretde taleb olunur ve ma'a-hazā zabṭ ü rabṭıñ icābından fazla bir zemān bunuñla iştiğal idilmez. (5) Taḳım ta' līmini, imkān derecesinde mā-fevkiñ teftiş ve nezāreti altında uşülen bölük kumandanı idāre ider.

- 'Askeri yetişdiren cüz'-i tām̄m bölükdür. Ta' līm ve terbiyede gāye bütün aqsām̄n̄ birbiriyle, ağır piyāde eslihasıyla ve topcu ile aňlayışlı bir ūretde el birliđiyle alıřub (10) iřlemleriniñ te'm̄nidir. Ciddiyyet ve tamāmiyyete ri'āyet esāsdır. Bölük ta' līmi uřūlen řabur řumandanı řarafından idāre olunur.

- Hāfīf makineli tūfenk: Efrādı dizi ta' līm̄ine řadar diđer efrād gibi yetişdirilerek ba' de hāfīf makineli tūfengi alır. Ma'a-hazā bölüđüñ tekml̄ efrādı da hāfīf makineli (15) tūfenk isti'māl̄ini öğrenir. Bunlar bi-l-hāřsa yařından ateř muhārebesini der-'uhde iderek bölük ve řakım cebheleriniñ iskeletini teřkīl ve arřalarına řakılmış avcı neferleriniñ hücum mesāfesine řadar dūřmāna řokulmasını te'm̄n ideceklerinden arāzīden istifādeye (20) hāřseten mecbūrdurlar ve efrādı her huřūřda i'tinā-yı mařřūřla yetişdirilmelidir.

- Ağır makineli tūfenk: 'Umūmiyyetle ĥimāye silāhı olub ekseriyyetle geride mevzi'e girerek hāfīf m.t. ve avcı [178] manğalarınıñ ilerilemesini diđer silāhlarla birlikde ĥimāye iderler. Bu sebeble ve esāsen silāhıñ isti'māl̄indeki külfet ĥasebiyle bunlara mūntāhib-i efrād verilir ve bi-l-hāřsa yetişdirilir.

- Piyāde ve ağır makineli tūfenk efrād ve zābiřanınıñ (5) řunūf-ı muhtelifeye řarřı ve bunlarla birlikde ĥareket nořta-i nazarından ta' līm̄ ve terbiyeleriyle muhārebe ta' līm̄ ve terbiyesi ikmāl̄ olunur. Muhārebe endāřtlarınıñ tevĥīdi pek fā'idelidir.

- Her altı aylış devreniñ bir ayı tařbīķātlarla fırķa manevralarına ĥařır idilir. Bu müddetiñ ūret-i 'umūmiyyede iki (10) haftası şabur ve alay tařbīķātları, birer haftası müfreze tařbīķātı ve fırķa manevralarıyla geer.

4.1.3. Sūvāri

- Müddet-i ĥidmeti iki sene olduđuna göre efrād ūret-i 'umūmiyyede Nīsān'da celb ve terĥiř olur.

(15) Terbiye-i mūnferide devri altı ay olub atlı ve yaya ta' līm̄ berāber görölür ve ilk üç ayda atlı řanřarma devri, yaya terbiye-i mūnferide ile 4 ve 5. aylar atlı km̄ devri (atlı kıř'a), yaya manğa ta' līmi ile altıncı ayda tařbīķāt ve teftiřlerle iřtiđāl idilir.

[179] İkinci devre terbiye-i müctemi'e devri olup 8, 9, 10. aylarda bölük, 11. ayda alay ve livā ta'limleriyle, 12. ayda teftiṣ, taṭbīkāt ve manevralarla iştiğāl olunur.

- Terbiye-i münferide devrinde efrād-ı 'acemīler, efrād-ı 'atīka (5) ve ḥayvān terbiyesine me'mūr olanlar nāmıyla üç kısma ve beher kısım 8-10 neferden mürekkeb mangalara ayrılır.

- Piyāde ve makineli tüfenk bahşindeki esāsāt şüret-i 'umūmiyyede süvāri için de mer'īdir.

- Atlı bölük ta'lim ve terbiyesinden gāye bölügün bilā-ı kayd ü şart (10) emniyyetle icrā-yı hareketini istiḥşāl ve tekmi'l aqsāmının her vaz'iyet-i ḥarbiyyede yanaşık veyā açık nizāmlarla müstaḳillen hareketini te'min ve bu ḥuşūṣātı büyük cüz'-i tāmmlar dāḥilinde her nev' arāzide her mevsim ve her havāda icrā eylemektir. Atlı hücum kemāl-i ehemmiyyetle ta'lim olunur.

(15) - Yanaşık bölük ta'lim ve terbiyesinden gāye bölügün şekli ta'lim ve terbiyesi olup muḥārebe bunuñla icrā olunur. Ancaḳ bu şüretle mükemmelen yetişmiş bir bölükdür ki meydān-ı ḥarbde dā'imā ḳumandanının emri altında ḳalabilir ve kendisini her nev' vaz'iyete ve arāziye uydurabilir. Ma'a-hazā tekmi'l süvāri ta'lim ve terbiyesinin (20) yegāne gāye ve hedefi şekli ta'lim ve terbiye olmamalıdır, teftişlerde şekli ta'lim ve terbiye ile muḥārebe vazifeleri yek-digerinden tefriḳ olunur.

[180] - Ta'lim ve terbiye ḳuvvetleşdikce yürüyüş vezn ve ḳarārları taḳviye, her nev' arāzi ve mevāni'den hareket ve mürür taleb edilir. Mu'ayyen bir yürüyüş istiḳametinin derḥāl alınması ve muḥāfazası, esliḥa-i cāriḥa isti'māli, sür'atle ata binmek ve inmek ve atlı ve yaya mübāreze (5) vezā'ifinin birinden digerine sür'atle geçmek taleb ve taḳviye edilir.

- Taḳım ta'lim ve terbiyesi bi-l-ḥāṣṣa mühimdir. Çünkü mübāreze taḳım ekşeriyā vezā'if-i müstaḳille alır.

4.1.4. Topcu

1. devre = 16 hafta münferid vaz'iyetde 'acemī ta'limi

(10) 2. » = 8 » toplu » » »

3. » = 8 » harbe h azırlık ta' l imi
 4. » = 4 » ta'tbik at ta' l imi
 5. » = 4 » ta' biye ta' l imi
 6. » = 4 » manevralara h azırlık ve manevra
 (15) 7. » = 4 » manevra ve terhiŒdir.

Münferid vaz' iyyetde 'acemi' ta' l imi, ta' l im ve terbiyenin es sıdır. Nefer, top baŒında ve kıt'a d hiline vazifesini öğrenir.

Toplu vaz' iyyetde 'acemi' ta' l imi, neferi koŒulu ve koŒusuz (20) ba'tarya d hiline yetiŒdirir.

[181] Harbe h azırlık ta' l imi ba'taryanın aŒl müctemi' ta' l imidir. Mu'h bere tertibi ders end htları yapılır.

Ta'tbik at ta' l imi, tabur ta' l imidir. Taburla harb end htı yapılır.

(5) Ta' biye ta' l imi daha büyük cüz'-i t mm d hiline ta' l imdir.

Bundan Œonra ar ziye ta'tbik ata çıkılarak manevralara h azırlanır (y r y Œ, ordu-g h ve s 'ire).

4.1.5. Mu'h bere

1. devre ilk altı ay olub terbiye-i m nferideyi (10) ihtiv  ider. Münferid piy de gibi sil hlil ve sil hsız terbiye-i m nferidede, devr-i end ht h azırlıklarında yetiŒdirilir, fenni ma' l m t ve es siyye-i ibtid 'iyyeyi öğrenir.

2. devrede müte' akıb altı ay olub ta' l im ve terbiye bölük d hiline ikm l olunur.

(15) İkinci senede tekr r ve tekemmül ile iŒtig l idilir.

4.1.6. Œimend fer

- İki senelik müddet-i 'askeriyye, altıŒar aylık devrelere ayrılır ve beher-i meslek ('askeri) ve Œan'at ta' l im ve terbiyesi n mıyla iki kısmı ihtiv  ider. Meslek ta' l im ve terbiyesi 1 ve 2. sene-i (20) hidmetin ilk u er ayında ta'tbik idilip 1.

seneniñ [182] 1 ve 2. aylarında mangaya kadar terbiye-i münferide ve şan'at dersleri, üçüncü ayında takım ta'limi ve şan'at dersleri; ikinci seneniñ 1 ve 2. aylarında bunların tekrarı; üçüncü ayda bölük ta'limi ve şan'at dersleri olarak devâm ider.

(5) - Beher devreniñ mütebâkî üç ayı şunûf ta'lim ve terbiyesine hâşr idilerek büyükce şimendüfer hatlarına me'mûr idilir.

4.1.7. Nakliyye

- Edvâr-ı ta'limiyye ve hizmet, piyâdeniñ 'aynı olub ilk üç aylık terbiye-i münferide de daha ziyâde münferid ta'lim ve terbiye, (10) dördüncü ayda takım, beşinci ayda bölük, altıncı ayda ta'libkât ta'limleri icrâ olunur. Bölük ta'limleri gâyedir.

4.1.8. Konferanslar

- Zâbiţanı gerek bi-z-zât ve gerek diñlemek şüretiyle tevsi', ma'lûmâta sevķ için pek fâ'idelidir, okumak ve okutmak (15) için hâşşeten lâzım ve mü'eşşir bir vâsıttır. Bir taraftan konferans verilen muhiţini, zâbiţanın ihtiyâcâtı diger cihetden ma'lûmât-ı 'umûmiyyeniñ tevsi' i kâbil olacak şüretde i'tâ etdirilir.

- Konferans ihzâr idecek zâbiţ, mevzû'unu ya bi-z-zât intihâb ider veyâ kendisine söylenir.

[183] Her hâlde menâbi'-i lâzimeniñ tedârik ve i'tâsı, ihzâra kâfî bir zemân verilmesi pek mühimdir.

- Konferans verecek zâbiţ diñleyenler için lâzım gelen hariţta, cedvel, kırki ve sâ'ireyi hâzırlamal ve hattâ (5) mümkün olursa konferansiñ metnini kısmen herhangi bir şüretle teķşir iderek evvelâ tevzi' etmelidir. Daha evvel mâ-fevķe 'aynen veyâ hülâşaten gösterilmesi ise ekşeriyyâ pek fâ'idelidir:

- Konferans müddeti her hâlde 1-2 sâ'atden fazla olmamal ve bi-l-hâşşa şıķıntılı ve şıķak havâlarda mâ-fevķ, konferans (10) eşnasında baş açmak, sigara içmek gibi teshilâta müsâ'ade etmeli veyâ hiç olmazsa her sâ'at başında beş on dakika konferans ta'til idilmelidir.

- Bir kıt'anın başka şunūf, teşkilāt ve hidemāta 'ā'id konferanslar da diñlemesi lâzımdır.

4.1.9. (15) Harīṭa üzerinde taṭbīkāt ve ḥarb oyunu

- Maḡsad gerek mu'ayyen huşūṣatı evvel-emirde nazārī olarak tedrīs etmek ve gerekse arāzī üzerinde bir taṭbīkātı hāzırlamak; arāzīye çıkılmadığı zemānlar bunun yerini tutmaktadır. Eñ küçük (20) cüz'-i tām ve miḡyāsdan eñ büyük maḡāma kadar tertīb ve icrā olunur.

[184] - Bunun için evvel-emirde elde, müreccaḥen bulunulan mınṭıkanıñ kāfī bir vesa'ide büyük miḡyāsli (1/6250) planları lâzım olub daha küçük miḡyāsli harīṭalardan da maḡāşid-i muḡtelife ile istifāde olunur (1/25000, 1/100000 ve ḥattā 1/200000). Büyükce (5) vaz'iyetlerin ve mesā'ilin mümkün olduğu kadar müteḥavvil harīṭalarda (başka mınṭıkaya da 'ā'id) ta'ḡibi lâzımdır. Berrīyūn (parça hālinde işārāt-ı maḡşūşa) taḡımı ise bu taṭbīkātların lâzım-ı ḡayr-i mefāriḡidir. Mükemmeli müreccaḡsa da 'ādī kāḡıd, taḡta ve sā'ireden de istifāde kābildir. Kezālik mınṭıkanıñ coḡrafya harīṭası, nizām-ı ḥarb (10) ve sā'ire ḡaḡkında bir muḡṭıra da lâzım olur.

- Bir taraflı, basit mes'eleler şūret-i 'umūmiyyede harīṭa üzerinde taṭbīkātıdır. Ḳarşılıklı çalışmak ḡarb oyunudur. Her ikisi de bi-l-ḡāşşa mübtediler için küçük miḡyāsda ve basit vaz'iyetlerle başlar.

(15) Küçük cüz'-i tāmmlar için bu türlü mesā'ī daha ziyāde ihzārī olub büyük cüz'-i tāmmlar için ise imhālī ḡayr-i cā'iz bir yetişme ve yetiştirme uşūlüdür. Bu sebeble küçük cüz'-i tāmmlarda (alaydan aşāḡı) harīṭa taṭbīkātını ve ḡarb oyununu sū-i isti'māl etmemek ve bunun için mümkün olduğca arāzī üzerinde çalışmayı terciḡ (20) etmek lâzımdır.

- Bu taṭbīkāt ve ḡarb oyunlarında yalnız kıṭa'āt-ı muḡārebiniñ degil, i'āşe, şıḡhiyye, ceb-ḡāne ikmālī ve sā'ire mesa'iliniñ de tedḡiḡ ve ḡalli lâzımdır.

[185] - Taṭbīkātı veyā ḡarb oyununu idāre iden, müdür nāmını ḡā'izdir. Her hālde mes'eledeki kıṭ'a ḡumandanı veyā karşılıklı mes'elelerde kıṭ'a ḡumandanları müdürden başkası olur. Mā-fevḡ bir ḡademe, dūşmān; ḡakem vazīfeleri de müdürin 'uhdesinde tecemmu' (5) ider.

- Bu mesâ'îniñ hüsn-i netîce vermesi hâşşeten müdürîniñ iyi hâzırlanmasına ve işi iyi hâzırlanmasına mütevaqqıfıdır. Hâzırlık: Mes'ele veyâ mes'eleleriñ tertîbi (ma'kül ve basî' bir vaz'ıyyet-i harbiyye, cüz'-i tāmmlarıñ eñ fâ'ideli şüretde terkîb ve teşkîli ve bunlar (10) için de maqşad ve gâyeyi mütemâdiyen göz önünde bulundurmak), taqşım-i vezâ'if (kumandanlarıñ ve âmirleriñ ta'yîni), ihzârât-ı ibtidâ'iyye (ilk mes'eleleriñ şüret-i tekşir, tevzi' ve halli, zemân, mekân ve mâlezime ve sâ'ire kuyüdâtı), taṭbîkâtıñ vech-i cereyânını taşvir ve ihzâr [Kumandanlar mes'eleyi ne şüretlerle hal idebilirler, (15) her hâlde maqşadı istiḥşâl için ittiḥâz idilecek tedâbir ve qabûl olunacaq farziyyât.], ma'ıyyetiñ tertîb ve teşkîli (Müdüre kimler, ne işlerde ve ne şüretle yardım idecek?) gibi ḥuşûsâtı ihtivâ ider. Her hâlde bu işleriñ hey'et-i 'umûmiyyesi kâfî bir zemâna mâlikiyyeti taleb eyler. Bu hâzırlıklarınñ hey'et-i 'umûmiyyesini (20) bir kere mâ-fevke de göstermek fâ'idelidir.

- Her taṭbîkât ve oyun celsesiniñ 1,5-2 sâ' atden fazla devâmı cân şıkar ve neş'eyi kırar.

4.1.10. [186] Arâzi üzerinde taṭbîkât

- Ya yalnız kadro dâhilinde hey'et-i zâbiṭân ile (atlı farzî taṭbîkât, taṭbîkât seyâḥati) veyâ kıṭ'a ile [hâzarî mevcüdü ve faqat sefer-ber mevcüdü farzîyle veyâ seferî mevcüdü (5) iblâğ idilmiş kıṭ'alarla] yapılır.

- Şüret-i 'umûmiyyede harîṭa üzerindeki taṭbîkât ve harb oyunundan tertîb ve idârece büyük bir fark yokdur. Yalnız müdürîniñ bil-fi'l taṭbîkâta başlamadan evvel bir kere mes'eleyi ve ihzârâtı arâzide tedkîk veyâ daha iyisi evvel-emirde arâzide tertîb (10) etmesi pek lâzım ve fâ'idelidir.

Bir taraflı kıṭ'a ile taṭbîkâtda bir düşmân ya mu'arrız olarak veyâ muşavver olarak (filama, küçük kıṭ'alar ve sâ'ire) gösterilir.

Karşılıklı taṭbîkât mümkün olduğu kadar hâl-i harbe tevfiḳ idilir.

4.1.11. (15) Manevralar (zeyl 23)

- Ta'lîm ve terbiye-i seneviyyeniñ tetvîci ekşeriyyetle manevralarla olur. İyi tertîb ve idâre edilirse bir taraftan kumandanlarıñ ve kıṭ'anıñ iktidâr ve kıymetini şarâḥaten irâ'e ideceği gibi diger taraftan hâl-i harbe yakın ve a'zamî

mikyâsda bir taḫbîkât olmaları (20) i' tibâriyle kumandan yetişdirmekte de ' âmel-i mü' eşsir olur.

[187] - Bir fırka, kıḫa' atını ikiye ayırarak karşılıklı hareket etdirirse ve fırka kumandanı tarafından idâre olunursa bu, "fırka manevrası"dır. ' Aynı vechle bir koldunun, kıḫa' atını kendi idâresinde iki parça hâlinde karşılıklı hareket etdirmesi (5) "koldu manevrası"dır. Elh.

Manevrayı, idâre idecek maḫâm tertîb ve ihzâr ider.

- Manevralara iştirâk idecek kıḫa' at mümkün olduḫca hâl-i seferîye yakın şuretde teşkîl ve taḫviye olunur (ihḫiyâḫ efrâd, yedek mâlezime ve sâ' ire).

(10) - Eñ büyük mikyâsdaki manevraların daḫi kuyûdât-ı ḫazariyyeden mümkün olduḫu kadar tecerrüd idebilmesi (iskân, i' âşe, şâhibli ve üzerinde serbestî-i hareket az veyâ mefkûd arâzî ve menâḫık ...) ve ḫarafeyn kumandanlarının hâl-i ḫarb vechle serbestî-i ḫarekâta mâlik olması lâzımdır ki istifâde a' zâmî olsun ve efkârda (15) yañlıř esâsât tevliḫ etmesin.

- Bir manevranın tertîb ve ihzârı daḫi mikyâsdaki büyüklüğünden ve daha fazla teferru' atın düşünülmesi lüzumundan şarf-ı nazar, diğer küçük taḫbîkâtların ihzârından esâslı şuretde fark etmez. Bir vuḫûf ve meleke mes' elesidir.

4.1.12. (20) Tenḫîd

- ḫariḫa veyâ arâzî üzerinde her mikyâsda ve her nev' taḫbîkât, manevra, ḫarb oyunu dâ' imâ bir tenḫîd ile nihâyetlenir.

[188] - Tenḫîd, cereyân-ı hâliñ izâḫ ve taşviri ile parça parça münâkaşa idilmesi ve ittiḫâz olunan muḫarrerât ve bunların şuret-i icrâsı ḫaḫḫında müdiriñ ḫükm ve şarâr i' tâ eylemesi ve iřiñ hey'et-i ' umûmiyyesinden alınacaḫ derslerin izâḫı olub şuret-i (5) ' umûmiyyede şedîd ve merḫametsizce icrâ idilir ve şâyân-ı taḫdîr olan ḫusûsât zikr olunur. Tenḫîd kaḫ' idir, müdir şormazsa ve müsâ' ade etmezse münâkaşa ve i' tirâz idilmez.

- Tenḫîdiñ mümkün olduḫu kadar kışa kesilmesi ve bil' aḫire mufaşşal olarak ḫaleme alınub tevzî' olunması fâ' idelidir.

4.1.13. (10) Seyāhatler

- Arāzī üzerinde k̄adro ile taṭbīkāt (farzī atlı taṭbīkāt) ekşeriyā bulunulan ğarnizon etrāfında aqşama yine ‘avdet idilmek üzere yapılır ve bi-n-netice mevzū‘u ve şuret-i cereyānı küçük ve basit olur. Diger cihetden vaqt-i hāzarda (15) būdcesi eñ zengin ordularda bile hāşşeten manevralar seneniñ mu‘ayyen ve pek maḥdūd bir devrine ve yine sefere nisbet küçük cüz‘-i tāmmlara inḥişār ider.

Bu sebeble bi-l-hāşşa alaydan yukarı kademeler kumandanlarınıñ yetiştirilmesi için seyāhatler, ḥarb oyunu ile berāber pek mühim (20) çārelerden birisidir.

[189] - Seyāhatler ekşeriyā fırkadan başlayarak daha büyük kumandanların maḥāmātı tarafından yapıdırılan “taṭbīkāt seyāhatleri” ile “Erkân-ı Ḥarbiyye seyāhatleri”ne ayrılır. Bu seyāhatlerle memleket ve hāşşeten muḥtemel dār-ül-ḥarbler tedkīk, tārīḥī ve coĝrafī tetebbu‘āt (5) ile yerinde ikmāl edilir, eñ büyük miqyāsa kadar büyük cüz‘-i tāmmların sevķ ü idāresi tekmīl aqşām ve fūrū‘ıyla (geri ḥidemātı) ta‘ķīb ve tedkīk olunur.

Erkân-ı Ḥarbiyye seyāhatleri daha ziyāde ḥidemāt-i Erkân-ı Ḥarbiyyeyi ta‘līm ve tetebbu‘ için icrā edilir ki bununñ soñ ḥaddi Erkân-ı (10) Ḥarbiyye-i ‘Umūmiyye Re’īsiniñ taḥt-ı emrinde, Erkân-ı Ḥarbiyye-i ‘Umūmiyye Dā’iresi tarafından tertīb ve icrā edilir. Bunlara da kumandanlarla berāber şunūf-ı muḥtelife mensūbunu iştirāk ider.

Erkân-ı Ḥarbiyye mektebiniñ icrā etdirdiği seyāhatler ise bi-l-hāşşa mektebiñ tedrisāt ĝāyesi nokta-i nazarından yapılmakda olub şimdiye (15) kadar müte‘amil olduĝu tarzda (Erkân-ı Ḥarbiyye seyāhati) değil Almanya’da tevsīm idildiği vechle ḥaķīkatde bir “taṭbīkāt seyāhati”dir.

- Taṭbīkāt ve Erkân-ı Ḥarbiyye seyāhatleri haftalarca ve ḥattā aylarca devām ider.

4.1.14. Ba‘zı ‘umūmī niķāt nazār

(20) - Vaqt-i hāzar mesā‘iyyesinde (ḥarīṭa veyā arāzīde) dost, düşmān ta‘birleri veyā düşmānıñ bir milliyete izāfeten [Yunan, [190] Fransız gibi] zikri yerine renk ḳabūlü esāsdir. Kırmızı rengi dā’imā kendi tarafımız (dost), māviyi

düşmân olarak kabûl etmeli. Düşmân ta'addüt iderse yeşil ..... gibi renklerle gösterilmelidir.

- Vaz'iyet-i harbiyyeler dâ'imâ basit, vâzih ve ma'kül (5) olmalıdır. Meşelâ bir tabur, bir alay ta'biqâtı için bütün 'âlem-i 'askerîyi yek-digerine tutuşturmakdan başlamağa lüzüm yokdur ve ya'nışdır. Dost veyâ düşmân bir kıt'anın bir tarafda vücûdunu kabûl için bu esbâb-ı mûcibe bulmağa çalışmak şûret-i 'umûmiyyede bî-süddur. Mes'elemize bunların hangi vaz'iyetini esâs kabûl (10) ideceksek bir iki basit lakırdı ile işi intâc idivermelidir. Bu sebeble uzun uzadıya vaz'iyet-i 'umûmiyye tertibi, incelikler aranması doğru olmaz ve hâl-i harbde muvâfık degildir. Çünkü seferin herhangi bir devresindeki bir vaz'iyetde bulunanlar bu vaz'iyetin ne şûretle hâdis olduğunu bilirler ve o andaki (15) vazîfeyi hâl için uzun uzadıya mâ-sabağı düşünmege zâten lüzüm görmezler.

- Diger cihetden bi-l-hâşşa küçük cüz'-i tâmmalar için müreccaHEN müstaKİL ve münferid vezâ'if aramak ve her zemân bu gibi vaz'iyetlerle meşgûl olmak da doğru degildir. Harbde ufaK (20) bir kıt'anın müstaKİllen bir işe me'mûr olması nâdirâtandır. Daha büyük kıta'at çerçevesi içinde hareket ve harb etmek ise aşldır.

[191] Binâen-'aleyh vaz'iyet-i 'umûmiyyeler ancak müdürin bil'âhire yapacağı müdâhilâta bir giriz-gâh hâzırlayacak ve buña lâzım olacak tarzda tertib idilmeldir.

- Hâzırlığın dâ'imâ kâğıd üzerinde etrâflı şûretde (5) teşbîti lâzımdır.

Karşılıklı mes'eleler bir tabaKa kâğadın karşılıklı şahîfeleri üzerine yan yana yazılmalı, her bir mes'elenin altına bu tarafa 'â'id huşûşât-ı sâ'ire (mebde'-i vaz'iyetin şûret-i ahzi, zemân ve mekân hesâbâtı), harekâta ân-ı mübâşeret ve vech-i mübâşeret, (10) icâbına göre ikâmet, i'âşe huşûşâtı, geri hidemâtinin vech-i kabûl veyâ cereyanı, şebeke-i muhâbere ve muvâşala, tedâbir-i inzibâtiyye, tedâbir-i hâzariyye, bir taraflı mes'elelerde düşmânı vech-i taşvîr ve irâ'e [bu bâbda muktezî kuvvet, vesâ'it ve mâlezime ve bunların şûret-i hareketi, şûret-i 'umûmiyyede elbise, techîzât, mühimmât, (15) manevra fişenk miKdârı ve sâ'ire] yazılır.

Bunların da altına işin o gün veyâ müte'addid günler devâm idecekse, müte'akıb günlerde ne şûretle cereyanının taşvîr idildiği, şafaHât-ı muhtelifesi, bu

bābda der-pīş idilen müdāhīlāt ve vech-i icrāsı ve sâ'ire eṭrāfiyla ve tekmīl teferru' atıyla teşbīt olunur.

(20) - Arāzī üzerinde yapılacak kıt' alı kıt' asız taṭbīkāt ve manevralar da bālādaki ḥuşūşāta evvel-emirde keşif ve istikşāf taḳaddüm ider.

[192] - Taṭbīkāt ve manevralarda kullanılacak maḥdūd bori işāretleriniñ iyice ta' līmi lāzımdır ki şimdilik ber-vech-i ātīdir:

‘Umūm borusu: Kıta' āt derḥāl buldukları yerde ve vaz' iyyetde durur ve bekler.

(5) Dur: Tarafeyn ḳumandanları, müdīr-i ḥarekātīñ yanına gider, kıta' āt silāḥ çatar ve istirāḥat ider.

ḳumandanlar: Tekmīl atlı zābiṭān, müdīr-i ḥarekātīñ yanına gider, kıta' āt istirāḥat ider.

Yāverler: Tekmīl yāverler ve emir zābiṭleri, müdīr-i ḥarekātın (10) yanına gider.

‘Umūm-i Mārş: Tevaḳḳuf iden ḥarekāt tekrār başlar.

Ḥitām: ḳumandanları başlarında bulsun bulunmasın kıta' āt ikāmet-gāhına ' avdet ider.

- Manevra ceb-ḥānesiyle nihāyet 100 metreye ḳadar ateş (15) idilir. Süvāri hücumu 20 ḥaṭvede durur. Ḳarşı ḳarşıya gelen ve ḳarışan kıta' āt derḥāl durur, ḥakemiñ ḳarārını bekler.

- Bir gün zarfında ḥall idilecek müte' āḳıb mes' eleleriñ birisiniñ bitdigi yerde digeriniñ başlaması ve kezālik müte' āḳıb günlerde ḥall idilecek mes' eleleriñ de gerek kıt' ayı ve gerek ḳadroyu (20) bī-sūd yorgunluḳdan muḥāfaza idecek şüretde ibtidārı mühimdir.

- 'Ale-l-'umūm taṭbīkāt ve seyāḥat ve manevralarıñ ḥāl-i ḥarbe yaklaşdırılması elzemdir. Şun' ī ve ḥarb ḥaḳḳında yañlış [193] fikir ve esās verecek bil-'umūm ḥuşūşātdan ictināb şartdır. Yürüyüş sür' atıyla bir taṭbīkātīñ ḥitāmı, şırf bir daḳīḳa evvel ateş açdı diye gelişigüzel ṭop itdirerek bir manevra ḥartucu

atıvermek, es̄ir almağa ğayr-i ṭabī'ī şūretde çalışmak ve s̄a'ire (5) artıķ l̄azım-ül ictinābdır.

- Bi-l-h̄ařřa ķadro taṭbīķāt ve seyāhatlerinde iřtirāk iden her zābiṭiñ digerleri ķadar vazīfe alub ḥall etmesine diķķat etmeli, kimseyi seyirci ve ķuru ğalabalıķ ḥālinde bırakmamalıdır.

- Bu baḥıřde ta' dād idilen ta'līm ve terbiye uřūlerini (10) ve es̄as̄atı eñ k̄üçükden eñ büyüge ķadar tekmīl mā-fevķleriñ bi-z-zāt yapması ve mā-dūnlarına yapırdması l̄azımdır.

4.2. [194] Otuz İkinci Faşıl - Ḥakem Ḥidmeti

4.2.1. Mevādd-ı 'Umūmiyye

- Ḥakemiñ vezā'ifi: Ḥarbiñ te'şirātını telāfī etmek, (5) eslihā te'şirini ḥüsn-i taķdīr eylemek, ḥarbe ğayr-ı muvāfiķ nizām ve eşķale müdāḥale etmek, ta'līmiñ maķşad dāḥilinde ḥāl-i ḥarbe muvāfiķ şūret-i cereyānını te'min eylemektir.

- Ḥakem müstaķillen ta'biye ķararı ittiḥāz idecek ķudretde, esliḥa te'şirātına vāķıf, fa'āl, müdeķķiķ, 'azm ü ķarāra mālīk olmalı (10) ve 'amelī ve nazari ta'līmlerle yetişmiş bulunmalıdır.

- Ḥakem ḥidmetiniñ vech-i tertibi: Bu ḥuřūşu 'aynı zemānda müdir-i ḥarekāt olan bař ḥakem tertib ider. Bu bābda esās, mu'ayyen bir muḥārebe mınṭıķasında mütteḥiden icrā-yı fa'āliyyet iden tekmīl şunūf ve vesā'iṭ-i ḥarbiyyeniñ ta'yin ve taķdīrine muķtedir bir ḥakem (15) hey'etine mālīk olmaķdır. (Bu hey'etler müdir-ḥakem nāmıyla birer kıdemli zābiṭle, 'ā'id olan şunūflar, mensūb-ı müte'addid, ḥakem mu'āvini zābiṭāndan mürekkebdır.)

[195] - Ḥakem hey'etleriniñ 'adedi kıt'anıñ kuvvetine ve maķşad-ı ta'līme göreder.

Meşelā taķviye idilmiş ikişer piyāde alayından mürekkeb olub ķarřılıķlı ḥareket idecek iki kıt'aya beheriniñ müteķābil sağ (5) ve řol cenāḥlarını ta'ķīb etmek üzre cem'an iki ḥakem hey'eti terfiķ idilir. Beher hey'etiñ sāḥa-i te'şir ve fa'āliyyeti 'arzan maḥdūd mınṭıķalarda olur. Topcu hangi piyāde muḥārebe

mıntıkasında ise o mıntıkanıñ hakem hey'etine 'ā'iddir. Hakem mu'āvinleri hakemleri mesā'il-i maḥşūsa haqqında haber-dār ider [emr-i muḥābere, (10) ceb-ḥāne ikmāli].

- Büyük vaz' iyyetlerde hakem hey'etleri ile müdür-i harekāt arasında bir baş hakem hey'eti irtibāt vaz'ifesini görür.

Tālī hakemler dā'imā tabur, baṭarya, süvāri bölüğü, muḥābere müfrezesi ve bölüğü gibi cüz'-i tāmmlara refākat ider ve buldukları (15) mıntıkanıñ hakemine tābi' olur. Bunlarıñ vaz'ifeleri şunlardır:

- Hakemle seri'an te'sis-i irtibāt eylemek, ittiḥāz olunan tedābīr. Maḥşad haqqında mūmā-ileyhi tenvīr etmek

- Hakemiñ ta'līmātına ve kendi taraşşudātına nazaran kıta'āta, düşmān ordusunun esliḥa te'sirātı haqqındaki hükm ve kararını (20) tebliğ eylemek

Flamalı kıta'āt için de tālī hakem lāzımdır. Küçük kıta'alarıñ ta'līminde münferid manğalara, bomba topuna, m.t. e ve topa, [196] tañga kadar tālī hakem vermek lāzım olabilir ve faḫaḫ bu taḫdīrde ayrıca bir hakem bulunması lüzümsüz olur.

Küçük müfrezeleriñ ileri qaragol ve gece ta'līmlerinde, keşif ve taḫrīb müfrezelerinde, münferid otomobillerde, muḥābere (5) kıta'atınıñ 'ameliyyātında, maḥşad-ı ta'līm lāzım görürse, tālī hakemler bulunur.

Hakem müdür, harekātın, 'ale-l-ekşer bir gün evvel, ḥusūşāt-ı ātiyyeyi ḥāvi bir ta'līmāt alır:

- Vaz' iyyet, maḥşad-ı ta'līm

(10) - Ta'līmiñ mutaşavvir tarz-ı cereyānı (lüzümünde vaz' iyyet-i ibtidā'iyyeniñ ḥāl-i ḥāzır icābātına göre vech-i tesīsi, ta'līmiñ bir kısmında harekātın tesīrligi için ittiḥāz idilecek tedābīr-i ḥāzariyye)

- Tayyāre ve balon te'sirātınıñ kıta'āta vech-i irā'esi (Kıta'ātı mükemmel tayyāre raporlarına alışdırmamalıdır.)

(15) - Topcunun te's̄irāt-ı maḥşūşe-i muḥtemilesi (gāz ve sis) kırkilerle
izāḥı

- Ağır topcu ve tankların te's̄irāti

- Ceb-ḥāne ikmāliniñ derece-i imkānı

Emir atlılarınıñ, velüspid-süvārlarla, maḳāşşlı dür-binleriñ, işāret kırta' ātınıñ vech-i taḳsīmi, bī-ṭaraf telefon, (20) işāret ve telsiz telgrāf ḥatlarından derece-i istifāde. Ma'a-hazā kırta' ātınıñ ḥāl-i ḥarbe muvāfiḳ şüretde vesā'it-i muḥābereye mālikiyyeti bu sebeble zarar-dīde olmamalıdır. Ḥakem [197] ve baş ḥakem mümkün oldukça bī-ṭaraf muḥābere merkezleri yaqınında olmalıdır. Baş ḥakem mevki' ni mümkün mertebe az tebdīl etmelidir.

- Eṣnā-yı ta'līmde ḥakemler, ta'līmiñ ṭarz-ı cereyānı, mā-fevḳleriñ maḳāşdı ve emirleri ḥaḳqında mütemādiyen ma'lūmāt alırlar. (5) Bu bābda mülākāt talebine şalāḥiyyet-dārdırlar.

- Ḥakem hey'etinde müstaḥdem bil-cümle zevāt ve eşḥāş (emir erleri, sāyisler, bī-ṭaraf telefon şebekesi mensūbunu ve sā'ire dāḥil) beyāz şarḡılı başlıḳ, şol ḳoluñ ḳısm-ı 'alyāsında beyāz bāzū-bend ṭaşırlar. Baş ḥakemiñ dört köşe, 90-60 (10) santim eb'ādında, ḥakem hey'etleriniñ 3 köşeli 100-60 santim eb'ādında beyāz çerçeveli (dā'imā açık ḳalacaḳ şüretde) bayraḳları vardır.

4.2.2. Ḥakemiñ şüret-i fa'āliyyeti

- Ḥakemiñ ṭavır ve ḥareketi bulunduḡu ṭarafınıñ (15) tedābīrini düşmān ṭarafına ifşāya maḥall vermemelidir.

- Ḥakem, düşmāniñ ve kendi ṭarafınıñ ateş cinsi ve derece-i te's̄iri ḥaḳqında lüzūmunda civār kırta' āta da ḥaber verir. Bir muḥārebe şafḥası ḥitām bulduḡdan şoñra bu bābda ḳarār ḳaṭ'ı ittiḥāzı baş ḥakeme veyā ḥakeme 'ā'iddir (meşelā hücumdan şoñra). (20) Ḥakemler lüzūmunda 'ā'id olmadıḳları bir maḥallde de icrā-yı fa'āliyyet [198] idebilir. Bir yerde müte'addid ḥakem toplanırsa ḥüküm ve ḳarār ḳıdemlilerine 'ā'iddir.

- Yek-digerine mücāvır kıt'alar tālī hakemleri arasında; baş hakemle hakemler arasında; hakemlerle minṭıqalarındaki tekmīl (5) tālī hakemler arasında mütēmādiyen te'āṭī-i efkār idilmelidir.

- Tālī hakemler, karşı tarafıñ tedābīri haqqında kāfī ma'lūmāta mālīk olmasalar daḥi bunuñ silāḥ te'sīrātī haqqında ittiḥāz-ı qarār ve tebliğden ictināb etmemelidir.

- Tekmīl tebliğler ve qarārlar kıta'āta kā' ideten hakem (10) tarafından verilir. Tebliğāt evvel-emirde küçük kumandanlara ba'de taraf kumandanlarına verilerek harekātlarına te'sīr idilir. Bir taraf mağlūb olunca taraf kumandanına ve mümkün olduđu kadar bunuñ mā-dūn kumandanlarına da bu tarafıñ muḥāfaza etmekde olduđu muḥārebe kudreti derecesi haqqında ma'lūmāt i'tā olunur.

(15) - İmhā idilecek veyā esīr olacağ kıta'āt şafdan ḥāric bırakılır. Kıta'āt, esīr olmağı pek 'ayıb bir şey telaqqī etmelidir. Hakem, esārete düşmemek için döğüşmek imkānı qalub qalmadığını ta'yīn ider.

- Şafdan ḥāric bırakılan insānlar ḥazarī başlıklarını (20) geçirirler, münferid askerler yere yatar qalır. Kıta'ātıñ harekātına sekte vermeyecek ān ve maḥallde tertīb-i ḥazarī üzre tecemmu' iderler (meşelā ta'arruzda, ta'arruz kıta'ātī kāfī mesāfe ileriledikten sonra). Yanaşık kıt'alar topluca otururlar ve şafdan ḥāric [199] flaması (şarı zemīn üzerinde 'amūdī siyāḥ şalībī -Almanlarca- ḥāvī dört köşe bayraq) gösterirler.

- Ğalib taraf iğtinām etdiği top, 'araba, bār-gīr ve sā'ireyi alub götürmez, telefon qablolarını kesmez. Yalnız (5) haqqīkat olsa idi neler yapacağını hakeme haber verir ve bunuñ üzerine hakem bunları şafdan ḥāric bırakır (taraşşud maḥalleri, qoşumlar, otomobil ve tanklar daḥi).

- Şafdan ḥāric bırakış muvaqqaten olur. Kāfī bir zemān mürūrundan ve bunlara ḥazarī şüretde tebdīl-i maḥall etdirildikten (10) sonra bunlar yeñiden ḥāl-i ḥarbe muvāfiq şüretde ve bir tarafa gelmiş kuvā-yı ihtiyātiyye tarzında istiḥdām olunur. Ağırlıklar ve qollar şafdan ḥārice qalsa daḥi flamayı çekerek kendi kıt'asına doğru yürüyüşe devām ider (ḥattā hakemiñ tertībine göre düşmānı içinden bile geçerek).

(15) Hāl-i harbe ġayr-i muvāfiķ muġāberāta karşı Őu Őūretle icrā-yı te'Őir olunur:

- Muġāberāt hāmiline ġakem ġakdan ġāric bırakır, gönderdiği emir veyā ġaberi alır ve bunu bil'āġire müdür-i ġarekāta söyler. Bunuñ Őūreti işāret idilerek hāmiline verilir.

(20) - Ceneraller ve ümerā, eger civārda ġakem yoksa, teŐādūf idecekleri bu miŐilli hāmili tevķif iderlerse de gönderdiğini almazlar ve ne ġadar tevķif etdiklerini işāret iderler.

[200] - Kezālik her zābiġ civārında ġakem yoksa ve vaz' iyyet-i ġarbiyyeye ġöre mü'eşŞir olabilecekse her nev' muġāberāti men' ider. Bu ġuŐuŐ muġābereyi yapan merkeze taġriren bildirilir ve ilk fırsatda ġakeme söylenir.

(5) - ġakemiñ teblīġāti kıt'anıñ 'azm-i ġaġ'isini ve müdāfa'anıñ Őebāt ve metānetini ŐarŐmamalıdır. Mübārezeden Őoñra sür'atle ve muġtaŐaran ittiġāz-ı ġarār olunur; meŐelā «b-c mıntıķasındaki kırmızı piyāde maġv oldu; kırmızı topcu eŐġāŐ ve mālezimece ağır zāyi' āta düġār oldu» veyā «e-h mıntıķasındaki (10) ileri mā'ī ta'arruz kıtā'āti maġv oldu, māvi ta'arruz muvaffaķ olmadı» gibi ġālibiñ ta'ķīb-i tedābirine müdāhale idilmemeli ise de yek-digerine ġarıŐan ġarafını ayırmaġa tevessül etmelidir. Ĥard idilen süvāri, ġakem daha yavaş bir yürüyüşe müsā'ade idinceye ġadar sür'atli ile geriye gider. Muvaffaķ kıtā'ātiñ (15) ġarekātını yavaŐlatarak orman, köy, ġendek muġārebeleriniñ daha uzun müddet devām etdirilmesi nazār-ı diķķate alınır.

- İcrā idilecek teblīġāt ve ittiġāz olunacak ġarārlarda ġarafeyn esliġa te'Őirine müstenid ta'biye vaz' iyyeti esādır. Eger bu Őūret-i ġareketle maķŐad-ı ta'limiñ ġāl-dār olacaġı (20) ġörülürse Őarf-ı nazār olunur ve maķŐad-ı ta'lime ġöre vaz' iyyet-i ġarbiyyeler taŐavvur iderek müdāhale idilirse de bu ġuŐuŐ kıtā' āta bildirilir.

[201] - Teblīġāt ve ġarārlar kıŐa, Őarīġ, muġtaŐar, esbāb-ı mūcibeli olur ve müdür-i ġarekāt nāmına verilir. Tālī ġakemler bunları ġakeme, bu da baŐ ġakeme veyā müdür-i ġarekāta bildirir. Kıt'a ġumandanları da bu ġuŐuŐāti ġāl-i ġarbe muvāfiķ Őūretde (5) kendi mā-fevķlerine ve civār kıtā' āta bildirirler.

- Müdîr-i harekât, ğayr-ı muvâfık hakem kararlarını taşhîh ve bunu lüzûmunda tenkîdde zıkr ider. Faqat bu bâbda çoĝa varmağ hakemleriñ fa‘âliyyetini ihlâl ider. Küçük miqyâsda ta‘lîmlerde hakemiñ fa‘âliyyeti ‘ale-l-ekşer müdîr-i harekâtıñ müdâhalâtıñ (10) dúnında qalır.

- Tenkîd (müzâkere)’den evvel hakemler kendi fa‘âliyyetleri hakkında müdîr-i harekâta muhtaşaran ma‘lûmât verirler; eşnâ-yı tenkîdde bunlara da söz vermek ekşeriyâ fâ’ideli olur.

4.2.3. Ta‘arruzıñ hükm ve takdîri

(15) Bir ta‘arruzıñ muvaffaq olduğuna hükm için huşûsât-ı âtiyyeniñ nazar-ı diğkate alınması lâzımdır:

- Ta‘arruz iden kıta‘âtıñ hâli (şimdiye kadar yürüyüş ve muharebe nokta-i nazarından kıta‘adan ne taleb olduğú, evvelki istirahatlar, i‘âşe ve sâ’ire), arâziniñ hâli ve ahvâl-i havâ’iyye

(20) - Düşmân keşf-i havâ’iyyesine karşı şûret-i hareketi. Düşmân [202] kuvâ-yı havâ’iyyesine karşı ittihâz etdiği qara ve havâ tedâbir-i müdâfa‘ası, kendi keşif ve taraşsud tertibâtı ve fa‘âliyyeti (qarada ve havâda)

- Ta‘arruzıñ vech-i ibtidârı. Arâziden istifâde, ‘umqan inqisâm, düşmân ateşiniñ tenkîş-i te’sîri için neler yapıldığı

(5) - Şunûf-ı muhtelifeniñ iştirâk te’sîri. Topcunıñ inqisâm, taraşsud ve hedef taqşîmi. Topcu hâzırlığıñıñ nev‘i ve müddet-i devâmı.

- İrtibât tedâbiri ve hâşşeten vesâ’it-i muhâbereniñ vech-i isti‘mâli

- Qumandanıñ tertibâtı ve kıta‘anıñ ‘azm-i ta‘arruzîsi

- Ta‘arruzıñ müttehidenden derece-i icrâsı.

(10) - Netice-i kıta‘iyye mağallinde ‘adeden ve ateş kudretiniñ tevhiidi i‘tibâriyle derece-i fâ’ikıyyet.

- İhâta

- Başkın

- Ele geçen mevzi' de sür'atle i'ade-i intizām. Bu mevzi' iñ (15) muhāfazası için müttehiz ateş tertibātı.

- Düşmān mukābil ta'arruz ve darbesine karşı şuret-i hareket.

- Ceb-hāne vaz' iyyeti, ceb-hāne ikmāline 'ā'id tedābīr.

4.2.4. Müdāfa'anıñ hüküm ve taḥkīri

Bir müdāfa'anıñ derece-i muvaffakiyyetini taḥdīrde huşūşāt-ı (20) ātiyye nazar-ı diḡkate alınır:

- Kıta' atıñ ḡali (ber-vech-i bālā)

[203] - Arāziniñ vech-i istifāde ve derece-i taḥkīmi

- Düşmān keşfiyāt-ı havā' iyyesine karşı şuret-i tesettür (peçeleme), ḡara ve havādan kendi keşif ve taraşşudunuñ icrāsı. Düşmān tayyārelerine karşı ḡara ve havāda vech-i müdāfa'a

(5) - Derinligine vech-i inḡisām

- İrtibāt tedābīri ve ḡaşşeten vesā'it-i muḡābereniñ şuret-i isti' māli

- Şunūf ve esliḡa-i muḡtelifenıñ iştirāk-ı te'şīri.

- Mukābil ta'arruzuñ ānı, istiḡāmeti ve derece-i ḡudreti.

(10) - Arāziniñ taḥkīmi, mülāḡazāt-ı ḡazariyye i'tibāriyle nādīren mümkündür. Kıta' at ḡakeme taşavvur etdigi taḥkīmātı iş'ār ider. Mūma-ileyh de mevcūd zemānda bunuñ ne derece yapılabileceğini zemān-ı lāzımında kıt'aya iş'ār eyler. Farzī taḥkīmātıñ tevellīd idecegi ḡayr-ı tabi' iliklerin öñünü almaḡ için ḡayalıḡ veyā baḡaklıḡlı arāziniñ (15) vücūdu farz olunaraḡ taḥkīmātıñ hiç veyā noḡşān olduḡunu söylemelidir.

- Eger mülāḡazāt-ı ḡazariyye neticesi ba'zı arāziniñ dolaşılıb geçilmesi lāzımsa ḡakem bu andan, muḡābil ḡarafıñ istifāde etmesini te'mīn eylemelidir.

4.2.5. (20) Esliha te'sirati

- Piyade silahlari (Alman ordusunuñ)

[204]

Hedefiñ Cinsi

Silâhıñ Cinsi

Te'sîr

Yüksek, derin (ğayr-i mestür duran veyâ yürüyen yanaşık nizâmda kıt' a)

Ağır makineli tüfenk

(5) Hafif m.t.

Tüfenk

A' zamî nişân-gâh mesâfesine (2500 metre) kadar a' zamî te'sîr. Endirekt endâhtda 3500 metreye kadar.

Vasaî mesâfe hadd-i a' zamîsine kadar muvaffakiyyet.

Yağın mesâfelerde imhâkâr.

Ğayr-i mestür hareket iden avcı mangaları

M.t. ve tüfenk

Hafif bomba topu

Uzak mesâfede iyi, vasaî mesâfede pek iyi, yağın mesâfede imhâkâr.

150-900 metrede iyi te'sîr (yatık muharrik),
(10) 300-1100 metrede (dik muharrik)

Alçak ve arâziye gömülmüş hedefler

Ağır m.t.

Hafif m.t. ve tüfenk

Hafif bomba topu

Vasaî mesâfâtda kâfî te'sîr.

* Ancak 600 metreden az mesâfede kâfî te'sîr.

Ber-vech-i bâlâ.

(* M.t. hâşşeten güç kâbil-i işâbetdir.)

[205]

Açık mevzi' de topçu

Ağır ve hafif m.t. ve tüfenk

Eñ yakın bir mesâfede bile emîn-i te'sîr şübhelî ise de top indirirken yaqalamak mü'essirdir. Yan ve mâ'il ateş bi-l-hâşşa ve topçuya karşı te'sîri tezyîd ider. Ma'a-hazâ hafif (5) m.t.den 700 metreye kadar ve digerlerinden 1200 metreye kadar karañlık ve sisde bile iyi bir te'sîr kâbil-i intizârdır.

M.t.

Tayyâre

{ Ağır m.t.
{ H.m.t.

{ 1000 metreye kadar { Dâ'ireli arpacıyla
{ 600 » » {

(10) Tank, şose zırhlı otomobili

{ H. ve ağır m.t. ve tüfenk
{ Hafif bomba topu

(s) veyâ (k) kurşunuyla ancak pek yakın mesâdefe
»

Mağâll-i maḥfûza, niḳât-ı istinâdiyye

Vasatî bomba topu

200-900 metrede

[206] - Topcu Silâhları (Alman Ordusunda)

<u>Silâh cinsi</u>	<u>Mermî cinsi</u>	<u>Sür'at-i ibtidâ'iyye</u>	<u>Menzil-i a' zâmî</u>
<u>916 modlu 3,7'lik</u>	Dökme dâne	402	2500
	Dâne	388	2500
(5) <u>6,5'lik Cebel Topu</u>	Dâne	330	5500
	Şarâpnel	330	5500
7,5'lik cebel topu	Cebel dânesi	350	7000
18 modlu piyâde topu	Dâne	370	6500
Otomobil topu	Dâne	477	7800
(10) <u>7,5'lik şahrâ topu</u>	Dâne	550	8000
	Şarâpnel	516	8000
Hafîf şahrâ obüsü	Dâne	302	6300
	Dökme dâne	343	8200
10'luğ top	Dâne	652	11900
	(15) Diğer dâne	650	14100
<u>10,5'lik top</u>	Dâne	550	12300
	Şarâpnel	533	12500
15'lik top	Dâne	757	22000

[207]

<u>(1) Silāh cinsi</u>	<u>Mermī cinsi</u>	<u>Sür' at-i ibtidā 'iyye</u>	<u>Menzil-i a' zamī</u>
<u>4,5'lik top</u>	Dāne	820	17300
	Diger dāne	800	17600
	Şarāpnel	790	15600
<u>(5) 15,5'lik top</u>	Dāne	534	11600
	Çelik dāne	560	13600
	Şarāpnel	534	11600
<u>15'lik top</u>	Dāne	724	13900
	Diger dāne	700	16500
<u>(10)19'luk şimendüfer t.</u>	Dāne	675	13000
	Diger dāne	675	16500
<u>22'lik top</u> (uzun onbeşlik obüs)	Dāne	775	22000
	Dāne	351	8000
	Diger dāne	483	9400
<u>(15) 21'lik havan</u>	Dāne	430	9700
	Diger dāne	390	10200
<u>27'lik havan</u>	Dane	315	8300
	Diger dane	417	11000

Hâşiye: Altı çizgili top̄lar Fransız silâhlarıdır. A'zamî (20) mesâfâte havâ ve sâ'ire mü'eşşirdir.

Bu mesâfâte çok ve serî' atış yapılırsa top̄un 'ömrü azalır.

[208] - Topcunun Te'sîri

Hedefin Cinsi

Te'sîr

Topcu

Hâl-i hareketde yaqalanırsa veyâ açıqda mevzi'de ise sür'atle iskâti kâbildir. Mestür mevzi'de (5) ise yalnız muvaqqâten şarşılması mümkün olub iskâti ancak taraşşud için vesâ'it-i maşşûsa (tayyâre, mesâha kıta'âtı) mü'eşşir fa'âliyyetle iştirâk iderse kâbildir.

Yüksek, derin hedef (10) (açıqda yanaşık kıt'a)

Her mesâfede iyi te'sîr.

Hâl-i hareketde avcı mangası

Alçak ve arâziye gömülmüş hedeflere karşı

Ne kadar güç kâbil-i tefrih ise, dağınık ve ğayr-i muntazımsa te'sîr o kadar az olur. Sütrec şahni (15) ne kadar kalınsa o kadar ağır esliħaya ihtiyâc hâşıl olur.

Tanç ve şose zırlı otomobili: Hâzırlık mevzi'ileri ma'lûm olursa fırca topcusu mestür mevzi'den müttehiden ateş açar. Hâl-i hareketde iseler topcu bir ateş seddi huşûle (20) getirir ve beher tanç piyâde topuyla (açık mevzi'de) karşılanarak iyi te'sîr istiħsâl idilir.

5. ASKERÎ TERİMLER

A a

‘**acemî**’: (Ar.) (179)

1. Bir işin yabancısı olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen 2. İşinde, mesleğinde yeni olan, toy 3. Bir yere, bir şeye yabancı olan. (TS)

Daha önce askerlik eğitimi almamış erlere verilen isim.

‘**acemî ta’lîmi**’: (Ar. + Ar.) (180/5)

Daha önce askerlik eğitimi almamış askerlere verilen eğitim. Bu eğitim askerliğin iki yıl olduğu zamanlarda altı ayken günümüzde yaklaşık bir ay süren bir eğitimidir.

açık arâzi’: (T. + Ar.) (18)

Üzerinde kısa çalılar bile olmayan çıplak, geniş görüş ve ateş alanı bulunan arazi parçası.

açık mevzi’: (T. + Ar.) (205, 208/20)

Genellikle top vb. silahların ateş görevlerini en iyi şekilde yapmak için arazide işgal etmiş oldukları, örtü ve gizleme ile kapatılmamış yerler.

açık ordu-gâh: (T. + T. + Far.) (112/10)

Kırda kurulan ordugâh. (<http://www.sozlukanlamine.com>)

Etrafında orman, meskun mahal gibi yerlerin olmadığı açık arazide kurulan ordugâh.

açık şaf nizâmı: (T. + Ar. + Ar.) (66/15)

Süvâri makineli tüfenk takımının muharebeye ve araziye göre şekillenen nizâmlarından biri. Açık şaf nizâmı muharebe meydanında kısa hareketlere yarar. (E-66)

açılma: (T.) (11/5, 17/10, 21/15, 32/5, 37/10, 38, 41/15, 47/15, 48/5, 59/5-10-15-20, 69, 71/10-15, 72/5-10, 76, 82/10, 85/10, 105/10)

Düşmanın ateş tesirini azaltıp kayıpları en az düzeyde tutmak için, birliğin bir derece ast kademelerini birbirinden ayırması suretiyle, derinliğine ve genişliğine veya gerektiğinde yalnız derinliğine tertip alması.

açılma cebhesi: (T. + Ar.) (59/5)

Düşman, arazi vb. nedenlerle açılmanın yapıldığı cephe.

açılma emri: (T. + Ar.) (41/20, 71/10)

Askerî unsurlara düşman, yürüyüş istikameti, arazi, sütte, keşif, silahlar, irtibat gibi konularda bilgi verip maksadı anlatan, açılma için verilen emir.

‘**âdetâ:** (Ar.) (51/15, 52/5, 54/10, 86/5-15)

Atların değişik yürüyüş biçimleri vardır. Atın bazı yürüyüş biçimleri doğuştan gelir. Bazı yürüyüş biçimleri de ata sonradan öğretilir. Her atın üç doğal yürüyüşü vardır. Bunlar âdetâ, süratli ve dörtnal olarak adlandırılır. Doğal yürüyüş biçimlerinin en yavaşı âdetâdır. Bu yürüyüş, acemi binicilerin kendilerini en rahat hissettiği biçimdir. Âdetâ yürüyüş biçiminde at önce bir yanındaki, sonra da öbür yanındaki ayaklarını ileri atar. Yürüyüş boyunca ayakları yere çok yakın kalır. (<https://tr.wikipedia.org-1>)

Âdetâ yürüyüş şekli “ağır aksak” olarak da adlandırılır. Atın en yavaş, doğal ve kendi halinde düz yürüyüşüne verilen isimdir. Yavaş bir yürüyüş çeşididir. Uzun mesafe almaya uygundur. Atı yormaz. Diğer yürüyüş şekillerinde yorulan at, âdetâyâ geçirilerek dinlendirilebilir. Ayakların hareketi dört zamanlı ve çapraz sıra iledir. Yürüme başlangıcı olarak at önce bir arka ayağını kaldırır. Örneğin atın bir adeta yürüyüşü art sol, ön sol, art sağ ve ön sağ şeklinde icra edilir. Bir bakıma bu yürüyüş şekli, rahvan yürüyüş şeklinin ağır çekim hali gibidir. Bu yürüyüş şeklinde atın bir ayağı her zaman havada, diğer üç ayağı ise yerdedir. At ağırlığını sırası ile diğer üç ayak üstüne bindirir. Yürürken başını ve boynunu hafifçe aşağı yukarı hareket ettirerek dengesini sağlar. Atın ayaklarından çıkan sesler tek tek duyulur. (<http://dergipark.ulakbim.gov.tr>)

‘**ādī maṭbaḥ edevāti**: (Ar. + Ar. + Ar.) (143/10)

Muharebe şartlarında kullanılan sıradan mutfak araç gereçleri.

‘**ādī maṭbaḥ taḫımı**: (Ar. + Ar. + T.) (120/10) (bk. ‘**ādī maṭbaḥ edevāti**)

‘**ādī yürüyüş**: (Ar. + T.) (83/10, 120/10)

Askerî unsurların, çatışma ihtimali olmayan intikallerde veya normal zamanlarda yaptıkları yürüyüş şekli.

‘**adliyye-i ‘askeriyye şu‘beleri**: (Ar. + Ar. + Ar.) (116/5)

Askerî adliye şubeleri. Askerlerin hukuk ve adalet işlerini gören devlet kuruluşları.

ağır batarya: (T. + İt.) (87/5)

Ağır silahları bünyesinde barındıran ve kullanan batarya.

ağır esliḥa: (T. + Ar.) (6/15, 7/15, 17/5, 18/5, 21/15, 22/5-10-20, 23/20, 35, 38/15, 40/5, 41/20, 42, 43/15, 44, 45/15, 46/5, 47/5, 49/5, 208/15)

Tank, top, obüs, havan gibi silahların oluşturduğu gruptur. Hafif silahlardan veya piyade silahlarından daha büyük çaplı, mürettebat tarafından kullanılan büyük top, obüs ve roketatar gibi modern savaş silahlarına verilen ad. Namlu çapı 60 kalibreden (0,6 inç veya 15 mm) büyük olan silahlar ağır silahlar, daha küçük namlulular ise hafif silahlar olarak adlandırılır. Ancak bu kaidenin istisnaları vardır. Bir veya iki kişi tarafından kullanılabilmesi sebebiyle 60 mm’lik bazokalar ve 89 mm’lik süper bazokalar gibi daha büyük taşınabilir roketatarlar, 57 mm’lik geri tepmesiz toplar bazan hafif silah olarak sınıflandırılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında ve savaşı takip eden yıllarda ağır silahlar çeşitli biçimlerde sınıflandırıldı. Bir sınıflandırmaya göre ağır silahlar iki kısma ayrıldı: 1. Bir yerden bir başka yere rahatça taşınabilen gezici veya sahra ağır silahları 2. Bir sahil veya tahkimatlı bölge savunması için yerleştirildikten sonra, yeri pek nadir değiştirilen sabit veya mevzii ağır silahlar. Ağır silahlar arazide kullanımlarına bağlı olarak dağ topları veya obüsleri, tank ve tanksavar topları ve uçaksavar silahları gibi birçok özel sınıflara da ayrıldılar. Her sınıfın kendine has

ihtiyaçları ve ateşleme usulleri vardır. Ağır silahlar bazan da kullanıldıkları ordu birliklerinin adlarına göre tabur, alay, tümen, kolordu ve ordu silahları biçiminde de sınıflandırıldı. Ağır silahlar bugün de kullanılan bir sınıflandırmaya göre toplar, obüsler, havanlar ve roketatarlar olarak ayrılır. Aynı çaptaki ağır silahlardan uzun namlulu, uzun menzilli ve mermi yolu daha yatay olanlara top; namlusu ve menzili daha kısa ve mermi yolu yumuşak yay çizenlere obüs; çok kısa namlulu, kısa menzilli ve yüksek bir açıyla ateşlendiği için mermi yolu firkete biçiminde olanlara havan adı verilir. Hem top hem de obüs özelliği taşıyan ara tipler ise obüs-top olarak adlandırılır.

Uçakların, uzun menzilli roketlerin ve güdümlü füzelerin geliştirilmesi daha karmaşık sınıflandırmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Günümüzde ağır silahlar yerden yere, yerden havaya, havadan yere ve havadan havaya şeklinde de sınıflandırılmıştır. (<https://tr.wikipedia.org-2>)

ağırlık kolu: (T. + T.) (84/10)

Kıtaya muharebe esnasında lazım olan, taşınması büyük araçlarla yapılan eşya ve iaşe malzemelerini taşıyan askerî unsur.

ağır koşum bār-gîrleri: (T. + T. + Far. + Far.) (95/15)

Muharebede kullanılacak ağır yükleri taşıyan bār-gîrler.

ağır makineli tüfenk: (T. + İt. + Far.) (177/20, 178, 204)

Ağır piyade silahları arasında olan bu tip makineli tüfekleri birkaç er birden kulanır. Atış yaparken özel üç ayak üzerine yerleştirilen tüfeğin ağırlığı 20 kilodan fazladır. Bu tüfeklerin II. Dünya Savaşı'nda kullanılan modelleri dakikada 550; 0,50 kalibrelik modelleri de 850 atış yapmıştır. Makineli tüfekler savaştan sonra da geliştirilmeye devam edilen silahlardan olmuştur. (<http://www.nkfu.com>)

ağır maṭbah takımları: (T. + Ar. + T.) (122/5)

Birliklerin yemeklerinin yapıldığı mutfak kısmının büyük ve ağır malzemeleri.

ağır piyāde esliḥası (piyādeniñ ağır esliḥası): (T. + Far. + Ar.) (T. + Far. + Ar.) (6/15, 20, 22, 23, 24/20, 27/20, 65/15, 85, 177/5)

Piyadenin kullandığı ağır makineli tüfek, hafif ve orta bomba topu ve piyade topu.
(E-6)

ağır şahrâ obüsü: (T. + Ar. + Fr.) (91)

Sahra obüsü; alt açığı grubu 1-800 milyem, üst açığı grubu 800 milyemden yukarı olan ve mermi yolu, şekli, namlu uzunluğuyla ve barut hakkı etkisi altında değişen, hedeflerin tür ve durumlarına göre yatık veya bükük olarak ateş altına alınmasını sağlayan top türüne verilen addır. Çeşitli barut hakları yardımıyla mermi yolunu araziye uydurarak hedeflerin etkin olarak dövülmesini sağlayan sahra obüsünün başlıca türleri şunlardır: Hafif sahra obüsü (çapı 129 mm'ye kadar olanlar), orta sahra obüsü (çapı 130-199 mm arasında bulunanlar) ve ağır sahra obüsü (200-230 mm ve daha büyük çaplı olanlar). (<http://www.biraz.gen.tr>)

ağır topçu: (T. + T.) (164/15, 169/5, 196/15)

Ağır topları kullanan birlik.

ağır topçu ceb-hâne kolu: (T. + T. + Far. + Far. + T.) (164/15)

Ağır topçu birliklerinin cephanelerini tedarik edip taşıyan kol.

açtarma mahalli: (T. + Ar.) (80/5-10, 99)

Asker ve malzemelerin toplanıp gerekli yerlere aktarıldığı, cepheden geride bulunan yer.

alay: (T.)

Alay, bir albayın komutası altında üç ya da dört taburdan oluşan askerî birimdir. Bir askerî teşkilatlanma olarak çok eski tarihe dayanmaktadır. 16. yüzyıl ortalarında Fransız süvari birliklerine de alay denmekteydi. Daha sonraki yüzyıllarda alayların kendi sancak, üniforma ve armaları geliştirilmiş ve alaylar belirli bir kişilik, askerî kariyer edinmişlerdir.

20. yüzyıl başlarına kadar Avrupa ve Birleşik Devletler ordularında alaylar 10 bölükten oluşmaktaydı. Napolyon ise alay teşkilatında yeni düzenlemelere gitmiş ve komutası altındaki alayları, birisi karargâhta, diğer ikisi de arazide olmak üzere üç tabur şeklinde teşkilatlandırmıştır. 20. yüzyılın hemen başlarında Birleşik

Devletler ordusu da bu tertiplenişini benimsemiştir. Alayların bu yapısı I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı ve Kore Savaşı sırasında değişmemiştir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde alaylar, aynı sınıftan unsurların ya da aynı ana silah temelinde teşkillenmiş en büyük çaptaki birliklerdir. (<https://tr.wikipedia.org-3>)

alay erkânı: (T. + Ar.) (47/10, 68, 71/15, 82/5)

Alaydaki yüksek rütbeli zabıtlar, subaylar.

alay ihtiyâtı: (T. + Ar.) (45, 74)

Alayın gerisinde bulunan ve ihtiyaç halinde onu destekleyecek askerî unsurlar.

alay kumandanı: (T. + Fr.) (49/10, 67, 68/5, 69/5, 70/10, 71/5, 72, 73/10, 82/5)

Alay komutanı.

alay tatbikâtı: (T. + Ar.) (190/5)

Alay seviyesinde yapılan tatbikat.

‘amele kıta’âtı: (Ar. + Ar.) (89/15, 90, 131)

Muharebe şartlarında çeşitli işlerde çalıştırılacak işçilerden oluşan kıta.

‘amelî ta’lîm: (Ar. + Ar.) (194/10)

Askerî unsurlar tarafından bizzat pratik yapılarak gerçekleştirilen talim, tatbikat.

âmir: (Ar.) (26/15, 61/5, 127/20, 137/15, 138/15, 185/10)

Bir işte emir verme yetkisi bulunan kimse, mir. (TS)

anavağan mıntıkası: (T. + Ar.) (115/15)

Muharebe esnasında anavağan bölgesinde geri hizmetlerinin devam ettiği yer.

‘araba kolu (‘araba kolları): (T. + T.) (T. + T.) (86/5-10-15, 87, 90/15, 98)

Her çeşit yol üzerinde hatta yolsuz yerde bile kıtayı takip edebilen, günlük yürüyüş kabiliyeti en az 25 km olup icabında arttırılabilen koldur. Yürüyüş vezin ve kararı âdetâdır. Tercihen fırka dâhilinde kullanılırlar. Bu kollar fırkanın deposu olup otomobil kolları (kolordu ve ordunun) tarafından doldurulur. Mutad bir araba kolu 30 ton, ağır araba kolu 40 ton, hafif araba kolu (küçük bargirle koşulu) 15 ton nakliye kabiliyetine sahiptir. (E-86)

‘**arabalı kollar:** (T. + T.) (80/15) (bk. ‘**araba kolu**)

‘**araba tevakkuf maḥalli:** (T. + Ar. + Ar.) (104/20)

Muharebede her türlü arabanın ve araba kollarının bekleme bölgesi.

arāzī keşfi: (Ar. + Ar.) (58/10, 72/15)

Keşif unsurları tarafından birliğin ilerleme istikametindeki arazinin gözlenmesi, hem düşman hem de arazi hakkında bilgi toplanması.

arāzī taḥkīmātī (arāziniñ taḥkīmi): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (14/5, 203/10)

Personeli, silahları, çeşitli araç ve gereçleri düşman gözetleme ve ateşinden koruyan ve silahların etkili olarak kullanılmasını sağlayan, yapılabilecek tahkim işlerinin tümüne verilen ad. Burada arazinin düşmanın hücumuna karşı sağlamlaştırması ve çeşitli malzemelerle siperlerin kuvvetlendirilmesi büyük önem arz eder.

arāzī taḥbīkātī: (Ar. + Ar.) (172)

Arazi üzerinde muharebe şartlarına en yakın olarak yapılan tatbikat.

‘**arzan ve ‘umḳan:** (Ar. + Ar.) (35/15)

Genişliğine ve derinliğine.

‘**arzan ve ‘umḳan inḳisām:** (Ar. + Ar. + Ar.) (42, 71/10)

Araziye yerleşecek askerî unsurların hem cephe olarak geniş bir alana hem de geriye doğru yayılması.

‘**arızalı arāzī:** (Ar. + Ar.) (32/5)

Çeşitli sebeplerle (bomba düşmesi, siper kazılması vb.) düzlüğü bozulmuş arazi.

arka çantası (arka çantaları): (T. + T.) (T. + T.) (3/10, 123/15, 159/15)

Askerlerin erzak, iaşe, çadır bezi vb. gerekli malzemelerini koydukları ve sırtlarında taşıdıkları çanta.

‘**asker:** (Ar.) (36/5, 137/10, 141/15, 142/20, 143/5, 145/15, 175/15, 176, 177/5, 198/20)

Orduda görev yapan erden generale kadar herkes. (TS)

‘**askeriyye:** (Ar.) (mukaddim bölümü/10, 9/10, 174/20, 181/15)

Askerlik. (TS)

Askere mahsus olan.

‘**askerlig:** (Ar.) (174/20)

Asker olma durumu, askerlik hizmeti, bayrakaltı, askeriye. (TS)

aşkı kayışı: (T. + T.) (2/20, 3/10)

1. Askerlerin üzerlerinde çeşitli malzemeleri taşıyabilmeleri için önden birbirine paralel, arkadan çapraz olacak şekilde palaskalarına takılan kayış 2. Piyade tüfeğinin farklı şekillerde taşınması sağlayan kayış.

aşlî muhârebe: (Ar. + Ar.) (174/15)

Gerçek savaş. (Tatbikatlarda askerlerin gerçek savaş şartlarına uyum sağlayacak şekilde yetişmesi hedeflenir.)

ateş açma: (T. + T.) (31/5, 40, 62/5)

Ateş etmek.

Kaynaklarda âteş kelimesi *uzun a* sesiyle imla edilip Farsça deniyorsa da tıpkı *şahin*, *üçra* kelimeleri gibi ateş kelimesi de dilimizde *yeniden alınma* (reborrowing) bir yapıdır. Aynı şekilde oda kelimesi *ota-* fiilinden gelir.

ateş başkını: (T. + T.) (21, 25, 62/5, 64, 67/10)

Belirli bir muharebe maksadıyla birleştirilmiş az çok silahın şiddet ve korku yaratacak şekilde kullanılması. (E-21)

Bir tesisi tahrip etmek, bir düşman birliğini imha etmek, esir ve malzeme ele geçirmek, düşman eline düşen dost personeli kurtarmak amaçlarından bir veya birkaçıyla işgal amacı gütmeksizin doğrudan düşman kuvvet ve tesislerini hedef alan ve düşman geri bölgesinde baskın tarzında icra edilen bir taarruz harekâtı. Bu harekât baskın adıyla da anılır.

ateş hattı: (T. + Ar.) (166/5, 168/5-15, 169)

Savaşta en ilerideki birliklerin ellerindeki silahlarla ateş açabilecekleri hat. (TS)

ateş himâyesi: (T. + Ar.) (10/10, 20, 23/15, 42/10, 62)

Erin, manganın, takımın veya bölüğün ilerlerken veya geri çekilirken ateşli silahlarla korunması.

ateş idâresi: (T. + Ar.) (34/15, 36)

Muharebe sahası koşullarında ateş desteğinin planlanması, icrası, kontrol ve takip edilmesi.

ateş istihşâli: (T. + Ar.) (60/10)

Ateş kabiliyetine sahip unsurların toplu olarak kuvvetli bir şekilde aynı ya da yakın bir yere ateş açması.

ateş kudreti: (Ar. + T. + Ar.) (62/5, 114/10, 202/10)

Ateş kabiliyetine sahip unsurların ateş gücü.

ateş kuvveti: (T. + Ar.) (12/5)

Eldeki silahların ateş gücü.

ateşli el silâhları: (T. + T. + Ar.) (7/5)

Muharebede kullanılan hafif silahlar.

ateş mangası: (T. + Alm.) (7/5)

Ateş açmak için oluşturulan manga.

ateş mevzi' i (ateş mevâzi'): (T. + Ar.) (T. + Ar.) (17/5, 25/15)

Ateş unsurlarının yer alacağı mevzi(ler).

ateş mınııkaları: (T. + Ar.) (46/5)

Ateş açılması planlanan bölgeler.

ateş muhârebesi: (T. + Ar.) (51/5, 59/15, 60/5, 71/15, 177/15)

Ateş açma kabiliyetine sahip unsurların bu kabiliyetlerini kullanarak yaptıkları muharebe.

ateş mübârezesi: (T. + Ar.) (29/10)

Ateşli silahlarla yapılan çatışma.

ateş planı: (T. + Fr.) (23, 46/5)

Belirli bir vazifeyi icra etmek için tatbik edilecek atışların nasıl, nerede, ne zaman olacağını planlanması.

ateş seddi: (T. + Ar.) (208/15)

Atış yapabilen unsurların atış yaparak diğer birliklerin önünü perdelemesi.

ateş silindiri: (T. + Fr.) (21/5)

Topçunun taarruzda kullandığı başlıca ateş çeşididir. Adım adım piyadenin önünden giderek düşmanın savaş faaliyetini felç eder ve düşmanın mukabil ateşine engel olur. Bomba topları menzilleri dâhilinde, ağır makineli tüfekler ancak uzaktan bu atışa katılırlar. (E- 21)

ateş takşimi: (T. + Ar.) (62/5)

Özellikle baskınlarda ateş unsurlarının planlanması, hangi unsurun nereyi ateş altına alacağını hesaplanması.

ateş te'şiri: (T. + Ar.) (10/15, 11/10, 12/15, 18/10, 41/5, 58, 65/5)

Silahların atış yaptıklarındaki etkisi.

atlı bölük: (T. + T.) (52/5, 179/5)

Askerleri süvarilerden oluşan bölüktür. MÖ 209 tarihi, Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir. Atı ilk evcilleştiren millet olarak tarihe geçen Türkler, günlük hayatın her devresinde ve savaş alanlarında kullandıkları atı bu tarihten itibaren düzenli ordu teşkilatı içinde kullanmaya başlamışlardır. Bu yeni oluşum “süvari” sınıfının temelini oluşturmuş, harp silah ve araçlarındaki teknolojik yenileşmenin atı muharebe alanlarından ayrılmaya zorladığı II. Dünya Savaşı'na kadar, süvariler komutanların en kritik gücü olarak görülmüştür. Türk Kara Kuvvetleri günümüze kadar her türlü teşkilatlanmasında süvari birliklerine yer vermiştir. Hun İmparatoru Mete zamanında onlu ve yüzlü atlı birlikler halinde teşkilatlanan süvariler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına kadar benzer yapılanmayı uygulamıştır. Osmanlı Devleti kara kuvvetleri bünyesinde Türkmen atlı aşiretleri olarak görülmeye başlanan süvariler, “Kapıkulu Süvarileri, Tımarlı Sipahiler, Akıncılar, Deliler” gibi değişik adlarla görev yapmışlar, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye” döneminden itibaren Avrupa ordularının süvari birliklerine benzer yapılanma içerisine girmişlerdir. Osmanlı - İtalyan, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı boyunca değişik cephelerde görev yapan süvari birlikleri, 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi maddeleri gereği lağv edilmeye başlanmış ve Mayıs 1919'da Türk kara kuvvetlerinde dört süvari alayı kalmıştır. Millî Mücadele Dönemi (1920-1923), süvari birliklerinin Türk harp tarihi içinde yer aldıkları son savaşların dönemi olmuştur. Topraklarının işgali üzerine mücadeleye başlayan halkın oluşturduğu “Kuvayımilliye” süvarileri, Sakarya Savaşı'ndan sonra “5'inci Süvari Kolordusu” olarak teşkilatlanmıştır. Büyük Taarruz'da Sincanlı Ovası'na sızarak Yunan kuvvetlerine ciddi kayıplar verdirilmiş, 31 Ağustos'ta İzmir'e ilerleme emri verilmesi üzerine dünya harp tarihinde yer almış olan stratejik takip harekâtı başlamıştır. 9 Eylül günü İzmir'in kurtuluşunu sağlayan süvariler Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasına kadar Batı Anadolu'da harekâta katılmış ve zaferin tamamlanmasında en önemli rolü oynamışlardır. Cumhuriyet'in ilanından sonra muharip vazifesinin azalması

süvarileri sportif biniciliğe yöneltmiştir. İstanbul/Ayazağa'daki Süvari Yarışmalar Grubu ve Ankara'daki Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayında görev alan süvariler, 1960 yılından itibaren başlatılan lağv hareketleri ile sınıf değiştirerek tank sınıfına geçmişlerdir. 1965'te süvari alaylarının lağvı tamamlanmış, İstanbul/Ayazağa'daki faaliyetler 1978'de sona erdirilmiştir. Kara Kuvvetlerinde süvari birliklerinin son temsilcisi olarak kalan KK Atlı Spor Eğt. Mrk. K.lığı halen Kara Harp Okulu bünyesinde görevine devam etmektedir. (<https://www.researchgate.net>)

atlı bölük ta' lîm ve terbiyesi: (T. + T. + Ar. + Ar.) (179/5)

Atlı bölüğe askerî disiplin kazandırmak, bu disiplini muhafaza etmek ve personeli muharebe eğitimine hazırlamak amacıyla yapılan eğitim öğretim.

atlı ta' lîm ve terbiye: (T. + Ar. + Ar.) (51/5)

Atlı birliklerin kendi talimnamelerine göre bireysel veya toplu olarak eğitim almaları ve öğrendikleriyle muharebeye hazırlanmaları.

atlı hücum: (T. + Ar.) (60/5, 64/10, 65/10, 74/5, 179/10)

Süvarilerin katıldığı saldırı, taarruz.

atlı ihtiyât: (T. + Ar.) (74/10, 76/5)

Muharabede temkinli davranarak geride tutulan atlı unsurlar.

atlı kantarma devri: (T. + T. + Ar.) (178/15)

Süvari talim ve terbiyesinin ilk üç aylık devri. (E-178)

atlı keşif kolları: (T. + Ar. + T.) (61/10, 63/10)

Düşman hakkında keşif yapmak için gerektiğinde yana veya öne çıkartılan atlı unsurlar.

atlı muhârebe: (T. + Ar.) (59/20, 64/5)

Atlı birliklerle yapılan savaş.

atlı zābiṭān: (T. + Ar.) (s. 192/5)

Atlı subaylar, süvari subayları.

avcı: (T.) (2, 5/10-20, 12/15, 23/15, 27/10, 32/10, 53/5, 60/10-15, 61/5-10, 62/10, 63/20, 173/5) (bk. **piyāde**)

avcı çukurları: (T. + T.) (29/10)

Ateş mevzilerine gelen personelin ateş ve görüş sahasını kontrol ederek arazinin durumuna ve emredilen tahkimatın cinsine göre kazdığı çukurlar. Bir kişilik avcı boy çukuru ve iki kişilik avcı boy çukuru olarak çeşitleri vardır.

avcı hattu: (T. + Ar.) (27/5, 165/15-20)

Avcı mangasının dağınık nizam şekillerinden biridir. Askerler arasındaki aralık ve mesafe muharebe vaziyetine, araziye, görüş açısına ve silah tesirine bağlıdır. Bu aralıkların beş adımdan az olması kayıpları artırır. (E-27)

avcı kolu: (T. + T.) (27/5) (bk. **avcı hattu**)

avcı mangası (avcı mangaları): (T. + Alm.) (T. + Alm.) (5/20, 6/5, 22, 26/10-20, 27/10-15, 28, 29/15, 30/5-10, 31/10-15, 204/5, 208/10)

Avcı mangası genellikle mangabaşıyla en fazla 8 avcıdan oluşur. Belirli savaş görevleri için başka mevcutla ve silahlı unsurlarla da oluşturulabilir. (E-6)

Ateş ve manevra ile düşmana yaklaşmak, onu esir almak, imha etmek veya ateş, yakın muharebe ve karşı darbe ile düşmanın taarruzunu durdurmak ve püskürtmek amacıyla kurulan manga.

avcı neferleri: (T. + Ar.) (177/15)

Piyade eri olarak görev yapan asker.

avcı takımları: (T. + T.) (61/5)

Mangaların birleşerek oluşturdukları piyade birlikleri.

B b

bahriye: (Ar.) (130/10)

Bir devletin deniz güçlerinin ve kuruluşlarının bütünü. (TS)

bakkalıye ‘arabası: (Ar. + T.) (98/15, 99)

Alay veya taburlarda, bakkalda satılan erzakları taşıyan araba.

bâr-gîr: (Far. + Far.) (53/5-10, 54/10, 60/10, 63/5, 70, 72/5, 73/5, 86/15, 97/20, 101/5, 107/5, 108/5, 109, 125/5, 162, 199)

1. Yük tutan, yük kaldıran. 2. Beygir, at. (Devellioğlu)

bâr-gîr deposu: (Far. + Far. + Fr.) (86/20)

İkmal kollarının gerisinde bulunan (E-86), bârgîrlerin tutulduğu depo.

bâr-gîr parkı: (Far. + Far. + Fr.) (107/10)

Bârgîrlerin çeşitli sebeplerle bekletildiği, kısa süreli bakımlarının yapıldığı alan.

bârüt hakkı: (Far. + Ar.) (8/5)

Mermiyi istenilen uzaklığa atabilmek için gerekli barut gazı basıncını sağlamaya yetecek miktarda barut. (TS)

başkın: (T.) (10, 14/5, 15/5-10-15-20, 16/5-10, 19, 20/15, 33/5, 34/15, 39/20, 53/15, 59/10, 61/15, 63/5, 64/5-10, 65/5, 69/15, 72, 73/10, 112/5, 167, 202/10)

Savaşta önemli olan unsurlardandır. Yapılan bütün gizli girişimler bir baskındır. Baskının başarısı karşı tarafın beklemediği bir anda ve mekanda başlaması, düşmanın aldatılması ve yeni araçların kullanılmasıyla meydana getirilmesine bağlıdır. Komutan fikir ve niyetini gizli tutar, kıtasına bile gerektiği vakit söyler. (E-15)

Baskın; bir tesisi tahrip etmek, bir düşman birliğini imha etmek, esir ve malzeme ele geçirmek, düşman eline düşen dost personeli kurtarmak amacıyla yapılan taktik akındır. Bunun için de düşmanın beklemediği zamanda, zayıf görüş

şartlarında, beklenmeyen istikametten taarruz etmek esastır. Baskın düşmanın tepki göstermesini geciktirir, komuta kontrol sistemleri üzerine etki eder, komutanlar ve askerleri üzerinde psikolojik şok yaratır. Baskın, taarruz eden tarafın normal olarak kullanacağından daha az bir kuvvetle görevi başarmasını sağlayabilir.

başçavuş: (T. + T.) (36/10, 168/10)

Türk Silahlı Kuvvetlerinde rütbesi astsubay kıdemli üstçavuş ile astsubay kıdemli başçavuş arasında bulunan astsubay rütbesidir. KKK'da bulunan muharip birliklerde, astsubay başçavuş rütbesinin kadro görevleri bölük astsubaylığı, takım komutanlığı; özel takımlarda takım astsubaylığı ve karargâhlarda idari işler astsubaylığı gibi görevlerdir. (<https://tr.wikipedia.org-5>)

baş hakem: (T. + Ar.) (194/10, 197/5-15, 198, 201)

Talimlerde hakem hizmetlerini tertip eden harekât müdürü olan kişi. (E-194)

baş hakem hey'eti: (T. + Ar. + Ar.) (195/10)

Büyük talimlerde hakem heyetleri ile harekât müdürü asında irtibat sağlayan heyet. (E-195)

başkomutanlık: (T. + Fr.) (91/5, 115/15)

Başkomutanlık. (TS)

başkomutanlık karar-gâhı: (T. + Fr. + Ar. + Far.) (156/20)

Başkomutanlık emir ve komuta merkezi.

baş mübâriz: (T. + Ar.) (26/15)

Savaşçıların başı.

batarya: (İt.) (6/15, 24/5, 49/5, 82/15, 94/5, 102/10, 168/5, 169/20, 170/5, 181, 195/10)

İçinde taktik ve idari faaliyetlerin cereyan ettiği en küçük askerî birlik.

baytar: (Ar.) (107/5)

Veteriner hekim. (TS)

Baytarlıkla ilgili Türkiye’de ulaşılabilen en eski kitap, 1918 yılında Subhi Edhem imzasını taşıyan “Nevsal-i Baytarî” adlı eserdir. Eserde Askerî Veteriner Okulu için 1886’da “Baytar Rüşdiyyesi” oluşturulmasından söz edilmiş, oluşturulan Rüşdiyye’nin sınıf sınıf ders programı verilmiş; bu kurumun daha sonra Mahrec Okuluna dönüştürüldüğü bildirilmiştir. Baytar Okulu öğrencilerinin 1888’de Tıp Okuluna geçirildikleri buradan 1889 tarihinde Harp Okulu bünyesine alındıkları anlatılarak, Tıp Okulunda “teğmen” rütbesi ile mezun oldukları, okulun Harp Okuluna alınmasıyla mezunların “yüzbaşı” oldukları belirtilmiştir. (<http://veteriner.org.tr>)

baytariyye: (Ar.) (107/5, 108/15, 116/5)

Baytarlık.

baytariyye depoları: (Ar. + Fr.) (130/20)

Baytarın ihtiyaç duyacağı malzemelerin olduğu depo.

baytariyye parkları: (Ar. + Fr.) (108/20)

Ordu ve kolordu baş veteriner hekimlerinin baytarlık malzemelerini ilgili yerlere gönderilmek üzere ikmal ettiği yer. (E- 108)

binicilik ta’līm-nāmesi: (T. + Ar. + Far.) (51/5)

Süvarilerin atlı talim ve terbiyesinin nasıl olması gerektiğini anlatan talimname. (E-51)

birerle kol nizāmi: (T. + T. + Ar.) (11/15, 32/10, 36/15)

Piyade takımının Şekil ve nizamlarındandır. Dar yollarda, muharebe için açılmada, top çukurları ve diğer sebeplerle oluşan arızalı arazide kullanılan yürüyüş Şekillerindedir. (E-32)

Yayıma imkanı vermeyen arazi şartlarında kullanılan manga açılma düzenidir. Manga personeli, takip esasına dayalı olarak ve personel arası mesafe manga komutanının emri doğrultusunda ayarlanacak şekilde birerli olarak arka arkaya dizili hareket eder. Haberleşme geriye iletme şeklinde yapılır. Özellikle gece intikallerinde sessizlik esastır. (<https://www.uludagsozluk.com>)

birinci ceb-hâne kademesi: (T. + Far. + Far. + Ar.) (bk. **birinci kade**)

birinci kade: (T. + Ar.) (94/10, 169/5)

İkinci cephaneden gelen cephanenin bulunduğu ve dört cephaneden oluşan kade. (E-94)

berriyün takım: (Ar. + T.) (184/5)

Parça halinde özel işaretler. (E-184)

Harita üzerinde tatbikat ve harp oyunu planlarken kullanılan gerekli olan özel işaretler, parçalar.

bir sıralı hat: (T. + T. + Ar.) (53)

Atlı takım yürüyüş şekillerindedir. Bu nizamda amaç düşman ateş tesirini azaltmaktır, nadiren de hücumda kullanılır. (E-53)

bomba: (İt.) (26, 92/10) (bk. **humbara**)

Canlı veya cansız hedeflere atılan, içi yakıcı ve yıkıcı maddelerle doldurulmuş, türlü büyüklükte patlayıcı, ateşli silah. (TS)

bombacı: (İt.) (5/10) (bk. **humbaracı**)

Bomba atan kimse. (TS)

bomba topçu bataryası: (İt. + T. + İt.) (92/5)

Bomba topu kullanan en küçük topçu birliği.

bomba topcu bölüğü: (İt. + T. + T.) (82/5)

Bomba topu kullanan bölük.

bomba topu bölüğü: (İt. + T. + T.) (s. 8/20, 50/10, 174/5) (bk. **bomba topcu bölüğü**)

bomba topu: (İt. + T.) (7/20, 8/5-10-15, 90/10, 101/15, 195/20)

Genellikle ağızdan dolar. Namlulu, az miktarda barut hakkı kullanarak büyük patlamalar meydana getiren, yakın veya orta atış yapan silah veya makinelerdir. Hafif, orta ve ağır olarak üç çeşidi vardır. Zırh delmek, aydınlatmak, gaz atmak, sis oluşturmak için kullanılan mermi çeşitleri de vardır...Bomba topları mahiyeti itibariyle top olmayıp ağır makineli tüfekler gibi piyadenin ağır silahlarındandır. (E-8)

bomba topu takımı: (İt. + T. + T.) (44/5-10)

Bomba topu kullanan takım.

bori: (T.) (bk. **boru**)

bori-zen: (T. + Far.) (32, 56) (bk. **borucu**)

Boru çalan, boruyla haber veren.

boru: (T.) (52, 166/5)

Borazan veya boru, pirinç ya da bakır bir borudan yapılma üflemeli bir çalgıdır. Biçimine göre borazanla değişik notalar ve tonlar elde edilebilir. Borazan çok eski bir çalgıdır. Tarihte ilk borazanlar hayvan boynuzundan yapılmıştır. Genellikle hayvan seslerini taklit etmek için kullanılır. (<https://tr.wikipedia.org-6>)

borucu: (T.) (37/5)

Muharebede veya tatbikatlarda boru çalıp gerekli işaretleri veren kişi veya kişiler.

bori işaretleri: (T. + Ar.) (192)

Boru işaretleri.

Birçok Avrupa tipi orduda askerî kamplarda çeşitli faaliyetler için borazan çalarak faaliyet işareti verilmektedir. Bunlardan en iyi bilineni sabahleyin kamplarda askeri uyandırıp kalkmaları için uyarı veren “uyan kalk (reveille)” borazan işaretidir. Birçok özellikle hafif piyade ve süvari alaylarına savaş sırasında hücum işareti vermede de kullanılmıştır. Bu çalgı ayrıca tehlike anında uyarı işareti için de çalınmaktadır. (<https://tr.wikipedia.org-7>)

Tatbikat ve manevralarda kullanılacak işaretlerdendir. Çeşitleri şunlardır: umûmî borusu, dur, kumandanlar, yaverler, umûmî marş, bitiş borusu. (E-192)

bölüğün nizâmları: (T. + Ar.) (54/15)

Bölüğün muharebede veya tatbikatlarda alacağı şekiller.

bölüğün ta' lîm ve terbiyesi: (T. + Ar. + Ar.) (36/5)

Bölüğe askerî disiplin kazandırmak, bu disiplini muhafaza etmek ve personeli muharebe eğitimine hazırlamak amacıyla yapılan eğitim öğretim.

bölük (bölüg): (T.) (T.) (5/10-15, 36/5, 37/5, 38/5-10, 39/5-10, 41/5, 43/10, 44, 46/10, 52/10-15, 54/15, 55/15-20, 56/5-10-15, 57/5-15, 58/20, 59/5, 60/5-10, 61/10-15, 62/10-15, 63/20, 64/5-20, 67/10, 68/5-10-15, 69/10, 70/10-20, 72/5-20, 74/5-20, 76, 81/15, 82, 93/5, 102/5, 110/15, 111/5, 157/15, 174/10, 176/5, 177/5, 177/15, 179/15, 181/10, 182/10)

Bölük, idari bakımdan tam bir birim oluşturan en küçük askerî birimdir. Bölükler, bir bölük karargâhı ve en az iki (genelde üç, dört) takımdan oluşur. Koşullara ve ihtiyaçlara göre değişmekle beraber çoğu kez en az 100 askerden oluşan bir askerî birliklerdir. Komutanı yüzbaşı ya da kıdemli üsteğmendir.

II. Dünya Savaşı sırasında bölüklerin kadroları genişlemiştir, üç tüfekli muharebe taburunun yanı sıra yakın destek ateşi sağlayan ekip silahlarını -havan, makineli tüfek, tanksavar- kullanan bir takım olarak organize edilmeye başlanmıştır. Bu tür bölükler 6 subay, 187 erden oluşmaktadır.

Günümüzde bölükler belirli işlevleri yerine getirmek üzere muharebe, istihkâm, keşif gibi ya da belirli bir sınıf silahın -tank, havan, uçaksavar, tanksavar-

temelinde ve muharip piyade bölükleri olarak organize edilir.
(<https://tr.wikipedia.org-8>)

bölük açılacak (komutu): [T. + T. + (Fr.)] (55/10)

Bölüğün intikallerde çeşitli şekillerde açılmasını sağlamak için komutan tarafından verilen komut.

bölük erkânı: (T. + Ar.) (4/20, 56/5)

Bölükte yüksek rütbeli zabıtlar, subaylar.

bölük ihtiyâtı: (T. + Ar.) (40)

Bölüklerin olumsuz bir durumda kendilerine yardım etmesi için geride bıraktıkları asker, silah ve malzeme.

bölük kademesi: (T. + Ar.) (167/5)

Ateşli silahlarda kullanılmak üzere hazırlanan her türlü patlayıcı madde ve mühimmatın ikmal için bölükte bulunduğu yer.

bölük kolu: (T. + T.) (36/10)

Yanaşık bölüğün nizamlarındandır. Muharebe meydanında toplanma ve hareket etme nizamıdır. (E-36)

bölük kumandanı (bölük k.) (bölük kumandanları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (31/20, 35/10, 36/20, 37/5-10, 38, 39/20, 40/5, 53/5-20, 55/5-10-15, 56/5, 59/15, 61/5, 122/10, 166/15, 176/10, 177/5)

Bölüğü sevk ve idare eden komutan, bölük komutanı.

bölük ta' lîmi (bölük ta' lîmleri): (T. + Ar.) (T. + Ar.) (173/10, 177/10, 182)

Bölüğü oluşturan askerlerin yetişmesi ve bölük olarak yapılacak faaliyetlerde başarılı olunması için yapılan eğitimler.

büyük ağırlık: (T. + T.) (83, 84, 98/15, 119/10, 120/10, 121/10, 124/15, 125/5, 128/15, 137/5, 138/5, 147/15, 148/10-15, 149/15, 150, 151/10, 152/15, 153/5, 158/5)

İaşe ve eşya ağırlığı (E-83)

Kıtaya muharebe dışında lazım olan şeyleri (adi mutfak takımı, insan, hayvan ve tabildot için gerekli olan erzak, özel ve resmî eşya) bünyesinde bulundurur. Adi yürüyüşte ve beklemelede imkan ölçüsünde kendi kıtasıyla beraber bulunur. (E-120)

büyük ağırlık kumandanı: (T. + T. + Fr.) (124/15)

Büyük ağırlıkların taşıyan unsurların komutanı.

C c

cebel bataryası: (Ar. + İt.) (93/15)

Cebel topunu kullanmakla görevli batarya.

cebel dānesi: (Ar. + Far.) (206/5)

Cebel topu mermisi.

cebel mermisi: (Ar. + Ar.) (163/20) (bk. **cebel dānesi**)

cebel topçusu: (Ar. + T.) (168/5)

Cebel topunu kullananlar.

cebel topu: (Ar. + T.) (206/5)

Eskiden dağlık bölgelerde kullanılan bükük mermi yollu, hafif dağ topuna verilen ad. Çeşitli parçalara ayrılarak ateş mevzisine taşındıktan sonra yeniden birleştirilerek atışa hazır duruma getirilirdi. Bu toplarda kullanılan mermiler sahra toplarından farklıydı. Mermi ile barut hakkı ayrı ayrı paketlenir, her hedef ve uzaklığa göre, namluya sürülen mermiye değişik oranda barut hakkı doldurulurdu. Cebel topları genellikle büyük engebelerin arkasında bulunan yatay hedefleri ateş

altında tutmak amacıyla kullanılırdı. Türk Silahlı Kuvvetlerinde de çeşitli tip ve çaptaki cebel topları uzun süre kullanıldı. (<http://www.nuveforum.net>)

ceb-hâne: (Far. + Far.) (4, 24, 26, 28, 35, 38, 39, 61, 73, 74, 77, 79, 81, 84, 85, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 110, 118, 119, 126, 127, 128, 130, 133, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 184, 195, 196, 202)

(TDK Türkçe Sözlüğü'nde bu sözcük Far. cebe + hâne şeklinde gösterilirken F. Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'ında Ar. + Far. birleşik isim olarak gösterilmiş ve cebe-hâne sözcüğüne yönlendirme yapılmıştır. Cebe-hâne sözcüğü ise yine aynı kaynaktan Far. birleşik isim olarak gösterilmiştir. Biz diğer terimlerde olduğu gibi bu sözcükte de TDK Türkçe Sözlüğü'nü esas aldık.)

Ateşli silahlarla atılmak için hazırlanan her türlü patlayıcı madde, mühimmat. (TS)

ceb-hâne 'arabası (ceb-hâne 'arabaları): (Far. + Far. + T.) (Far. + Far. + T.) (93/5, 94/5-10, 167/15, 168/5)

Cephaneyi taşıyan arabalar.

ceb-hāneci: (Far. + Far.) (5/5)

Kara, deniz ve hava birliklerinde cephanelik görevlisi veya sorumlusu olan kimse. (TS)

ceb-hāne depoları: (Far. + Far. + Fr.) (133/15, 167/20)

Cephane ve mühimmatın korunmak, saklanmak veya gerektiğinde kullanılmak için konulduğu yer.

ceb-hāne ihtiyatı: (Far. + Far. + Ar.) (164/5)

Cephane yedeği.

ceb-hāne ikmāli: (Far. + Far. + Ar.) (35/10, 38/15, 61/5, 74/15, 81/15, 92, 93, 133/5, 162/5, 165/15, 166/5, 167/5, 168/15, 169/5-10, 184/20, 195/10, 196/15, 202/15)

Cephanenin eksilen kısmını tamamlama, cephaneyi daha iyi duruma getirme, bütünleme.

ceb-ḥāne ḳademesi: (Far. + Far. + Ar.) (166/15, 167/5)

Cephanenin ikmal için bulunduğu yer.

ceb-ḥāne ḳolu (ceb-ḥāne ḳolları): (Far. + Far. + T.) (Far. + Far. + T.) (87/10, 151, 164/5, 165/10, 166/10, 167/10, 170)

Cephane ikmalini sağlayan askerî unsurlar.

ceb-ḥānelik: (Far. + Far.)

Cephanenin saklanmasına yarar kapalı ve korunmuş yer. (TS)

ceb-ḥāne mağazaları: (Far. + Far. + Fr.) (169/20)

Bataryanın 100-200 m gerisinde bulunan ve cephane depolarından gelen malzemelerin konulduğu yer. (E-169)

ceb-ḥāne mekārīleri: (Far. + Far. + Ar.) (167/15)

Cephane taşıyan mekārīler.

ceb-ḥāne parkı: (Far. + Far. + Fr.) (80/15)

Arabalı kolların gerekli malzemeleri bir günde teslim alabilecekleri kadar yakın ama saldırıda düşmanın uzak topçu ateşine maruz kalmayacak, yaklaşık 20-40 km, kadar cepheden uzak olan cephanelerin bulunduğu alan. (E-80)

ceb-ḥāne ṭaburu: (Far. + Far. + T.) (164/15)

Kolorduların bünyesinde bulunan cephanenin ikmalinden sorumlu tabur. (E-164)

ceb-ḥāne ṭakımı: (Far. + Far. + T.) (66/10)

Cephane ikmalinden sorumlu takım.

ceb-hāne tesellüm mevki'leri: (Far. + Far. + Ar. + Ar.) (110/15)

Cephanenin dağıtılmak için toplandığı ve bu cephaneyi dağıtacak askerî unsurlara teslim edildiği yer.

ceb-hāne teslīm mevki' : (Far. + Far. + Ar. + Ar.) (91/10)

Cephanenin dağıtılmak için toplandığı yer.

ceb-hāne teşkilātı: (Far. + Far. + Ar.) (167/15) (bk. **ceb-hāne kolları**)

ceb-hāne trenleri: (Far. + Far. + Fr.) (91/5, 163/5, 164/5-10)

Cephanelerin taşınması için tahsis edilmiş trenler. (E-133)

ceb-hāne vesā'îti: (Far. + Far. + Ar.) (90)

Cephane taşıyan araç.

ceb-hāne zābiṭi: (Far. + Far. + Ar.) (87/20)

Cephane subayı. (60/5, 62, 63)

cebhe: (Ar.) (17/15, 19, 42/15-20, 44/20, 48/5, 53/5, 58/20, 61/10 63/5, 65/10, 73/15-20, 74/10, 75/15, 80/10-15-20, 97/5, 150/10, 177/15)

Üzerinde savaşın sürdüğü bölge. (TS)

Askerî unsurların ön, arka, yan gibi tarafları.

cebhe ateşi: (Ar. + T.) (15/5)

Muharebede öne yapılan atış.

cebhe-i ḥarb: (Ar. + Ar.) (115/5)

Harbin yapıldığı cephe.

cebhe ta'arruzu: (Ar. + Ar.) (18/5, 73/15)

Muharebede birliklerin ön tarafa yaptığı taarruz.

cebhe-ṭūlā: (Ar. + Ar.) (63/20)

Uzun cephe.

cebrī keşif: (Ar. + Ar.) (16/20, 66/5)

Düşmanın gücünü anlamak ve onu denemek için bir birliğin saldırıya geçerek yaptığı keşif. (<http://www.lafsozluk.com>)

celb: (Ar.) (173/5, 178/10)

Askerlik görevini yapmaya çağırma. (TS)

cenk: (Far.)

Kahramanca mücadele, çarpışma, savaş. (TS)

general: (Alm.) (199/20)

General. Kara ve hava kuvvetlerinde albaylıktan sonra gelen ve mareşalliğe kadar olan yüksek rütbeli subaylara verilen genel ad. (TS)

cüz?-i tamm: (Ar. + Ar.) (11/15, 17/10, 19, 36, 40/15, 52/10, 58/20, 64/15, 69/15, 82/15, 88/10, 89/15, 106/15-20, 143/20, 172/15, 174, 177/5, 179/10, 181/5, 183/20, 184/15, 185/5, 188/15, 189/5, 190/15, 195/10)

Sayısı şartlara göre değişebilen askerî unsur.

Manga mübârezeye katılan en küçük cüz-i tâmmdır. (E-26)

Ç ç

çadır: (T.) (2/10, 122/5-10, 132/15, 159/10)

Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerge, oba, otağ. (TS)

(Bu sözcüğü TDK Türkçe Sözlüğü Far. çâder olarak göstermektedir. Ama aynı *ateş* sözcüğü gibi *çat-* da Türkçedir.)

çadır bezleri: (T. + Ar.) (159/10) (bk. portatif çadır bezi)

çadır direk torbası: (T. + T. + T.) (3/5)

Çadırı kurmaya yarayan direklerin içine konulduğu torba.

çadır kazık torbası: (T. + T. + T.) (3/5)

Çadır iplerinin bağlandığı kazıkların içine konulduğu torba.

çanta: (T.) (2/5-10-15-20, 3/5-10, 4/10, 97/15-20, 111, 112/10, 123/15, 165/20)

Kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemeden yapılıp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap. (TS)

çelik dâne: (T. + Far.) (207/5)

Çelikten yapılmış top mermisi, gülle.

çelik uçlu mermî: (T. + T. + Ar.) (58)

Çekirdeği çelik olan, bu yüzden zırh delici özelliği de bulunan mermi.

çift kol (nizamı): (Far. + T. + Ar.) (26/20, 68/10, 69)

Avcı mangasının yanaşık nizam şekillerindedir. İki sıralıdır. (E-26)

Arazi üzerinde yapılan harekâta hızlı bir şekilde açılmaya yarayan yürüyüş şekillerindedir. (E-69)

D d

dağınık nizâm şekilleri: (T. + Ar. + Ar.) (27)

Avcı mangasının şekillerindedir. Avcı kolu, avcı hattı olarak ikiye ayrılır. (E-27)

dağınık nizâm ve muhârebe ta'limleri: (T. + Ar. + Ar. + Ar.) (177)

Takımın dağınık olarak alacağı şekillerin ve muharebede yapacaklarının tatbikatının yapılması.

dâ'ireli arpacık: (Ar. + T.) (205/5)

Gez ve arpacık, tabanca ve tüfek gibi balistik muharebe silahlarında isabet oranını artırmak için kullanılan elemanlardır. Gez; atıcının gözüne yakın olan, genellikle “v ya da u” veya “çember” şeklindeki kısımdır. Arpacık ise silahın namlusunun ucuna yakın olan ve dikey bir tahıl tanesini andıran parçacıktır. Bazı silahlarda gez ve arpacık veya her ikisi de bir çemberin içinde bulunur. Buna daireli arpacık denir. (<https://tr.wikipedia.org-9>)

dâne: (Far.) (206/5-10-15, 207/5-10-15)

1. Tane, tohum 2. Çekirdek 3. Kurşun, gülle. (Devellioğlu)

dâne çukurları: (Far. + T.) (32/5)

Top mermilerin düşmesi sonucu oluşan çukurlar.

dar cebhe: (T. + Ar.) (60/5, 62/5, 63/5)

Kesin taaruzda ve inatçı bir şekilde direnilen müdafaada gerekli olan cephe tarzıdır. (E-60)

dâr-ül-harb: (Ar. + Ar.) (150/5, 189) (Devellioğlu)

1. Savaş, kavga meydanı 2. Her zaman harp sahası olabilecek yer.

def ü țard: (Ar. + Ar.) (15/5, 26/5, 35/20)

Uzaklaştırma, kovma. (<http://www.luggat.com>)

def ü țard ateşi: (Ar. + Ar. + T.) (23, 24/10, 30)

Muharebede düşmanı uzaklaştırmak, kovmak için yapılan atış.

def ü țard mübâreze: (Ar. + Ar. + Ar.) (29/10)

Düşmanı uzaklaştırmak, kovmak için yapılan çatışma.

değovil: (Fr.) (146/10, 156/10, 169/10-20, 170/5)

Ray aralığı 60 santimetre veya daha az olan, araçları buhar, hayvan veya insan gücüyle yürütülen küçük demiryolu. (TS)

demirbaş: (T.) (88/15, 97/10-15, 98/5, 119/15, 126/10, 137/5, 138/15-20, 139/10, 146/10, 150/5, 153)

Bir yerde kullanılan, bir yere kayıtlı olan, bir görevliden öbürüne teslim edilen dayanıklı eşya. (TS)

derin hedef: (T. + Ar.) (28/5, 208/5)

Geride bulunan hedef.

derinliğine tertīb: (T. + Ar.) (10/10)

Muharebede personel ve silahların geriye doğru kademelendirilmesidir.

derinlik sāhası: (T. + Ar.) (22/10-15, 29/5, 30, 39)

Derdinliğine tertibin yapıldığı alan.

dik kavis endāhtları: (T. + Ar. + Far.) (9/5)

Topla yapılan atışlardandır, bu atış dik kavis verilerek yapılır.

dik muharrikli: (T. + Ar.) (7/20, 204/10) (bk. **dik muharrikli ateş**)

dik muharrikli ateş: (T. + Ar. + T.) (13/5)

Mevzilerinin arka kısımlarını dövmek ve düşman savunmasını kırmak için, dik mermi yolu ile yapılan atışlardır.

divān-ı harb: (Ar. + Ar.) (131)

Divaniharp, Silahlı Kuvvetler mensuplarına ve yargı yetkisi içine giren öteki kişilere yönelik suçlamalara bakan askerî mahkeme ve bu mahkemenin işleyişini düzenleyen yargılama usulüdür. Eski dönemlerde genellikle sivillerin yararlandığı haklardan yoksun olan askerler, bütünüyle komutanlarının emirlerine göre

davranmak zorundaydı. Ortaçağda da geçerli olan bu askerî hukuk anlayışı, 16. yüzyıla değin sürdü. Bu dönemde suç ve cezaları belirlemekle görevli askerî konseylerin ortaya çıkmasıyla, askerî yargı işlemleri başlamış oldu.

İngiltere’de düzenli bir orduyu disiplin altına almak amacıyla çıkarılan 1689 tarihli İsyân Yasası, bugünkü Angloamerikan askerî hukukunun başlangıcı olarak kabul edilir. Günümüzde ülkelerin çoğunda askerî mahkemeler eliyle uygulanan ayrı askerî yargı yasaları yürürlüktedir; bu mahkemelerin kararları genellikle gözden geçirilmek üzere sivil temyiz mercilerine gönderilir. Bu alanda ilginç bir istisna oluşturan Almanya’da önemsiz ve sıradan suçlar dışında askerî personeli yargılama ve cezalandırma yetkisi sivil mahkemelere bırakılmıştır.

Divanıharp genellikle kendisini oluşturan üst makamın gönderdiği bir ya da birden çok davaya bakmak üzere toplanır ve görevi bitince dağılır. Genel divanıharp ancak büyük bir askerî üssün komutanı, bir general, amiral ya da daha yüksek bir askerî merciin emri üzerine toplanır. Özel divanıharp, alay komutanı ya da tugay komutanı rütbesinde komutanlarca oluşturulabilir.

Genel divanıharp her türlü suçu yargılamaya ve her türlü cezayı vermeye yetkilidir. Buna karşılık özel divanıharp yalnızca kısa süreli hapis ve disiplin cezaları verebilir. Divanıharp oluşturmaya yetkili askerî merci, heyete katılacak üyeleri kendi komutası altındaki subaylar arasından seçer. Heyet yargılama sonunda sanığın ya da sanıkların suçlu olup olmadığına karar verir ve gerekli cezayı belirler.

Türk hukukunda Askerî Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 1963’ten sonra divanıharp deyimini yerine askerî mahkeme deyimini kullanılmaya başlanmıştır. Sıkıyönetim dönemlerinde, yasaya göre özel görev yapan askerî mahkemelere Sıkıyönetim Mahkemesi adı verilir. Bu mahkemeler yalnızca sıkıyönetim döneminde görev yapmak üzere askerî yargıç ve savcılardan oluşturulur ve görevleri sona erince dağılır. (<http://www.eokul-meb.com>)

dökme dâne: (T. + Far.) (206/10)

Farklı maddelerin eritilip istenen kalıplara dökülmesiyle hazırlanan ve toplarda kullanılan mühimmat çeşitlerinden biri.

dörderle kol (niẓāmı): [T. + T. + (Ar.)] (53, 68/10-20)

Muharebe meydanında, hareketlerde ve bazen de yürüyüş derinliğini azaltmak için kullanılan şekillerdendir. (E-68)

Takımın, bölüğün, taburun ve alayın gerektiğinde kendi içinde dörderli olarak sıralanmasıdır.

dört na'1: (T. + Ar.) (51/15, 52/5, 54/10)

Atın en hızlı koşma biçimi. (TS)

Süvari atının yürüyüş şekillerindendir (E-51). At dakikada 500 adım atar (E-52).

dūr-bīn: (Far. + Far.) (16/15, 17, 66/15)

Uzaktaki cisimlerin görüntülerini büyötmeye veya yaklaştırmaya yarayan, objektif ve oküler adlı iki mercekten oluşan optik alet, bakaç. (TS)

Piyadenin keşif araçlarından biridir. (E-16)

düm-dār: (Far. + Far.) (75)

Kuyruk tutan; ordunun arkasındaki kuvvet, artçı. (Devellioğlu)

Yürüyüş durumunda bulunan bir askerî birliğin güvenliğini sağlamak için arkadan gelmek üzere bırakılan kıta, dümdar, öncü karşıtı. (TS)

düm-dār ucu: (Far. + Far. + T.) (57)

Dümdarların en gerisinde bulunan unsur.

düşmān: (Far.) (7/5, 10/5, 11/5-10-15, 12/5-20, 13/5-10, 14, 15/5-10-15-20, 16/10, 17/10-15, 18/5-15, 19/15, 20/15, 21/5-20, 22/5-10-15, 23/10, 24/10, 26, 28/5-15, 29/5-15-20, 30/5-20, 31/5-10, 33/10, 34/5-10-15, 35/15, 36, 37/5, 39/5-20, 40/5, 41/20, 42/10-15, 43/10, 44/10, 45/15, 47/15, 48/15, 49/5-20, 50, 53/15, 54/5-10, 55/15-20, 56/10, 57/15, 58/15, 59/5-10, 60/5-15, 61/10-15-20, 62/5-10-15-20, 63/5-10-15, 64/10-15, 65/10-20, 66/5, 67/5, 68, 69/5-10-15-20, 70/5, 71/5-10-20, 72/10-15, 74/10, 75/5-10-20, 76/5, 80/15-20, 81/10, 83/15, 89/5, 96/10, 101/5,

104, 112/5-10-15, 115/5, 121, 145/10, 150/20, 151, 177/15, 185, 186/10, 189/20, 190/5, 191/10, 197/15, 199/10, 202/15)

Birbirleriyle savaşan devletler ve bu devletlerin asker, sivil bütün uyrukları. (TS)

dşmn ateşi: (Far. + T.) (11/20, 13/15, 26/5, 29/15, 53, 79/15, 202)

Düşman unsurları tarafından çeşitli silahlarla yapılan atış.

dşmn cebhesi: (Far. + Ar.) (24/20)

Düşman asker unsurlarının (personel, silah, cephane vb.) bulunduğu cephe.

dşmn cenh: (Far. + Ar.) (42/20)

Düşmana ait olan kanat.

dşmna çatma: (Far. + T.) (37/5)

Düşmanla karşılaşma.

dşmn dm-drları: (Far. + Far. + Far.) (63/10)

Düşmana ait olan dmdrlar.

dşmn keşf-i hav'ıyyesi (dşmn keşfiyt-ı hav'ıyyesi): (Far. + Ar. + Ar.)
(Far. + Ar. + Ar.) (201/20, 203)

Düşmanın hava unsurları tarafından yapılan gözetleme, keşif.

dşmn kıta'tı: (Far. + Ar.) (37/10)

Düşmana ait olan kıtalar.

dşmn kuv-yı hav'ıyyesi: (Ar. + Ar.) (201/20)

Düşman hava kuvvetleri.

dşmn mevzi' i: (Far. + Ar.) (29, 35/5)

Düşman asker unsurlarının (personel, silah, cephane vb.) bulunduğu mevzi.

düşmān ordusu: (Far. + T.) (195/15)

Düşmanın silahlı kuvvetlerinin tümü.

düşmān piyādesi: (Far. + Far.) (20/5-10)

Düşmana ait olan piyade askerler.

düşmān ta' arruẓu (düşmān ta' arruẓları): (Far. + Ar.) (Far. + Ar.) (10/15, 24/10, 25, 31/15, 39/20, 112/5)

Düşman kuvvetlerinin yaptığı taarruz.

düşmān taraşşud-ı havā' iyyesi: (Far. + Ar. + Ar.) (63/15, 69) (bk. **düşmān keşf-i havā' iyyesi**)

düşmān tayyāreleri: (Far. + Ar.) (11/5, 57/20, 203)

Düşmana ait olan tayyareler.

düşmān topcusu: (Far. + T.) (24/15)

Düşmanın topçu unsurları.

düşmān topcu ateşi: (Far. + T. + T.) (80/15)

Düşman topçusunun yaptığı atışlar.

düşmān yakın muhārebe silāhı: (Far. + T. + Ar. + Ar.) (79/15)

Düşmanın yakın muharebede kullandığı silahlar.

düşmān yedek bār-gīrleri: (Far. + T. + Far. + Far.) (65/10)

Düşmana ait olan ve yedek olarak bekletilen bârgīrlar.

düz kavis endāhtları: (T. + Ar. + Far.) (9/5)

Topla yapılan atışlardandır, bu atış düz olarak ve kavis verilerek yapılır.

E e

edevât-ı istihkâmiyye: (Ar. + Ar.) (4/10, 119/15, 173/15, 176/15)

İstihkâm için gerekli olan malzemelerin ve parçaların tümü.

edevât-ı istihkâmiyye ‘arabaları: (Ar. + Ar. + T.) (82)

İstihkâm malzemelerini ve parçalarını taşıyan arabalar.

edevât-ı istihkâmiyye kolları: (Ar. + Ar. + T.) (118/10)

İstihkâm malzemelerinin ve parçalarının ikmalini sağlayan askerî unsur.

edevât-ı şihhiyye: (Ar. + Ar.) (119/20)

Sağlık işleriyle ilgili malzeme ve parçalar.

edevât-ı tıbbiyye: (Ar. + Ar.) (123/5)

Tıbbî malzeme ve parçaların tümü.

efrâd-ı ‘atîka: (Ar. + Ar.) (179)

Acemi olmayan, eski askerler.

eger çantası: (T. + T.) (97/20)

Atın eyerinde bulunan ve süvarinin acil ihtiyacı olan erzak vb. malzemelerini taşıdığı çanta.

ekmekci bölükleri: (T. + T.) (152/15)

Askerlerin ekmeğini yapan ve dağıtan bölükler.

ekmekci kolu (ekmekci kolları): (T. + T.) (T. + T.) (100/10-15, 101)

Ekmeği genel olarak bir yerde mümkün mertebe çok kalacak ekmekçi kolları pişirir. Ekmeğin doğruca ekmekçi kollarından tedariki uzun ikametlerde olur. Mıntıka ve mahalldeki fırınlardan istifade ederek kol malzemesinin korunması gerekir. Her bir ekmekçi kolu günlük 19.000 ekmeğe yapabilir. (E-100)

Çok sayıda ekmek yapma ve dağıtma kabiliyetine sahip askerî unsur.

ekmekçi takımları: (T. + T.) (118/5, 131/5, 142/5-10)

Bizde ekmekçi takımları daha çok peksimet yapmakla meşgul olmuştur. Bunlar dayanıklı ve nakli kolaydır ürünlerdir. Bu takımlara mesela mevzi harbinde ekmek yaptırtmak gerekir. (E-142)

Askerlerin ekmeğini yapan ve dağıtan takımlar.

el bomba demeti: (T. + İt. + Rum.) (23/15)

Tahrip gücünü artırmak için birden fazla el bombasını bir araya getirerek oluşturulan demet.

el bombası (el bombaları): (T. + İt.) (T. + İt.) (6/10, 7/5-10, 84, 91, 92/15)

Elde taşınabilen ve pimi çekilerek ateşlenen küçük tip bomba. (TS)

El bombası, içi infilak maddesi veya kimyasal maddelerle doldurulan ve bir patlama veya ateşleme tertibatını ihtiva eden küçük bir bomba türü. Bu bomba genel olarak elle atılır. El bombaları üç cinstir: Tahrip el bombası, kimya el bombası, eğitim el bombası.

Tahrip el bombası, içerik olarak plastik patlayıcı bulundurur. Bomba kalıbı çok fazla şarapnel içerir. Kimya el bombası, ednatol (etilen di nitro amin), pirik asit içerir. Bomba kalıbı civa fülminat veya kurşun azodürden oluşur, patlamanın şiddetini arttırır. Eğitim el bombası ise askerî eğitimde kullanılır. Tahrip gücü diğerlerine oranla daha azdır.

Genel muharebelerde iki tip el bombası kullanılır: Savunma ve saldırı tipi.

Savunma tipi el bombasının parça tesiri saldırı tipine göre daha etkilidir ve kullanılan metal malzemeler dolayısıyla saldırı tipinden daha ağırdır. Buna rağmen saldırı tipi el bombalarının şarapnel etkisi neredeyse yoktur. Parça tesirli metal kısmı çok ince yapılıdır. Saldırı tipi el bombasının patlayıcı miktarı savunma tipine göre daha fazla olduğu için daha çok baskınlarda kullanılır. Çünkü savunma tipine göre daha yüksek ses çıkarır ve hedeflenen, düşman askerlerinin öldürülmesinden ziyade ses yüzünden şoka uğratılmasıdır. Bu sayede şoka uğrayan düşman

askerlerinin savunma moduna geçmeden yok edilmesi öngörülür. Genel askeri taktiklerde saldırı ve savunma tipi elbombaları aynı anda atılır. Amaç aynı anda hem düşmanın şoka uğratılması hem de kayıp vermesinin sağlanmasıdır. (<https://tr.wikipedia.org-10>)

emekle-: (T.) (27/5)

Tatbikatlarda veya muharebede düşman silah tesirinden ve görüş açısından uzakta yapılan ilerleme tekniklerindedir. Dizler ve eller üzerinde yürünülür.

emir (emr): (Ar.) (10/10, 19/10, 20/5, 25/5-10-15, 26/10, 29/5-15, 30/5, 32/15, 33/15, 34/5-15, 35/10-15-20, 37/10, 38/5-10-15-20, 39/10, 40/15-20, 41/10-15, 43/10, 44/5-15, 45/10, 46/5-10, 47/5-15, 48, 49/5, 50/5, 51/10, 52, 55/10, 56/5, 58/10, 59/15, 61/5, 62/20, 65/20, 67/15, 68, 69/10, 72/5, 74/15-20, 75, 76, 78/5-10-15, 81/10, 83/5-15, 84/10, 85/5, 88, 89/5, 90, 91/5, 96/15, 98/10, 101/5, 104/15, 105/5, 106/10, 108/10-15, 111/5, 117, 118/5 119/5, 120/5, 121/5-15, 126/5, 127, 128, 129/10, 130/10, 132, 141, 149/10, 150/20, 151/5, 154/10, 157/10, 158, 159/15, 160/10-15, 163/15, 165/10, 168/10-15, 179/15, 195/5, 197, 199/15)

Hizmete ait bir talep veya yasağın sözle, yazı ile ve sair surette ifadesidir. Emir; emir verme yetkisine sahip bir kimse tarafından, belirli bir hareketin yapılması veya yapılmaması maksadıyla, ast durumunda bulunan kimseye yönelmiş ve açıklanmış bir irade açıklamasıdır. Emir ile askerlik hizmetine ilişkin hususların yapılması veya yapılmaması istenir. Özel işlerin yapılması zimmındaki talepler emir kabul edilemez. (<http://askerihukuk.net>)

emir atlısı (emir atlı) (emir atlıları): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (Ar. + T.) (88/5, 66/15, 196/15)

Ulaşım aracı olarak atı kullanan, komutanın emir ve direktiflerini ileten asker.

emir erleri: (Ar. + T.) (41/5, 111/5, 197/5)

Teğmen ve yukarısı üst düzey subayların hizmetinde bulunan er, hizmet eri, emirber. (TS)

emir tebliğ ve tebellüğü: (Ar. + Ar. + Ar.) (56/10)

Emrin bildirilmesi, gönderilmesi, haber verilmesi ve emrin bildiriminin alınması.

emir zâbitleri: (Ar. + Ar.) (192/5)

Tabur ve taburdan yukarı birlik kumandanlarının maiyetlerine, kumandanlıkların talim ü terbiye ve dâhilî hizmetlerine tealluk eden resmî hususlarda icab edenlere tebliğ ve takip etmek üzere tayin olunan subaylar hakkında kullanılan bir tâbirdir. Maiyetinde bulunduğu kumandanın emrini alâkalılara tebliğ ettiği için bu adı almıştır. (Pakalın-1)

emniyet: (Ar.) (14/15, 35/5, 37, 47/15, 70/20, 76/5, 89/5, 113/10-15, 121, 144/10, 179/10)

Güvenlik. (TS)

Muharebede, düşmanın baskı ve etkilerinden korunmak için tedbirlerin alınmasıdır. Harekâtın türüne ve birliğin çapına göre emniyet; nöbetçi, devriye, gözetleme veya dinleme postası, uç, öncü, artçı, karakol, örtme kuvveti gibi adlarla anılan değişik emniyet unsurları veya dağılma, gizleme gibi pasif korunma tedbirleri vasıtasıyla sağlanır. Emniyet tedbirleri, her durum ve ortamda bütün birliklerce mutlaka alınır ancak derecesi ve buna bağlı olarak kullanılan unsurlar değişebilir.

emniyet kademesi: (Ar. + Ar.) (37/15)

Takım, bölük, tabur vb. birimlerin arazide ilerlerken önünde olan ve bunların güvenliği sağlayan askerî unsur.

emrâz-ı müstevliye haste-hâneleri: (Ar. + Ar. + Far. + Far.) (155/10)

Muharebede salgın hastalıklara yakalanmış kişilerin tedavisinin yapıldığı hastane.

emrine verme (emrine verilme): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (22/5, 25, 26, 44/10, 47, 53/5, 85/10, 135/15, 163/20)

Askerî unsurlardan gerekli görülenleri isteyen komutan veya birliğin emir komutasına bırakmak.

endâht: (Far.) (6/20, 7/20, 8/5-10-15, 28/10, 30/20, 176/15, 181/10)

1. Atma, atış; atılma. 2. Silâh atma, boşaltma. (Devellioğlu)

endâht ta' lîmi: (Far. + Ar.) (176/10)

Atış talimi barış zamanında yapılan talimlerin en önemlisidir. Tercihen bölük komutanı tarafından yaptırılır. Askerler alıştırma talimleri ve ders atışından bir iki vazife yapabildikten sonra canlı hedeflere karşı talim yaparak muharebe atışına hazır olurlar. (E-176)

Kullanılan silahın çeşidine göre farklılıklar gösteren, gece ve gündüz çeşitli hedeflere atış yapılarak personelin atış kabiliyetinin geliştirilmesi amacıyla yapılan talim.

endirekt endâht: (Fr. + Far.) (204)

Dolaylı atış.

erkân-ı harb: (Ar. + Ar.)

Ordunun harp faaliyetlerini hazırlayıp icraya, fen işlerini ifaya memur ümera ve zâbitan hakkında kullanılan bir tâbirdir. Erkân-ı harp sınıfını ayrılabilmek için Harbiye'deki tahsilin parlak bir suretle yapılması ve muayyen olan had dâhilinde çıkılmış olması lazımgelirdi. O hadden sonra gelenlerin bir kısmı "mümtaz" namını alırlar, diğerleri ise sıra zâbiti olarak orduya iltihak ederlerdi. Erkân-ı harpliğe ayrılanlar ayrıca erkân-ı harbiye tahsili görürlerdi. Bu tahsilde de muvaffak olanlar "erkân-ı harp" unvanını alırlardı. Erkân-ı harpler diğer ordu mensuplarına nazaran mümtaz bir mevki haiz oldukları gibi ötekilerden daha evvel terfi ve tefeyüz eylerlerdi. Erkân-ı harbin bugünkü karşılığı "kurmay"dır. (Pakalın-1)

Erkân-ı Harbiyye: (Ar. + Ar.) (189/5-10)

Meslek ihtisası görmüş zabitler (subaylar) grubu. (<http://www.osmanice.com>)

Erkân-ı Harbiyye Dâ'iresi: (Ar. + Ar. + Ar.)

Merkezde Harbiye Nazırı'nın, kolordularda kumandanların maiyetinde olup lüzumu kadar erkan-ı harbiye ümera ve zâbitaniyle mülhak zâbitlerden ve bir miktar miktar sivil memurlardan mürekkep bulunan hususi daireye verilen addır. Vazifesi ordunun tâbiyesi, sevk-ül-ceyş muameleleri, askerin toplama işleri ve askerî terfi hususları ile iştigal etmekte. (Pakalın-1)

Erkân-ı Harbiyye Kaymakamı: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (eserin kapağı ve mukaddim bölümü/15)

Erkan-ı Harbiye Yarbayı

Erkân-ı Harbiyye Re'îsi (Erkân-ı Harbiyye Re'îsleri): (Ar. + Ar. + Ar.) (Ar. + Ar. + Ar.) (78, 116, 117/5, 118/15, 130/5)

Kolordu veya fırkalarda harp umûruyla sevk-ül-ceyş ve tabiyede kumandanın müşaviri olan ve maiyetinde bir dâire ve lüzumu kadar erkân-ı harp veya mülhak zâbitan bulunan erkân-ı harp ümerasından seçilene verilen unvandır. Fırkalarda ekseriya yüzbaşı ve nihayet binbaşı, kolordularda ise kaymakam veya miralay rütbesini haiz bir zat bulunurdu. (Pakalın-1)

Erkân-ı Harbiyye Re'îs-i Şânîsi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (77/10, 116, 117)

Erkân-ı Harbiye Reisi'nden sonra gelen kişi, ikinci reis.

Erkân-ı Harbiyye seyâhatleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (189/5-15)

Birkaç erkân-ı harp zâbiti ile erkân-ı harbiye dairesinde müstahdem mülhak piyade ve süvari veya topçu zâbitlerinden mürekkep bir heyet tarafından seri ve cebrî yürüyüşle ve yer üzerinde tatbikat veya harp oyunları yapmak suretiyle icra edilen seyahat hakkında kullanılan bir ıstılahdır. (Pakalın-1)

Erkân-ı Harbiyye-i 'Umûmiyye Dâ'iresi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (eserin kapağı, 189/10)

1860 yılında Seraskerlik - Harbiye Nezareti kurulduğu zaman "Erkân-ı Harbiye" de Seraskerliğin bir şubesi olarak çalışmalarına başladı. Bu şube 1880 yılında yedi şubeden kurulu bir daire haline getirilip "Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye Dairesi" adı altında yeniden düzenlenerek başkomutanlığa bağlandı. 1882 yılında yeni bir düzenleme ile şube sayısı altıya indirildi. 1890 yılında "Maiyet-i Seniye Erkân-ı Harbiyesi"nin (Padişah Genelkurmayı) kurulması üzerine, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye Dairesi yeniden Seraskerliğe bağlandı. 1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, Padişah Genelkurmayı kaldırılmış ve Seraskerliğin adı da "Harbiye Nezareti" olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikler sırasında Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye Dairesi yeniden düzenlenmiş ve 1922 yılına kadar İstanbul'da

çalışmalarını sürdürmüştür. Ankara’da Büyük Millet Meclisinin açılışından sonra 2 Mayıs 1920 tarih ve 3 sayılı Kanunla Müdafaa-i Milliye Vekaletinden ayrı olarak bağımsız bir Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Vekaleti kurulmuş ve bu şekli ile 1924 yılına kadar çalışmıştır. Genelkurmay Başkanlığı, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar üç dönem geçirmiştir:

1924-1944 dönemi:

Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Vekaleti 3 Mart 1924’te kaldırılmış, Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Riyâseti adıyla, vazifesinde bağımsız, bir yüksek askerî makam olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bu dönemde, bir planlama organı olarak iki daire ve on iki şube halinde yeniden düzenlenmiştir.

1944-1949 dönemi:

Erkân-ı Harbiye-i Umûmîyenin, ülkenin savaşa hazırlanması bakımından bütün devlet teşkilatının çalışmalarıyla yakından ilgili teknik bir uzmanlık kurulu olduğu gözönünde tutulmuş ve Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olarak “Başbakanlık”a bağlanmıştır.

1949 sonrası:

Yeni adıyla Genelkurmay Başkanlığı 1949’da çıkarılan bir kanunla doğrudan doğruya Milli Savunma Bakanlığına bağlanmış, 1961 Anayasası yürürlüğe girinceye kadar bu bakanlığa bağlı olarak çalışmıştır. Bu dönemde Genelkurmay Başkanlığının teşkilatı daha da geliştirilmiş ve hemen hemen günümüzdeki şeklini almıştır. Buna göre, Genelkurmay Başkanı, silahlı kuvvetlerin komutanı olup, bakanlar kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanun ile düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur. (<http://www.turkcebilgi.com-1>)

15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra Genelkurmay’ın Cumhurbaşkanı’na bağlanacağı açıklanmıştır.

Erkân-ı Harbiyye-i 'Umûmiyye Re'îsi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (189/5)

Harbiye nezaretinde bulunan Erkân-ı Harbiye-i Umumîye Dairesinin en büyük âmirine verilen unvandır. Vazifesi ordunun tabiyesi, sevk-ül-ceyş muameleleri, askerin toplama işleri ve askerî terfî hususları idi. (Pakalın-1)

erzâk kolları: (Ar. + T.) (137/5, 146/20, 151/5-10, 152/15, 164/15)

Muharebede gerekli olan malzemeleri taşıyan unsur.

esâs ceb-ḥâne deposu: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (162/15)

Menzil merkez noktasında bulunur ve özellikle menzil kıtaları için gereken cebhaneyi bulundurur. (E-162)

esîr: (Ar.) (111/5-10, 193, 198/15)

Savaşta düşman eline düşen kimse, tutsak. (Devellioğlu)

esliḥa: (Ar.) (6, 13/5, 14, 18/20, 21/10, 23/10-20, 24/10, 32/15, 34/5, 38/20, 58/5, 74/15, 130/20, 133/5, 172/15, 173/15, 194/5, 195/15, 200/15, 203/5-20) (bk. **silâh**)

Silâhın çoğulu. (Devellioğlu)

esliḥa-i câriḥa: (Ar. + Ar.) (6/15, 53/15, 180)

Cerh edici, yaralayıcı silahlar. [kılıç, hançer, kama ve sâire gibi] (Devellioğlu)

esliḥa-i ḥafîfe (ḥafîf esliḥa): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (6/20, 20, 21/10)

Hafif silâhlar. [tabanca, tüfek gibi] (Devellioğlu)

Namlu çapı 60 kalibreden (0,6 inç veya 15 mm) daha küçük namlulular hafif silahlar olarak adlandırılır. Ancak bu kaidenin istisnaları vardır. Bir veya iki kişi tarafından kullanılabilmesi sebebiyle 60 mm'lik bazokalar ve 89 mm'lik süper bazokalar gibi daha büyük taşınabilir roketatarlar, 57 mm'lik geri tepmesiz toplar bazan hafif silah olarak sınıflandırılmıştır. (<https://tr.wikipedia.org-11>)

esliha menzili: (Ar. + Ar.) (40/5)

Silahın ve bu silahta kullanılan merminin türüne göre, atış yapılan merminin ulaşabileceği uzaklık.

esliha-i merbūta: (Ar. + Ar.) (65/15)

Silahların birbirini desteklemesi, atış yaparken aralarında bağlantı olması.

esliha-i nāriyye: (Ar. + Ar.) (64/5, 72/15)

Ateşli silahlar manasına gelen bir tâbirdir. Barutla dolup atılan silahlara “efvah-ı nariyye” veya “esliha-i nariyye” denip hafif ve sakil olmak üzere iki kısma ayrılır. Hafife, tüfek ve tabanca efvahı; sakile de top, havan vesairedir. Hafif eslihadan iptida “arkebuz” denilen “fitilli tüfekler” vardı. Sonra “fitilli musket”, “zemberekli musket” daha sonra “çakmalı tüfekler” yapıldı. İlk yapılan tüfekler gayet ağır olduğundan meterislerde kullanılmıştır. Bu cihetle bunlara “meteris tüfeği” denilirdi. Boyu gayet kısa ve çapı ağız tarafından olduktan başka iç tarafında başka olarak bir cins tüfek daha yapıldı, ona da “karabina” denildi. Osmanlı esliha-i nariyesi meyânında bir de “el havanı” vardı. Bu havanın kundağı 1,87 metre olup çakmaklıydı. (Pakalın-1)

eşyâ ağırlığı: (Ar. + T.) (83/10-20, 121/20, 125/5)

Kıtaya lazım olan büyük malzemeler.

İkinci kısım büyük ağırlığa eşya ağırlığı demek (E-121) uygundur.

eşya bâr-giri: (Ar. + Far. + Far.) (98)

Eşya taşımak için kullanılan bârgîr.

eşyâ-yı seferiyye: (Ar. + Ar.) (122/15)

Sefere çıkarken alınan veya alınması gereken eşyalar.

eṭṭbbā: (Ar.) (157/15)

Hekimler, doktorlar, tıp ilmini bilenler. (Devellioğlu)

Muharebede hasta ve yaralılara hekimlik hizmeti verenler.

F f

fırqa: (Ar.) (s. 40, 48, 49, 50, 78, 79, 80, 83, 86, 87, 89, 91, 94, 96, 99, 100, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 117, 118, 119, 127, 128, 143, 148, 149, 157, 160, 165, 187, 189)

1. İnsan topluluğu 2. Parti 3. (*askerlik*) Tümen. (TS)

fırqa ağırılık kumandanı: (Ar. + T. + Fr.) (83/5)

Tümenin ağırılık olarak nitelenen bütün malzemelerinden sorumlu birimin komutanı.

fırqa bār-g̃ir deposu (fırqa bār-g̃ir depoları): (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (109/5)

Tümende bārg̃irlerin tutulduğu depo.

fırqa erzāk tesellüm mevki' i: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (106/15)

Tümende ilgili birimlere erzaklarının teslim edildiği yer.

fırqa ikmāl kolları: (Ar. + Ar. + T.) (80/5)

Tümende ikmal malzemlerinin dağıtımını yapan birim.

fırqa qarār-gāhı: (Ar. + Ar. + Far.) (118/15)

Tümen emir komuta merkezi. Tümen komutanı ile yardımcı şube ve bölümlerinden oluşan kuruluş.

fırka kolları: (Ar. + T.) (80/5, 87/10, 91/10)

Arabalı veya otomobilli (E-80) kollar olan bu birim tümende malzeme ve insan ikmalinden sorumludur.

fırka kumandanı: (Ar. + Fr.) (96/15, 118/15, 122/10, 149/5, 187)

Tümen komutanı.

1. Askerî kolordu kumandanı, tümgeneral, korgeneral. 2. İnsan topluluğu, cemâat.

[birinci ferîk = korgeneral; ikinci ferîk = tümgeneral]. (Devellioğlu)

Ferîk, Osmanlı Devletinin son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanılan Mirliiva ile Birinci Ferîk rütbeleri arasında olan ve günümüz rütbelerinden Tümgeneral ile Korgeneral rütbeleri arasında bir askerî rütbe. Ancak Ferîk rütbesi de 26 Kasım 1934 tarihli 2590 sayılı Lâkap ve Unvanların Kaldırılması Hakkındaki Kanun'un üçüncü maddesi gereğince iptal edildi. (<https://tr.wikipedia.org-12>)

fırka levâzımı: (Ar. + Ar.) (94/15)

Tümenin lojistik hizmetinde bulunan bütün malzeme veya bu malzemeyi sağlayan bölüm.

fırka levâzım me'mûrî: (Ar. + Ar. + Ar.) (149/10)

Tümenin levazım bölümünde görevli memurlar.

fırka levâzım re'îsi: (Ar. + Ar. + Ar.) (148/15-20, 149/5)

Tümenin levazım bölümünün başkanı.

fırka manevrası (fırka manevraları): (Ar. + İt.) (Ar. + İt.) (178/5, 187)

Bir fırka, kıtalarını ikiye ayırarak karşılıklı hareket ettirirse ve bunlar fırka komutanı tarafından idare olunursa bu, "fırka manevrası"dır. (E-187)

Tümen unsurlarıyla birlikte yapılan tabikat.

Fırka(nfı) Menzil ve İkmâl Şu'besi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (118/20)

Tümen haberleşme ve geri hizmetleri şubesi. Tümenlerin her türlü resmî haberleşme, erzak tedariki, ikmal ve özellikle celp, nakil ve sevk işlemlerini ayarlayan birim.

fırka mevki' seyyâr haste-hâneleri: (Ar. + Ar. + Ar. + Far. + Far.) (103/15)

Tümenlerin uzun süre kalacağı yere yaptığı hastanelerdir.

fırka otomobil kolları: (Ar. + Fr. + T.) (87)

Acil ve uzak yerlere nakliyelerde kullanılan, taşıma kapasitesi 15 ton olan (E-87), tümene ait motorlu, dört tekerlekli kara taşıtlardan oluşan koldur.

fırka ser-baytarı: (Ar. + Far. + Ar.) (107/5, 108/10-15, 109/5)

Tümenin baş veteriner hekimi.

fırka ser-tabîbi: (Ar. + Far. + Ar.) (104/10, 106/10-15, 157/15, 159/5-15)

Tümenin başhekimisi.

fırka süvâri: (Ar. + Far.) (82/10)

Tümenin atlı askerleri.

fırka topçu kumandanı: (Ar. + T. + Fr.) (25)

Tümen topçu birliğinin komutanı.

fırka topçusu: (Ar. + T.) (24/5-10, 43/5, 208/15)

Tümen topçusu.

fırka-: (T.) (27/10)

Avcı mangasının hareket şekillerindendir. (E-27)

Manganın veya avcı erinin hızla, birdenbire bulunduğu yerden çıkması, ayrılmasıdır.

filinça: (Alm.) (5/5-10-15, 90/10, 93)

Namlusu kısa, kurşun atan bir tür küçük tüfek. (TS)

Kısa namlulu, çakmalı tüfekler hakkında kullanılan bir tâbirdir. İngilizce çakmak demek olan filint'ten alınmıştır. Bu tüfeklere menzil ve ağırlığı diğer tüfeklerden az olduğu için "kısa tüfek" de denilmiştir. (Pakalın-1)

fişek: (Far.)

Fişek; tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlara, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephanedir. (TS)

fişenk (fişeng): (Far.) (Far.) (90/10-15, 92/5-10, 93, 123/20, 163/15, 167/10) (bk. fişek)

Kurşun yerinde kullanılan bir tâbirdir. Eski yazıda fişenk suretiyle yazılırdı. (Pakalın-1)

fişenk cebi: (Far. + Ar.) (2/10)

Askerlerin taşıdığı çantada bulunan ve içine fişeklerin konulduğu bölüm. (E-2)

fişenklik: (Far.) (3/10)

Silahlı efradın üzerinde bulundurulması icap eden ihtiyat fişekleri koymak üzere meşinden yapılmış gözlü kemerler hakkında kullanılan bir tâbirdir. Şimdi bunun yerine palaska kayışlarına geçirilmiş kütük denen meşin kutular vardır. (Pakalın-1)

flama: (İt.) (19/15, 195/20, 199)

1. İşaret olarak veya çeşitli amaçlarla kullanılan küçük bayrak 2. Ask. İki veya üç köşeli, küçük boyutlu bayrak. (TS)

G g

ġarnizon: (Fr.) (188/10)

1. Bir Őehri savunan veya yalnız orada bulunan askerî birlikler. 2. Askerî birliklerin bulunduġu yer. (TS)

gece ta' arruġu: (T. + Ar.) (14/10)

DuŐman kuvvetlerini geriletmek, ezmek iġin geceleyin yapılan ileri hareket, saldırı, hucum.

gece ta' lĩmleri: (T. + Ar.) (173/20, 176/15, 196)

Personelin geceleyin olabilecek herhangi bir muharebe durumuna hazır olması ve yetişmesi iġin geceleyin uygulamalı olarak yaptığı eġitim, tatbikat.

geġid-i resmĩ: (T. + Ar.) (174/15)

Geġit tĩreni. (TS)

geniş cebhe: (T. + Ar.) (11/5, 40/5, 58/10, 60/5, 71/20)

DuŐman tesirini azaltmak iġin uzerinde savaşın sũrdũġũ bĩlgenin yanlara doġru uzatılmasıdır.

geniŐligine tertib: (T. + Ar.) (10/5)

Muharebe Şartlarına gĩre askerî unsurların yanlara doġru tertiplenmesi, alanı geniŐletmesidir.

geri ġat: (T. + Ar.) (29/5)

Savunma veya saldırma amacıyla bir araya getirilmiş gerideki asker dizisi.

geri ġidemāt: (T. + Ar.) (14/10, 39/15, 77/10, 78/5-10-15, 113/5-10, 114/5-10-15, 115/5-10, 116/5-10, 117/10, 118/15, 125/20, 126/10, 127, 128/5-10, 129, 132/5, 189/5, 191/10)

1. Savaşta veya askerî harekâtta; yol, haberleşme, sağlık, yiyecek, içecek, silah sağlama vb. çok yönlü hizmetleri en akılcı, etkili ve seri bir biçimde plan ve programa bağlayıp uygulayan hizmetler bütünü, lojistik.

2. Ordunun türlü gereksinimi ile ilgili işlerin bütünü.
(<http://www.nedirnedemek.com>)

geri hıdemâti maķâmâtı: (T. + Ar. + Ar.) (78/10-15)

Geri hizmetlerini yürüten makamlar.

geri hıdemâti teşkilâtı: (T. + Ar. + Ar.) (115/5)

Geri hizmetleri teşkilatı.

geri keşfiyât: (T. + Ar.) (45/15)

Askerî unsurlar tarafından birliğin ilerlerken veya çekilirken arkasında bulunan düşman ve arazi hakkındaki yaptığı keşif faaliyeti.

gizlen- (gizlemek): (T.) (T.) (15/15, 26/5, 39/15, 63/15)

Silah, malzeme ve askeri; düşmanın karadan ve çeşitli hava araçlarından gözetlemesine karşı korumaktır. Gizleme düşman ateşinden korumaz. Gizleme, örtü gibi doğal ve suni olabilir. Doğal gizlemeler; çalılıklar, otlar, ağaçlar ve gölgelerdir. Suni gizlemeler; muharebe giysisi (teçhizatı), kamuflajlı ağlar, yüz boyaları ve yerinden sökülmüş/alınmış doğal malzemelerdir. Suni gizlemeler arazide bulunan doğal gizlemeler ile uyumlu olmalıdır. Mümkün olduğunca doğal gizleme bozulmamalıdır.

grub kıumandanı: (Fr. + Fr.) (5/5)

Sayısı şartlara göre değişebilen askerî grubun komutanı.

grub-vārī müdāfa' a: (Fr. + Far. + Ar.) (75/15)

Gurp gibi yapılan müdafaa.

Gönüllü Haste Bakıcı Cem' iyyeti: (T. + Far. + T. + Ar.) (154/10-15)

1867 yılında Paris'te açılan sağlık sergisi münasebetiyle milletlerarası bir Kızılhaç Sıhhiye Konferansı toplandı. Osmanlı Hükümeti bu konferansa Mekteb-i Tıbbiye Tatbikat Muallimi Miralay Dr. Abdullah Bey'i göndermişti. Dr. Abdullah Bey, konferans dönüşü Cenevre Mukavelenamesi'nin Türkiye tarafından da tatbik edilmesini istedi. Girişimleri sonucu Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın emirleriyle ve Tıbbiye Nazırı Marko Paşa ile Kırımli Dr. Aziz Bey'in teşebbüsleriyle 66 azadan oluşan Mecruhın ve Marday-ı Askerîye İmdat ve Muavenet Cemiyeti (Asker, Hasta ve Yaralılara İmdat ve Yardım Derneği)'ni 11 Haziran 1868 yılında kurdular. Böylece geçici başkanlığa Marko Paşa'nın, genel sekreterliğine Dr. Abdullah Bey'in getirildiği Kızılay'ın kuruluşu tamamlanmış oldu. Ancak kısa bir süre sonra dönemin hükümeti derneğin üstleneceği görevleri "sivillerin askeri işlere karışması" olarak değerlendirdiği için beklenen onayı vermedi ve cemiyet kısa bir süre sonra dağılmak zorunda kaldı.

1897'de Osmanlı Yunan savaşının başlaması ile, Cemiyet Nurican Efendi'nin başkanlığında 24 Mayıs 1897'de yeniden toplandı. Eski üyelere hayatta olmayanların yerine yenileri seçildi. Halktan ve Kızılhaç'tan yardımlar alan Cemiyet ordu için bol miktarda sağlık malzemesi ile iki tane hastane vapuru kiraladı. Savaş bittikten sonra cemiyet İkinci Meşrutiyet'e kadar (1908) yine faaliyetlerini yavaşlattı ve pasif duruma geçti. Bu süre içinde Cemiyet'in en önemli aktivitesi Uluslararası 8. Kızılhaç Konferansı'na Besim Ömer Paşa'yı temsilci olarak göndermesidir. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin hilâl olan simgesi Kızılhaç örgütlerince benimsenmesine karşın resmî olarak kabul edilmemişti. Besim Ömer Paşa bu konferansta hilâlin kullanılması için girişimlerde bulunmuştur. Hilâl bundan sonra yarı resmî olarak kullanılmaya devam edilmekle birlikte, resmî olarak tanınması için 1929 yılına kadar beklenmesi gerekecekti.

Osmanlı toplumunda insani yardıma gönül verenler Hilâl-i Ahmer'i yeniden faaliyete geçirmek için 1908'de Meşrutiyet'in ilanı ile yeniden bir araya geldiler. Dr. Esad Bey, Dr. Besim Ömer Paşa, Dışişleri Bakanlığından Salih Bey, Dr. Mehmet Ali Bey, Dr. Ali Galip Bey, Dr. Bahaeddin Şakir Bey ve Dr. Kasım İzzettin Beylerden oluşan bir kurul toplandı. Kurulun hazırladığı yeni tüzük incelenmek üzere Şura-yı Devlete gönderildi. Tüzük burada kabul edilince yüz kurucu üye Tokatlıyan Otelinde ilk genel kurul toplantısını 21 Nisan 1911'de

yaptı. Cemiyet saraydan büyük destek gördü. Padişah Sultan Reşat, Cemiyeti himayesi altına aldı. Şehzade Yusuf İzzettin Efendi, Cemiyet'in fahri başkanı olduğu gibi Tophane'de kendisine ait üç katlı binayı Cemiyet'e bağışladı. Bu bina Hilâl-i Ahmer'in ilk binasıdır. Cemiyet halkın yardımları ile giderek büyümeye başlamıştı. Bu nedenle bina ihtiyacı karşılayamaz duruma gelince Sultan Mahmut Türbesi yakınlarında kiralanan dört katlı bir binaya taşındı. Hilâl-i Ahmer yurt genelinde tüm halkla bütünleşebilmek, yardımların savaş alanlarına kolay ulaşabilmesini sağlamak için birçok yerde şubeler açtı. 1925 yılında, savaş döneminde en çok eksikliği hissedilen hemşire açığını kapatmak amacıyla Türkiye'nin ilk Hastabakıcı Hemşire Okulu Hilâl-i Ahmer tarafından açıldı. Yine aynı yıl genel merkez İstanbul'dan Ankara'ya taşındı. Derneğin adı 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti", 1947 yılında da "Türkiye Kızılay Derneği" olarak değiştirildi. (<http://arsiv.kizilay.org.tr>)

görev endâht: (T. + Far.) (13/10)

Hedefi görerek yapılan atış.

gözcü: (T.) (31/5, 33/5-15)

Muharebede gözlemeleme veya gözetleme işini yapan kişi ya da kişiler.

H h

haberçi: (Ar.) (32, 37/5)

Haber getiren kimse, ulak. (TS)

hafif bomba topu: (Ar. + İt. + T.) (4/15, 6/15, 90/15, 92/10, 204/5-10, 205/10)

Piyade takım ve mangasının kuruluşunda bulunan silahlardandır. Yatık muharikli atışta 150-900 m tesirli, dik muharikli atışta 300-1100 m etkilidir. (E-204)

hafif ceb-hâne kolu (hafif ceb-hâne kolları): (Ar. + Far. + Far. + T.) (Ar. + Far. + Far. + T.) (165/10, 167/10, 168/5-10-15, 169)

Esasen topçu taburunun bir parçasıdır. Yürüyüş kolundaki yerini kıta komutanı belirler. Genellikle piyadenin arkasında yürür ve icabında öncü birliğe bile

katılabilir. Müfreze komutanının izniyle gerektiğinde topçu komutanın emrine girer, muharebe için ileri alınır. (E-168)

Muharebede ilk önce lazım olacak ve kısa sürede tedarik edilebilecek cephaneyi taşıyıp ihtiyaç duyulan yerlere sevk eden askerî unsur.

ḥafīf ḥaste gemileri: (Ar. + Far. + T.) (106/5)

Hafif hastaların sevk ve bakımının yapıldığı gemiler.

ḥafīf ḥaste müfrezeleri: (Ar. + Far. + Ar.) (106/10)

Hafif hasta ve yaralıların hastaneye gönderilene kadar bir araya getirilip bekletilmesiyle oluşturulan müfrezeler.

ḥafīf ḥasteler şuʿ besi: (Ar. + Far. + Ar.) (155/5)

Menzil hastanelerine bağlı olan ve sadece kısa süreli tedaviye muhtaç olan hastaların tedavi edildiği şube. (E-155)

ḥafīf ḥaste trenleri: (Ar. + Far. + Fr.) (106/5)

Hafif hastaların, özellikle oturabilecek durumda olanların naklinde kullanılan trenler.

ḥafīf istihkâm kolu: (Ar. + Ar. + T.) (85)

İkmal kollarındandır. Her istihkâm taburunda bir adet bulunur. Acil köprü malzemesi, tahrip ve işgal malzemesi, tüfek cephanesi, muhabere ve işaret araçları, inşaat malzemeleri, istihkâm araçları, tel örgüsü, peçe araçları gibi malzemeler taşır. (E-85)

ḥafīf kollar: (Ar. + T.) (79/15, 80/10, 81/5-10, 84/15, 85/15, 91/10, 92/10, 93/5, 125/15, 128/10, 129)

Hafif kollar istasyona getirilen maddelerin nakledildiği vasıtalarından biridir. (E-79)

Bu ikmal kolları muharebede cephanenin, yakın muharebe, peçeleme ve muhabere araçlarının süratle ikmaline yarar. Çeşitleri şunlardır: hafif piyade kolu (alay

başına bir adet), hafif topçu kolu (her taburda bir adet), hafif istihkam kolu (her istihkâm taburunda bir adet). (E-84, 85)

hâfif kuvvetler: (Ar. + Ar.) (71)

Genellikle öncü kuvvetlerin muharebe sahasına gönderdiği az sayıdaki askerî unsur.

hâfif makineli tüfeng (hâfif makineli tüfenk): (Ar. + İt. + Far.) (Ar. + İt. + Far.) (81/15, 92, 177/10)

Tek bir askerin herhangi bir yardımcıya ihtiyaç duymadan taşıyıp kullanabilmesi için tasarlanmış tüfektir. Genel olarak ön hatlardaki piyadelere destek vermek için kullanılır. Hafif makineli tüfekler normal bir silah gibi veya bir taktiksel araç olarak da tanımlanabilir. İlk hafif makineli tüfek I. Dünya Savaşı'nda İngilizlerin piyadelere yakın destek vermek için kullandıkları Lewis makineli tüfeğiydi. Savaşın bitmesiyle, hafif makineli tüfekler belirli küçük mıntikalarda ve modern piyade timlerinin acil ihtiyaç duyduğu alanlarda kullanılmaya başlandı. (<https://tr.wikipedia.org-13>)

hâfif makineli tüfenk avcısı: (Ar. + İt. + Far. + T.) (6/5)

Hafif makineli tüfek mangasını oluşturan ve avcı görevini alan asker.

hâfif makineli tüfenk (otomatik) mangası: [Ar. + İt. + Far. + (Fr.) + Alm.] (30/10)

Bir hafif makineli tüfek mangası genellikle bir manga komutanı, dört adet hafif makineli tüfek avcısı ve dört kadar tüfenk avcısından oluşur. (E-6)

hâfif piyâde eslihası: (Ar. + Far. + Ar.) (20, 85) (bk. **esliha-i hâfife**)

hâfif piyâde kolu: (Ar. + Far. + T.) (84/20)

İkmal kollarından biridir. Piyade bataryası, el ve tüfek bombaları da dâhil olarak bütün hafif ve ağır piyade silahlarına ait cephaneye, muhabere ve işaret malzemesi, kol örgüsü, peçe araçlarının ikmalini yapar. (E-84)

ḥafīf ṣaḥrā obüsü: (Ar. + Ar. + Fr.) (206/10)

Alman ordusunda kullanılan topçu silahlarından. Mermileri dâne ve dökme dânedir. Azami menzili dâne kullanıldığında 6300 m, dökme dâne kullanıldığında 8200 m'dir. (E-206)

ḥafīf ṣaḥrā obüs bataryası: (Ar. + Ar. + Fr. + İt.) (93/15)

Hafif sahra obüsünü kullanan batarya.

ḥafīf topcu kolu: (Ar. + T. + T.) (85, 94)

İkmal kollarından biridir. Her taburda bir adet bulunur. Cebhane ikmalini yapar. (E-85)

Cephane, muharebe kademesindeki kollardan hafif topçu kollarına, buradan kıta ikinci cephane kademesine, buradan dört cephane arabasından oluşan birinci kademeye gelir. (E-94)

ḥafīf yaralı: (Ar. + T.)

Yarası ağır olmayan asker.

ḥafīf yaralılar ictimā' maḥalli: (Ar. + T. + Ar. + Ar.) (159/15, 160/5) (bk. **ḥafīf yaralılar tecemmu' maḥalli**)

ḥafīf yaralılar tecemmu' maḥalli: (Ar. + T. + Ar. + Ar.) (105/10, 161)

Hafif yaralıların toplanma alanı.

Hafif yaralıların toplanma alanı, genel sargı alanını işini azaltır. Bu alanın yeri kolayca bulunmalı ve bu alan kıtaların ve kolların hareketlerini engellememelidir. Seyyar hastaneden ayrı bulunmalıdır. (E-105)

ḥakem: (Ar.) (185, 192/15, 194/5-10, 195/15-20, 196/20, 197/10-15-20, 198/5-15, 199/5-10-15-20, 200/5-10, 201/5-10, 203/10-15)

1. Tarafların aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için yetkili olarak seçtikleri ve üzerinde anlaşmışları kişi, yargıcı.
2. Belirli bir konudan iyi anlayan kimse.
3. Seçme ve karar verme yetkisi bulunan kimse. (TS)

hakem hey'eti (hakem hey'etleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (194/10, 195/5, 197/5)

Tatbikatlarda tarafların arasındaki anlaşmazlığı çözmek ve yapılanları gözlemleyip karar vermek için seçilen heyet.

hakem mu'āvini (hakem mu'āvinleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (194/15, 195/5)

Tatbikatlarda hakem olarak görev yapan kişilerin yardımcıları.

hakem müdür: (Ar. + Ar.) (196/5) (bk. **müdür-hakem**)

harb: (Ar.) (4/15, 90/5, 125/10, 161/15, 162/5, 163/15, 171/5, 172, 174/20, 175/5, 184/5, 186/10-15, 187/10, 190/10-15-20, 192/20, 194/5, 196/20, 199/10-15, 201)

Savaş. (TS)

harb çantası: (Ar. + T.) (kitabın kapağı, Mukaddim bölümü)

Bir subayın harbe hazırlıkta ve harpte yanında taşıyacağı çok gerekli malzemeleri koyduğu çanta.

harb endāhtı: (Ar. + Far.) (181)

Tatbikatlarda taburla yapılan atış. (E-181)

Savaşta veya savaş tatbikatlarında yapılan atış.

harb haste-hāneleri: (Ar. + Far. + Far.) (105/10, 106/10, 154/15, 155)

Savaşta özellikle ağır yaralanan personelin tedavilerinin yapılması için geçici hastane olarak hazırlanan yer.

harbe hāzırlık ta' lîmi: (Ar. + Ar. + Ar.) (180/10, 181)

Askerlerin herhangi bir savaş halinde yapması gerekenlerin önceden anlatılıp gösterildiği eğitim, tatbikat. Bu eğitim sadece acemi askerlere verilmez aynı zamanda birlikler, sık sık eğitim yaparak olası bir savaş durmuna karşı sürekli hazır halde bulundurulur.

Harbe hazırlık talimi bataryanın asıl toplu talimidir. Muharebe düzeninde ders atışları yapılır. (E-181)

ḥarb-i ‘umūmī (ḥarb-i ‘umūmiyye): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (9/10, 125/15)

Genel harp, umumi savaş.

ḥarbiyye: (Ar.) (63/15, 68/5, 91/5, 92, 93/10, 97/5, 110/15, 132/5-10, 134/20, 146/15-20, 179/10, 185/5, 190, 194/10, 200/20)

1. Savaşla ilgili işler 2. Harp okulu (TS)

Ḥarbiyye Nezāreti: (Ar. + Ar.) (107)

Harbiye Nazırlığı ya da Harbiye Nezareti, Osmanlı Devleti’nde savaş işlerine bakmakla görevli bakanlığın adıydı. Bütün Osmanlı ordusu günümüzde yerini Milli Savunma Bakanlığına bırakmış olan bu bakanlığa bağlıydı. Harbiye Nazırlığı 1908 yılında II. Meşrutiyet’in ilanından sonra kurulmuştur. Bu tarihten önce aynı görevi yapan kişiye “serasker” adı veriliyordu. Harbiye Nazırlığı görevine getirilen ilk kişi Ömer Rüştü Paşa olmuştur. Harbiye Nazırlığı orduya ait idari tasarrufları yerine getirmekle yükümlüydü. Ordunun emir-komuta mekanizması, sevk ve idaresi işleri ise Harbiye Nazırlığına bağlı Erkan-ı Harbiye Dairesi yani Genelkurmay Başkanlığı tarafından yönetilirdi. Harbiye Nazırı’nın paşa rütbesine sahip olması zorunluluğu vardı. Harbiye Nazırlığı sadece Kara Kuvvetlerinden sorumluydu. Deniz Kuvvetlerinin yönetimi ise Harbiye Nazırlığından ayrı olarak kurulmuş Bahriye Nazırlığına bağlıydı. Kurtuluş Savaşı’nın başlamasından sonra bu nezaret yerini Müdafaa-i Milliye Vekaleti’ne bırakmış, cumhuriyetin ilanından sonra 1945 yılında Milli Savunma Bakanlığı adını almıştır. Harbiye Nazırlığının İstanbul’un Fatih ilçesinde yer alan binası günümüzde İstanbul Üniversitesi tarafından kullanılmaktadır.

(<https://tr.wikipedia.org-14>)

ḥarb oyunu: (Ar. + T.) (183/15, 184/10-15-20, 185, 186/5, 187/20, 188/15)

Eğitim amaçlı kurgulanan askerî senaryolar. Bu senaryolara bütün askerî unsurların dâhil edilmesi hedeflenir.

Bir taraflı, basit meseleler genel olarak harita üzerinde yapılan tatbikattır. Karşılıklı çalışmak harp oyunudur. Her ikisi de bilhassa acemiler için küçük ölçüde ve basit vaziyetlerde başlar. (E-184)

harb vergisi: (Ar. + T.) (145) (bk. i'âne-i 'askeriyye)

Savaşta alınan vergi.

harb yürüyüşü (harb yürüyüşleri): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (81/10, 83/10, 85/5)

Harp etmek amacıyla bütün unsurların katıldığı ve bu unsurlara görev planlaması yapıldığı yürüyüş şeklidir.

harekât: (Ar.) (15/15, 17/20, 53, 69/5, 70, 86, 101/5, 105/5, 130/5, 132/10, 145/20, 148, 157, 164/5, 172/20, 187/10, 191/5, 192/10, 196/5-10, 198/10-20, 200/15)

Belli bir amaç gözetilerek bir askerî birliğe yaptırılan manevra, çarpışma, çevirme, kovalama vb. işler. (TS)

harekât-ı 'askeriyye: (Ar. + Ar.) (149/15, 164) (bk. harekât)

harekât-ı cesîme: (Ar. + Ar.) (150)

Büyük harekât.

harekât emri (harekât evâmiri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (78/10, 147/10)

Harekât için verilen emir(ler).

harekât-ı harbiyye: (Ar. + Ar.) (120/10) (bk. harekât)

harekât menzil mıntıkları: (Ar. + Ar. + Ar.) (137/10)

Menzil teşkilatının askerî harekâta katılan muharebe bölgeleri.

harekât mıntıkası (harekât mıntıkları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (115/10-15, 116, 125/20, 149/15)

Ordunun bulunduğu muharebe bölgesi.

harekât-ı şıhhiyye: (Ar. + Ar.) (157/15)

Muharebe bölgesinde veya geri bölgelerde; sağlıkla ilgili personel, araç, gereç vb. unsurların, şartların gerektirdiği duruma göre hareket etmesi.

hareket harbi: (Ar. + Ar.) (7/10, 17/10, 96/5)

Askerî unsurların yürürken harp etmeye hazır olması ve gerektiğinde harp etmesi.

harîta çantası: (Ar. + T.) (123/15)

Askerî haritaların konulduğu çanta.

Bir subayın seferde kullanacağı eşyalardan biridir. (E-123)

harîta tatbikâtı: (Ar. + Ar.) (184/15)

Harita üzerinde yapılan tatbikat. Tatbikatın arazide yapılamadığı durumlarda yapılır.

Bir taraflı, basit meseleler genel olarak harita üzerinde yapılan tatbikattır. (E-184)

hartuc: (Fr.)

Kese içinde hazırlanmış (bir atımlık) barut hakkında kullnılan addır. Torbaya hartuc kesesi denir. (Pakalın-1)

Merminin arkasından namluya sürülen bezden veya kartondan barut kesesi. (<http://www.sozce.com>)

haste ‘arabası (haste ‘arabaları): (Far. + T.) (Far. + T.) (82, 102/15, 104/20, 105/15)

Muharebede yaralanan veya hasta olanları taşıyan arabalar.

haste-gân: (Far.)

Hastalar, rahatsızlar, sayrılar. (Devellioğlu)

ḥaste-gān kaṭāri: (Far. + Ar.) (156)

Muharebede hasta ve yaralı olanları taşıyan tren.

ḥaste-gān ictimā' maḥalli: (Far. + Ar. + Ar.) (155/20)

Muharebede hasta ve yaralı olanların hastaneye gönderilmeden önce bekletildiği bölge.

ḥaste-ḥāne gemileri: (Far. + Far. + T.) (106/5)

Muharebede hasta ve yaralı olanların taşındığı, gerektiğinde hastane olarak kullanılan gemiler.

ḥaste-ḥāne kaṭāri: (Far. + Far. + Ar.) (156)

Muharebe yatarak tedavi gören hastalar için özel tertibata sahip esaslı trenlere hastane katarı denilir. (E-156)

ḥaste-ḥāne trenleri: (Far. + Far. + Fr.) (106/5) (bk. **ḥaste-ḥāne kaṭāri**)

ḥaste-ḥāne vapurları: (Far. + Far. + Fr.) (156/10)

Muharebede hasta ve yaralı olanları taşıyan vapurlar.

ḥaste kaṭārları: (Far. + Ar.) (156/5)

Muharebe özellikle oturabilen hasta (ve yaralı)ları nakle mahsus adi trenlere hasta katarları denilirdi. (E-156)

ḥaste nakliyye kolları: (Far. + Ar. + T.) (131, 135)

Hasta ve yaralıların nakil işlerini yürüten kol.

ḥaste nakliyye müfrezeleri: (Far. + Ar. + Ar.) (106/5, 155/15)

Hasta ve yaralıların nakil işlerini yürüten müfreme.

Menzil mıntukasındaki hastaların memleket içine nakledilmeleri amacıyla menzil müfettişliğine bağlı hasta nakliye müfrezeleri vardır. (E-155)

haste otomobili (haste otomobilleri): (Far. + Fr.) (Far. + Fr.) (103/10, 105/20)

Muharebede hasta ve yaralı olanları taşıyan otomobil.

haste otomobil kolu: (Far. + Fr. + T.) (103)

Beş arka arabalı on iki hasta otomobili ile bir yük otomobili ve bir küçük otomobilden oluşan (E-103) kol.

haste sefâ'ini: (Far. + Ar.) (135) (bk. **haste-hâne gemileri**)

haste tecemmu' mahalli (haste tecemmu' mahalleri): (Far. + Ar. + Ar.) (Far. + Ar. + Ar.) (103/5, 106/5, 158/5, 162)

Yürüyüşlerde beraber götüremeyecek hasta ve yaralıların toplanıp menzil hastanelerine gönderildiği alan.

haste vapurları: (Ar. + Fr.) (156/10)

Muharebede yaralı ve hasta olanları geriye nakletmek için su buharı gücüyle çalışan gemi.

Vapurlar da hastane, muavin hastane ve hasta vapurları adını alır. Hasta ve yaralıların geriye nakli için her çeşit araçtan yararlanılır. (E-156)

haṭ-ı harb: (Ar. + Ar.) (146, 159/5)

Harbin yaşandığı ve bir çizgi gibi sıralandığı alan.

haṭ komiserleri: (Ar. + Fr.) (132)

Menzil teşkilatına bağlı yollarda güvenliği sağlayan, emniyet ve asayişe ait işleri yöneten, üniformalı veya sivil memurlar.

haṭ kumandanlığı: (Ar. + Fr.) (131/10)

Belirli bir hat üzerinde kurulan ve nokta komutanlıklarının birkaçının bağlandığı bir üst komutanlık.

havā gözcüleri: (Ar. + T.) (57/15)

Muharebede düşmanın hava unsurlarını gözetleyen asker.

havā keşfi: (Ar. + Ar.) (14/10)

Hava araçlarıyla yapılan bilgi edinme faaliyeti.

ḥavāşş-ı balistikîyye: (Ar. + Fr.) (7/15)

Önde gelen balistik silahlar.

havā ta' arrużu (ta' arruż-ı havā 'iyye): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (41/10, 57/15, 70/15)

Hava araçlarıyla yapılan taarruz.

havā taraşşudu: (Ar. + Ar.) (13/15, 57) (bk. **havā keşfi**)

ḥayvānāt şargı maḥalli: (Ar. + T. + Ar.) (108/15)

Muharebede yaralanan veya hasta olan hayvanlarının ilk olarak tedavi edildiği yer.

ḥayvān ḥaste-ḥānesi (ḥayvān ḥaste-ḥāneleri): (Ar. + Far. + Far.) (Ar. + Far. + Far.) (88/5, 108/5-10, 118/10, 127/10)

Muharebe kademesi oluşturan kollardan biridir. (E-88)

Yürüyemeyecek durumda olanlar (E-107), bulaşıcı hastalık taşıdığından şüphelenilenler ve ağır hastalar hayvan hastanesine gönderilir. Hayvan hastanesi firkaca demir yollarına yakın yerlerde açılır. (E-108)

ḥazar: (Ar.) (4/20, 114/20, 152/20, 171/5, 199/5, 203/10-15)

Barış. (TS)

Askerlik ıstılahı olarak ordunun sefer vaziyeti dışında terbiye, talim ve hazırlıkla meşgul olması demektir. Hazar, bu itibarla seferin karşılığıdır. (Pakalın-1)

h azari başlık: (Ar. + T.) (198/15)

Tatbikatlarda savaşan unsur olmayanların taktıkları başlık. Savaşta ve savaş eğitiminde savaş başlığı takılır, diğer zamanlarda kep, şapka (hazarî başlık) takılır.

h azari mevcud: (Ar. + Ar.) (186)

Barış zamanındaki birlik mevcudu. Bu mevcut hesaplanırken sadece asker sayısı değil, aynı zamanda hayvan, silah, malzeme vb. mevcut da belirlenir.

h azar ta'limleri: (Ar. + Ar.) (176/10)

Barış zamanında yapılan askerî eğitimler.

h azırlık kıt'ası: (Ar. + Ar.) (46/15)

Geride olan ama muharebeye girmeye hazırlanan kıta.

h azırlık mevzi'ileri: (Ar. + Ar.) (25/10, 208/15)

Muharebede harekâta katılmak iin hazırlananların bulunduğu mevzilerdir. Mevzinin yerine göre iinde top bulunabilir.

hedef: (Ar.) (7/5-20, 11/15, 13/20, 23/5, 27/10, 28/10-15, 29/10-20, 30/15, 31/5-10, 42/15, 44/5, 48/5, 50, 57/10, 61/15, 65/5, 176/10, 204/10, 208/10)

1. Nişan alınacak yer, nişang h 2. Yapılması tasarlanan iş, ama 3. Varılacak yer, ulaşılacak son nokta. (TS)

hedef taşsimi: (Ar. + Ar.) (202/5)

Savaşa veya tatbikata katılan birliklere ve silahlara hedefleri paylaştırmak.

hendek: (Ar.)

Gemeye engel olacak biimde uzunlamasına kazılmış derin ukur. (TS)

hendek muharebeleri: (Ar. + Ar.) (200/15)

İki tarafın da hendeklerin iine girmiş olarak yaptığı savaş.

hendek mübârezesi: (Ar. + Ar.) (30/15) (bk. **hendek muhârebeleri**)

hey'et-i zâbiḥān: (Ar. + Ar.) (171/10, 172/5)

Subay heyeti.

ḥidmet-i 'askeriyye: (Ar. + Ar.) (173)

Muharebede ve muharebe hazırlığında askerlik hizmeti.

ḥidmet-i bayṭariyye: (Ar. + Ar.) (107)

Muharebede ve muharebe hazırlığında baytarlık hizmeti.

Baytar hizmetleri; hayvanların sağlığını koruma, hasta hayvanların tedavisi, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ve bunların yok edilmesi, nal işleri, baytar malzemelerinin nakli ve ikmal, yem, et ve kasablık hayvanların muayenesini içerir. (E-107)

ḥidmet-i şihhiyye (ḥidemāt-ı şihhiyye): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (46/10, 101/10, 154, 156/20)

Muharebede sağlık hizmetleri.

Sihhiye hizmetleri şu hususları kapsar: Genel sağlık işleri, sağlık durumu, ikmal, iskan, hasta ve yaralıların geriye sevki (tahliye). (E-101)

(Ayrıca eserin 154. sayfasında zamanın sihhiye hizmetleri ile kapsamlı bir bölüm vardır.)

Hilâl-i Aḥmer: (Ar. + Ar.) (154/15, 157, 160/5) (bk. **Göñüllü Ḥaste Baḳıcı Cem' iyyeti**)

ḥimāye: (Ar.) (9, 21/10, 22, 24, 31/10, 42, 54/5-10, 59/10-20, 69/20, 72/5-15, 74/20, 178)

Muharebede gerek askerlerin gerekse silahların birbirini koruması, gözetmesi.

hımāye mevzi' ileri (hımāye mevāzi'): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (45/15, 63/20)

Muharebede asker veya silahların korunması için beklenen mevzi(ler).

hımāye silāhı: (Ar. + Ar.) (177/20)

Mevziye girerek askerleri ve atış yapan diğer unsurları himaye eden silah.

h.m.t.: (5/5-15, 6/10, 28/15, 30/10, 31/5, 37/20, 205/5) (bk. **hāfif makineli tüfenk**)

h.m.t. avcısı: (6/5) (bk. **hāfif makineli tüfenk avcısı**)

h.m.t. manğası: (5/20, 16/20, 29/15, 30/10, 33/15) (bk. **hāfif makineli tüfenk manğası**)

humbera: (Far.)

Demir veya tunçtan dökülmüş, yuvarlak ve boş olan içine patlayıcı maddeler doldurulup havan topu veya el ile atılan, yuvarlak bir bomba türü, kumbara. (TS)

humberacı (bombacı): [Far. (İt.)]

Yeniçeri teşkilatı zamanında topçu yerine kullanılan bir tâbirdir. Bu teşkilat mensupları havan topuyla humbara attıkları için bu adı almışlardır. Bunlara halk tarafından kumbaracı da denilirdi. Müteaddit ortalara ayrılan humbaracıların başlarına humbaracıbaşı denilirdi. (Pakalın-1)

humberacı manğası: (Far. + Alm.) (5/10-15)

Muharebe grubunu oluşturan mangalardan biridir. Bir mangabaşı, iki bombacı ve üç avcıdan oluşur. (E-5)

hücüm: (Ar.) (7/5, 12/15, 20/5, 22/10, 26/5, 29/5-10, 30/15, 32/20, 35/5, 39/5, 44/15, 49/20, 53/5, 54/15, 64/10-15, 65/5-10-15, 74/5, 75, 197/15)

Saldırı. (TS)

hücüm çıkış mevzi' i: (Ar. + T. + Ar.) (49/20)

Düşmana hücum yapılacak en yakın mevzidir. Bu mevzi düşman engel sisteminin ilerisine kaydırılmıştır.

hücüm dört na'la: (Ar. + T. + Ar.) (52/5)

Atın en hızlı koşusunun daha ilerisinde bir süratle hedefe at sürme. (<http://sozlugu.blogcu.com>)

Süvari atının yürüyüş süratlerindedir. Dakikada yaklaşık 80 cm 700 adımdır. (E-52)

hücüm mesāfesi: (Ar. + Ar.) (177/15)

Düşmana hücum yapmaya en uygun uzaklık.

hücüm mevzi' i: (Ar. + Ar.) (14/10)

Düşman savunma mevzi önünde yapılacak olan hücumu koordine etmek amacıyla kullanılan mevzi.

hücüm noktası: (Ar. + Ar.) (35, 38/20)

Düşmana hücum yapmak için komutan tarafından belirlenen en uygun yer.

İ i

i'āne: (Ar.)

Yardım. (TS)

i'āne-i 'askeriyye: (Ar. + Ar.) (145)

Tanzimattan sonra, cizye yerine gayri müslimlerden alınan vergiye önceleri "iane-i askeriyye" deniliyordu. Miktarı 15.000 kuruştı. Bu vergi daha sonra "bedel-i askerî" adını aldı. Tanzimattan sonra kaldırıldı. (<http://www.turkcebilgi.com-2>)

İ' âşe: (Ar.) (77/10, 88/10, 94/10-15, 96/5, 97/10, 98/10-20, 99/20, 100/10, 129/15, 131/15, 133/20, 137/10-15-20, 139/10, 143/15, 145/20, 147/15, 148/10, 150/5-10, 151/20, 152/10, 153/15, 156/5, 159/10, 164/15, 184/20, 187/10, 191/10, 201/15)

Yedirip içirme, besleme, bakma. (TS)

İaşe, başlıca erzakı toplamak ve kıtalara nakletmek ve dağıtmak durumlarını içerir; bunlardan birincisi daha zor ve mühimdir. (E-137)

İ' âşe 'arabaları: (Ar. + T.) (98/10, 99)

Muharebeye katılan unsurların kısa süreli ihtiyaçlarını karşılayacak malzemeleri taşıyan arabalar.

İ' âşe ağırlığı: (Ar. + T.) (83, 84)

Kıtanın ihtiyacı olan iaşe malzemeleri.

İ' âşe Nezâreti: (Ar. + Ar.) (146)

İaşe Bakanlığı.

İ' âşe Müdüriyeti: (Ar. + Ar.) (146)

İaşe Nezareti'nin lağvıyla yerine bir İaşe Müdüriyyet-i Umûmiyyesi teşkili hakkında kararname 20 Ocak 1919 tarihlidir. (<http://muhammetaliuslu-com.tr>.)

İ' âşe tesellüm mevki'leri: (Ar. + Ar. + Ar.) (110/15)

İaşenin dağıtılmak için toplandığı ve bu iaşeyi dağıtacak askerî unsurlara teslim edildiği yer.

İ' âşe teşkilâtı: (Ar. + Ar.) (137)

Ordunun iaşe malzemelerini, araç ve gereçlerini belirli bir plana göre dağıtan birim.

İ' âşe zâbiği: (Ar. + Ar.) (98/20)

İaşe işlerinden sorumlu olan subay.

Her kıtada iaşe işlerini (malzemeleri alma, dağıtma, kasaplık hayvan ve ekmek iaşe arabalarının yükletilmesi, bakkaliye malzemelerini taşıyan arabalar vb.) iaşe zabiti yerini getirir. (E-99)

ictimâ': (Ar.) (41/5, 53, 54/15, 69/5)

Askerlerin silahlı ve donatılmış olarak toplanmaları. (TS)

ictimâ' nizamı: (Ar. + Ar.) (32/5, 36/10)

İçtima şekilleri. Bu şekiller manga, takım, bölük, tabur vb. birimlere göre değişir.

idâreli ateş: (Ar. + T.) (28/10) (bk. **idâreli kıt' a ateşi**)

idâreli kıt' a ateşi: (Ar. + Ar. + T.) (27/10)

Bir komutan yardımıyla askerlerin hedef belirlemeleri ve atışlarını o hedefin özelliğine göre ayarlamaları.

iddihâr merkezleri: (Ar. + Ar.) (110/15)

İaşe malzemeleri, silah, cephane, araç ve gereçlerin dağıtılmak üzere toplanıp biriktirildiği yer.

iğtinâm (iğtinâmât): (Ar.) (77/5, 110/15, 112/15, 199)

Ganimet yoluyla alma, yağmalama. (TS)

iḥâta: (Ar.) (12/10, 15, 42/5-20, 45, 54/5, 59/5, 60, 61/10, 71/5-20, 202/10)

1. Bir şeyin etrâfını çevirme, sarma, kuşatma, etrafı çevrilme, kuşatılma, sarılma.
2. Tam kavrayış, anlayış, geniş bilgi. (Devellioğlu)

iḥâtavâri ta' kib: (Ar. + Ar.) (66/5)

Düşman unsurlarını kuşatma için yapılan hareket.

iḥâtavî ta' arruz: (Ar. + Ar.) (67/5)

Düşman unsurlarını kuşatmak için yapılan saldırı.

ihāṭavī ḍarbeler: (Ar. + Ar.) (115/5, 23/10)

ihṭiyāt: (Ar.) (18/5-15, 19, 23/10, 25/20, 26/5, 34/20, 35/20, 37, 38/15, 39/15, 40/5, 43/15, 46/5-20, 48/10-15, 49/10, 50, 61/15, 67/10, 73/5, 149/20, 157/10, 166/15)

1. Herhangi bir konuda ileriye düşünerek ölçülü davranma, sakınma 2. Gereğinden fazla olup saklanan şey, yedek. (TS)

Muharebede yedek olarak bekletilen asker ve malzemelerdir. Takım ve manga seviyesinde kuvvet olarak bir ihtiyat ayrılmaz. Buna rağmen hareket esnasında alınan derinliğine tertip ve düzenler, geride bulunan unsurların ihtiyat gibi kullanılmasına imkan sağlar.

ihṭiyāt ceb-ḥāne depoları: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (163/15)

Yedek cephane depoları.

ihṭiyāt ḥaste-ḥāneleri: (Ar. + Far. + Far.) (154/5)

Muharebe öncesinde ve sonrasında kurulan yedek hastaneler.

ihṭiyāt kıṭa' atı: (Ar. + Ar.) (165/15)

Yedek olarak ayrılan kıtalar.

ihṭiyāt mālezime depoları: (Ar. + Ar. + Fr.) (164)

Yedek malzeme deposu. Bu malzemeler silah, cephane, erzak vb. olabilir.

ihṭiyāt namlu: (Ar. + Far.) (164)

Yedek namlu.

ihṭiyāt ṭaburları: (Ar. + T.) (50/10)

Yedek olarak ayrılan taburlar.

ihṭiyāt ṭakımı: (Ar. + T.) (35/10)

Yedek olarak ayrılan takım.

iẖtiyāṭ tekerlek: (Ar. + T.) (164)

Yedek tekerlek.

iẖtiyāṭ ṭoparlaḳ: (Ar. + T.) (164)

Top cephanesi taşıyan yedek araba.

ikinci ḳademe: (T. + Ar.) (147, 169)

Muharebede ikmalî saḡlayan unsurlardandır. Muharebeye en yakın ikinci ikmal unsurudur. Birinci kademe ikmal ihtiyacını bunlardan karşılar.

ikinci ḳademe ḳolları: (T. + Ar. + T.) (169/5)

İaşe, cephane vb. malzemeleri menzil depolarından alıp birinci kademeye teslim eden kollar.

ikişer ḳol: (T. + T.) (27, 54/15, 68/10)

Askelerin ikişerli sıra olarak yaptıkları yürüyüş.

ikişerle ḳol nizāmı: (T. + T. + Ar.) (11/15, 32/5, 36/15, 52/20, 55/10, 68)

Manga, takım, bölük, tabur vb. askerî unsurların yanaşık nizam şekillerindedir. Genelde diziler yan yana ve arka arkaya olur. Takım, bölük, tabur, alay kuruluşuna göre bunların yeri deḡişebilir.

ikişer yürüyüş ḳolu: (T. + T. + T.) (68/20) (bk. **ikişer ḳol**)

ikmāl: (Ar.) (7/20, 9, 10/15, 19/10, 26/5, 43/10, 46/10, 47/10, 77/5, 79, 81/10, 83, 84/15, 85/15-20, 86/20, 87/10, 90, 93/10, 101/10, 106/10-20, 107/5, 108/15-20, 109/10-15, 110/20, 113/10, 119/5-10, 121/5, 125/20, 126/5, 127/10, 128/10-15-20, 129/15, 132/15-20, 133/10, 134/15, 135/15, 139/10, 146/15, 147/5-15, 148/10-15, 149/15, 150/5, 154/5-10, 156/15, 162/10, 165/10, 166/10, 167/10-15-20, 168/5-15, 169/5, 170, 171/20, 172/10, 176/20, 178/5, 181/10, 189/5)

1. Eksik bir şeyi tamamlama, daha iyi duruma getirme bütünleme
2. Bitirme
3. (*askerlik*) Geri hizmet. (TS)

İkmal; bir askerî birlik ve kurumun teçhizi, bakımı ve harekâtı için ihtiyaç duyulan her türlü ikmal maddelerinin cins ve miktarlarının tespiti, tedariki, depolanması ve depodayken bakımı, dağıtımı ve son işlemi faaliyetlerini kapsar. İkmal sınıfının ana fonksiyon sahaları seferde/barışta ikmal ve hizmetlerden oluşmaktadır. Hizmetler seferde ve barışta yürütülen mutfak, fırın, banyo, çamaşır, su ikmali ve kantin hizmetleri ile seferde şehitlerin toplanmasını kapsamaktadır. (<http://www.kkk.tsk.tr-1>)

İkmāl cüz'-i tāmmları: (Ar. + Ar. + Ar.) (85/15, 87/5-15)

İkmal malzemelerinin dağıtımını sağlayan en küçük askerî unsur.

İkmāl efrādi: (Ar. + Ar.) (126/5, 133/5)

İkmal işlerinde çalışanlar.

İkmāl kolları: (Ar. + T.) (81/5, 83, 84/15, 85/20, 86/20, 93/5, 96, 99, 110/15)

İkmal malzemelerinin dağıtımını sağlayan kol.

Araba veya otomobilden oluşan bu kollar tabur halinde oluşturulur (E-85). İlaş ve eşya ağırlığı (büyük ağırlık) kaideten bu kollardan ikmal olunur (E-83). İkmal kolları muharebede cephanenin, yakın muharebe, peçeleme, muhabere vasıtalarının süratle ikmaline yarar (E-84).

İkmāl planları: (Ar. + Fr.) (126/5)

Askerî unsurların ikmali için tasarlanan düzen.

İleri ceb-ḥānelik: (T. + Far. + Far.) (170/5)

Muharebeye yakın yerde bulunan cephane.

Cephanenin 2/5-1/2'sinin bulunduğu yerler. (E-170)

İleri ḥaṭ: (T. + Ar.) (29/5, 31/5, 38, 48/10, 50/5)

Savunma veya saldırma amacıyla bir araya getirilmiş ilerideki asker dizisi.

ileri k̄arāğol: (T. + Moğ.) (196)

Keşif ve gözetleme amacıyla sımira yakın, en uç noktada bulunan birlik. (TS)

ileri keşif k̄olu: (T. + Ar. + T.) (33/5)

Düşmanın durumunu anlamak, arazi ve yollar hakkında bilgi toplamak için en önde gönderilen kol.

İleri sürülmüş ceb-ḥāne depoları: (T. + T. + Far. + Far. + Fr.) (163/5)

Muharebede kıtalara en yakın cephane depolarıdır.

imḥā ateşi: (Ar. + T.) (20/10)

Bir savaşta düşman ordusunu yok etmek amacıyla karadan, havadan ve denizden açılan ateş. (TS)

inşāat k̄ıṭa' ātı: (Ar. + Ar.) (131)

Yapım işleriyle uğraşan askerî unsur.

inzāl: (Ar.)

İndirme, indirilme. (TS)

inzāl istasyonu: (Ar. + Fr.) (80)

Birliklerin ihtiyacı olan malzemelerin indirildiği yer. Bu malzemeler daha sonra farklı vasıtalarla birliklere iletilir.

inzībāt: (Ar.) (62/5, 91/20, 96/20, 114, 121, 127/15, 129/10)

1. Sıkı düzen 2. Gözaltında tutma 3. Silahlı kuvvetlerde, ordudaki düzeni sağlamak amacıyla görevlendirilmiş er. (TS)

irkāb ve iḥrāc istasyonları: (Ar. + Ar. + Fr.) (130/15)

Bindirme ve indirme istasyonları. Muharebede gerekli olan ikmalin sevkini sağlayan tren istasyonları.

irkāb ve ihrāc vesā'īti: (Ar. + Ar. + Ar.) (132/20)

Muharebede gerekli olan ikmalin yüklenmesini ve indirilmesini sağlayan vasıtalar.

irtibāt atlısı: (Ar. + T.) (56/20)

Muharebede bağlantı ve haberleşmeyi sağlayan atlı askerî unsur.

Bölükle irtibat ya irtibat atlısı veya irtibat keşif kolu ile korunur. İrtibat atlısı daima çifttir. (E-56)

irtibāt bölüğü: (Ar. + T.) (37/10, 41/20)

Muharebede irtibatı sağlayan bölük.

irtibāt hey'etleri: (Ar. + Ar.) (79/5)

Fırkaların bünyesinde olan ve fırkaya ait iaşe malzemelerinin indirilmesi, muhafaza ve nakledilmesini sağlayan unsurlar. (E-79)

irtibāt keşif kolu: (Ar. + Ar. + T.) (56/20)

Bir kıtayı arayıp bulmak ve kendisiyle herhangi bir surette irtibatı tesis etmekle görevli olarak çıkarılan keşif kolu yerinde kullanılır bir tâbirdir. (Pakalın-2)

İrtibat, emir-komutanın icrası ve bilgi alış verişi için vazgeçilmez bir vasıttır. Etkili bir harekât için birliklerle komutan ve karargâhlar arasında mutlaka bir irtibat kurulmalı ve bu irtibat idame ettirilmelidir. İrtibat; muhabere (telli, telsiz, haberci) irtibatı, göz irtibatı, ses irtibatı gibi türlere ayrılır. Bunların her birinin ayrı bir kullanma yeri ve zamanı vardır. Çoğunlukla birbirlerini tamamlayacak ve yedekleyecek şekilde kullanılırlar. İrtibat kurma ve sağlamada ayrı bir emir alınmamış ise “üstten-asta ve soldan-sağa” genel prensibi uygulanır.

irtibāt kıt'ası (irtibāt kıt'aları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (17/15, 26/10, 47/20, 55)

Kendisiyle irtibat tesis edilen kıta hakkında kullanılan bir tâbirdir. (Pakalın-2)

irtibāt neferleri: (Ar. + Ar.) (58/15)

Muharebede irtibatı sağlayan askerler.

iskele kumandanlığı: (İt. + Fr.) (131/20)

Su yolları üzerinde kurulan ve buralarda kontrolü sağlayan komutanlık.

istasyon kumandanları: (Fr. + Fr.) (132/5)

Muharebede demiryolu istasyonlarında kurulan komuta merkezlerinin komutanları.

istihkâm: (Ar.) (79/15, 167/15, 174/10)

1. Düşman saldırısını durdurmak, düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş yer 2. İstihkâm işleriyle uğraşma, istihkâmcılık. (TS)

İstihkâmcılar, harekât alanının tamamında istihkâm faaliyetlerini yönetmek suretiyle karma sınıf ve silah timinin ayrılmaz bir parçası olarak görev icra ederler. İstihkâmcılar; muharebede dost birliklerin hareket kabiliyetini artırma, düşmanın hareket kabiliyetini engelleme ve beka görevleri icra eder; muharebe destek kuvvetlerine istihkâm desteği sağlar. Ayrıca istihkâmcılar, savaş anında cepheye ilk giden ve en son dönen birliklerdir. Taarruzî harekâta istihkâmcılar normal olarak manevrayı desteklemek için, gayretlerini şu faaliyetler üzerinde yoğunlaştırırlar: Engellerden gedik ve geçitler açarlar veya bunları kaldırırılar, tahkimli mevzilere taarruza yardım ederler, taarruz eden dost kuvvetlerin yanlarını korumak için engeller tesis ederler. İstihkâmcı genel bir ifadeyle muharebe alanı mühendisidir. Engeller tasarlama, taktiksel noktalarda siperler kazma ve türevi bütün işleri üstlenir. (<https://tr.wikipedia.org-15>)

istihkâm bölüğü: (Ar. + T.) (91, 101/15)

İstihkâm faaliyetlerini yürüten bölük.

istihkâm kıta'âtı: (Ar. + Ar.) (82/20, 90/10, 125/15)

İstihkâm faaliyetlerini yürüten kolların bağlı olduğu kıtalar.

istihkâm kolları: (Ar. + T.) (125/15)

İstihkâm faaliyetlerini yürüten kollar.

istihkâm müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve istihkâm gibi geri hizmetlerle ilgilenen birim. (E-116)

istihkâm taburu: (Ar. + T.) (83, 85, 102)

İstihkâm faaliyetlerini yürüten tabur.

istihlâkât-ı yevmiyye: (Ar. + Ar.) (135/20, 139/5)

Muharebe şartlarında günlük olarak harcanan, yenilip içilen şeyler.

istikşâf: (Ar.) (191/20)

Düşmanın haline, mevzine, tertibatına ve araziye dair tetkikatta bulunmak yerine kullanılan bir tâbirdir. (Pakalın-2)

istinâd kıta'âtı: (Ar. + Ar.) (165/15)

Avcı zinciri (piyade mangasının arazide genişlemesine yayılması) gerisinde olmak üzere toplu bir halde bulundurulmuş askerlerden oluşan kıta.

işâret: (Ar.) (20/10, 52, 58/15, 148/20, 196/20, 199/15-20)

1. Anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im 2. Belirti, gösterge, alamet 3. El, yüz hareketleriyle gösterme (TS)

Askerî unsurların aralarında haberleşme için kullandıkları göstergeler.

işâret kıta'âtı: (Ar. + Ar.) (196/15)

Özellikle tatbikatlarda işaretleri gösteren kıtalar.

işâretle sevk: (Ar. + Ar.) (67/15)

Komutanın veya askerlerin iletişim araçlarını kullanamadığı durumlarda çeşitli işaretlerle anlaşmaları, askerî unsurların bu işaretlerle yönlendirilmeleri.

işaret mlezimesi: (Ar. + Ar.) (85, 92/20)

Askeri unsurlar arasındaki işaretle haberleşmede kullanılan malzeme.

işaret ves'i: (Ar. + Ar.) (85/5)

İşaret araları.

işgl muhrebesi: (Ar. + Ar.) (60/5)

Duşman mevzilerini ele geirmek iin yapılan savaş.

işgl mdfa' ası: (Ar. + Ar.) (62/10)

Muharebede byk kuvvetler gelene kadar kk askeri unsurların ele geirdikleri yerleri savunmaları.

iz' c ateşi: (Ar. + T.) (20/15)

Duşmanı taciz edip telaşa dşrmek iin eşitli silahlarla yapılan atış.

K k

kademe: (Ar.) (14/15, 22, 25/10, 42/5, 64, 65/10, 70/10, 74/20, 87/15, 89, 151/5, 165, 168/5, 169/5, 185, 188/15)

1. Aşama, basamak, derece 2. (*askerlik*) Motorlu araların bakım ve onarım işlerinin yapıldığı birim, bakımevi. (TS)

Askeri unsurların şartlara gre değişik sayılarda paralanması, blnmesi.

kademelen-: (Ar.) (15, 38, 42/5, 43, 48/10, 55/10, 69/10)

Muharebeye katılan unsurların arazi, silah, duşman varlığı vb. askeri esaslara gre sıralanması.

kadro ta'biķatı (kadro ile ta'biķat): (İt. + Ar.) (188/10, 193/5)

Askeri unsurların, zellikle emir komuta grubunun, sefer kadrosunun tamamına yakınının katıldığı muharebe ta'bikati.

kadro seyâhatleri: (İt. + Ar.) (193/5)

Emir komuta grubunun, muharebe bilgisini artırmak için katıldığı askerî amaçlı geziler.

kâfile kumandanı: (Ar. + Fr.) (112)

Çeşitli sebeplerle bir yerden başka bir yere sevk edilen topluluğun komutanı.

kal'a muhârebâtı: (Ar. + Ar.) (169/10)

Kale savaşları.

kançarma: (T.)

Azılı atları zapt etmek için dillerini bastıracak biçimde yapılmış demir araç. (TS)

kapalı arâzi: (T. + Ar.) (12/10, 14, 21/15, 30/20)

Yerleşim yerlerinin ve çeşitli bitki örtüsünün bulunması nedeniyle görüş ve yürüyüşü güçleştiren arazi parçası.

kapu: (Fr.) (4/5, 111, 122/20)

Asker paltosu. (TS)

karâgol (karavul): (Moğ.)

1. Güvenliği sağlamakla görevli kimselerin bulunduğu yapı 2. Güvenliği sağlamak amacıyla dolaşan polis, jandarma veya asker topluluğu, kol, kulluk, devriye. (TS)

Eskiden karakol yerine kullanır bir tâbirdir. "Lehçe-i Osmani"de bu tâbir "Karagol, karakol galattır. Aslı heravul, dolaşıcı asker kolu, ketibe, karavulhane, müfrez askerinin meskeni, ufak kışla- herk" suretinde izah olunmuştur. Düşmanın âni tecavüzlerinden emin olmak için ordunun etrafını muhafazaya memur edilen piyade ve süvari askerilerine de evvelleri "karavul" denilirdi. Bu da sonraları "karakol" olmuştur. (Pakalın-2)

karār-gāh: (Ar. + Far.) (77/10, 78/10, 106/20, 116, 118/15, 125, 153/15)

1. Bir birlik veya kurumun, kumandan ile yardımcı şube ve bölümlerinden oluşan kuruluş 2. Ordunun uzun bir süre veya geçici olarak konakladığı yer 3. Durulan veya kalınan yer. (TS)

Herhangi bir askerî kuvvetin kumandanının, kuvvetini sevk ve idare etmek üzere seçtiği ve kumandanlık heyetiyle birlikte yerleştiği yer hakkında kullanılan bir tâbirdir. Karargâh; karar edilen oturulan yer demektir. (Pakalın-2)

karār-gāh rü'esā: (Ar. + Far. + Ar.) (122/10)

Komuta merkezi başkanları.

ğara taraşşudâtı: (Ar. + Ar.) (57)

Düşman unsurları ile ilgili karadan yapılan bilgi edinme faaliyeti, gözetleme.

ğaravana: (İt.) (2/10-15, 4/5, 140/10, 142, 143/10)

Genellikle orduda yemek dağıtımında kullanılan büyük metal kap. (TS)

ğaşab müfrezesi: (Ar. + Ar.) (101)

Birliğin et ihtiyacının karşılanması için hayvanların kesilmesi, derilerin yüzülmesi, kemiklerinin vs. ayrılmasında görevli müfreze.

ğaşatura: (İt.) (6/15, 7/15, 123/20)

Süngü gibi tüfeğin namlusu ucuna takılan veya bel kayışına asılı olarak taşınan bir bıçak türü. (TS)

ğatana: (Mac.) (141/5)

Bir cins iri at. (TS)

ğatâr: (Ar.)

1. Tren 2. Taşıt dizisi 3. Bir arada giden veya uçan hayvan dizisi. (TS)

ķaymakam: (Ar. + Ar.)

Kaymakam, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanılan "miralay ile binbaşı" rütbeleri arasında olan ve günümüz rütbelerinden "yarbay"a denk bir askerî rütbedir. Ancak "kaymakam" rütbesi de 26 Kasım 1934 tarihli 2590 sayılı Lâkap ve Unvanların Kaldırılması Hakkındaki Kanun'un üçüncü maddesi gereğince iptal edilmiştir. (<https://tr.wikipedia.org-16>)

keşif: (Ar.) (8/15, 15/15, 16/10-15, 17/5, 29, 33, 37/15, 42/5, 43/5, 57/10, 60/15, 75/20, 76) (bk. **istikşâf**)

1. Ortaya çıkarma, meydana çıkarma 2. Gizli olan bir şey hakkında geniş bilgi edinme. (TS)

Düşmana ve araziye ait bilgi toplamak amacındaki faaliyet. (E-16)

keşif kıta' atı: (Ar. + Ar.) (11/10)

Keşif faaliyetiyle uğraşan kıta.

keşif müfrezeleri: (Ar. + Ar.) (70/15, 82/10)

Keşif faaliyeti için oluşturulan müfreze.

keşif nizâmları: (Ar. + Ar.) (12/20, 14/15)

Keşif faaliyeti şekilleri.

keşif kolu (keşif kolları): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (16/15, 17, 24, 30/5, 37/20, 56/15, 57/10, 58/10-20, 61/20, 64, 72, 96/15)

Düşmanın durumunu anlamak, arazi ve yollar hakkında bilgi toplamak için gönderilen kol. (TS)

ķıdemli: (Ar.) (32, 198)

Bir görevde rütbece eskilik. (TS)

kıdemli tabur kumandanı: (Ar. + T. + Fr.) (45/10)

Kıdemli olan tabur komutanı.

kıdemli zâbi: (Ar. + Ar.) (51/10, 55/15, 194/15)

Kıdemli subay.

kıt'a (kıt'alar): (Ar.) (9/20, 10/5, 11/5, 12/10, 13, 14/5-15, 15/10, 17/20, 19/15, 22/15, 23/15, 26/15, 37/20, 51/10, 56, 80/20, 81/10, 83/10, 84, 85/15, 93, 94/15, 98/15-20, 101/15, 102, 105/15, 106/20, 107/5-15, 119/15-20, 120/10-15, 121/5, 124/10-15, 125/20, 128/20, 129/10, 134/5, 135, 137/15, 143/20, 144, 149/10, 153/20, 158/5, 159, 160/5, 161, 165/10, 172/20, 175/5, 180/15, 183/10, 186/5-10-15, 190/5-20, 192/15, 195/20, 198, 199/10, 200/5, 201/15, 202/5, 203/10)

Askerlerin bir komutanın emrinde bir araya gelmesinden oluşan birlik. (TS)

kıt'a ateşi: (Ar. + T.) (28/5-15)

Kıtanın topluca yaptığı atış.

Kıt'a ateşi; görüşe engel arazide hafif makineli tüfeğin de kavrayamadığı hedeflere karşı veya safın dışında kalmış hafif makineli tüfek ateşini telafi için, ansızın yakın mesafede gözükten düşmana karşı münferid ateşi ele almak için kullanılır. (E-28)

kıta'ât baytarları: (Ar. + Ar.) (162/5)

Kıtalarda hayvanlarla ilgilenen hekimler.

kıta'ât-ı havâ'iyye: (Ar. + Ar.) (110/20)

Hava unsurları ile ilgilenen kıta.

kıta'ât-ı muhârebe: (Ar. + Ar.) (88/15, 89/5, 184/20)

Savaşan, harp eden kıtalar.

kıt'a erzâk ve ceb-hâne kolları: (Ar. + Ar. + Far. + Far. + T.) (125/10)

Kıtadaki yiyecek, cephane ve mühimmatın tedarik işlemleri ile ilgilenen kollar.

kıt‘a ikinci ceb-hâne kademesi: (Ar. + T. + Far. + Far. + Ar.) (94/10)

Kıtalarda cephanenin birinci kademelerden önce bulunduğu yer. Muharebe en yakın ikinci cephane kademesi.

kıt‘a kumandanı (kıt‘a kumandanları): (Ar. + Fr.) (Ar. + Fr.) (84/10, 85/5-10, 86, 99, 103/5, 121/5, 151, 160/10-15, 165/10, 168/10, 185, 201)

Kıta komutanı.

kıt‘alı taṭbikāt: (Ar. + Ar.) (191/20)

Kıtaların katıldığı ve karşılıklı yapılan taṭbikat.

kıt‘a revirleri: (Ar. + Alm.) (103/15)

Kıtalarda hasta olanların ilk olarak kontrollerinin yapıldığı, hastalara ayrılmış yer.

kıt‘a şarğı maḥalli: (Ar. + T. + Ar.) (44, 104/5-10-15, 105/15, 159/5-20)

Muharebede yaralanların ilk olarak geldiği ya da sedyelerle getirildiği, tedavi ve tahliyelerinin yapıldığı yer.

kıt‘a şıḥhiyye ‘arabası: (Ar. + Ar. + T.) (102)

Sargı ve doğal malzeme, dört beş sedye, iki sıhhiye çantasına sahip olan arabalar. (E-102)

kıt‘a asız taṭbikāt: (Ar. + Ar.) (191/20)

İki kıtanın katılmadığı ya da bazen tek kıta olarak bazen de sadece belirli askerî unsurlarla yapılan taṭbikat.

kol: (T.) (11/5, 41/15, 55/5, 71/5, 84/10, 85/10-15-20, 86/10, 87/5-10-15, 88/5-10-15, 89/5, 91/10, 94/10, 99/20, 100/5-15, 105/5, 106, 112/5, 119/5, 127/15, 131/15, 133/10, 135/10, 136, 139/10, 146/10, 148, 151/5, 156/10, 169/5, 199/10)

Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme devri ile birlikte etkinliğini yitiren Yeniçeri Ocağı, 15 Haziran 1826’da başlayan Yeniçeri ayaklanmasının bastırılmasını müteakip kaldırılmıştır. Bu ordunun yerine ‘Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye’

adı ile yeni bir ordu kurulmuştur. Bu gücün temelini “kol” adı verilen taburlar oluşturmuştur. (<http://www.kkk.tsk.tr-2>)

Muharebede ayrıldığı birime göre asker, eşya, hayvan, silah, cephane, yiyecek, içecek vb. her türlü ikmali sağlayan, gerektiğinde keşif, öncü, artı vb. görevler de üstlenen, sayısı şartlara göre değişebilen askerî unsur.

kolordu: (T. + T.) (77/10, 78/5, 86/10, 87/15, 91/10-15, 96, 99/15, 110/5, 117/10-15, 118/5, 119, 126/20, 127/5-10, 128/5-10-15, 133/10, 134/15, 136/5, 139/5, 143/15, 146/20, 147/5-10, 149/15-20, 154/5-10, 157/5-10, 160/15, 164/15, 165, 187)

Değişik sayıda tümen ve savaş destek birliklerinden kurulu büyük askerî birlik. (TS)

kolordu bâr-gîr depoları: (T. + T. + Far. + Far. + Fr.) (109)

Kolordularda bârgîrlerin tutulduğu ve ilgili yerlere sevk edilmek üzere bekletildiği depo.

kolordu ceb-ğâne kolları: (T. + T. + Far. + Far. + T.) (147)

Kolordudan firkalara cephane tedariki ile ilgilen kollar.

kolordu depoları: (T. + T. + Fr.) (109/5)

Kolorduya ait çeşitli araç, silah, cephane vb. malzemelerin bulunduğu genel depolar.

kolordu Erkân-ı Harbiyye Re'îsi: (T. + T. + Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (118/5, 157/5)

Kolordunun Erkân-ı Harbiye Reisi.

kolordu erzak kolları: (T. + T. + Ar. + T.) (137/5, 139/5, 146/15, 147/5-15-20, 148/5-10, 153/5)

Kolordudan firkalara erzak tedariki ile ilgilen kollar.

kolordu ikmāl kolları: (T. + T. + Ar. + T.) (80/5)

Kolordunun her türlü ikmal işleriyle uğraşan kollar.

kolordu qarār-gāhı: (T. + T. + Ar. + Far.) (117/5)

Kolordu emir komuta merkezi.

kolordu kolları: (T. + T. + T.) (91/10, 127/15)

Kolodunun erzak, cephane vb. çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan unsur.

kolordu köprücü takımları: (T. + T. + T. + T.) (167/15)

Kolordunun köprü vb. istihkâm işlerini yapan takımları.

kolordu levâzım re³isi: (T. + T. + Ar. + Ar.) (149/10)

Kolordunun lojistik hizmetindeki bütün malzemelerle ilgili işleri yürüten bölümün başkanı.

kolordu manevrası: (T. + T. + İt.) (187/5)

Tatbikatta bir kolordunun, kıtalarını kendi idaresinde iki parça halinde karşılıklı hareket ettirmesidir. (E-187)

kolordu Menzil ve İkmāl Şu^cbesi: (T. + T. + Ar. + Ar. + Ar.) (117/5)

Kolordu haberleşme ve geri hizmetleri şubesi. Kolorduların her türlü resmî haberleşme, erzak tedariki, ikmal ve özellikle celp, nakil ve sevk işlemlerini ayarlayan birim.

kolordu nakliyye ka^tarları: (T. + T. + Ar. + Ar.) (147)

Kolordunun nakliye işlerini yapan araçlar.

kolordu şahrâ posta-hānesi: (T. + T. + Ar. + İt. + Far.) (118/10)

Kolordulara bağlı olan ve kolordunun posta hizmetlerini veren sahra postanesi.

kolordu ser-baytarı: (T. + T. + Far. + Ar) (108/20)

Kolordunun baş veteriner hekimi.

kolordu ser-tabīb vekīli: (T. + T. + Far. + Ar. + Ar.) (154/10)

Kolordunun baş hekim vekili.

kolordu şihhiye deposu: (T. + T. + Ar. + Fr.) (154/10)

Kolorduya ait sıhhiye malzemelerinin bulunduğu depo.

kolordu tayyāre parkları: (T. + T. + Ar. + Fr.) (110/20)

Kolordunun hava unsurlarına ait malzeme ve cephanenin toplandığı, ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği yer.

kolordu yürüyüş kolu: (T. + T. + T. + T.) (148/5)

Kolordunun muharebeye katılmak için intikal eden kolu.

konak: (T.) (122/10, 132/15, 134/10, 137/15, 148/10, 150, 158/5)

Yolculukta geceyi geçirmek için inilen, konaklanılan yer. (TS)

Sefere çıkan askerî unsurların kaldığı, ihtiyaçlarının giderildiği yer.

konakçı: (T.) (112/15)

1. Toplu olarak yapılan yolculukta konak yeri sağlamakla görevli kimse 2. Sefere çıkan askerlerin önünden gidip konak yeri sağlamakla görevli subay. (TS)

Muharebede birliklerin önünden giden, hem keşif hem de birlikler için hazırlık yapan unsurlar.

konak kumandanlıkları: (T. + Fr.) (131/15)

Konakçıların bulunduğu yerlerde kurulan komuta merkezleri.

koşulmamış ağır topcu: (T. + T. + T.) (169/10)

Yük hayvanları (çekici hayvanlar) ile hareket ettirilmeyen ağır topçu.

koşulu ağır topcu: (T. + T. + T.) (169/5)

Yük hayvanları (çekici hayvanlar) ile hareket ettirilen ağır topçu.

koşum bār-giri: (T. + Far. +Far.) (98)

Yük taşıyan arabaları çekmek için kullanılan bârgîrler.

koşusuz batarya: (T. + İt.) (180/15)

Yük hayvanları (çekici hayvanlar) ile hareket ettirilmeyen batarya.

koşulu batarya: (T. + İt.) (180/15)

Yük hayvanları (çekici hayvanlar) ile hareket ettirilen batarya.

kovan: (T.) (91/20)

Fişeğin kapsül, barut ve kurşun taşıyan yuva bölümü, kapçık. (TS)

köprücü takımları: (T. + T.) (118/5)

Kolordu bünyesinde bulunan istihkâm işleriyle ilgilenen takım.

kröki: (Fr.) (17, 19/10, 183, 196/15)

Bir konu veya nesnenin başlıca özelliklerini yansıtacak biçimde hazırlanmış taslağı. (TS)

kuburluk: (T.) (123/10)

1. Tabanca kılıfı 2. Kuburun bulunduğu yer. (TS)

Binek hayvanlarına bağlanan eyerlerin iki tarafına tabanca kuburlarını koymaya yarayan uzunca deri çantalara verilen addır. Bunların gene deriden açılır kapanır kapakları da olurdu. Bunlar eyere merbuttur. (Pakalın-2)

ķuyūdāt-ı ĥazariyye: (Ar. + Ar.) (187/15)

Barış zamanında resmî haberleşmelerin kaydedildiği defter.

ķüçük zābi: (T. + Ar.) (5/5, 32, 37/5, 47, 52/15, 56/5, 57/5, 66/10, 81/10, 83/5, 111/5-10, 145/15, 175/15)

Emir ve komuta yetkisi bakımından kıdemsiz subay.

ķünye: (Ar.) (136/20, 157/20)

1. Bir kimsenin adı, soyadı, ülkesi, doğumu, mesleği vb. bilgilerini gösteren kayıt
2. Bu bilgilerden bazısının yazılı olduğu bilezik, kolye vb. metalden eşya 3. Soy sop ile ilgili kimlik bilgileri. (TS)

ķütük: (T.) (3/10)

İçine şarjöre geçirilmiş tüfek fişegi konulan ve palaska kayışına geçirilen kösele çanta, fişeklik. (TS)

L I

levāzım: (Ar.) (36/10, 130/5)

1. Ordunun lojistik hizmetinde bulunan bütün malzeme veya bu malzemeyi sağlayan bölüm. (TS)

levāzım hey'etleri: (Ar. + Ar.) (97/5-10, 145/10)

Levazım malzemelerini çeşitli vasıtalarla temin eden kurul.

levāzım müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve levazım gibi geri hizmetlerle ilgilenen birim. (E-116)

levāzım re'isi: (Ar. + Ar.) (146/20)

Lojistik hizmetlerdeki bütün malzemelerle ilgili işleri yürüten bölümün başkanı.

levâzım zâbiṭi (levâzım zâbiṭleri): (Ar. + Ar.) (87/20, 149/10)

Levazım işleriyle ilgilenen subaylar.

limanlar kumandanlığı: (Rum. + Fr.) (132)

Askerî hizmetlerde kullanılan liman komutanlığı.

livâ: (Ar.) (82/10)

Tugay. (TS)

İki alaydan mürekkep askerî teşekküle ve bu teşekkülün kumandanına verilen addır. Livânın resmî kayıtlarda adı “mirilivâ” olarak da geçer. (Pakalın-2)

livâ parkı: (Ar. + Fr.) (169/10)

Livaların cephane, silah vb. malzemelerinin toplandığı ve mevzilere dağıtımının yapıldığı yer.

livâ ta‘lîmi: (Ar. + Ar.) (179)

Livanın bütün unsurlarının katıldığı tatbikat.

M m

mâ-dûn: (Ar.) (17/5-10, 19, 36/5, 41, 42/5, 46/5, 59/15, 67/15, 193/10, 198/10)

Alt, aşağı derece, emir itibâriyle aşağıda olan. [“mâ-fevk” karşılığı.] (Devellioğlu)

mâ-fevk: (Ar.) (17/5, 19/15, 41, 46/10, 81/5, 97, 98/10, 101/5, 110/10, 126/5, 157/15, 175, 177/5, 183/5, 185/20, 193/10, 197, 201/5)

1. Üst, yukarı. 2. Üstte, üst derecede bulunan kimse, baş, şef. (Devellioğlu)

Birinin memuriyet ve derece itibariyle üstünde bulunmak yerinde kullanılan bir tâbirdir. Mâ-fevk, Arapça üst taraf, üst tarafta bulunan demektir. Altta bulunmaya “mâdun” denir. (Pakalın-2)

maḥrūṭī çadır: (Ar. + T.) (122/10)

Altı daire ve üstü sivrilerek bir noktada birleşen, huni şeklinde olan çadır, konik çadır.

mā'īl ateş: (Ar. + T.) (205)

Toplarla yapılan eğik atış.

Pratikte, bir hedefe doğru atılan ok, mermi veya top güllesi doğrudan hedefe nişanlanamaz. Bunun yerine havaya doğru belli bir açı ile atılıp yükselmesi ve daha sonra hedefe doğru düşmesi sağlanır. (<http://nenedir.com.tr>)

ma'ıyyet: (Ar.) (19/5, 40/20, 83/5, 88/10, 91/20, 129/10, 185/15)

1. Beraberlik, arkadaşlık. 2. Bir büyük memurun emri altında bulunma. (Devellioğlu)

Üst makamın emri altında bulunan askerler veya unsurlar.

makinelî tüfenk (makinelî tüfek): (İt. + Far.) (İt. + Far.) (11/20, 28/5, 172/10, 179/5)

Tetiğine basıldığında sürekli kurşun atan bir tür tüfek, makinelî. (TS)

Tetiğe basıldığı müddetçe büyük bir ateş sıhhatiyle hızlı ve sürekli olarak atış yapan otomatik silah.

Bu silah sistemi, geri tepme düzeni ve gaz basıncı ile çalışır. Hava veya su ile soğur. Cephane; bez, metal şerit veya mayonlarla silaha verilir ya da şarjör kullanılır. Daha ziyade makinelî tüfek mermisi ile adi tüfek mermisi aynı olduğundan, ikmalî kolay olur. Makinelî tüfekler, değişik yerlerde değişik maksatlarla kullanılabilir.

Bir makinalı tüfekle diğer silahları birbirinden ayıran kesin bir hududun mevcudiyetinden söz edilmez. Çünkü diğer bazı silahlar da otomatik olup hemen hemen aynı özelliğe sahiptirler. Ancak diğerleri devamlı olarak ateş edemezler. Mesela otomatik tüfekler de tamamen otomatik olarak çalışır ama ağır silah grubuna dâhil değildir, üstelik uzun zaman ateş edemezler. Yarı makinelî tüfekler

veya makineli tabancalar, menzillerinin kısa oluşu, tetiğe bir basışta atım sayısının az oluşu gibi hususiyetleri ile makineli tüfeklere benzemezler. Tabancalara otomatik demek yanlıştır. Çünkü her seferinde tetik tekrar çekilmektedir. (<http://www.turkcebilgi.com-3>)

makineli tüfenk bomba topu: (İt. + Far. + İt. + T.) (166/15)

Makineli tüfeklerde kullanılan bomba topu.

makineli tüfenk bölüğü (m.t. bölükleri): (İt. + Far. + T.) (2/5, 44/5, 48/5, 92/5)

Makineli tüfek takımlarının oluşturduğu bölük.

makineli tüfenk kademesi: (İt. + Far. + Ar.) (167/5)

Makineli tüfeklerin bakım ve onarımının yapıldığı, aynı zamanda bu silahların cephanelerinin bulunduğu yer.

makineli tüfenk takımı: (İt. + Far. + T.) (44/5)

Makineli tüfek mangalarının oluşturduğu takım.

mâlezime-i muhâbere kolları: (Ar. + Ar. + T.) (118/10)

Haberleşme malzemelerini sağlayan kollar.

manevra: (İt.) (179, 180/10-15, 181/5, 186/15, 187/5-10-15-20, 188/15, 191/20, 192/20)

Tatbikat. (TS)

Askerî unsurları savaşa hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan geniş ölçüde savaş denemesi.

manevra ceb-hânesi: (İt. + Far. + Far.) (192/10)

Tatbikat cephanesi.

manevra fişenk(i): (İt. + Far.) (191/15)

Tatbikat mermisi.

manevra h artucu: (İt. + Fr.) (193)

Tatbikatta kullanılan kese içinde hazırlanmış (bir atımlık) barut.

manevra kayışı: (İt. + T.) (3/10)

Sung l k, kütüklük gibi malzemelerin üzerine takıldığı kayış.

manevra şandığı: (İt. + Ar.) (123/10)

Manevralarda içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası.

mang : (Alm.) (2, 5/15-20, 6/5, 11/15, 12/5-15, 19, 22/5, 26/15, 27/5-15, 29/5-10-15-20, 30, 31/5-15, 32/10-15, 33/15-20, 34/5-10-15-20, 35/5-15, 172/15, 173/5, 174/10, 176/20, 179/5, 182, 195/20)

On kişilik asker birliği. (TS)

İki timden oluşan asker  birlik. Çavuş d hil toplam dokuz kişidir. Ancak bazı jandarma mangaları on bir kişiden oluşabilir. Bir piyade mangası; bir manga komutanı, iki tim komutanı, iki avcı eri, iki makinalı tüfek nişancısı, iki makinalı tüfek yardımcısından oluşur. (<https://tr.wikipedia.org-17>)

mangabaşı (onbaşı): (Alm. + T.) (5/5-10, 6)

Mangayı yöneten asker, manga komutanı. Duruma göre onbaşı veya  avuş manga komutanı olabilir.

mang  kolu: (Alm. + T.) (32/5, 36/15)

Piyade takımının şekil ve nizamlarından biridir. (E-32)

mang  kumandanı (mang  kumandanları) (mang  k.): (Alm. + Fr.) (Alm. + Fr.) (6, 26/15, 27/15, 29/15, 30/5, 32, 34/5, 176/20) (bk. mangabaşı)

maṭara: (Ar.) (3/20, 4)

Yolculukta ve askerlikte kullanılan, boyna veya bele asılı olarak taşınan, genellikle aba, deri veya metalden yapılmış su kabı. (TS)

Genellikle bir omuz askısı ya da kemere bağlantı aparatı ile dış kısmı izole kumaşla kaplanır. İçine su doldurularak evaporatif soğutma sağlanır. Birçok matara çeşidi vardır. İlkel mataralar, bardak şeklinde tasarlanırdı ve dış kısmı deriden yapılırdı. Sonraları hasır sepetlerin içine cam şişeler konularak ağız kısmı mantarla kapatılarak kullanılmıştır.

1900'lü yılların ortalarında metalden yapılan mataralar kullanılmaya başlanmıştır. Paslanmaz çelik ya da alüminyum malzemelerden üretilen bu mataralar vidalı kapak yardımıyla kullanışlı hale getirilmiştir. Günümüzde metal mataralar kullanılsa da ağırlıklı olarak plastik, polikarbon ve polietilen malzemeler tercih edilmektedir. Tercih nedenlerinin başında darbelere dayanıklı olması ve hafif olduğu için daha kolay taşınabilmeleri gelir. (<https://tr.wikipedia.org-18>)

mecrūh: (Ar.) (133/15, 154/20, 156/10, 158/20, 160/5-10, 161/5-15)

Yaralı. (TS)

mecrūh yuvaları: (Ar. + T.) (104/10)

Yaralanmış ve hastaneye götürülemeyen askerlerin ilk tedavilerinin yapıldığı yer.

mekārī: (Ar.) (98/5, 119/5, 124/5, 125/5-10, 138/5-10, 141/10, 143, 150/15, 164/20, 166/5) (bk. **mekkâre.**)

Mekkâre, kirâ ile tutulan hayvan, yük hayvanı. Aslı “mükârī”dir. (Devellioğlu)

mekārī kolu: (Ar. + T.) (86/15)

Mekkârelerle taşıma işlerini yapan kol.

mekkâre: (Ar.)

Osmanlı ordusunda taşıma işlerinde kullanılan at, deve, katır vb. hayvanlar. (TS)

Mekkâre nakliyat işlerinde çalıştırılan hayvanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir. Arapça mükâriden bozmadır. Bunun yerine “mekâri” de kullanılırdı. Askerî teşekküllerde ordu ağırlıklarının nakli için at, deve, katır gibi hayvanlar bulundurulduğu gibi ordu birliklerinin bir yerden bir yere nakilleri sırasında ve daha ziyade harp zamanlarında halkın hayvanları satın alınır ve bazı vakitler muvakkat bir zaman için ordu hizmetine alınarak sahiplerine mahallerince tayin olunan ücretler verilirdi. Mekkâre, kira hayvanlarına yükletilmiş eşya ve levazım yerinde de kullanılırdı. (Pakalın-2)

melhame tayyâreleri: (Ar. + Ar.) (57/20)

Savaş uçakları.

me'mûrîn-i baytariyye: (Ar. + Ar.) (161/20)

Baytarlık hizmeti veren memurlar.

me'mûrîn-i şihhiyye: (Ar. + Ar.) (104/15, 157/10, 161)

Sağlık hizmeti veren memurlar.

menzil: (Ar.) (7/20, 21/5, 23, 117, 126/20, 127/15, 128/10, 130/10, 131/10-15, 132/5-10, 133/15, 134/15-20, 135/5-15-20, 142/5, 146/5, 155, 158/5, 160/5, 161/10, 162/15, 206, 207)

1. Bir merminin ulaşabildiği uzaklık, erim. (TS)

2. Osmanlı Devleti'nde resmî haberleşmeyi sağlayan posta teşkilâtı ve ordunun konaklama noktaları için kullanılan bir terim.

Sözlükte “inmek, konaklamak, misafir olmak” anlamındaki nüzûl kökünden türemiş bir mekân ismi olan menzil “ev, konak; iki konak arası, bir konak yol; posta ve posta tatarları beygirlerinin bulunduğu mahal” mânalarına gelir. Osmanlı Devleti'nde daha çok resmî haberleşmeyi sağlayan posta teşkilâtını ifade eder. Ulakların, postacıların bulunduğu yere çaparhâne de denmiş ve bu tabir Farsçaya geçerek “postahane” karşılığında kullanılmıştır. Ortaçağ İslam ve Türk devletlerinde berîd, Moğollar ve İlhanlılar'da yam adı altında görülen haberleşme teşkilâtı, Osmanlı Devleti'nde her ikisinden de faydalanılmak suretiyle tesis edilmiş olan menzil teşkilâtı ile yürütülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde haberleşme ilk önce ulaklarla ve ulak hükmü yoluyla sağlanıyordu. Ulaklar ihtiyaçları halinde hayvanlara el koyabilir, geçtikleri yerlerde hayvanlarının ve kendilerinin iâşesi temin edilirdi. Hareket serbestliği olan ulakların ellerindeki ulak hükmünü kullanarak halka eziyet etmeleri üzerine Kanunî Sultan Süleyman döneminde 946'da (1539) Veziriazam Lütfî Paşa menzil sistemini yeni baştan teşkilatlandırdı. Belirli noktalarda menzil adıyla konaklama istasyonları kurulup çevre ahali de menzilci tayin edilerek yeni bir haberleşme sistemi oluşturuldu. Ülkenin her tarafına ulaşan yolların merkezi İstanbul olup Anadolu ve Rumeli yönlerinde üç ana kola ayrılırdı. Bu ana kollar da birbirine tali yollarla bağlanırdı.

Devlet tarafından bir yerin menzil tayin edilebilmesi için normal zamanlarda ulakların sıkıntı çekmemesi ve seri haberleşmeyi önleyecek derecede iki menzil arasının birbirine uzak mesafede bulunması rol oynardı. Ayrıca sefer esnasında ordunun dinlenmesi ve iâşe akışının kolayca yapılabilmesi, menzil noktalarının tesbitinde belirleyici olurdu. Konaklama noktaları birbirine eşit uzaklıklarda olmayıp her bir menzil coğrafi şartlara, emniyetin ve menzil ihtiyaçlarının sağlanabileceği yerlere göre değişik mesafelerde kurulmuştu. Menziller, ana ve tali yollar üzerinde haberin çabucak yerine ulaştırılabilmesi için üç saatten yirmi sekiz saate kadar olan mesafelerde tesis edilmiştir. Doğrudan menzil tayin edilmeyen, fakat ulakların uğramak zorunda kaldıkları mahallerde ahalinin ulağın ihtiyacını karşılamak zorunluluğu vardı.

Menziller, başlangıçta eyaletlerin durumu ile serhadlerde elde edilen bilgileri devlet merkezine bildirmek ve hükümetin emirlerini gereken yerlere ulaştırmak için kurulmuştu. Daha sonraları ordunun sefer esnasında iâşesinin temini, özel haberleşmeler, şehirler arasında irtibatın ve nakliyenin sağlanması gibi amaçlara da yönelmiştir.

Fonksiyonları içerisinde en önemlisi askerî gaye için kullanılmaları olan menziller ordunun sevki ve iâşesinin temini gibi konularda önemli rol oynamıştır. Sürekli savaş halinde bulunan Osmanlı Devleti'nde menziller, orduların yiyeceğinin temini hususunu ana unsur olduğu gibi merkezle olan haberleşmenin sağlanmasında da önemli bir yere sahiptir. Osmanlı ordusu sefere çıkmadan önce konaklayacağı yerler tesbit edilir ve oraların kadılarına gönderilen emirle belirtilen malzeme ve yiyeceklerin menzillere getirilmesi istenirdi. Ancak ordunun sefer esnasında kullandığı yol ve konaklarla ana yollar üzerindeki menziller genelde

birbirinden farklı olurdu. Bunda büyük ihtimalle haberleşme menzillerinin çoğunlukla yerleşim alanlarında bulunması, bu yerleşim yerlerinin gerek su bakımından gerekse coğrafi yönden büyük orduların konaklamasına müsait olmaması rol oynamıştır.

Yabancı devlet elçileri Osmanlı ülkesine girdikten sonra menzillerde konaklayabilirlerdi. Bu durumda masraflar devlet tarafından ödenirdi. Osmanlı elçilerinin yabancı ülkelere gidişinde de menzillerdeki giderleri menzillciler tarafından karşılanır ve bu masraflar menzillcilerin vergilerinden düşülürdü. Devlet ileri gelenleri ve devlet tarafından bir görevle gönderilen memurlar da menzillerden yararlanırdı. Zaman zaman menziller özel haberleşmeler için kullanılmış olsa da aslında bu yasaktı. Sivil haberleşme genellikle kervanlar aracılığıyla gerçekleştirilirdi.

Menziller defterdarlık kalemlerinden mevkufat kaleminde yer alan menzil halifelğine bağlı idi. Bütün menzillerin denetimi ve mali sorumluluğu menzil halifelğine aitti. Menzillerle ilgili meseleler mevkufat defterlerine bakılarak karara bağlanır ve ona göre hareket edilirdi. Bir yerin menzil olup olmaması, kaç beygiri bulunması gerektiği, menzilci tayin edilen ahalinin mükellefiyetleri mevkufat defterlerine kaydedilmişti.

Buraların sevk ve idaresi menzil emini adı verilen görevli tarafından yapılırdı. Menzil emini menzilin bulunduğu kazanın âyanı, kadısı veya nâibi, bazan da kale muhafızlarının arzı ve merkezin tasdikiyle tayin edilirdi. Menzilci sayısı ihtiyaca göre birden fazla olabilirdi. Bazı menzillerde ise menzilin bulunduğu köy veya kasaba ahali doğrudan menzilci olmuştur. Menzilci tayin edilen ahali hizmetlerine karşılık avârız ve nüzül vergilerinden muaf tutulurdu. Bunlara “menzilkeş” (menzili çekip çeviren) veya “menzilci” adı verilirdi. Menzillerde menzil emininin yanı sıra menzil kethüdâsı, ahır kethüdâsı, seyis, odacı, sürücü, aşçı gibi hizmetliler de bulunurdu.

Menzil hizmeti veren palanga ve kalelerde ise genellikle palanga zâbitleri, dizdarları ve ağaları menzilci olarak görevlendirilmişti. Menzilin usulüne göre işletilip işletilmediğini, odaların ve eşyaların temizliği gibi hususlar menzillerin bulunduğu kaza kadıları, nâibleri ve muhtesibleri tarafından kontrol edilirdi. XVIII. yüzyılda bu kontrol işlemi, devlet tarafından görevlendirilerek menzillere nizam vermek üzere gönderilen mübâşirler vasıtasıyla yapılmıştı. Bir menzil aynı

zamanda derbend fonksiyonunu da yerine getirdiği takdirde menzilciler derbendcilik görevini de yaparlardı.

Yüksek rakamlara ulaşan menzil masraflarının bir kısmı devlet hazinesinden, bir kısmı ulak ücretlerinden, bir kısmı da menzilci tayin edilen ahalinin avâriz ve nüzüllerinden karşılanırdı. Bazan da bir mukâtaa veya gümrükten sağlanırdı. Bunların yeterli olmadığı zamanlarda ve özellikle savaş durumunda “imdâdiyye” adı altında menzile yardım olarak vergi toplanırdı.

Bu konaklama noktalarında yolun kullanılma durumuna göre haber getirip götürülen ulakların faydalanması için beygir beslenirdi. Menzillerdeki her at için ortalama 147,5 kuruş (17.700 akçe) masraf yapılmaktaydı. Bu masraf sefer esnasında iki kat artardı. 1124'te (1712) menzille ilgili masrafların toplamı 244.028,5 kuruştı. Savaş zamanlarında her menzildeki at sayısı ihtiyaç ölçüsünde arttırılırdı.

Haberleşmeyi sağlayan ulakların vasıtaları genellikle beygir olmakla birlikte ellerinde tuğralı emir olanlara araba da verilirdi. Ulakların iffet sahibi, namuslu, ata binmeye ve yol meşakkatine tahammüllü olmasının yanında uzun süre vezirlerin dairelerinde hizmet etmiş tecrübeli kimselerden seçilmesine dikkat edilirdi. I. Abdülhamid döneminde (1774-1789) bu iş için Tataran Ocağı teşkil edilmişti.

Normal zamanlarda gönderilen adi türden bir haberi her menzil arasında bir ulak diğer menzile ulaştırırken çok önemli ve gizli haberlerde tek ulak kullanılarak çıkış yerinden varış yerine kadar haber tek ulakla götürülürdü. Bu ulaklar hususi emirle giden ulaklardı.

Menzil teşkilâtı uzun süre işlevini sürdürdü. Viyana bozgunundan sonraki kargaşa döneminde 1102'de (1691) menzil sisteminde yeni bir düzenlemeye gidildi. Ancak devam eden savaşın baskısıyla sistem yine çöküşün eşiğine geldi ve 1108'de (1697) menziller yeniden teşkilâtlandırıldı. Bu düzenleme ile menzillerin sevk ve idaresinde değişiklikler yapıldı. Görevli ulaklara “in'âm hükmü” adıyla bir berat verilip her uğrayacağı menzilden ne kadar beygir alacağı belirtilerek menzilcilerden alınan beygir karşılığı saat başına 10 akçe ödenmesi kararlaştırıldı. Menzilcilerin ağır vergi yükü sebebiyle buldukları yerleri terk etmeleri yüzünden menzillerin görevlerini yapamaz duruma gelmesi üzerine XVIII. yüzyılda yeni bir düzenleme yapılarak bütün menziller kiraya verildi. Menzillerde

kira usulünün asıl uygulaması ise 1191'den (1777) itibaren oldu. Bu uygulama sırasında menzilin idaresi menzil emini yerine aynı vazifeleri yapan ve kiracıbaşı adını taşıyan bir kişinin uhdesine bırakılmıştı. Buna göre menzillerden kira ile menzil beygiri alınacak, gerek ulak gerekse devletin memurları aldıkları beygirin ücretini nakden kiracıbaşına vereceklerdi. Menzile inen ulakların yem ve yiyecekleri ise uygun ücretle kendi keselerinden ödenecekti. Menziller ilk defa III. Selim zamanında (1789-1807) vakıf geliri olarak da kaydedilmiştir.

Menzil teşkilâtının iyi işlememesi ve ortaya çıkan aksaklıklar üzerine birçok defa ıslahı hususunda düzenlemeler yapıldı. Bunda sık sık yapılan seferlerin yanı sıra ulakların ve menzildilerin suistimalleri de rol oynamıştır. Ulakların, ellerindeki hükümlerin üzerinde değişiklik yaparak veya tarihsiz ulak hükmü kullanarak birden fazla seyahat gerçekleştirmeleri menzil teşkilâtına büyük bir darbe vurmuştu. Ulaklar sahtekârlık yaparak aldıkları beygirlerle tüccarların mallarını taşıyorlardı. Yük hayvanı olmayan beygirlerin çoğu bu yüzden telef olmakta ve mükellefiyetlerini yerine getiremeyen menzildiler yerlerini bırakmaları sonucunda menziller boş kalmaktaydı. Menzildilerin menzil nizamına ve prensiplerine uymamaları da menzil teşkilâtının bozulmasına yol açan önemli etkenlerdendi.

Menziller bir süre de iltizama verilerek idare edilmişti. Menzilhâneler sancak idarecileri tarafından kadı, âyan, müftü ve diğer eşraftan kimselerin uygun gördüğü, çoğunlukla şehrin ileri gelenlerinden birine bir yıl süreyle iltizama verilirdi. Menzilin bir yıllık masrafı bölge halkı tarafından vergi olarak iki taksitle menzilci seçilene ödenirdi. Ancak menzildiler için önceden belirlenmiş masrafların dışında menzil îânesi, menzilciye ikramiye veya menzildinin telef olan beygirlerinin bahası gibi adlarla başka paralar istenmesi sürekli olarak şikâyete sebep oluyordu. Bunun üzerine Sadrazam Galib Paşa zamanında bütün menzillerde kira yöntemi bir defa daha uygulandı. 1824-1829 yılları arasında kiraya verilen menziller bir bakıma özelleştirilmişti. Çözüm için yapılan ıslah çalışmalarının neticesiz kalması yüzünden menziller arzu edilen ölçüde hizmet veremeyecek hale geldi ve 1834'te posta sistemine geçilmesi amacıyla bir teşebbüs yapıldı. Araba ile haberleşmenin sağlanması için yapılan posta yolu bozulunca tekrar eski sisteme dönüldü. Ancak 1839'da posta teşkilâtı kurularak menzil sistemi tamamen yürürlükten kaldırıldı.

(<http://www.islamansiklopedisi.info>)

menzil anbarı: (Ar. + Ar.) (128/15, 134, 146/5, 153/10)

Menzil bölgesinde ikmal malzemelerinin konulduğu yer, depo.

menzil ceb-hâne depoları: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (133/5)

Ordunun gönderdiği cephanenin menzil bölgesinde depolandığı yer.

menzil ceb-hâne kolları: (Ar. + Far. + Far. + T.) (163/10, 164/10)

Menzil bölgesindeki depoları oluşturmak ve seyyar ihtiyat teşkil etmek için oluşturulan kol. (E-163)

menzil ceb-hâne trenleri: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (162/15)

Menzil teşkilatının elinde bulunan cephanenin dağıtımını sağlayan ve büyük kısmının -hazırlanması zor olduğundan- hazır olarak içinde bulundu tren. (E-162)

menzil depo ve anbarları: (Ar. + Fr. + Far.) (127/5)

Her kolordu gerisinde veya birkaç kolordu için ortak olarak oluşturulan erzak, cephane ve malzeme ikmalini sağlayan yer. (E-127)

menzil erzak anbarları: (Ar. + Ar. + Far.) (133/20, 153/10)

Menzil bölgesinde dağıtımını yapılmak için bekletilen yiyeceklerin saklandığı yer.

menzil erzak kolları: (Ar. + Ar. + T.) (137/5, 147/5-20, 148, 153/10)

İaşe teşkilatını oluşturan unsurlardan ilki. (E-137)

menzil haste-hâneleri: (Ar. + Far. + Far.) (155/5, 161/10)

Yaralananlar ve hasta olanlar için menzil bölgesinde kurulan hastane.

menzil hayvân haste-hâneleri: (Ar. + Ar. + Far. + Far.) (135/5)

Menzil bölgesinde yararlanan ve hasta olan hayvanlar için kurulan hastane.

menzil hey'et-i şihhiyyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (158/10)

Menzil teşkilatına bağlı sıhhiye heyeti.

Menzil ve İkmâl Şu'besi: (Ar. + Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil Haberleşme ve Geri Hizmetleri Şubesi. Resmî haberleşme, erzak tedariki, ikmal ve özellikle celp, nakil ve sevk işlemlerini ayarlayan birim.

menzil kolları: (Ar. + T.) (79/15, 110/5, 134)

İstasyonlara gelen malzemelerin sevkiyatını yapan menzil kolu.

menzil merkez noktası: (Ar. + Ar. + Ar.) (146/5-20, 147/10, 156/15, 162/15, 163/5, 164)

Menzil bölgesinde her türlü ikmalin merkezi.

menzil mınıtka müfettişi: (Ar. + Ar. + Ar.) (131/10)

Çok işlek menzil yolları üzerinde dört-altı nokta idaresini yürüten kişi. (E-131)

menzil mınıtka: (Ar. + Ar.) (127/10, 129/10-15, 132/5, 134/5-10, 136/5, 146/5, 154/15, 155/10, 157/10, 162/10, 163/10)

Menzil teşkilatının bulunduğu ve sorumlu olduğu bölge.

menzil müfettiş-i 'umūmiyyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (156/20)

Menzil genel müfettişi.

menzil müfettişliği: (Ar. + Ar.) (129/5, 130/10, 131/10, 132/10, 147/15, 155/15, 157/5, 163/20)

Her ordunun ikmal, iaşe ve haberleşme ihtiyacını karşılayan (E-129) ve (bağlı olduğu) ordusunun numarasını alan birim (E-130).

menzil müfettişliği karar-gāhı: (Ar. + Ar. + Ar. + Far.) (130/5)

Menzil müfettişliği emir komuta merkezi.

menzil nakliyye kaşarları: (Ar. + Ar. + Ar.) (131)

Her beş on menzil nakliye kolunun oluşturduğu topluluk. (E-135)

menzil nakliyye şolu (menzil nakliyye şolları): (Ar. + Ar. + T.) (Ar. + Ar. + T.) (131, 135/10)

Menzilde eşya, malzeme, hayvan ve personelin nakliyesiyle ilgilen ve çeşitli vasıtalarından oluşan kol.

Menzil Nakliyye Kşumandanlığı: (Ar. + Ar. + Fr.) (135/15)

Menzil nakliye işlerinden sorumlu komutanlık.

menzil nokşası (menzil nokşaları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (137/5, 139/10, 147/5, 163/5)

Menzile bağlı olan kurulan ve ara bۆlgelerde yer alan askerī yapı.

menzil nokşa kşumandanlışları: (Ar. + Ar. + Fr.) (130/10, 147)

Menzil mۆfettiřlięinin mıntıka dāhilinde emir ve kumanda kademesi. (E-130)

menzil mۆfettiři: (Ar. + Ar.) (129/5-10, 131/5, 146/20, 163/15)

Menzilde her tۆrlۆ askerī işlemin yaptırılmasından sorumlu kişi. (E-129)

menzil řahrā jandarma mۆfrezeleri: (Ar. + Ar. + İt. + Ar.) (131)

Menzilde bulunan geçici jandarma mۆfrezeleri.

menzil şışhiyye deposu: (Ar. + Ar. + Fr.) (156/15)

Sağlık malzemelerin menzilde korunup ilgili yerlere gۆnderilmek üzere bekletildiği yer.

merkez-i şıklet: (Ar. + Ar.) (15/20, 18/5-10, 25/15, 49/5, 73/20)

Ağırlık merkezi. (Devellioğlu)

Ağırlık merkezi kavramı askerî planlamacılara savaşı kazanmak için izlenecek adımları gösteren bir prensiptir. Bir savaşta askerî stratejik planlamanın en önemli hususu düşmanın ağırlık merkezinin teşhisi ve etki altına alınmasıdır. Bu kavram Clausevitz tarafından kazandırılmış ve sonraki tüm kuşaklar tarafından kullanılmıştır. Clausevitz bu kavramı şöyle tanımlar: “Planlayıcı muharip her iki tarafın egemen karakteristiklerini kafasında tutmalıdır. Bu karakteristiklerden, her şeyin bağlı olduğu, tüm güçlerin ve hareketlerin merkezi olan bir ağırlık merkezi gelişir. İşte bu nokta tüm enerjimizin yönlendirilmesi gerektiği noktadır.” Clausevitz’e göre savaş planlamasında birinci görev düşmanın ağırlık merkezini belirlemek ve mümkünse teke indirmektir. İkinci görev ise ağırlık merkezine karşı kullanılacak kuvvetlerin asıl saldırı için yoğunlaştırılmasıdır. (<http://www.faruksener.com>)

mermi: (Ar.) (8/5-10, 15, 20/10, 30/15, 90/15, 91, 92/5-15, 93/5-15, 94, 176/15, 206, 207)

Ateşli silahlarla atılan patlayıcı ve delici madde, kurşun. (TS)

Küçük çaplı ateşli silahlar ile ağır ateşli silahların mermileri farklıdır. Tüfek, tabanca gibi küçük silahların mermisi çarpma etkisiyle hedefi deler. Büyük çaplı, ağır ateşli silahlar olan topların mermileri ise hedefi bulduğunda ya da havada patlar. Ateşli silahların mermisi üç ana bölümden oluşur. Merminin uç bölümüne mermi çekirdeği denir. Silah ateşlenince mermi çekirdeği hedefe doğru fırlar. İkinci bölüm, sevk barutudur. Sevk barutu yandığı zaman meydana getirdiği basınçla mermiyi iterek namludan fırlatır. Üçüncü bölüme mermi kovanı denir. Tek yanı kapalı bir metal silindir olan mermi kovanının içinde sevk barutu bulunur. Mermi kovanının arka ucunda kapsül denen bir ateşleyici bulunur ve tetik çekilince barutun ateşlenmesini sağlar. Ateşleme iğnesinin çarpmasıyla ya da elektrik akımıyla ateşlenen kapsül kovandaki barutu tutuşturur. Barutun yanmasıyla ortaya çıkan sıcak gazın basıncı mermi çekirdeğini ileriye doğru iter ve çekirdek namlu ağzından büyük bir hızla hedefe doğru fırlar. Küçük çaplı ateşli silahlarda; mermi çekirdeği, mermi kovanı ve sevk barutundan oluşan mermiyi fişek denir. Bu parçalar bir birbirine sıkıca bağlı olduğu için fişek tek parça gibi görünür. Mermi çekirdekleri kurşundan yapıldığı için hafif silahların mermileri kurşun olarak da adlandırılır. Fişeklerde mermi çekirdeği ile mermi kovanı bir bütündür ve yalnızca sevk barutu ateşlendiğinde birbirinden ayrılır. Oysa top mermilerinde mermi çekirdeği ile kovan birbirinden ayrılabilir ve içindeki barut

miktarı hedefin uzaklığına göre ayarlanabilir. Top mermisinin ucunda tapa denilen bir bölüm vardır. Tapa, merminin içindeki patlayıcı maddenin istendiği zamanda patlamasını sağlar. Tapanın türüne göre, bazı top mermileri hedefe çarptığında, bazıları hedefe çarpmadan hemen önce, bazıları da hedefin içine saplandığı anda patlar. (<https://tr.wikipedia.org-19>)

meskūn yer: (Ar. + T.) (13/15)

İçinde insanların oturduğu yer, yaşam alanı, şehir.

mestūr endāht: (Ar. + Far.) (13/10)

Düşman keşif ve gözetlemesinden gizli olarak yapılan atış.

mestūren hareket ta' līmi: (Ar. + Ar. + Ar.) (176/15)

Düşman keşif ve gözetlemesinden gizli olarak hareket etmeyi öğreten talim.

mestūr hedef: (Ar. + Ar.) (7/10, 9)

Düşman keşif ve gözetlemesine yakalanmayacak şekilde gizlenmiş hedef.

mestūr mevzi' : (Ar. + Ar.) (9/5, 208/15)

Düşman keşif ve gözetlemesine yakalanmayacak şekilde gizlenmiş mevzi.

mevādd-ı i' āşe: (Ar. + Ar.) (96/10, 97/5, 99/15, 101/5)

İşe maddeleri.

mevādd-ı infilākıyye: (Ar. + Ar.) (8/5)

Patlayıcı maddeler.

mevākī' -i meskūne: (Ar. + Ar.) (89/20, 112/10, 160/20) (bk. **meskūn yer**)

mevākī' -i meskūne mübārezeleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (7/5)

İnsanların yaşadığı alanlarda yapılan çatışma, şehir savaşı.

mevâki' -i müstahkeme haste-hâneleri: (Ar. + Ar. + Far. + Far.) (154/15)

Müstahkem mevki hasteneleri. Ordu gerisinde bulunan ve hastane vazifesi gören yerlerdir.

mevâni': (Ar.) (13/20, 15/5, 20/20, 58/5, 180)

Manîler, engeller. (Devellioğlu)

Muharebede düşmanın ilerlemesini durdurmak için kullanılan doğal veya yapay maddeler.

mevâni'i aşma: (Ar. + T.) (176/15)

Muharebede veya tatbikatta engelleri çeşitli araç, gereç ve yöntemleri kullanarak geçme.

mevâzi': (Ar.) (23/10, 63, 166) (bk. **mevzi'**)

Mevziler. (Devellioğlu)

mevki' haste-hâneleri: (Ar. + Far. + Far.) (158/10)

Uzun müddet kalınacak konaklarda komutanlık tarafından kurulan hastaneler. (E-158)

mevzi': (Ar.) (7/5, 15/5, 20/20, 23/10, 29/10, 30/20, 31/10, 40/10, 43, 44/5-15, 46/5-15, 59/20, 62/15, 75/15, 80/15, 85/15, 168, 169/15, 177/20, 202/10, 208)

Bir askerî birliğin yeri veya bu birlik tarafından ele geçirilen bölge. (TS)

mevzi' harbi: (Ar. + Ar.) (16, 29/5, 46/15, 49/20, 142/5)

Siper savaşı ya da mevzi harbi; büyük bölümü askerî birliklerin, düşmanın hafif silahlarla açtığı ateşle yüz yüze kaldığı ve toplarından korunduğu siperlerde geçen savaş türüdür. Hareket harbinin tersine, düşman güçlerinin zamanla eridiği yıpratma savaşının temel ögesidir. (<https://tr.wikipedia.org-20>)

mevzi' muhārebāti: (Ar. + Ar.) (161/5, 169/10) (bk. **mevzi' harbi**)

mevzi' muhārebeleri: (Ar. + Ar.) (7/15) (bk. **mevzi' harbi**)

mevzi'-i müdāfa'a: (Ar. + Ar.) (166) (bk. **müdāfa'a mevzi'**)

meydān-ı muhārebe: (Ar. + Ar.) (36/10, 66/15, 67, 68/20, 69/5, 85/15, 88/10, 104/5-20, 110/15, 120, 165/5-15, 168/15)

Düşman unsurlarıyla sıcak temasın sağlandığı, çatışmanın yaşandığı, savaşın yapıldığı alan, harp sahası.

meydān-ı mübāreze: (Ar. + Ar.) (41, 51/10, 53) (bk. **meydān-ı muhārebe**)

mitralyöz mangası: (Fr. + Alm.) (5/5-10)

Hafif makineli tüfek mangası.

motosiklet-süvār: (Fr. + Far.) (52/10, 66/5, 67/15, 83/5)

Muharebede veya tatbikatlarda görev alan motosiklet sürücüsü.

mu'āvin ceb-ḥāneci: (Ar. + Far. + Far.) (5/5)

Yedek, yardımcı cephaneci. Mitralyöz mangasında bulunur ve filinta kullanır.

mu'āvin ḥaste-ḥāne kaṭārları: (Ar. + Far. + Far. + Ar.) (156/5)

Belirli bir süre için hasta nakline ayrılmış trenlere denir. (E-156)

mu'āvin ḥaste-ḥāne vapurları: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (156/10)

Belirli bir süre için hasta nakline ayrılmış vapurlara denir.

mu'āvin teskereci: (Ar. + Far.) (102, 104/5)

Sedye taşıyıcıların yedekleri.

muḥābere: (Ar.) (8/10, 38/15, 39/15, 47/10, 56, 66/5, 68, 74/20, 75, 90/5, 125/15, 129/20, 130/5, 181/5, 195/5, 200)

1. Haberleşme 2. Yazışma 3. İletişim (TS)

Muhabere; barış, kriz ve savaş hallerinde haberleşme işidir. Bu haberleşmenin sağlanması ve idamesinden sorumlu olan askerî sınıfa “muhabere sınıfı” denir. Haberleşmenin doğru ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için telsiz, uydu ve canlılardan (insan ve hayvan) yararlanır.

muḥābere gögercini: (Ar. + T.) (109/5)

Askerî birimler arasında haberleşme amacıyla kullanılan güvercinler.

muḥābere irtibatları: (Ar. + Ar.) (43/20, 46/10)

Askerî birimler arasında haberleşmeyi sağlayan çeşitli unsurlar.

muḥābere kıta' atı: (Ar. + Ar.) (93/10, 110, 174/10, 196)

Askerî birimler arasında haberleşmeyi sağlayan kıtalar.

muḥābere köpekleri: (Ar. + T.) (109/5)

Askerî birimler arasında haberleşme amacıyla kullanılan köpeklerdir. Köpeklerden daha sonra farklı branşlarda (mayın, bomba, takip, arama, keşif, devriye) yararlanılmaya başlanmış ve askerî köpek timleri kurulmuştur.

muḥābere köpegi kademisi: (Ar. + T. + Ar.) (109/5)

Muhabere köpeklerinin yetiştirildiği ve istenen merkeze gönderildiği birim.

muḥābere mälzimesi: (Ar. + Ar.) (85)

Haberleşmede kullanılan araç gereç.

muḥābere merkezleri: (Ar. + Ar.) (197)

Haberleşmeyi sağlayan merkezler.

muḥābere müfrezesi: (Ar. + Ar.) (56/5, 61, 195/10)

Haberleşme amacıyla oluşturulan müfreze.

muḥābere müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve muhabere gibi geri hizmetlerle ilgilenen birim. (E-116)

muḥābere şebekeleri (şebek-i muḥābere): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (114/5, 129/20, 191/10)

Haberleşme ağı.

muḥābere takımı: (Ar. + T.) (67/15, 74/15)

Haberleşmeyi sağlayan takım.

muḥāfız: (Ar.) (89/10, 111/15, 112/5-10, 121)

Birini veya bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten kimse, koruyucu. (TS)

muḥāfız müfrezeleri: (Ar. + Ar.) (111/5)

Muhafaza amacıyla oluşturulan müfreze.

muḥārebe: (Ar.) (9/15, 11/10, 19/5, 21, 23/15, 25/10-15, 27/5-15, 32/5, 33/10, 34/15, 38/5, 42/15, 45/10, 51/5, 53/10, 59/5, 60/5-10-20, 61/10-15, 63/15-20, 65/20, 66/15, 72/10-20, 73/10-15, 74/15-20, 77/5, 81/5, 82/15-20, 83/10, 84/15, 85/5-15, 87/10, 89/5, 104, 105/5, 108/10, 120/10, 121, 126/5, 127/20, 138/20, 155/5, 157/5, 158/10-15, 160/15-20, 161, 163/5, 165/5-15, 166/10-20, 167/15, 168/15, 172/15, 173/15, 175/10, 176, 179/15-20, 181, 197/15, 198/10, 201/15)

Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri. (TS)

muḥārebe ağırlığı: (Ar. + T.) (41/10, 42, 44, 47, 57/5, 70/20, 71/15, 74/15, 81/5-10-15-20, 82/5-10-15, 93/5, 119/10-15, 120/5, 165/15, 166/5-10, 168/5)

Kıtaya muharebe esnasında lazım olacak her çeşit cephane, canlı ve cansız araç, gereç ve malzeme. (E-119)

muḥārebe ağırlığı vesā'it-i nakliyyesi: (Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (125)

Kıta muharebe ağırlığının taşınmasını sağlayan araçlar.

muḥārebe ʿ arabaları: (Ar. + T.) (81/15, 82, 85/15)

Muharebe yüklerini, özellikle cephaneyi taşıyan araçlar.

muḥārebe endāhtı (muḥārebe endāhtları): (Ar. + Far.) (Ar. + Far.) (173/20, 176/10, 178/5)

Özellikle eğitimlerde askerleri muharebeye hazırlamak için yaptırılan atışlar.

muḥārebe grubu: (Ar. + Fr.) (5)

Bir mitralyöz mangesıyla bir humbaracı mangesından oluşan grup. (E-5)

muḥārebe ḥattı: (Ar. + Ar.) (160/10-15-20, 166/15-20, 167)

Harbin yaşandığı sınır, hat.

muḥārebe idāre maḥalli (muḥārebe idāre maḥalleri): (Ar. + Ar. + Ar.) (Ar. + Ar. + Ar.) (26/10, 49/10, 68/5, 73/10)

Muharebenin yönetildiği yer.

muḥārebe ileri ḳaraḡolu (muḥārebe ileri ḳaraḡolları): (Ar. + T. + Moğ.) (Ar. + T. + Moğ.) (30/10, 39/20, 50/5, 75/20)

Bir muharebede en ileri noktada bulunan karakol.

muḥārebe ileri ḳaraḡol ḥattı: (Ar. + T. + Moğ. + Ar.) (50/5)

Muharebe ileri karakolunun sorumlu olduğu sınır, hat.

muḥārebe ḳademesi (muḥārebe ḳademeleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (38/5, 42, 44, 73/10, 83/10, 88/10-15-20, 89, 94/10, 165/5, 166/10)

Muharebede çeşitli araç ve cephane kollarını bünyesinde bulunduran askerî unsur. Muharebe kademesi otomobilli veya arabalı iki kısma ayrılır ve her birisi ayrı bir komutanın emrinde bulunur. (E-88)

muḥārebe keşfi: (Ar. + Ar.) (54, 58/20, 71/15)

Yapılacak muharebe için düşman durumu, arazi vb. şeyler hakkında yapılan keşif.

muḥārebe keşif kolları: (Ar. + Ar.) (58/20)

Muharebe için keşif yapan kollar.

muḥārebe kumanda maḥalli: (Ar. + Fr. + Ar.) (43/20)

Muharebe komuta yeri.

muḥārebe mınṭıkaları (muḥārebe mınṭıkası): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (17/10, 18/5, 33/10, 38/10, 43/5, 49/5-10, 72/20, 194/10, 195/5)

Birliklerin muharebede sorumlu olduklar bölge.

muḥārebe takımı: (Ar. + T.) (4/15)

Harp edecek mangaların oluşturduğu takım.

muḥārebe ta' lîmleri: (Ar. + Ar.) (177) (bk. **muḥārebe ta' lîmi ve terbiyesi**)

muḥārebe ta' lîmi ve terbiyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (178/5)

Muharebeye hazırlık için yapılan ve personelin yetişmesini amaçlayan eğitim, öğretim faaliyeti.

muḥārebeye girme: (Ar. + T.) (60/20, 165/15, 166/10)

Muharebeye başlamak, katılmak veya düşman tarafından savunulan bir mevziye nüfuz etmeyi sağlayan başarılı bir taarruz yapmak.

muḥārib ordu: (Ar. + T.) (113/10-15)

Geri hizmetlerinde bulunmayan, bizzat savaşa katılan silahlı kuvvetlerin tümü.

mutavassıf bomba topları: (Ar. + İt. + T.) (8/10)

Orta ölçekli bomba topları.

mutavassıf ceb-hâne depoları: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (170)

Çeşitli bölgelerde ihtiyaca göre açılan orta ölçekli cephane depoları.

muvaqqat erzāk kolları: (Ar. + Ar. + T.) (150/15)

Geçici olarak oluşturulan erzak kolları.

muvâşala kıta' atı: (Ar. + Ar.) (93/10)

Ulaştırma işlerini yapan kıtalar.

mübâreze: (Ar.) (6, 9/15, 11, 13, 14/5-10-20, 15/5-10-15, 16/10-20, 17/20, 18/20, 19/15, 20/10, 21/5-20, 22/5-10-15, 23/15, 24/15, 25/15, 27/15, 31/10-20, 32/10-15, 33/10, 34/5, 35/10, 36/20, 37, 38/15-20, 40/5-15, 43, 44/10, 47/5-10, 48/10, 49/15-20, 50/10, 52/10, 53/20, 54, 56/20, 67/5, 172/15, 173/15, 174/10-20, 176/20, 180/5, 200/5)

Cenk, kavga, uğraşma. (Devellioğlu)

mübâreze cüz'-i tâmmı: (Ar. + Ar. + Ar.) (26/15, 53/5)

Mübarezeye katılan en küçük askerî unsur.

mübâreze-i aşliyye hattı (mübâreze hatt-ı aşlısi): (Ar. + Ar. + Ar.) (Ar. + Ar. + Ar.) (23, 35/15, 45/20, 46, 50/5, 75/20)

Mübarezenin gerçekleştiği asıl sınır, hat.

mübâreze grubu (mübâreze grubları): (Ar. + Fr.) (Ar. + Fr.) (32/15-20)

Mübarezeyi gerçekleştiren grup.

mübâreze kıt' ası kumandanlığı: (Ar. + Ar. + Fr.) (46/15)

Mübarezeye kıtası komutanlığı.

mübāreze vesā'îti: (Ar. + Ar.) (38/5-15)

Mübareze araçları.

mübārezeye girme: (Ar. + T.) (32/15)

Düşman unsurlarıyla mübarezeye başlamak.

mücāvîr muntıka: (Ar. + Ar.) (40, 44/15)

Birliklerin komşu bölgeleri.

müdāfa' a: (Ar.) (7/10, 10/15-20, 15/15-20, 18/15, 19/5, 23/15, 24/10, 25, 26/5, 29/10, 31/15, 32/20, 35/15, 39/15, 40, 45/20, 46/15, 50/5, 58/5, 60/5, 62/10, 63, 64/5, 66/5, 67/10, 70/5, 75/5, 76/5, 91/20, 114/20, 129/10, 131/5, 133, 200/5, 202/15, 203)

Savunma, koruma. (TS)

Uygun bir arazi kesiminde mevzilenip ateş, engel ve yakın muharebe ile düşmanın taarruz gücünü ve azmini yok etmeyi esas alan bir muharebe şekli.

müdāfa' a-i havā'iyye: (Ar. + Ar.) (21/15, 37/5, 38/15, 41/5-10, 42, 43/20, 45/5, 56/5, 71/15, 73/5, 81, 99/5)

Düşmanın hava unsurlarına karşı savunma.

müdāfa' a mevzi' (müdāfa' a mevāzi':) (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (63/10, 75/5)

Savunma yapılan mevzi(ler).

Müdāfa' a-i Milliyye Vekāleti: (Ar. + Ar. + Ar.) (157)

Millî Savunma Bakanlığı.

İstiklal Harbi sıralarında, Osmanlı Devleti'nin Harbiye Nezareti İstanbul'da devam ederken, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Ankara'da kurulması üzerine Müdafaa-i Milliyye Vekaleti, 3 Mayıs 1920'de çıkarılan bir kanunla, yeni vekaletlerin arasında yer aldı. Müdafaa-i Milliyye Vekaletinin adı, 27 Eylül 1930'da Millî

Müdafaa Vekaleti olarak değiştirildikten sonra, 1945'te Millî Savunma Bakanlığı adını aldı. (<http://www.turkcebilgi.com-4>)

müdāfa' a tertībātı: (Ar. + Ar.) (10/20)

Savunma için alınan düzen.

müdǖr-ḥakem: (Ar. + Ar.) (194/15)

Tatbikatta belirli bir muharabe mıntikasında ortak faaliyet yapan sınıflar ve askerî araçların tayin ve takdirine hakim olan bir hakem heyetine sahip olmak esastır. Bu heyetler müdür-hakem adıyla birer kıdemli subayla, tatbikata katılan ve birbirine yakın sınıflardan subaylar ile hakem muavini subaylardan oluşur. (E-194)

müdǖr-i ḥarekāt: (Ar. + Ar.) (192/5, 194/10, 195/10, 199/15, 201/5-10)

Tatbikatlarda baş hakemlik yapan kişi. (E-194)

müfreze: (Ar.) (97/5, 111/10, 112/5, 133/5, 145/15, 196)

Türlü askerî görev ve hizmetlerin yapılması amacıyla küçük birliklerden, belli bir kuruluşa bağlı kalmadan geçici olarak oluşturulan grup. (TS)

müfreze kumandanı: (Ar. + Fr.) (168/15)

Müfreze komutanı.

müfreze taṭbīkātı: (Ar. + Ar.) (178/10)

Müfrezelerin savaşa hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan savaş denemesi, eğitimi.

mühimmāt: (Ar.) (130/5, 191/10)

1. Savaş gereçleri 2. Cephane. (TS)

mühimmāt fabrikaları: (Ar. + İt.) (162/10)

Mühimmatları yapan, tamir eden fabrikalar.

mülâzım: (Ar.) (83/5)

Teğmen. (TS)

Askerlik teşkilâtında yüzbaşından aşağı deecedeki zâbitlere verilen unvandır. Sani ve evvel olmak üzere iki derecedir. Mülâzım-ı sani terfi edince mülâzım-ı evvel, mülâzım-ı evvel terfi edince yüzbaşı olur. (Pakalın-2)

münferid ateş: (Ar. + T.) (27/10, 28/15)

Avcı mangasının ateşlerinden biri olup hedef, nişangâh ve nişan noktası seçiminin avcı tarafından belirlendiği ateş çeşididir. (E-27)

müşâdeme kuvveti: (Ar. + Ar.) (22/10, 28, 39, 64/15)

Çarpışma, çatışma kuvveti.

müstakıl bölük: (Ar. + T.) (153/15)

Bir taburun bir kısmını teşkil etmeyen ve sahrada müstakil bir birlik olarak faaliyette bulunan bölük. (<http://ingilizcebankasi.com>)

müstakıl bölük kumandanları: (Ar. + T. + Fr.) (138/15)

Müstakil bölük komutanları.

müstakıl fırka: (Ar. + Ar.) (139)

Bir kolordunun bir kısmını teşkil etmeyen ve sahrada müstakil olarak faaliyette bulunan fırka.

müstakıl kolordu kumandanı: (Ar. + T. + T. + Fr.) (97)

Bir ordunun bir kısmını teşkil etmeyen ve sahrada müstakil olarak faaliyette bulunan kolordu.

müstakîl süvâri: (Ar. + Far.) (77/5, 139)

Herhangi bir birliğin bir kısmını teşkil etmeyen ve sahrada müstakîl bir unsur olarak faaliyette bulunan süvari.

müstakîl süvâri kıta' âtı: (Ar. + Far. + Ar.) (150/10)

Müstakîl süvarilerden oluşan kıtalar.

müteharrik ihtiyâf: (Ar. + Ar.) (63, 67/10)

Hareketli ihtiyat. Muharebe şartlarına göre yer değiştirebilen ve sayısı değişebilen ihtiyat olarak ayrılan unsur.

müteharrik muhârebe: (Ar. + Ar.) (69/20)

Hareketli muharebe. Genellikle süvari gruplarının düşmanın hafif noktalarına çeşitli saldırılar yapmaları şeklinde olur. Mevzi muharebeleri gibi bir yere sabit değildir.

N n

nakliyye: (Ar.) (86/15, 87/10, 125/5, 130/5, 135/15, 182/5)

Taşıma işi (TS)

nakliyye kaṭarı (nakliyye kaṭarları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (135/10, 147, 151)

Nakliye işlerini yapan katarlar.

nakliyye kıta' âtı: (Ar. + Ar.) (174/10)

Nakliye işlerini yapan kıta.

nakliyye merkezleri: (Ar. + Ar.) (155/20)

Nakliye edilecek insan, hayvan veya malzemenin toplandığı yer.

nakliyye müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve nakliye gibi geri hizmetlerle ilgilenen birim. (E-116)

nakliyye tabur kumandanları: (Ar. + T. + Fr.) (87/20, 88)

Nakliye işini yapan taburların komutanları.

na'1: (Ar.) (107/5, 108/15, 119/15, 131/5)

At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası. (TS)

na'1-bend: (Ar. + Far.)

Hayvanların ayağına nal çakan kimse. (TS)

na'1-bend takımları: (Ar. + Far. + T.) (108/20)

Nalbantın kullandığı malzemeler.

namlu: (Far.) (8/5)

1. Tüfek, tabanca, top vb. ateşli silahların ucunda bulunan boru biçimindeki parça
2. Kasatura, kılıç, meç, bıçak vb. kesici silahların uzun ve keskin bölümü. (TS)

naẓarī ta' līm: (Ar. + Ar.) (194/10)

Teorik talim.

nefer: (Ar.) (2/10-15, 4/5, 6/20, 7, 10/15, 16/15, 27, 93, 94/20, 135, 139/15, 140/10, 143/10, 157/15-20, 165/20, 172/15, 174/20, 175/15, 176/15, 179/5, 180/15)

Er. (TS)

nefer idmān ta' līmleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (176/10)

Askerin spor eğitimleri.

neḳahā şu‘besi: (Ar. + Ar.) (155/5)

İyi olmuş hasta ve yaralıların sevk ve tedavisi ile ilgilenen birim.

nişāncı: (Far.) (5/5, 30/15)

Attığı kurşun, taş vb. ile hedefi vurmakta ustalık kazanmış olan. (TS)

nişān dā’iresi: (Far. + Ar.) (66/10)

Hedefleri belirleyen birim.

nişān-gāh: (Far. + Far.) (27/10)

Ateşli silahlarda hedefin uzaklığına ve bulunduğu yerin yüksekliğine göre namluya gereken yükseliş açısını veren, silahı bu hedefe doğrultmaya yarayan alet, nişane. (TS)

nişān-gāh mesāfesi: (Far. + Far. + Ar.) (204)

Atış yapılacak hedefin yerine ve türüne göre nişangâhtan yapılan uzaklık ayarıdır.

nişān noktası: (Far. + Ar.) (27/10)

Nişanlanan yer.

nokta kumandanları: (Ar. + Fr.) (130/15, 131/5-20)

Nokta adı verilen askerî birimlerin komutanları.

nokta kumandanlığı: (Ar. + Fr.) (132)

Menzil teşkilatına bağlı olarak belirlenen yerlerde kurulan ve askerî faaliyetleri yürüten komutanlıklar.

nümāyiş mübārezeleri: (Far. + Ar.) (45/10)

Düşmanı aldatmak için yapılan çatışmalar, bir nevi gösteri çatışmaları.

O o

obüs: (Fr.)

Yüksek ve alçaktan mermi atabilen kısa namlulu top. (TS)

Obüs, üst açılı grubu atışlarda barut haklarının vuruş bölgeleri üst üste binen, görerek veya görmeyerek (gözetleyici ile) ateş edebilen ateşli silah.

Obüsler ile toplar arasındaki ayrım çok belirgin değildir. 1980'li yıllara dek namlu uzunluğu/namlu çapı oranı 20'den küçük silahlar havan, 20 ile 30 arası olanlar obüs, 30'dan büyük olanlar top olarak adlandırılmaktaydı. Havanlar tek barut hakkı kullanırken obüs ve toplar farklı barut hakları kullanmakta, obüslerde 45 dereceden büyük açılarda farklı barut miktarlarıyla yapılan atışlar aynı noktaya düşürülebilmekteyken toplarda bu mümkün olmamaktaydı. Modern topçu silahlarının geliştirilmesiyle namlu uzunluğu 30 çaptan daha büyük olan silahların da üst açılı grubunda farklı barut haklarıyla aynı noktayı vurması mümkün olmuştur. Günümüzde üst açılı grubu atışlarda iki veya daha çok farklı barut hakkıyla aynı noktayı vurabilen topçu silahları obüs olarak adlandırılmaktadır.

Günümüzde karada kullanılan obüsler 105 ile 203 mm arasında çaplara sahiptirler. Obüsler hareket kabiliyetlerine göre başka bir araçla çekilen çekili ve kendi motoru ile yol alan, genellikle paletli olan kundağı motorlu obüsler olarak ikiye ayrılırlar. Bu ikisi arasında kısa mesafeleri kendi motoruyla katedebilen "Panter" gibi kendi yardımcı motoruna sahip çekili obüsler de bulunmaktadır. (<https://tr.wikipedia.org-21>)

ordu: (T.) (1, 4/10, 8/20, 9/10, 83/20, 86/10, 91/5-15, 99/15, 106/5, 108/15, 109/5-10, 110/5, 113/5-10, 114/5-15, 115/10, 117, 121/15, 126/20, 129/5, 130, 132/5-10, 133/5-10, 134/10, 135/5, 136/5, 137/20, 146, 147/10, 151/5-20, 154, 155/10, 156/20, 157/5, 171/5, 172/10, 175/20, 188/15, 203/20, 206)

Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü. (TS)

ordu bār-gīr depoları: (T. + Far. + Far. + Fr.) (109)

Orduda bār-gīrlerin tutulduğu ve ilgili yerlere sevk edilmek üzere bekletildiği depo.

ordu bār-gīr parkı: (T. + Far. + Far. + Fr.) (107/10)

Orduda bār-gīrlerin çeşitli sebeplerle toplandığı, kısa süreli bakımlarının yapılıp ilgili yerlere gönderildiği alan.

ordu ceb-ḥāne depoları: (T. + Far. + Far. + Fr.) (126/20)

Orduda çeşitli silahlara ait cephanenin tutulduğu ve ilgili yerlere sevk edilmek üzere bekletildiği depo.

ordu depoları: (T. + Fr.) (109/5)

Orduda çeşitli malzemelerin konulduğu yer.

Ordu Erkân-ı Harbiyye Re'īs-i Şānisi: (T. + Ar. + Ar. + Ar. + Ar.) (117/5)

Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi'nden sonra gelen kişi, ikinci başkan.

ordu-gāh: (T. + Far.) (181/5)

Ordunun konakladığı yer. (TS)

Ordugāh; askerî birliğin savaşta ve barışta geçici bir zaman için yerleştiği sahadır. Ordugāhlar, birliğin büyüklüğüne ve taktik durumun gerektirdiği koşullara göre bazı özellikler gösteren arazi kesimlerinde seçilir. Ordugāhlarda yer seçimi, kullanılacak barınağın cins ve özellikleri; iklim ve arazi koşulları ile uygun olmalıdır. Çünkü ordugāhlar sıcak yerlerde olduğu gibi soğuk ve karlı bölgelerde de kurulabilir. Ordugāhlar normal bölge ordugāhları, aşırı soğuk bölgelerde kurulan ordugāhlar, aşırı sıcak bölgelerde kurulan ordugāhlar, yarı daimi ordugāhlar olarak çeşitlere ayrılır.

ordu hareket mıntıkaşı: (T. + Ar. + Ar.) (119/5)

Orduya ait unsurların hareket bölgesi.

ordu ḥayvān ḥaste-ḥānesi: (T. + Ar. + Far. + Far.) (108/10)

Orduya ait yaralı ya da hasta olan hayvanların bakım ve tedavilerinin yapıldığı hastane.

ordu karar-gāhı (ordu karar-gāhları): (T. + Ar. + Far.) (T. + Ar. + Far.) (77/10, 116, 130)

Ordu emir komuta merkezi.

ordu kolları: (T. + T.) (87, 91/10)

Ordunun alt birimlerine gönderdiği ikmal malzemelerinin sevk edilmesi ile ilgilenen kol.

ordu kumandanı: (T. + Fr.) (97, 146/15)

Ordu komutanı.

ordu kumandanlığı (ordu kumandanlıkları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (115/15, 126/20)

Ordu komutanlıkları.

ordu menzil müfettişliği: (T. + Ar. + Ar.) (146/15)

Ordunun ikmal, iaşe ve haberleşme ihtiyacını karşılayan birim.

ordu mıntıkası: (T. + Ar.) (145/20)

Ordunun bulunduğu ve sorumlu olduğu bölge.

ordu şahrā posta-hānesi: (T. + Ar. + İt. + Far.) (136/5)

Orduya bağlı olan ve ordunun posta hizmetlerini veren sahra postanesi.

ordu şahrā postası: (T. + Ar. + İt.) (127) (bk. **ordu şahrā posta-hānesi**)

ordu ser-baytarı: (T. + Far. + Ar.) (108/20)

Ordunun baş veteriner hekimi.

ordu ser-ṭabībi: (T. + Far. + Ar.) (157/5)

Ordunun baş hekimi.

ordu sevķ merkezi: (T. + Ar. + Ar.) (79)

Ordunun ihtiyaçı olan malzemelerin daha sonra ilgili yerlere gönderilmek üzere getirildiği yer.

ordu süvārisi: (T. + Ar.) (82/5, 83/20, 89/10, 97/5)

Ordunun atlı askerleri.

ordu tayyāre parkları: (T. + Ar. + Fr.) (110/20)

Ordunun hava unsurlarına ait malzeme ve cephanenin toplandığı, ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği yer.

orta bomba topu: (T. + İt. + T.) (6/15) (bk. **mutavassıf bomba topu**)

otomatik: (Fr.) (6/10, 7, 22) [bk. **hāfif makineli tūfeng(k)**]

1. Mekanik yollarla hareket ettirilen veya kendi kendini yöneten (alet). (TS)

2. Hafif makineli tūfek (E-30).

otomatik manđası: (Fr. + Alm.) (2, 30/10) (bk. **hāfif makineli tūfenk manđası**)

otomobil: (Fr.)

Motorlu, dört tekerlekli kara taşıtı. (TS)

otomobilli batarya: (Fr. + İt.) (93/15)

Otomobile yerleştirilmiş top bataryası.

otomobilli 10'luķ top bataryası: (Fr. + T. + T. + İt.) (94)

Otomobile yerleştirilmiş 10 mm kalibreli top bataryası.

otomobil topu: (Fr. + T.) (206/5)

Otomobile yerleştirilmiş top.

oyalama muh rebesi: (T. + Ar.) (11, 40/5)

Taarruz iin uygun Őartlar oluŐuncaya kadar vakit kazanmak, dűŐmanı yıpratmak ve geciktirmek amacıyla yapılan muharebe. Genel uygulanıŐ Őekli Őu Őekildedir: savunma, teması kesip geri ekilme, birden saldırma, tekrar geri ekilip savunma Őeklinde uygulanır.

Ö ö

öñ ateş: (T. + T.) (15)

Birliklerin önlere doğru yaptıkları ateş.

P p

palaşka: (Mac.) (3/10-20, 4)

Askerlerin bellerine bağladıkları veya göğüslerine aprazlama taktıkları, üzerinde fişek, kasatura vb. koymak iin yerleri bulunan, genellikle köseleden yapılmış kayış. (TS)

park: (Fr.)

Cephane, hayvan, ara, gere vb. askerî malzemelerinin toplandığı ve mevzilere dağıtımının yapıldığı yer.

park bölükleri: (Fr. + T.) (91/20)

Parkların tahliye, aktarma, müdafaa, güvenlik vb. işlerini yapan bölük. (E-91)

park kumandanları: (Fr. + Fr.) (91/15)

Park yerlerinin komutanları.

peeleme: (İt.) (81, 203)

Örtme, gizleme.

Asker, silah, cephane vb. ögelerin dűŐmanın gözünden ve ateŐinden korunması. (<http://www.heybecool.net-1>)

(Devellioğlu bu sözcüğü Far. gösterse de Lûgat'ta verilen anlamıyla metindeki anlamı uymamaktır. Bütün terimlerde olduğu gibi bu terimde de TDK Türkçe Sözlüğü esas alınmıştır.)

peçeleme vesâiti (peçe vesâiti): (İt. + Ar.) (İt. + Ar.) (84/15, 85/5)

Peçe için kullanılan araçlar.

peksimâd: (Rum.) (95, 97/10, 123/5, 134/5, 138, 140/5-10, 142/5)

Piştirildikten sonra dilimler hâlinde kesilerek ısı ile kurutulmuş, uzun süre dayanabilen ekmek. (TS)

peksimâd torbası: (Rum. + T.) (3/15, 4/5)

Asker teçizatından olan ve içine peksimet konulan araç.

piyâde: (Far.) (1/5-10, 7/15, 9/15, 16/15, 17/5, 21/5-10-15-20, 22/15-20, 23/15-20, 24/10-15-20, 25/5-15, 26/10, 45/10, 49/20, 62, 63, 65/5, 67/15, 79/15, 83, 86/15, 89/10, 90/10, 92, 93/10, 111/15, 114/10, 120/5, 138/10, 165/15, 168/10, 172/10, 179/5, 181/10, 182/5, 200/5)

Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf. (TS)

Piyade, kara ordusundaki temel muharip sınıftır. Muharebede en önde bulunan, gerektiğinde düşmanla göğüs göğüse muharebe edecek olan askerlerden oluşur. Piyadeler, timden tabura kadar müstakil kuruluş içinde görev yaparlar. Piyadenin temel silahı piyade tüfeğidir.

Piyadenin muharebede vazifesi: Ateş ve manevra ile düşmana yaklaşmak, onu esir almak, imhâ etmek veya ateş, yakın muharebe ve karşı darbe ile düşmanın taarruzunu durdurmak ve püskürtmektir. Bir bölgenin tam olarak ele geçirilebilmesi ve kontrol altına alınabilmesi, ancak piyade birliklerinin mevcudiyeti ile mümkündür. (<https://tr.wikipedia.org-4>)

piyâde alayı (piyâde alayları): (Far. + T.) (Far. + T.) (4/10, 24/5, 26, 47, 85/10, 125/15, 195)

Genellikle üç piyade taburu ve bunlara bağlı birliklerden oluşan asker topluluğu.

piyāde baṭaryası (piyāde baṭaryaları): (Far. + İt.) (Far. + İt.) (6/15, 24/5, 26, 47/5, 82/5, 84/20, 92/5)

En küçük piyade birliği.

piyāde binekleri: (Far. + T.) (138/5)

Piyadelerin bindiği hayvanlar.

piyāde bölüğü (piyāde bölükleri): (Far. + T.) (Far. + T.) (1/10, 4/15, 36, 45/15, 46, 81/15, 92, 101/15)

Piyade takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve diğer birliklerin temeli sayılan bölük.

piyāde ceb-ḥāne kolu (piyāde ceb-ḥāne kolları): (Far. + Far. + Far. + T.) (Far. + Far. + Far. + T.) (118/5, 164/15, 167/15)

Piyadenin kullanacağı cephaneyi taşıyan ve gerektiğinde ilgili yerlere sevk eden kol.

piyāde ceb-ḥānesi: (Far. + Ar. + Far.) (170)

Piyade silahlarında kullanılan cephane.

piyāde cüz'-i tāmmları: (Far. + Ar. + Ar.) (17/5, 22/5)

En küçük piyade unsuru.

piyādeniñ esliḥası (piyādeniñ silāḥları) (piyāde esliḥası): (Far. + Ar.) (Far. + Ar.) (Far. + Ar.) (6/10, 8, 203/20)

Piyadenin kullandığı silahlar. Bunlar ağır ve hafif silahlar olarak ikiye ayrılır.

piyāde fırçası: (Far. + Ar.) (99/20)

Piyade tümeni.

piyāde ḥāfif kolu: (Far. + Ar. + T.) (93/5)

Piyadenin ikmalini yapan hafif kol.

piyāde keşif kolları: (Far. + Ar. + T.) (16/15)

Piyadenin düşman, arazi ve yollar hakkında bilgi toplayan kolları.

piyāde kıta' atı: (Far. + Ar.) (167/15)

Piyade kıtaları.

piyāde kolları: (Far. + T.) (85/10, 118/5, 125/15)

Piyadenin cephaneye, yakın muharebe, peçeleme, muhabere araçları vb. malzemelerinin ikmalini yapan kollar.

piyāde kumandanı: (Far. + Fr.) (25/5)

Piyade komutanı.

piyāde makineli tüfenk bölüğü: (Far. + İt. + Far. + T.) (2/5)

Piyade makineli tüfek takımlarının oluşturduğu bölük.

piyāde muhārebe mıntıkası: (Far. + Ar. + Ar.) (195/5)

Piyadenin muharebede sorumlu olduğu bölge.

piyāde mübarezesi: (Far. + Ar.) (9/10, 11/20, 12/15, 17/15, 24/5)

Piyadenin yaptığı mübareze.

piyāde müfettişlikleri: (Far. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve piyadenin daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E-116)

piyāde şahrā ceb-ḥāne depoları: (Far. + Ar. + Far. + Far. + Fr.) (s. 169/15)

Piyadeye ait olan cephanenin konulduğu portatif olarak kurulup taşınabilen yerler.

piyāde taburu: (Far. + T.) (40/10, 98/15, 102)

Piyade bölüklerinin oluşturduğu askerî birim.

piyāde taķımı: (Far. + T.) (31/15, 32/5)

Piyade mangalarının oluşturduğu askerî birim.

piyāde ta' līm-nāmesi: (Far. + Ar. + Far.) (1/5, 51, 174/5)

Piyadelerin hangi eğitimleri nasıl alacağını gösteren talimname.

piyāde ta' līm ve terbiyesi: (Far. + Ar. + Ar.) (174/10)

Piyadenin kendi sınıfının özelliklerine göre eğitim alması, yetişmesi.

piyāde teşkilâtı: (Far. + Ar.) (4/10, 5/15)

Piyade sınıfının şeması, örgütlenmesi.

piyāde topu (piyāde topları): (Far. + T.) (Far. + T.) (6/15, 9, 21, 22/20, 48/15, 66, 90/15, 92/15, 206/5, 208/20)

Piyadenin kullandığı ağır silahlardandır. (E-6)

piyāde tūfengi: (Far. + Far.) (5/5-10)

Piyadenin kullandığı ana muharebe silahıdır.

piyāde zābiṭānı: (Far. + Ar.) (178)

Piyade subayları.

pīṣ-dār: (Far. + Far.) (71/5-10, 81/10, 168/10)

1. (askerlik) Öncü 2. Öncülük eden, önde giden kimse. (TS)

Hedefin yerinin tespit edilmesi ve görmeyerek ateş desteği isteyerek atış tanziminin yapılmasını sağlamak ileri gözetleyicinin esas sorumluluğudur. İleri gözetleyici, takımın hareket yaptığı sahayı ve taktik durumu iyi tanımalı ve analiz etmelidir. Aynı zamanda vazifeyi, durumu ve takımın manevra planını ve ateş

önceliğini iyi bilmelidir. Bunların yanında takım komutanı ile daima irtibat halinde olmalıdır.

portatif çadır bezi: (Fr. + T. + Ar.) (3/5)

Askerin sırt çantasındaki malzemeleri korumak için çantasına, aynı zamanda portatif olarak kurulan çadırların üzerine örtülen bez.

posta nakliyye kolları: (İt. + Ar. + T.) (131)

Postaların nakliyesiyle ilgilenen kol.

puşu: (T.)

Birine saldırmak için saklanarak beklenen yer. (TS)

Hareket halindeki veya geçici olarak duran bir hedefe, gizli bir mevziden baskın tarzında yapılan bir taarruzdur. Hedefe yaklaşarak hedefin imha edilmesi veya hedefin sadece ateşlerle yok edilmesi şeklinde icra edilebilir. Bir arazi kesiminin ele geçirilmesi veya elde bulundurulması gerekmez. Tahrip ve imha, pusuda ilk amaçtır. Taciz, pusudan beklenen ikinci amaçtır.

puşu mevzi' i (puşu mevzi' ileri): (T. + Ar.) (25/10, 65/20)

Düşmana pusu kurulan mevzi(ler).

R r

rah' at emri: (Ar. + Ar.) (30/5)

Muharebede veya eğitimlerde askerlerin dinlenmesi için verilen emir.

refakat silâhı takımı: (Ar. + Ar. + T.) (4/15)

Muharebede veya tatbikatlarda diğer silahlara eşlik eden silahları kullanan takım.

re'îs mu'āvini: (Ar. + Ar.) (78/15, 88)

Başkan yardımcısı.

re 'īs-i ṣānī: (Ar. + Ar.) (78/15)

İkinci başkan.

resm-i geçid nizā mı: (Ar. + T. + Ar.) (67)

Geçit töreni şekli.

revir: (Alm.)

Okul, kışla vb. yerlerde hastalar için ayrılmış bölüm. (TS)

ric' at mübārezātı: (Ar. + Ar.) (11)

Geri çekilirken yapılan taktiksel çatışmalar.

rütbe: (Ar.) (124/5, 136/15, 172/5)

1. Mertebe, derece, paye 2. Subay, astsubay ve polislerin sahip olduğu derece, mevki. (TS)

S s

şaf nizāmı: (Ar. + Ar.) (66/15)

Süvâri makineli tüfenk takımının muharebeye ve araziye göre şekillenen nizâmlarından biri. Saf nizamı takım olarak yapılan hareket ve resmigeçit nizamıdır. (E-66)

şahrâ anbarları: (Ar. + Far.) (128/15, 149/20)

Harekât bölgesinde geriden gelen ikmal malzemelerinin konulduğu yer, depo.

şahrâ bataryası: (Ar. + İt.) (93/15)

Dağ topu gibi katır sırtında taşınmayıp atlarla çekilen top. (TS)

Sahra topu.

şahrâ firunları: (Ar. + Rum.) (141/20)

Konaklanan yerlerde geçici olarak oluşturulan ve askerlere dağıtılacak ekmekleri pişiren kısım.

şahrâ i'âşe anbarı (şahrâ i'âşe anbarları): (Ar. + Ar. + Far.) (Ar. + Ar. + Far.) (96/10, 99)

Konaklanan yerlerde geçici olarak oluşturulan ve dağıtılacak iaşenin bekletildiği yer, depo.

şahrâ i' mālât-hāneleri: (Ar. + Ar. + Far.) (110/10)

Araç gereçlerin bakım ve onarımının yapıldığı, konaklanan yerlerde geçici olarak oluşturulan atölyeler.

şahrâ jandarma müfrezesi (şahrâ jandarma müfrezeleri): (Ar. + İt. + Ar.) (Ar. + İt. + Ar.) (118/10, 131)

Konaklanan yerlerde geçici olarak oluşturulan jandarma müfrezesi.

şahrâ jandarması: (Ar. + İt.) (133/5)

Konaklanan yerlerde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükümet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvet.

şahrâ mermisi: (Ar. + Ar.) (163/20)

Sahra topunda kullanılan mermi.

şahrâ obüsü: (Ar. + Fr.) (90/15)

Muharebe şartlarına göre yer değiştirme kabiliyetine sahip obüs.

şahrâ posta-hāneleri: (Ar. + İt. + Far.) (131)

Sahra Postası, silahlı kuvvetlere hizmet veren askeri posta sistemidir. Geçmişte, daha çok seferberlik ve savaş dönemlerinde gündeme gelmişse de, günümüzde ülkeleri dışında asker bulunduran devletler için hâlâ kapsamlı biçimde verilen bir

hizmeti ifade eder. Cephedeki asker için sahra postası, onun ailesi ve yakın çevresiyle, kısacası sevdikleriyle bağının sürekliliğini sağlayan araçtır. Bu nedenle, düzgün çalışan sahra postasının savaşın çok önemli bir gereksinmesi olan yüksek moral gücünün sağlanmasında ve devam ettirilmesinde küçümsenmeyecek bir yeri vardır. (<http://turkfilateliakademisi.org>)

şahrâ şimendüferi: (Ar. + Fr.) (146/10, 156/10, 169/10-15, 170/5)

Geçici olarak asker, yaralı ve her türlü malzemenin naklinde kullanılan tren.

şahrâ topcusu: (Ar. + T.) (169/10)

Sahra topunu kullananlar.

şahrâ topu: (Ar. + T.) (90/15, 114/10, 206/10)

Muharebe şartlarına göre yer değiştirme kabiliyetine sahip top.

sakâ: (Ar.) (119/20)

1. Evlere, çeşmeden su taşımayı iş edinmiş olan kimse 2. Kırsal bölgelerde sulama işlerini düzenleyen ve denetleyen kimse (TS)

Şalîb-i Ahmer Cem'iyeti: (Ar. + Ar. + Ar.) (157)

Avrupa genelinde faaliyet gösteren ve savaşta yaralananlara yardım eden cemiyet, Kızılhaç Cemiyeti.

şargı maḥalli: (T. + Ar.) (73/5, 104/5, 158/15-20, 159/15, 160/20, 161/5)

Savaşta yaralananların acilen tedavi edilmesi için oluşturulan kısım.

sâysis (sâysisler): (Ar.) (Ar.) (133/5, 197/5)

At bakıcısı. (TS)

sed ateşi: (Ar. + T.) (75/20)

Muharebede kendi silah ve askerlerini korumak için düşman unsurlarının önüne toplu olarak atış yapmak.

sefer: (Ar.) (36/10, 113, 114/20, 124/5, 154/10, 171/10, 187/5, 188/15, 190/10)

(*askerlik*) Genellikle ülke dışına yapılan askerî harekât, savaşa gitme, savaş. (TS)

sefer-ber: (Ar. + Far.)

Savaşa hazırlanmış veya girmiş (askerî birlik). (TS)

sefer-berlik: (Ar. + Far.) (Mukaddim bölümü/5)

1. Bir ülkenin silahlı kuvvetlerini savaşa hazır duruma getiren, ülkenin ekonomisini, yönetimini savaş gereklerine uyacak duruma sokan hazırlık ve önlemlerin tümü 2. Bu durumun ilan edildiği veya savaşın sürdüğü dönem (TS)

sefer-ber mevcûdu: (Ar. + Far. + Ar.) (186)

Bir seferberlik halinde birliklere katılması planlanan personel, araç ve malzeme.

seferî kâdro: (Ar. + İt.) (126/15, 139/5) (bk. **sefer-ber mevcûdu**)

seferî mevcûd: (Ar. + Ar.) (186) (bk. **sefer-ber mevcûdu**)

seferî ta' yînât yevmiyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (94/20)

Seferberlik zamanında personele verilecek günlük erzak miktarı.

sefer mevcûdlu: (Ar. + Ar.) (174) (bk. **sefer-ber mevcûdu**)

Seferiyye Kānun-nāmesi: (Ar. + Ar. + Far.) (138/5)

Seferberlik zamanında yapılması gerekenleri anlatan yasa kitabı.

seferiyye nizām-nāmesi: (Ar. + Ar. + Far.) (123/10)

Seferberlik zamanında yapılması gerekenleri anlatan tüzük.

ser-baytarlık: (Far. + Ar.) (130/5)

Baş veteriner hekimlik.

ser-ṭabābet: (Far. + Ar.) (130/5)

Baş hekimlik.

ser-ṭabīb: (Far. + Ar.) (157/5)

Baş hekim. (TS)

setr: (Ar.) (15/15, 28/20, 30/10, 37/20, 54/10, 57/5, 66/5, 69/15, 71/15, 75/5,)

Örtme, kapama , gizleme. (Devellioğlu)

Gizleme; asker, silah, cephane vb. öğelerin düşmanın gözünden korunması.
(<http://www.heybecool.net-2>)

setr ḥattı (setr ḥatları): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (62/10, 63/5)

Gizleme hattı (hatları).

setr-i havā'î: (Ar. + Ar.) (57/15)

Asker, silah, cephane vb. öğelerin düşmanın hava unsurlarıyla yaptığı gözetlemeden korunması.

sevḳ ü idāre (sevḳ ve idāre): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (9/20, 10/5, 11, 17/5, 21/10, 26/15, 32/10, 40/15, 47/10, 55, 68, 77/10, 101/5, 120/5, 135/10, 175/15, 189/5)

Yönetim. (Devellioğlu)

Kıt'a sevk ve idare usulü; komutanların mevcut zaman ve vasıtalardan azami derecede faydalanarak vazifesini planlamak ve uygulamak maksadıyla kullanacağı ve gerektiğinde değiştirebileceği bir rehberdir. Süratle düşünme ve karar verme en önemli ögedir. Bazı durumlarda kıta sevk ve idare usulünün bütün safhalarına lüzum olmayabilir veya zaman darlığı nedeniyle bütün safhaların takip edilmesi mümkün olmayabilir. İyi bir komutan, hiç bir hususun gözden kaçırılmamasına dikkat eder. Kıta sevk ve idare usulü şu şekilde belirlenir: Vazifenin alınması, tahlili ve zamanın planlanması, ön emrin verilmesi, tasarı planının yapılması, gerekli faaliyetlerin başlatılması, keşfin ve koordinasyonun yapılması, planın tamamlanması, harekât emrinin verilmesi, takip ve kontrol.

sevkiyât inzâl istasyonları: (Ar. + Ar. + Fr.) (79/5)

Trenlerle gelen cephane, erzak vb. malzemelerin tümenlere gönderilemek üzere indirildiği istasyonlar.

seyyâr ceb-hâne trenleri: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (133/10)

Cephanelerin taşınması için geçici olarak tahsis edilmiş trenler.

seyyâr maṭbah: (Ar. + Ar.) (82, 96/5, 97/15-20, 98/10, 119/20, 143/5-10)

Muharebe şartlarında askerlerin yemeklerinin pişirildiği geçici olarak kurulan mutfak.

seyyâr ḥaste-hâne (seyyâr ḥaste-hâneler): (Ar. + Far. + Far.) (Ar. + Far. + Far.) (88/15, 89, 102/20, 105/5-10-15, 106/15, 118/5, 154/20, 157/10, 160/15, 161)

Muharebe şartlarında geçici olarak kurulan hastane.

seyyâr ordu ceb-hâne kolları: (Ar. + T. + Far. + Far. + T.) (162/20)

Geçici olarak kurulan ordu cephanesini gerekli yerlere nakleden kol.

seyyâr ta' mîr-hâneler: (Ar. + Ar. + Far.) (110/10)

Muharebe şartlarında geçici olarak kurulan, genellikle teknik araçların onarıldığı yer.

şıçrama: (T.) (34/20, 54/20, 64/5, 82/15, 100/10)

Sıçramak işi. (TS)

Bir yerden bir yere süratle ilerlemek gerektiğinde kullanılır. Genellikle, ateşle koordineli olarak uygulanır. Düşmana yaklaşmada, yürüyüş kolu içinde yer alan muhtelif unsurların; kol içinde bulunduğu yere, almış olduğu göreve ve karşılaşabileceği duruma göre uygulayacağı tekniklerden biridir.

şihhiye: (Ar.) (77/10, 101/10, 103/20, 106, 116/5, 122/15, 125/15, 129/15, 134/20, 157/5-15, 159/10, 184/20)

Sağlık işlerinin tümü. (TS)

şihhiyye ' arabası: (Ar. + T.) (102/15)

Sihhiye malzemelerini, hasta ve yaralıları taşıyan arabalar.

şihhiyye bölüğü: (Ar. + T.) (85/5, 102/15, 103/5, 104/10, 105/15, 106/15, 157/15, 159/15, 160)

Sağlık hizmetleri konusunda hizmet veren askerî birimdir. Doktor, sağlık astsubayı, hemşire ve sihiye erlerinden bir bölük karargahı ve en az iki takımdan oluşmuştur. Bulunduğu yapıdaki tüm askerî unsurların sağlığından sorumludurlar. Komutanları genellikle yüzbaşı veya üsteğmendir. Geri görevde iken sivil halkın sağlığı ile de ilgilenip yardımcı olurlar. (<https://tr.wikipedia.org-22>)

şihhiyye çantası (şihhiyye çantaları): (Ar. + T.) (Ar. + T.) (102/5-10, 104/5, 119, 159)

Sihhiye ile ilgili malzemelerin taşındığı çantalar.

şihhiyye depoları: (Ar. + Fr.) (130/20, 161/15)

Sihhiye ile ilgili malzemelerin korunduğu ve ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği depo.

Şihhiyye Dā'iresi: (Ar. + Ar.) (157)

Sihhiye ile ilgili işleri yönetmekle görevli kuruluş.

şihhiyye eşya deposu: (Ar. + Ar. + Fr.) (156/15)

Sihhiye ile ilgili eşyaların korunup ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği depo.

şihhiyye hey'eti (hey'et-i şihhiyye): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (158/5)

Sihhiye ile ilgili işlerle ilgilenen heyet, sağlık kurulu.

şihhiyye istasyonları: (Ar. + Fr.) (134/20)

Belirli güzergâhlarda sağlık işleriyle ilgilenen küçük birimler.

Menzil yolları üzerindeki kabilelerin sağlıkla ilgili işlerini kolaylaştırmak için birkaç sağlık memuruna sahip şihhiyye istasyonları açılır. (E-134)

şihhiyye kıta' ası (şihhiyye kıta' atı): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (102/15, 105, 106/15)

Sihhiye ile ilgili işlerle ilgilenen kıta.

şihhiyye küçük zâbihi: (Ar. + T. + Ar.) (101/15)

Küçük rütbeli doktor subay.

şihhiyye mekârîsi: (Ar. + Ar.) (102/5)

Sihhiye ile ilgili malzemeleri taşıyan yük hayvanları.

şihhiyye merkez deposu: (Ar. + Ar. + Fr.) (154/10)

Sihhiye ile ilgili malzemelerin korunduğu ve ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği ana depo.

şihhiyye müfettişi: (Ar. + Ar.) (157/5)

Sihhiye ile ilgili işleri teftiş eden kişi.

şihhiyye müfettiş-i 'umūmiyyesi: (Ar. + Ar. + Ar.) (156/20)

Sihhiye ile ilgili bütün işleri kontrol edip yönlendiren kişi.

şihhiyye neferi: (Ar. + Ar.) (134/20)

Sihhiye ile ilgili işlerde çalışan erler.

şihhiyye parkları: (Ar. + Fr.) (106/15, 108/20)

Sihhiye ile ilgili araç, gereç vb. malzemelerinin toplandığı ve dağıtımının yapıldığı yer.

şihhiye sandıkları: (Ar. + Ar.) (102/10)

Sihhiye ile ilgili malzemelerin taşındığı sandıklar.

şihhiye trenleri: (Ar. + Fr.) (135)

Sihhiye ile ilgili taşımacılıkta kullanılan trenler.

şihhiye zābiṭi: (Ar. + Ar.) (101/15)

Doktor subay.

silāḥ: (Ar.) (4/10, 5/5, 6/20, 7/15, 8/5, 9, 12/20, 16/10, 21/20, 24, 27/5, 39/20, 46/20, 93/10, 108/20, 110, 111, 112/15, 115, 130/5, 157/15, 172/20, 175/10, 178, 198/5, 204, 206, 207/15)

1. Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç 2. Savunmak veya saldırmak için kullanılan nesne, etken araç 3. Bir konuda etkili her şey. (TS)

Silah, insanların diğer canlılara karşı savunma veya saldırı amacıyla kullandığı her türlü araç. Silahlar, bıçak ve kılıç gibi kesici araçlardan, top ve tüfek gibi patlayıcı araçlara kadar çok geniş bir yelpazede yer alırlar. (<https://tr.wikipedia.org-23>)

silāḥ çat-: (Ar. + T.) (192/5)

Silahları uç uca çapraz bir biçimde dayayarak durdurmak. (TS)

silāḥlı terbiye-i münferide: (Ar. + Ar. + Ar.) (181/10)

Askerin silahlı eğitimi.

silāḥsız terbiye-i münferide: (Ar. + Ar. + Ar.) (181/10)

Askerin silahsız eğitimi.

siper: (Far.) (39/15)

Askerlerin savaşta vurulmamaları ve rahat ateş edebilmeleri için kazılmış, üstü açık hendek. (TS)

şoñ inzāl istasyonu: (T. + Ar. + Fr.) (79/10)

Birliklerin ihtiyacı olan malzemelerin en son indirildiği yer. Gelen malzemeler bu istasyonlardan çeşitli kollar vasıtasıyla ilgili yerlere gönderilir.

sun' ĩ sis: (Ar. + T.) (14/20)

Yapay sis.

Ordunun yer değiştirmelerini, devinimlerini düşman gözünden kaçırmak için o yerde özel olarak oluşturulan duman.

süngü: (T.) (29)

Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah. (TS)

süngülük: (T.) (3/10)

Süngünün içine yerleştirilip taşındığı kap.

sür' atli: (Ar.) (51/15, 52/5, 54/10)

Atın âdetâ yürüyüş biçimine göre biraz daha hızlı bir yürüyüş biçimidir. Bu yürüyüş biçiminde atın çaprazındaki bacakları birlikte hareket eder. Süratlide at binicisini sıçratır ve bundan dolayı binici ayaklarını üzengeye basarak eyer üzerinden kendini hafifçe kaldırmalıdır. Ya da adi süratli denilen yürüyüş biçimi için binici, eyere hiç kalkmadan oturacak ve baldırları ile atı sıkıştıracaktır. (<https://tr.wikipedia.org-24>)

sürün-: (T.) (27/5)

Karnı üzerinde sürünerek gitmek. (TS)

sütre: (Ar.) (7/5, 29/20, 42/10, 47, 54/20, 57/20, 60/15, 208/10)

Düşman gözünden ve ateşinden korunmaya yarar doğal veya yapma siper. (TS)

süväri: (Far.) (1/5, 40/10, 47/5, 48, 51/5, 54/10, 64/10-15, 65/5-10-15, 66, 69/15, 70, 71/10, 73/10, 82/5, 83/5, 89/15, 90/10, 93, 97/15, 98, 111/15, 120/5, 138/10, 139, 150/10, 167/10-15, 174/10, 178/10, 179/5, 200/10)

Atlı asker. (TS)

Süvari, geçmişte daha çok ani baskınlarda ve vurucu saldırılarda kullanılırdı. Ateşli silahların gelişmesinden önce hedefe büyük bir hızla ulaşan süvari birliklerinin savaşa katılması çoğu kez savaşın akışını değiştirdi. Bugün süvarilerin yerini tankların kullanıldığı zırhlı birlikler almıştır.

(<https://tr.wikipedia.org-25>)

süvâri alayı: (Far. + T.) (67/10, 98/15, 102/5)

Atlı askerlerden oluşan alay. (TS)

süvâri bataryası: (Far. + İt.) (98)

Süvarilerden oluşan batarya.

süvâri bölüğü: (Far. + T.) (63, 87/5, 195/10)

Süvarilerden oluşan bölük.

süvâri cüz'î tammaları: (Far. + Ar. + Ar.) (64/15, 82/10)

Sayısı şartlara göre değişebilen en küçük süvari birliği.

süvâri fırkası: (Far. + Ar.) (93/5, 96, 99/20, 100/5, 167/10)

Süvarilerden oluşan tümen.

süvâri hücumu: (Far. + Ar.) (192/15)

Süvarilerin yaptığı hücum.

süvâri kıt'ası: (Far. + Ar.) (167/10)

Süvarilerden oluşan kıta.

süvâri livâsı: (Far. + Ar.) (167/10)

Süvari tugayı.

süvâri makineli tüfenk takımını: (İt. + Far. + T.) (66/10)

Süvari makineli tüfek takımı her biri iki tüfeğe sahip iki yarım takımdan ve iki arabalı bir cephane takımından oluşur. (E-66)

süvâri muhârebesi: (Far. + Ar.) (60/5, 67/5, 69/10)

Süvarilerin yaptığı muharebe.

süvâri mübârezesi: (Far. + Ar.) (174/10)

Süvarilerin yaptığı mübareze.

süvâri müfettişlikleri: (Far. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve süvarinin daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E- 116)

süvâriñiñ yaya ta' lîm ve terbiyesi: (Far. + T. + Ar. + Ar.) (51)

Süvarilerin muharebede at kullanamadığı zamanlarda yapacaklarını gösteren eğitim öğretim faaliyeti.

süvâri şıhhiyye ' arabası: (Far. + Ar. + T.) (102/5)

Süvarilere ait olan sıhhiye arabaları.

süvâri ta' lîm-nâmesi: (Far. + Ar. + Far.) (1/5, 51/5)

Süvari yetiştiriciliğini anlatan kitap.

süvâri ta' lîm ve terbiyesi: (Far. + Ar. + Ar.) (179/15)

Süvarinin yetişmesi için yapılan eğitim ve öğretim.

süvâri yüzbaşı: (Far. + T. + T.) (83/5)

Süvaride birliklerinde rütbesi üsteğmenle kıdemli yüzbaşı (kolağası) arasında olan subay.

Ş ş

şarāpnel: (Fr.) (206/5-10-15, 207/5)

Patladığında etrafa küçük parçalar saçan bir tür top mermisi. (TS)

şehīd: (Ar.) (166/5)

Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse. (TS)

şerīd: (Ar.) (167/5)

Uzun süreli atış yapan ateşli silahlarda kullanılan mermileri birbirine bağlayan aparat.

şose: (Fr.)

Genellikle taş kırıkları üzerine kum döşenip silindir geçirilerek yapılan yol. (TS)

şose zırhlı otomobili: (Fr. + Far. + Fr.) (205/10, 208/15)

Şosede kullanılan zırhla kaplanmış otomobil.

şühedā: (Ar.) (161/5) (bk. **şehīd**)

Şehitler. (TS)

T t

ta' arruz: (Ar.) (9/20, 10/5-10-15-20, 14/10, 16/5, 17/15, 18/5-15-20, 19/5, 20/10, 21/5-10, 22/10, 23/15, 24/10-20, 26, 28, 29/5-15, 31/5, 32/20, 37/15, 39/10, 42/15, 44/20, 45/20, 48/20, 49/20, 50, 53/15, 60/5, 61/5-15-20, 62/15-20, 64, 70/5, 71/5, 72/10-15, 73/15, 75/5-10, 198/20, 200/10, 201/10-15, 202/5-15, 203/5)

Saldırı. (TS)

Düşman kuvvetlerini yok etmek, bir arazi kesimini ele geçirmek, düşmanı gerekli kaynaklardan yoksun bırakmak, durumu geliştirmek (bilgi elde etmek), düşmanın dikkatini başka bölgelere çekmek, düşmanı yerinde tespit etmek, düşman taarruzunu kırmak gibi amaçlarla yapılan muharebe şekli.

ta' arruż avcıları: (Ar. + T.) (31/5)

Taarruz eden avcılar.

ta' arruż cebhesi: (Ar. + Ar.) (15/20)

Taarruz yapılan bölge.

ta' arruż emri: (Ar. + Ar.) (38/10, 43/5-10, 49, 72/15)

Taarruz için verilen emir.

ta' arruż hedefi (ta' arruż hedefleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (38/15, 44/20, 49/5, 72/20)

Taarruz yapılacak yer(ler).

ta' arruż istikāmeti: (Ar. + Ar.) (38/10, 48/10)

Taarruz yapılacak yön.

ta' arruż kıta' ātı: (Ar. + Ar.) (198/20, 200/10)

Taarruz yapacak kıtalar.

ta' arruż merkez-i şikleti: (Ar. + Ar. + Ar.) (15/20)

Taarruzun ağırlık merkezi.

ta' arruż noqtaları: (Ar. + Ar.) (12/10) (bk. ta' arruż hedefi)

ta' arrużi ta' kib: (Ar. + Ar.) (60/20)

Taarruzla ilgili yapılan izleme.

ta' arruż vaqti: (Ar. + Ar.) (15/20)

Taarruz yapılacak zaman.

ta' arruzuñ idāmesi: (Ar. + Ar.) (39)

Taarruzun sürdürülmesi, devam ettirilmesi.

tabanca: (T.) (5/5-10-15, 6/10, 7, 123/15)

Kısa, hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah. (TS)

(Devellioğlu bu sözcüğü Far. gösterse de Lûgat'ta verilen anlamıyla metindeki anlamı uymamaktır. Bütün terimlerde olduğu gibi bu terimde de TDK Türkçe Sözlüğü esas alınmıştır.)

tabî'î sütte: (Ar. + Ar.) (14/5)

Doğal sütte.

ta'biye: (Ar.)

(*askerî*) Yerli yerine koyup hazırlama, tertip etme. (Devellioğlu)

ta'biye ta'lîmi: (Ar. + Ar.) (180/10, 181/5)

Tatbikat talimi, tabur talimidir. Taburla harp atışı yapılır. Ta'biye talimi daha büyük cüz'-i tâmm dâhilinde talimdir. (E-181)

tabur: (T.) (2/5, 4/10-15, 17/15, 26, 37/10, 38/5-10, 40/15, 41/5-10-15-20, 42/10, 43/5-10, 45/15, 46, 47/5-20, 48/5-10-15, 49/10-15, 50/10, 81/10, 82/15, 85/20, 87/5, 120/5, 143, 157/15, 168/5, 169/15, 181, 190/5, 195/10)

Dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasındaki asker birliği. (TS)

Tabur; bir yarbay ya da binbaşının komuta ettiği, bölükten büyük, alaydan küçük askerî taktik birliktir. Taburlar ana silah türüne göre tank taburu, topçu taburu, tanksavar taburu, uçaksavar taburu, piyade taburu gibi muharip taburlardır. Topçu taburları üç ya da dört topçu bataryası -topçu bölüğü- olarak tertiplenir. Diğer muharip taburlar da çoğunlukla üç muharip bölük ve bir ikmal bölüğünden oluşur. Muharip taburların yanı sıra ordu bünyelerinde belirli görevleri yerine getirmek için oluşturulan taburlar da teşkil edilmektedir: Sıhhiye taburu, istihkâm taburu, keşif taburu gibi. (<https://tr.wikipedia.org-29>)

ṭabur cebhesi: (T. + Ar.) (44/20)

Taburun sorumlu olduğu alan.

ṭabur erkāni: (T. + Ar.) (4/15, 41, 42)

Taburdaki yüksek rütbeli zabıtlar, subaylar.

ṭabur ḳumandanı (ṭabur ḳ.) (ṭabur ḳumandanları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (19/15, 36/20, 39/10, 40/15, 41, 42/5, 46/5-15-20, 88/5, 96/15, 98/10, 122/10, 124/5, 138/15, 177/10)

Tabur komutanı.

ṭabur mıntıḳası: (T. + Ar.) (45/5)

Taburun sorumluluk sahası.

ṭaburuñ muḥārebe aḡırlıḡı: (T. + Ar. + T.) (81/20)

Taburun muharebede bulundurucağı silah, cephane, araba vb. aḡır eṣya, malzeme.

ṭabur ta' lımi (ṭabur ta' lımleri): (T. + Ar.) (T. + Ar.) (173/10, 181)

Tabur eḡitimi(leri).

ṭabur taḫḫātları: (T. + Ar.) (178/10)

Taburca yapılan taḫḫatlar.

taḫḫim: (Ar.) (28/20)

Kuvvetlendirme, saḡlamlaştırma. (TS)

taḫḫimāt: (Ar.) (203/10-15)

Bir yeri dūṣman saldırısına karşı koyabilecek duruma getirmek için yapılan türlü haberleşme, hendek, siper vb. savunma tesisleri. (TS)

taḫḫiye: (Ar.) (91/15-20, 99/10, 101/10, 105, 113/15, 126/5, 127/10-15, 128/10-20, 129/15, 155/15, 164/10)

Boşaltma. (TS)

taḥliye planları: (Ar. + Fr.) (126/5)

Tahliyenin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen.

taḥmīl: (Ar.)

1. Yükleme, yükletme, yükletilme. 2. Bir işi, birinin üzerine bırakma.
(Devellioğlu)

taḥmīl ve taḥliye bölüğü: (Ar. + Ar. + T.) (99/15)

Yükleme ve boşaltma işlerini yapan bölük.

taḥmīl ve taḥliye mahalleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (89/10, 90)

Yükleme ve boşaltma yerleri.

taḥmīn-i mesāfe āleti: (Ar. + Ar. + Ar.) (66/10)

Uzaklık tahmin cihazı.

taḥmīn-i mesāfe ta' līmi: (Ar. + Ar. + Ar.) (176/10)

Askerlere yapılan mesafe tahmini eğitimi.

taḥrīb: (Ar.)

Yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma. (TS)

taḥrīb ateşi: (Ar. + T.) (20/20)

Düşmanın silah ve mühimmatını kullanılamaz hale getirmek maksadıyla açılan ateş. (<http://www.sozlukanlaminedir.net>)

taḥrīb ceb-ḥānesi: (Ar. + Far. + Far.) (167/15)

Bir yeri tahrip etmek için kullanılan cephane.

taħrīb müfrezeleri: (Ar. + Ar.) (196)

Düşman unsurlarını veya cephanesini tahriple görevli müfrezeler.

taħrīrī emir (taħrīrī emr): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (19/10, 41, 67/20)

Komutan veya ilgili makam tarafından verilen yazılı emir.

taķım: (T.) (2, 4/20, 5/15-20, 6/5, 26, 27/15, 32/10, 33/5-10-15, 34/5-20, 35/10-15-20, 36/15, 38/15, 41/10, 44/10, 52/10-15, 53/5-15, 54/5-10, 55/5, 56/5-10, 61/15, 62/15, 63/20, 65/10, 66/10-15, 67/5, 102/15-20, 111/5, 149/5, 151/5, 166/15, 173/10, 174/10, 177, 180/5)

Bölüğü oluşturan birliklerden her biri. (TS)

Takım ya da müfreze, ihtiyaçlara ve koşullara göre sayısı değişmekle beraber temel olarak 35-40 personelden oluşan askerî birim. Takım komutanı asteğmen, teğmen veya üsteğmen rütbesindedir. Bağımsız görev yapabilecek en küçük unsurdur. (<https://tr.wikipedia.org-26>)

taķım cebhesi: (T. + Ar.) (177/15)

Takımın sorumlu olduğu alan.

taķım erkānı: (T. + Ar.) (32, 33, 66/15)

Takımda yüksek rütbeli zabıtlar, subaylar.

taķım kol başları: (T. + T. + T.) (55/5)

Takım kolu başları, manga komutanları.

taķım kolu: (T. + T.) (53, 57/5, 68/10-15, 69)

Takımın muharebede veya tatbikatlarda kullandığı, duruma göre askerler arasındaki mesafelerin değiştiği yürüyüş şekillerinden biri.

taqım kolu nizāmi: (T. + T. + Ar.) (54/15) (bk. **taqım kolu**)

taqım kumandanı (taqım kumandanları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (27/15, 29/15, 30, 31/20, 32/10-15, 33/10, 34/15-20, 35/5-10, 39/15, 53/5-10-20, 54, 55/5-20, 67, 104/20)

Takım komutanı.

taqımın nizāmi ve şekli: (T. + Ar. + Ar.) (66/15)

Takımın muharebede veya tatbikatlarda kullandığı yürüyüş düzen ve biçimi.

taqım nizāmları: (T. + Ar.) (52/20) (bk. **taqımın nizāmi ve şekli**)

taqım ta' līmi: (T. + Ar.) (176/20, 177/5, 182)

Takımı muharebe şartlarına alıştırmak için yapılan talim, eğitim.

taqım ta' līm ve terbiyesi: (T. + Ar. + Ar.) (180/5)

Takıma askerî disiplin kazandırmak, bu disiplini muhafaza etmek ve personeli muharebe eğitimine hazırlamak amacıyla yapılan eğitim öğretim.

taqım zābiṭi: (T. + Ar.) (166/20) (bk. **taqım kumandanı**)

taqsım istasyonu: (Ar. + Fr.) (79/5)

Gelen cephane, ikmal vb. malzemelerin ilgili yerlere gönderilmek üzere paylaştırıldığı istasyonlar.

tālī ḥakem: (Ar. + Ar.) (195/10-20, 196/5, 198/5, 201)

Tatbikatlara katılan tarafları gözlemleyip edindiği bilgileri baş hakeme ileten hakem, yardımcı hakem.

ta' līm (ta' līmler): (Ar.) (Ar.) (140/15, 173/10, 174/10, 176/10, 179/10, 181/5, 189/5, 192, 194/5, 195/20, 196/5-10, 197, 200/15-20, 201/5)

Uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi. (TS)

ta' līmāt-nāme: (Ar. + Far.) (171)

Yönetmelik. (TS)

TSK'de barış ve sefer görevlerinin yürütülmesi için o görevle ilgili ilke ve yöntemleri açıklayan ve diğer yayınlardaki genel hükümlerin uygulanma tarzlarını ayrıntılı olarak belirten yayınlardır.

ta' līm-nāme (ta' līm-nāmeler): (Ar. + Far.) (Ar. + Far.) (Mukaddim bölümü, 1/5, 5/15, 51/5, 123/10, 171, 172/10)

Savaşta uygulanan türlü manevraları, araç ve gereçlerin nasıl kullanılacağını, her sınıfın görev ve davranışını belirten kuralların toplandığı kitap. (TS)

ta' līm ve terbiye: (Ar. + Ar.) (129/10, 171/5-10, 172/10, 174/5-15, 175/10-15, 176/5, 177/5, 178/5, 179/15-20, 180/15, 181/10, 182/5, 186/15, 193/5)

Personele askerî disiplin kazandırmak, bu disiplini muhafaza etmek ve personeli muharebe eğitimine hazırlamak amacıyla yapılan eğitimidir. Bu eğitim tek erden başlayarak manga, takım, bölük, tabur, alay, topçu, süvari vb. unsurların kendi talimnamelerine göre olur.

ta' līm ve terbiye-i münferide: (Ar. + Ar. + Ar.) (173/5)

Askerî personelin yetişmesi için yapılan bireysel talim ve terbiye.

tanğ (tanğ): (Fr.) (Fr.) (7/10, 8, 23/10, 26, 75/15, 173/15, 196/15, 199/5, 205/10, 208/15)

Zırhlı ve silahlı, tekerlekleri paletli, motorlu savaş taşıtı. (TS)

Tank; ana görevi doğrudan ateş gücü kullanımıyla düşman kuvvetlerine saldırmak olan, paletli ve zırhlı bir savaş aracıdır. Tankı diğer savaş araçlarından ayıran özellikleri ağır bir zırha, yüksek ateş gücüne ve her türlü arazide hızlı gidecek şekilde tasarlanmış sürüş takımlarına sahip olmasıdır. Her ne kadar masraflı ve lojistik açıdan çaba gerektiren araçlar olsa da yer hedeflerine saldırma yeteneği ve piyadelerin moralini çökertmesi nedeniyle modern orduların vazgeçilmez unsurlarındandır. (<https://tr.wikipedia.org-27>)

tanķ ağır m.t.leri: (Fr. + T. + İt. + Far.) (90/15)

Tanklarda kullanılan ağır makineli tüfenkler.

tarafşud: (Ar.) (18/10, 19/15, 21, 23/5, 28/20, 41/5, 47/10, 58/15, 195/15, 202/5, 203, 208/5)

Gözleme, gözetleme, dikkatle bakma. (TS)

tarafşudlu ateş: (Ar. + T.) (14/5, 45)

Gözleyerek yapılan ateş.

tarafşud-ı havā'ı nōbetcileri: (Ar. + Ar. + Ar.) (56/5)

Düşman hava unsurlarını gözetleyen nöbetçiler.

tarafşud maħalli (tarafşud maħalleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (17/5, 20/20, 24/20, 37/10, 43/20, 75/10, 82/15, 199/5)

Gözetleme yeri(leri).

tarafşud tertībātı: (Ar. + Ar.) (202)

Gözetleme için yapılan hazırlıklar.

taṭbikāt: (Ar.) (115, 172, 173/10, 174, 178/5-15, 179, 181/5, 183/15, 184/5-10-20, 185/10-20, 186/5-10-15, 187/15-20, 192/20, 193)

Asker birliklerini savaşa hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan geniş ölçüde savaş denemesi, manevra. (TS)

taṭbikāt celsesi: (Ar. + Ar.) (185/20)

Tatbikat oturumu, bölümü.

taṭbikāt seyāḫati (taṭbikāt seyāḫatleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (186, 189/15)

Komutanların yetişmesi ve tatbikat amacıyla yapılan yolculuklar.

taḥbīkāt taʿlīmī (taḥbīkāt taʿlīmīleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (180/10, 181, 182/10)

Tatbikat eğitimi(leri).

taʿyīn: (Ar.) (100/15)

1. Ayırma, belli etme. 2. Bir meʾmûriyete koyma. 3. *Tayın, asker ekmeği.* 4. Erzak. (Devellioğlu)

taʿyīnât-ı yevmiyye: (Ar. + Ar.) (95/10, 139/15)

Personele verilecek günlük erzak miktarı.

ṭayyāre: (Ar.) (8, 11/10, 28/10, 37, 45/15, 57/15-20, 81, 84, 130, 173/15, 205/5, 208/5)

Uçak. (TS)

ṭayyāre ateşi: (Ar. + T.) (41/15, 71)

Uçaklardan yapılan atış.

ṭayyāre ḥafīf m.t.: (Ar. + Ar. + İt. + Far.) (90/10)

Uçaklarda kullanılan hafif makineli tüfek.

ṭayyāre kıtaʿ âti: (Ar. + Ar.) (109/15)

Uçakla ilgili kıtalar.

ṭayyāre müfettişlikleri: (Ar. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve uçakların ya da hava araçlarının daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E-116)

ṭayyāre taʿarruzu: (Ar. + Ar.) (41/5)

Uçakla yapılan taarruz.

ṭayyāre ṭopu: (Ar. + T.) (90/20)

8,8 cm FlaK ya da bilinen adıyla Alman “seksensekizlik” topu Nazi Almanyası ordusu Wehrmacht tarafından II. Dünya Savaşı sırasında hem tanksavar hem de uçaksavar olarak kullanılan meşhur bir silahtı. Aslında bu ad 8,8 sm FlaK 18, 36 ya da 37 ve FlaK41 ve 43 modellerinin genelinde kullanılmıştır.

FlaK kelimesi Almanca Fl(ieger)a(bwehr)k(anone) ya da Fl(ug)a(bwehr)K(anone) kelimelerinin baş harflerinden oluşuyordu ve uçaksavar manasına geliyordu. (<https://tr.wikipedia.org-28>)

[Uçaksavar; hava hedeflerine karşı kullanılan silahlara verilen genel ad. (TS)]

tebdīl-i havālī: (Ar. + Ar.) (134/15)

Hava değişimi.

Hastaların daha abuk iyileşmesi, yorgunlukların giderilmesi vb. amalarla yapılan evre değişikliği, hava tebdili, tebdilihava. (TS)

tecemmu’: (Ar.) (Mukaddim blm/5, 56/5-10, 84, 115/10, 146/15, 151/20, 152/5-15, 185, 198/20)

Toplanma, yığılma, birikme. (Devellioğlu)

tecemmu’ erzāk depoları: (Ar. + Ar. + Fr.) (152/10)

Erzakların saklandığı, gerektiğinde kullanılmak zere toplu halde bulundurulduğu yer.

tecemmu’ kıṭ’ ası: (Ar. + Ar.) (151/5)

Toplanma işini yapan kıtalar.

tecemmu’ maḥalli (tecemmu’ maḥalleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (84/5, 108, 158, 161)

Toplanma yeri(leri).

tecemmu' muntıkası: (Ar. + Ar.) (97, 151/10, 152/15)

Toplanma bölgesi.

tecessüs-ü havâ 'î: (Ar. + Ar.) (81) (bk. **havâ keşfi**)

techizât: (Ar.) (1/10, 2/5, 56/10, 97/20, 122/5, 130/15, 134/10, 158/5, 191/10)

Silah dışındaki savaş gereçleri, donatı. (TS)

techizât anbarları: (Ar. + Far.) (130/20)

Teçhizatın konulup saklandığı yer.

techizât ' arabası: (Ar. + T.) (102/10)

Teçhizatı taşıyan tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı.

tedâbir-i inzibâtiyye: (Ar. + Ar.) (81, 126/15, 191/10)

Emniyet tedbirleri.

Tekâlîf-i Harbiyye: (Ar. + Ar.) (96/10, 107/10, 112/10, 127/5, 129, 145, 147/15-20, 148/5, 150/5-15, 153/5-10, 160/10)

Seferberlik halinde ordunun giyecek, yiyecek ve savaş zamanında ihtiyaç duyduğu levazımata halktan karşılanmasına izin veren 17 Kanunusani 1328 (30 Ocak 1913) tarihli kanun. (Tezcan, 2005, s. 15)

Savaşta bozulan ekonomiyi bir nebze olsun düzeltebilmek için konulan vergi kanunu. Dış ticaret gelirlerinin azaldığı ve yıllık üretimin büyük bölümünün askeri ihtiyaçlara ayrıldığı, savaş dönemlerinde dış yardım bulunmadığı ya da yeterli derecede olmadığı zamanlarda halka yönelik ve çeşitli savaş vergileri konularak gelir elde etme ihtiyacı doğmuştur. Bütün bunların sonucunda da “Tekalif-i örfiye”, “Tekalif-i harbiye” ve “Tekalifi millîye” gibi vergilendirme usulleri uygulanmak durumunda kalmıştır. (Tezcan, 2005, s. 173)

Tekâlîf-i Harbiyye müfrezeleri: (Ar. + Ar. + Ar.) (96/15)

Tekâlîf-i Harbiyye kanununun gereğini yerine getiren müfrezeler.

tek kol nizâmı: (T. + T. + Ar.) (66/15, 167)

Süvâri makineli tüfenk takımının muharebeye ve araziye göre şekillenen nizâmlarından biri. Tek kol başlıca muharebe meydanı hareket nizamıdır. Her bir araba arası dokuz adım mesafe bulunur. (E-66)

tel örgüsü: (T. + T.) (85/5)

Dikenli tellerden yapılmış engel. (TS)

tenvîr tabancası: (Ar. + T.) (58/5)

Aydınlatma tabancası. İkaz, yer bildirme ve gece kısa süreli aydınlatma amacı ile kullanılır.

terbiye-i bedeniyye ta'limi: (Ar. + Ar. + Ar.) (175/10)

Beden eğitimi.

terbiye-i münferide devri: (Ar. + Ar. + Ar.) (178/15, 179)

Bireysel (tek er) eğitim zamanı.

Terbiye-i münferide devri altı ay olub atlı ve yaya talim beraber görülür ve ilk üç ayda atlı kantarma devri, yaya terbiye-i münferide ile 4 ve 5. aylar atlı km devri (atlı kıta), yaya manga talimi ile altıncı ayda tatbikat ve teftişlerle iştilal edilir. (E-178)

terhîş: (Ar.) (173/5, 178/10, 180/15)

Askerlik ödevini bitirenleri ordudan bırakma. (TS)

teşādūf muhārebesi: (Ar. + Ar.) (42/10, 48/20)

Birbirleri ile temasa geçmemiş veya sağlanan teması kaybetmiş iki hasım kuvvetin temas için birbirlerine yaklaşmaları esnasında, ilk karşılaştıkları yerde, durumu geliştirmek ve üstünlüğü ele geçirmek amacıyla giriştikleri muharebe harekâtıdır.

teşādūfī muhārebe: (Ar. + Ar.) (15/15) (bk. teşādūf muhārebesi)

tesellüm mevki'leri: (Ar. + Ar.) (80/15, 81/5, 98/20, 99/5, 109/15, 110/5, 169/15-20)

Her türlü silah, cephanes, erzak vb. malzemenin dağıtılmak için toplandığı ve bunları askerî unsurlara teslim edildiği yer.

teskere: (Far.) (102/5-10, 104/5-20, 119/15, 157/15)

1. Sedye 2. Yapılarda malzeme taşımak için kullanılan, dört kollu ve iki kişinin taşıdığı tahta araç. (TS)

teskereci: (Far.) (101/15, 102, 104/5, 159/15-20)

Teskere taşıyan kişi.

teslīm mevki' : (Ar. + Ar.) (80/5, 99)

Silah, cephanes, erzak vb. malzemelerin dağıtılmak için toplandığı yer.

teslīm ve tesellüm: (Ar. + Ar.) (112, 136/10)

Canlı veya cansız herhangi bir şeyin teslim edilmesi ve o şeyin teslim alınması.

teşkilāt: (Ar.) (Mukaddim bölümü/5, 1/10, 77/10, 79, 113/5, 116, 117/5, 119, 125/15, 129/5, 164/20, 183/10)

Teşkiller, kuruluşlar; örgütler. (Devellioğlu)

teşkilāt-ı 'askeriyye: (Ar. + Ar.) (129/10)

Askerî teşkilat.

teşkilāt-ı şıhhiyye: (Ar. + Ar.) (154)

Sıhhiye teşkilatı.

tevkîf ateşi: (Ar. + T.) (20/5)

Savunma mevzine koordineli bir hücumu engellemek amacıyla, tespit edilmiş belli hatlar boyunca açılan ve belli bir süre devam ettirilen sürekli bir makineli tüfek ateşidir. Tel engellerine yaklaşırken tevkif ateşleri ile karşılaşma beklenmelidir.

tevzî merkez (tevzî merkezleri): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (127/15, 148/15)

Her çeşit ikmal malzemesinin ilgili birimlere dağıtıldığı merkez(ler).

tevzî ceb-hânesi: (Ar. + Far. + Far.) (170/5)

İleri cephaneliklerde dağıtılacak cephane.

tolak: (T.) (4/5)

Askerlerin bacaklarını toz vb. şeylerden korumak için dizden aşağıya kadar sardıkları bez.

tonilata: (İt.) (163)

Tonilato; gemilerin alabileceği yükü belirtmekte kullanılan, bir tona eşit birim. (TS)

top: (T.) (4/15, 6/15, 8/15-20, 11/5, 20/20, 22/20, 23/10, 25/10, 26, 40/15, 44/10, 48/15, 52/10, 54/5, 58/5, 59/10, 65/15, 66, 71/5, 91, 92/5, 93/15, 94/5, 119/15, 125/10, 168, 180/15, 193, 195/20, 199, 205, 206/10-15, 207/5-10-15-20)

Gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah. (TS)

toparlık: (T.) (65/10, 66, 82/15, 164, 168/5-20)

Top cephanesi taşıyan araba. (TS)

top ateşi: (T. + T.) (41/15, 71, 159/5)

Topla yapılan atış.

topcu: (T.) (7/20, 8, 9, 11/20, 16, 21/5-10-15, 22/10, 23, 24/5-10-15, 25/5-10, 26/10, 40/15, 43/10, 44/15, 47/5, 48/10, 49/5-15, 65/5-10-15, 67/15, 70/10, 71/15,

72/10, 73, 74/20, 75/10-20, 76, 79/15, 82/20, 90/10, 93/10, 98, 110, 114/10, 120/5, 164/15, 167/10, 168/15, 174/5, 177/5, 180/5, 195/5, 196/15, 200/5, 202/5, 205, 208/15)

Topların kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı. (TS)

Topçu sınıfının vazifesi, her türlü harekâta komutanın vazifesini başarmasını temin etmek maksadıyla, muharebe sahasında ihtiyaç duyulan yer ve zamanda, düşmanı baskı altında tutup etkisiz hale getirerek veya tahrip/imha ederek, sürekli ateş desteği sağlamaktır. Topçu bu vazifesini yerine getirebilmek için, gözetleme ve hedef tespit sistemlerini kullanarak bilgi ve istihbarat elde eder. (<http://www.kkk.tsk.tr-3>)

topcu ateşi: (T. + T.) (23/20, 24/15, 43/15, 49/20, 80)

Topçunun yaptığı atışlar.

topcu ceb-hānesi: (T. + Far. + Far.) (88/15)

Topçunun kullandığı cephane.

topcu ceb-hāne kolları: (T. + Far. + Far. + T.) (118/5, 169)

Topçunun kullandığı cephanenin ikmalini sağlayan kollar.

topcu hafif ceb-hāne kolları: (T. + Ar. + Far. + Far. + T.) (119/10, 125/10, 167)

Topçunun hafif cephane kolları.

topcu hafif kolları: (T. + Ar. + T.) (85/15)

Topçunun ikmalini yapan hafif kollar.

topcu kumandanı (topcu kumandanları): (T. + Fr.) (T. + Fr.) (168/15, 169/5)

Topçu komutanı.

topcu müfettişlikleri: (T. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve topçunun daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E-116)

topcu şahrâ ceb-hâne depoları: (T. + Ar. + Far. + Far. + Fr.) (169/15)

Topçuya ait olan cephanenin konulduğu portatif olarak kurulup taşınabilen depolar.

topcu silâhları: (T. + Ar.) (206)

Topçunun kullandığı silahlar.

topcu taburu: (T. + T.) (98/15, 102/10, 125/10, 168/10)

Topçu bölüklerinin oluşturduğu askerî birim.

top-hâne deposu: (T. + Far.) (163/15)

Top yapılan, top dökülen yerdeki depo.

top toparlakları: (T. + T.) (168) (bk. **toparlak**)

top yağı: (T. + T.) (116/10)

Topların mekanizmalarında kullanılan yağ.

tüfenk (tüfeng): (Far.) (Far.) (2/5, 5/10-15, 6/5-10-20, 7, 22/20, 31/15, 66/10, 90/10, 92/5, 114/10, 204/5-10, 205/10)

Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah. (TS)

Tüfek, hafif ateşli bir silahtır. Omuza dayanarak kullanılır. Kullanıldığı yerlere göre piyade tüfeği, su altı tüfeği, av tüfeği gibi adlar alır. Mekanizma, kundak, dipçik ve namlu olmak üzere dört ana parçadan meydana gelir. Mekanizma ateşlemeyi ve kovana dışarı atmayı sağlar. Kundağın muhafaza ettiği namlu mermiye yön vermeye, dipçik ise tüfeğin omuza dayanarak tepkisini hafifletmeye yarar. Çeşitli tüfekler bulunur. (<https://tr.wikipedia.org-30>)

tüfenk ateşi: (Far. + T.) (104, 159/5)

Tüfekle yapılan atış.

tüfenk avcısı: (Far. + T.) (6/5)

Mangada tüfek kullanan avcı eri.

tüfenk bombası (tüfek bombası): (Far. + İt.) (Far. + İt.) (6/10, 7/10, 84/20, 91, 92/15)

Bomba takılmış tüfek.

tüfenk ceb-hānesi: (Far. + Far. + Far.) (85/5)

Tüfekta kullanılan cepbane.

tüfenkci: (Far.)

1. Tüfek yapan, onaran veya satan kimse 2. Padişah ve sarayı korumakla görevli olan 3. Savaş gereçleri, silah yapımı ve onarımı ile uğraşan asker sınıfından olan kimse. (TS)

tüfenkci ‘araba ve mālezimesi: (Far. + T. + Ar.) (119/20)

Tüfekçinin kullandığı araba ve malzemeler.

tüfenkci edevâtı: (Far. + Ar.) (82)

Tüfekçinin kullandığı malzemelerin, parçaların tümü.

tüfenk müfettişlikleri: (Far. + Ar.) (116/5)

Menzil ve İkmal Şubesine bağlı olan ve tüfeklerin daha çok geri hizmetleriyle ilgilenen birim. (E-116)

U u

uc: (T.) (56/15)

Muharebe veya tatbikatta düşman ve arazi keşfi yapmak için gönderilen küçük askerî unsur.

‘**umqan**: (Ar.) (46, 53)

Derinliğine. (Devellioğlu)

‘**umqan inqisām**: (Ar. + Ar.) (46/10, 202)

Askerî unsurların geriye doğru yayılarak mntıklarını kendi aralarında paylaşmaları.

‘**umqan tertibāt**: (Ar. + Ar.) (12/10, 13, 63/5)

Askerî unsurların geriye doğru düzenlenmesi.

‘**umūm borusu**: (Ar. + T.) (192)

Tatbikatlarda kıtaya bulunduğu yer ve vaziyette durup beklemesini haber veren boru işaretidir. (E-192)

‘**umūmī ceb-ḥāne mağazaları**: (Ar. + Far. + Far. + Fr.) (170/5)

Genel cephanedepoları.

‘**umūmī emr**: (Ar. + Ar.) (47/10, 75/15)

Askerî unsurlara genel olarak verilen emir.

‘**umūmī maqşad (maqşad-ı ‘umūmī)**: (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (47/15, 70/10)

Askerî unsurlar için genel olarak belirlenen amaç, gaye.

‘**umūmī şarḡi maḥalli**: (Ar. + T. + Ar.) (104/15, 105/10-15, 158/15, 159/15, 160/5)

Muharebede her türlü yaralının geldiği, sedyelerle getirildiği, tedavi ve tahliyelerinin yapıldığı yer.

‘**umūmī taḥriri emr**: (Ar. + Ar. + Ar.) (67/20)

Askerî unsurlara genel olarak verilen yazılı emir.

‘umūm şıhhiyye deposu: (Ar. + Ar. + Fr.) (156/15)

Sağlık malzemelerin korunup ilgili yerlere gönderilmek üzere bekletildiği genel depo.

uzak mübāreze topçuları: (T. + Ar. + T.) (24/5)

Muharebeye uzak mesafeden katılan mübareze topçusu.

uzak muhārebe silāhları: (T. + Ar. + Ar.) (75)

Yaptıkları atışlarla çarpışmaları muharebeleri uzak mesafeden destekleyen silahlar.

uzak topçu ateşi: (T. + T. + T.) (80/15)

Uzak mesafeden yapılan topçu atışları.

Ü ü

ümerā: (Ar.) (122/10, 199/20)

1. Emirler, beğler. 2. (as.) Binbaşı, yarbay, albay rütbelerinde bulunan fermanlı subaylar. (Bu rütbelerin altında bulunanlara “zâbitân”, üstünelkilere “erkân” denirdi.) (Devellioğlu)

üserā: (Ar.) (111/5-10, 112/5-10, 126/5)

1. Esirler, tutsaklar. 2. Kullar, köleler. (Devellioğlu)

üserā parkları: (Ar. + Fr.) (127/10, 131)

Esirlerin toplandığı ve ilgili birimlere gönderildiği yer.

üserā tecemmu^c maḥalli: (Ar. + Ar. + Ar.) (73/10)

Esirlerin toplanma alanı.

üstünden aşırma endāhtı: (T. + T. + Ar.) (13/5)

Üst aç grubu ile atış yapabilen silahların (havan) yaptığı atış. Üst aç grubu atışı; namludan çıkan mühimmatın direkt hedefe gitmesi değil, önce yukarı doğru yükselip ardından hedefe tepeden dik bir şekilde düşmesi şeklinde açıklanabilir.

V v

vaqt-i hāzar: (Ar. + Ar.) (139/15, 141, 151/10, 154/5, 162/5, 188/10, 189/20)

Sulh ve asayiş zamanı yerinde kullanılan bir tâbirdir. (Pakalın-3)

vaqt-i sefer: (Ar. + Ar.) (141, 143/15)

Cenk ve savaş zamanı yerinde kullanılan bir tâbirdir. (Pakalın-3)

varagele: (T. + T.)

Bir şeyi, bir yerden bir yere çekerek götürüp getirmeye yarayan araç. (TS)

varagele tertībātı: (T. + T. + Ar.) (166/15)

Varagele için yapılan düzenek.

vasaḥī bomba topu: (Ar. + İt. + T.) (90/15, 92, 205) (bk. **mutavassıḥ bomba topu**)

velüspid-süvār: (Fr. + Far.) (52/10, 67/15, 90/10, 196/15)

Muharebede veya tatbikatlarda görev alan bisiklet sürücüsü.

vesā'it-i havā'iyye: (Ar. + Ar.) (Mukaddim bölümü/10)

Hava unsurlarına ait vasıtalar, araçlar.

vesā'it-i harbiyye: (Ar. + Ar.) (194/10)

Harp vasıtaları. (Devellioğlu)

vesā'it-i hāzara: (Ar. + Ar.) (172/15)

Bariş zamanında kullanılan vasıtalar.

vesā'it-i i'āşe: (Ar. + Ar.) (96/10, 138/15)

İaşe taşıyan vasıtalar.

vesā'it-i muhābere (muhābere vesā'it): (Ar. + Ar.) (Ar. + Ar.) (Mukaddim bölümü/10, 18/5, 26/10, 70/10, 71/15, 72/5, 73/5, 84/15, 85/5, 89/15, 196/20, 202/5, 203/5)

Haberleşme vasıtaları, araçları.

vesā'it-i muvāşala: (Ar. + Ar.) (Mukaddim bölümü/10, 161/15)

Ulaşım vasıtaları, araçları.

vesā'it-i nakliyye: (Ar. + Ar.) (Mukaddim bölümü/10, 78, 98/15, 114/5-15, 120/15, 124/10, 125/15, 127, 133, 136/15, 137/10, 144/5, 145/5, 146/10, 148/20, 149/10)

Taşıma aracı, taşıt. (Devellioğlu)

vesā'it-i nakliyye-i fenniyye: (Ar. + Ar. + Ar.) (114/15)

Teknolojik taşıma araçları.

Y y

yaqından ateş muhārebesi: (T. + T. + Ar.) (177/15)

Yakın mesafeden atış yapılarak gerçekleşen muharebe.

yaqından mübareze: (T. + Ar.) (7/5, 10/5)

Yakın mesafeden yapılan mübareze.

yaqın emniyyet kademesi: (T. + Ar. + Ar.) (41/15)

Yakın mesafe emniyeti sağlayan emniyet kademesi.

yaqın keşif kolları: (T. + Ar. + T.) (58/15)

Yakın mesafede keşif yapan keşif kolları.

yaqın muh arebe sil ahı: (T. + Ar. + Ar.) (79/15)

Yakın mesafe muharebelerde kullanılan silah.

yaqın muh arebe ves a'iti: (T. + Ar. + Ar.) (82/20, 84/15, 88/15, 90)

Yakın mesafe muharebelerde kullanılan vasıtalar, aralar.

yaqın mübareze topcusu: (T. + Ar. + T.) (24/15, 25/5, 47/5-15, 48/5, 49/5, 50)

Muharebeye yakın mesafeden katılan mübareze topcusu.

yaqın mübareze ves a'iti: (T. + Ar. + Ar.) (38/5)

Yakın mesafe mübareze araları.

yanasık bölügün nizamları: (T. + T. + Ar.) (36/10)

Eğitimde bulunan bölügün nizamları.

Yanasık bölük nizamları Şunlardır: Saf, bölük kolu. (E-36)

yanasık bölük ta'lim ve terbiyesi: (T. + T. + Ar. + Ar.) (179/15)

Eğitimde bulunan bölügün talim ve terbiyesi.

yanasık niz m Şekilleri: (T. + Ar. + Ar.) (26/20)

Askeri unsurların eğitimde ve muharebede aldığı düzen Şekilleri.

yan ateş: (T. + T.) (13/5-10, 15/5, 30)

Birliklerin yan cephelerine yapılan atış.

yan emniyeti: (T. + Ar.) (41/10)

Askeri unsurların yan güvenliği.

yanların setri: (T. + Ar.) (75/15)

Askeri unsurların yan cephelerinin gizlenmesi.

yan muhâfız keşif kolu: (T. + Ar. + Ar. + T.) (57)

Askerî unsurların yan cephelerini koruyan keşif kolu.

yan ve arkasına düşme: (T. + T. + T.) (72/10)

Taarruzda düşman askerî unsurlarının yan ve arka cephesine saldırma.

yan ta' arruzu: (T. + Ar.) (73/15)

Düşman askerî unsurlarının yan cephelerine yapılan taarruz.

yaralı bār-gîrler tecemmu' maḥalli: (T. + Far. + Far. + Ar. + Ar.) (73/5)

Hasta veya yaralı bârgîrlerin toplanma alanı.

yarılma: (T.) (12/10)

Yapılan saldırılarla askerî unsurların bölünmesi.

yatık muḥarrık(li atış): (T. + Ar.) (204/5)

Mevzilerinin ön kısımlarını dövmek ve düşman savunmasını kırmak için, yatık mermi yolu ile yapılan atışlardır.

yāver: (Far.) (192/5)

1. Yardımcı 2. Emir subayı. (TS)

yaya cenk: (T. + Far.) (53/5, 54/5)

Yürüyerek yapılan savaş.

yaya ihtiyât: (T. + Ar.) (76/5)

Muharebede ihtiyat olarak bırakılan yürür birlik.

yaya keşif kolları: (T. + Ar. + T.) (63/5)

Muharebe öncesinde veya muharebede yürüyerek ilerleyen keşif kolları.

yaya manga ta' lîmi: (T. + Alm. + Ar.) (178/15)

Süvarinin yürür vaziyette yaptığı manga eğitimi.

yaya mübâreze: (T. + Ar.) (180)

Yürür vaziyette yapılan mübareze.

yaya ta' arruz: (T. + Ar.) (74/5)

Yürüyen unsurlarla yapılan taarruz.

yaya ta' lîm: (T. + Ar.) (178/15)

Muharebeye katılacak yürüyen unsurların yaptığı talim.

yayılma: (T.) (11/15, 18/10, 25/10, 26, 34/5, 70/5, 82/15)

Dağınık savaş düzeni. (TS)

En ilerideki grupların (manga) ateş muharebesi yapmak için uygun şekiller alması demektir. (E-11)

yayılma muntıkaları: (T. + Ar.) (38/10, 49/5)

Askerî unsurların yayılma bölgeleri.

yazıcı: (T.) (32, 122/15)

Orduda yazı işleri ile uğraşan er veya erbaş. (TS)

yedek bār-gîr: (T. + Far. + Far.) (53/5, 54/10, 57/15, 60/15-20, 61/5, 62/10, 63, 70/10, 73, 75/15, 76/5-10, 82)

Muharebede veya tatbikatlarda, gerektiğinde kullanılmak üzere ayrılmış bârgîr.

yol kumandanları: (T. + Fr.) (89/15)

Güzergâhlarda emniyeti sağlayan unsurların (jandarma, süvari vb.) komutanları.

yükseklıklar: (T.) (13/5)

Muharebede görüşü engelleyen yeryüzü şekilleri.

yüksek zâbiṭān: (T. + Ar.) (111/5)

Yüksek rütbeli subaylar.

yürüyüş cāddesi: (T. + Ar.) (11/5, 47/15, 57, 71, 104/5)

Askerî unsurların yürüyerek ilerledikleri ana yol.

yürüyüş hedefleri: (T. + Ar.) (17/10)

Askerî unsurların yürüyerek ulaşmak istedikleri nokta.

yürüyüş istikāmeti: (T. + Ar.) (33/15, 34/10, 37/10, 41/20, 47/20, 48/10, 55/10, 69/5, 71/10-15, 180)

Askerî unsurların yürüyüş doğrultusu, yönü.

yürüyüş kolu: (T. + T.) (11/5, 25/5, 32/5, 36/15, 41/15, 54/15, 68/10, 84/5, 120/15-20, 148/10, 168/10)

Belli bir bölgeye ulaşmak veya bulunulan bir bölgeden ayrılmak amacıyla bir kumanda altında, düzenli yürüyüş yapan piyade, zırhlı veya motorlu birliklerin tümü. (TS)

Muharebe ve tatbikatlarda takım, bölük, tabur, alay gibi askerî birliklerin kendi kuruluşlarına göre aldıkları yürüyüş düzeni.

yürüyüş nev' i (yürüyüş nev' leri): (T. + Ar.) (T. + Ar.) (51/15, 69/10)

Süvarinin âdetâ, süratli, dört nal gibi adları olan yürüyüş çeşitleri.

yürüyüş vezn ve qarārı: (T. + Ar. + Ar.) (55, 86/5)

Bir erin veya süvarinin bir dakika içinde attığı adım ölçüsü ve sayısı.

Z z

zābiṭ (zābiṭān): (Ar.) (Ar.) (16/20, 37/20, 88/10, 96/15, 97/5, 111/5-10, 115/5, 120/15, 122/10-15, 124/5-10-20, 126/10, 127/15, 131/15, 133, 138/20, 145/10, 153/15-20, 157/20, 160/10-15, 172/5, 175/15, 182/10-15, 183, 193/5, 194/15, 200)

Rütbesi teğmenden binbaşya kadar olan asker(ler). (TS)

zābiṭān binekleri: (Ar. + T.) (138/5-10)

Zabitlerin kullandığı binek hayvanları.

zābiṭān çadırı: (Ar. + T.) (122)

Zabitlerin kullandığı çadır.

zābiṭān eşyā şandıkları: (Ar. + Ar. + Ar.) (122/5)

Zabitlerin özel eşyalarının içine koyup taşıdıkları, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası.

zābiṭān tabildotu: (Ar. + Fr.) (124/20)

Zabitlerin yiyeceği seçmesiz yemek.

zābiṭ nām-zedi: (Ar. + Far. + Far.) (124/5)

Zabit adayı.

zābiṭ vekīli: (Ar. + Ar.) (124/5)

Zabit yetkisine sahip kişi.

zabṭ ü rabṭ: (Ar. + Ar.) (12, 36, 53, 124, 135, 145, 174, 175, 176, 177)

Düzen, disiplin. (Devellioğlu)

zafer: (Ar.) (10/15, 11)

1. Savaşta kazanılan başarı 2. Yengi 3. Bir yarışma veya uğraşıda çaba harcıyarak elde edilen başarı. (TS)

zemin kabartıları: (Ar. + T.) (13/5) (bk. **yükseklikler**)

zemin taraşşudu: (Ar. + Ar.) (13/10) (bk. **arāziniñ taraşşudu**)

zırhlı: (Far.)

Zırh giymiş veya zırh kaplanmış. (TS)

zırhlı otomobil: (Far. + Fr.) (8, 52/10, 58, 66, 67/15, 70/20, 75, 89/10, 90/10)

Zırhla kaplanmış, silahlı otomobil.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ulusların askerlikle ilgili temel olguları evrensel nitelik taşır, güncel söz varlıkları ise bunların en önemli yansıma alanlarından biridir. Türk askerî terminolojisi bir yandan ulusal birikimlerin ürünü ve Türk dilinin ifade aracı iken bir yandan da evrensel harp bilimlerinin bir parçasıdır.

Askerlikle ilgili olgular iç içe geçmiş halkalar halinde devamlılık arz eder. Her dönem bir öncekine ve sonrakine sıkı sıkıya bağlıdır. Örneğin Türk askerlik tarihinde Yeniçeri teşkilatının *ocak*, *kazan*, *acemi* vb. terimleri bugünün askerî terminolojisinde *asker ocağı*, *kazan mevcudu*, *acemi er* şeklinde kullanım alanı bulur. Bu konuda Süer Eker şöyle der: “Türk tarihi boyunca kazanılan askerî birikimler, nesilden nesile, komutandan komutana, kurumdan kuruma kesintisiz biçimde aktarılarak bugüne ulaşmıştır. Türkçe kökenli askerî terimler bu birikimlerin en önemli taşıyıcılarıdır. TSK’nin, kaynağını Eski Türkçe döneminden alan, Osmanlı Türkçesi ile biçimlenen ve son şekli modern Türkiye Türkçesi ile verilen bir askerî ifade ve üslubu, geniş bir terminolojisi ve yine aynı dönemden bugüne intikal eden kurumsal kültürü vardır.” (Eker, 2007: 3-4)

Süer Eker’in bu görüşlerine dillerde en önemli arkaik kelime depolarından birinin askerî terminoloji olduğunu ekleyelim. Günümüzdeki *subay* (sü+beyi), *tümen* (“ETÜ on bin” olduğu düşünülmektedir.), *çeri* (asker) > *yeniçeri* vs. gibi. Hatta metnimizdeki *velüspit* gibi günümüz Anadolu ağızlarında kullanılan kelimeler yanında İstanbul Türkçesinin *taburcu olmak* tabirindeki *tabur* kelimesi de ilginçtir. Bu durum anlam geçişlerinde sözlük anlamıyla terim anlamının nasıl birbirini beslediğini göstermektedir. Metnimizde ayrıca Türkçede yaygın olan ses uyumuna uydurma örnekleri vardır: *na’ l-bend* > *nalbant* vb.

Araştırmada bir ilâ altı kelimedenden oluşan toplam 1134 terim incelenmiştir. Bunun yanında terim içinde olan ama eserde tek başına kullanılmayan otuz dört söz ve söz grubu incelenmiştir. Köken olarak incelenen ama istatistiksel olarak değerlendirmeye dâhil edilmeyen bu kullanımlar şunlardır: *alay*, *birinci cebhane kademesi*, *bori*, *cebhanelik*, *cenk*, *erkân-ı harb*, *Erkân-ı Harbiyye Dâiresi*, *fışek*, *hafîf yaralı*, *hartuc*, *hastegân*, *hendek*, *humbara*, *humbaracı (bombacı)*, *iâne*, *inzâl*, *kantarma*, *karagol*, *katar*, *kaymakam*, *mekkâre*, *na’ l-bend*, *obüs*, *park*, *pusu*, *revir*, *seferber*, *şose*, *ta’biye*, *tahmîl*, *tahrîb*, *tüfenkci*, *varagele*, *zirhli*.

Çalışmada birden fazla kelimedenden oluşan terimler tek terim olarak kabul edilmiş ama terimi oluşturan her bir kelime (edat ve bağlaçlar hariç) ayrı ayrı incelenmiştir. Terimlerde geçen ve incelenen toplam kelime sayısı 3207'dir. Bu terimlerde Arapça kökenli 1847, Türkçe kökenli 716, Farsça kökenli 392, Fransızca kökenli 150, İtalyanca kökenli 75, Almanca kökenli 16, Rumca kökenli 5, Moğolca kökenli 4 ve Macarca kökenli 2 kelime olduğu tespit edilmiştir.

Bu verilere baktığımızda *Zabıtın Harb Çantası*'ndaki askerî terimlerde kullanılan kelimelerin dillere göre yüzdeleri dağılımları şöyledir: % 57,59 Arapça; % 22,33 Türkçe; % 12,22 Farsça; % 4,68 Fransızca; % 2,34 İtalyanca; % 0,50 Almanca; % 0,16 Rumca; % 0,12 Moğalca, % 0,06 Macarca.

Veriler incelendiğinde Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin çoğu göze çarpmaktadır. Günümüzde bile kolaylıkla anlaşılan ve kullanılan bu terimlere şunlar örnek verilebilir: *acemî, acemî talimi, amelî talim, amir, asker, barut hakkı, cebel mermisi, cepbane, cepbane ihtiyatı, cephe, celp, divan-ı harp, düşman, emir, endah, esir, fişenk, haberci, harp, harekât, harita tatbikatı, hava keşfi, hedef, hedef taksimi, hendek muharebeleri, himaye, iâşe zabiti, ictima, ikmal, inzibat, istihkâm, işaretle sevk, keşif nizamları, kıdemli, kıta, künye, levazım heyetleri, matara, mermi, mestur hedef, mevzi, muhabere keşfi, muhafız, müdafâ, namlu, nişangâh, piyade, rahat emri, rütbe, saf nizamı, seferî mevcut, sertabip, sıhhiye, silah, siper, sütre, süvari, şehit, şerit, taarruz, tahkimat, talimatname, tatbikat, tayyare, techizat, terhis, teslim ve tesellüm, tüfenk, umumi emir, vakt-i sefer, vesait-i havaiye, yaver, zabıt, zabt ü rabt, zafer vd.*

Aldığı eklerle Türkçeleşen kelimeleri verilere katmamamıza rağmen Mehmet Nihat Bey'in Türkçeye verdiği önem ve dönemin millî şuuru, kullanılan Türkçe kökenli terim sayısından anlaşılabilir. Sadece Türkçe kökenli kelimelerden oluşan terimlerin (*açılma, ağır topçu, askı kayışı, ateş açma, atlı bölük, avcı çukurları, baskın, borucu, bölük, çadır, emekleme, fırlama, gözcü, kol, kolordu, kovan, kuburluk, kütük, ön ateş, sıçrama, süngü, tabanca, tabur, takım kolu, tel örgüsü, top, topçu, top yağı, uzak topçu ateşi, yan ateş, yarılma, yayılma, yazıcı, yürüyüş kolu* vd.) yanında diğer dillerden gelen kelimelerle birleşerek kullanılan birçok Türkçe kelime de vardır: *açık saf nizamı, ağır piyade silahları, ağır topçu cepbane kolu, alay ihtiyatı, ateş himayesi, ateş mangası, atlı muharebe, bomba topçu bölüğü, bölüğün talim ve terbiyesi, cepbane takımı, çelik uçlu mermi, çift kol nizamı, dar cephe, el bomba demeti, emir erleri, fırka otomobil kolları, fırka*

topçusu, gece talimleri, hafif kollar, harp vergisi, hava gözcüleri, idareli kıta ateşi, ihtiyat taburları, ikişerle kol nizamı, ileri karakol, irtibat bölüğü, keşif kolları, kıta sargı mahalli, kolordu karargâhi, makineli tüfenk bomba topu, meskun yer, varagele tertibatı vd.

Ayrıca Batı dillerinden alınmış ve gerek tek başına gerekse bir söz gurbu içinde kullanılan azımsanamayacak derecede kelimenin bulunduğu görülmektedir: *batarya, ağır sahra obüsü, ateş mangası, avcı mangası, başkumandanlık, bomba, bomba topçu bataryası, bölük kumandanı, cephane parkı, ceneral, dekovil, endirekt endaht, filinta, garnizon, grup kumandanı, hastehane vapurları, irkap ve ihraç istasyonu, kaput, karavana, kıta revirleri, limanlar kumandanlığı, makineli tüfenk, manevra hartucu, manga, manga kumandanı, menzil sahra jandarma müfrezeleri, mitralyöz mangası, ordu sahra postası, otomatik, otomobilli batarya, palaska, peksimat, sahra fırınları, sıhhiye trenleri, şarapnel, tank, tonilato, vasati bomba topu, zırhlı otomobil* vd.

Arap ve Fars etkisinde Osmanlı için nüfus cüzdanının milliyet hanesinin *İslam* olması önemlidir. Yani söz konusu dillere dair kelimeler yabancı değildir. Tıpkı İngilizcedeki *crescent* kelimesinin hem *İslam* hem *Türk* anlamına gelişi gibi. Yoğunluğu bu şekilde değerlendirebiliriz.

Arapça ve Farsça terim sayısının bu kadar fazla olmasını Erdoğan Saracoğlu şöyle ifade eder: “Türkler 10. yüzyılda İslâmlığı kabul edince dilimize Arapça ve Farsça sözcükler girer. Örneğin, 13. yüzyılda yabancı sözcük oranı Yunus Emre’de %13’tür. 15. yüzyıldan sonra edebiyat ürünlerimizde Arapça ve Farsçanın etkisi daha çok görülür. Süleyman Çelebi’nin *Mevlit* adlı eserinde yabancı sözcük oranı %26 iken, divan şairi Baki’de bu oran % 65’e yükselir.” (<http://old.staff.neu.edu.tr>)

Bu konuda Derya Örs de şunları belirtir: “Türkçe ile Farsça arasındaki ilişki, tarihî süreçte her ne şekilde ortaya çıkmış ve gelişmiş olursa olsun, Farsçanın Arapça ile birlikte Türkçe üzerinde derin izler bırakmış iki büyük dilden birisi olduğu, hatta bu iki dilin edebiyat ve bilim dili olmanın da ötesinde zaman zaman resmî düzeyde de kullanıldığı yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim Selçuklular zamanında Anadolu’da yazılan eserlerin büyük bölümünün Farsça, bir bölümünün de Arapça olarak kaleme alındığı, Anadolu sahasında ilk Türkçe eserlerin 13. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başladığı, Arapça din ve bilim dili

olarak yerini korurken, divan işlerinde Farsçadan yararlanıldığı, resmî mektupların, hesap defterlerinin, fermanların ve menşurların çok zaman Farsça yazıldığı görülmektedir.” (Örs, 2005: 129-134).

Batı dillerinin etkisi ise gerileyen ve kendisini yenilemeye çalışan Osmanlı devletinin dönemin büyük ve etkin güçlerini kendisine rehber edinmesinden kaynaklanır. Bu etkileniş gerek Batı’ya gidip orada eğitim gören aydın, asker vb. kişiler tarafından gerekse ıslahatlar için Batı’dan getirilen eğitmenlerce gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında bilimsel gelişmeler de ait olduğu medeniyetin dilinden alındığı için etkilenme kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca o dönemde kullanılıp dile kazandırılan bloknot, garnizon, jandarma, tabildot, telefon, telgraf, telsiz vb. sözcüklerin günümüzdeki kullanım sıklığını düşündüğümüzde askerî dilin konuşma dilini nasıl etkilediğini, kelimelerin dile yavaş yavaş nasıl yerleştiğini de görmemiz mümkün.

Burada sadece Osmanlı ile sınırlandırdığımız Türkçenin Batı ile etkileşimi konusunu Mete’nin *Onluk Sistemi*’nin modern teşkilatlanmalara örnek oluşuna, Kavimler Göçü’ne, Bulgar Devrine kadar götürmek mümkün; ancak bunların her biri ayrı bir tez konusudur.

Mete Han’ın tahta çıkış yılı olan MÖ 209, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir. Buna göre modern Türk ordusu 2200 yılı aşan bir geleneğin temsilcisidir. Bu nedenle Türkçe askerî terimlerin geçmişi de elbette ki çok eskilere dayanmaktadır. Günümüzde ise diğer dillerden alınıp çeşitli eklerle Türkçeleşen kelimelere *Türkçeleşmiş Türkçedir* düsturuyla yaklaşmak kaçınılmaz bir gerçektir.

İnsanoğlu en zorlu anları savaş yıllarında yaşamış ve sanat başta olmak üzere en büyük yaratıcı hamleleri de söz konusu yıllarda yapmıştır. Böylesi durumların dili ve askerlik terminolojisini etkilememesi olası değildir. Dolayısıyla Bursalı Mehmet Nihat’ın üslûbunda hem bir asker olmanın ifade coşkusu hem Türk olmanın yaratıcısı ağrısını görmek mümkün. Bütün devletlerin ebediyet için kurulup mutlak zevale eriştiği ama Türkiye Cumhuriyeti’nin tam ve kesin bir ebedmüddetlik iddiasıyla kurulmuş olduğunun izlerini bulabiliriz satır aralarında. Bütün rejimler bütün ihtişamlı örnekleriyle hazırlanırken Mustafa Kemal hiçbir rejimi taklit etmemiş, *durum kavramı* olarak adlandırılan yeni bir yaklaşımla yeni devleti

oluşturmuştur. Bunu yapanın Mustafa Kemal değil o günün nesli olduğunu, onun sadece bir sembol olduğunu bu alışmayı yaparken bir kez daha gördük.

KAYNAKLAR

- Alpansü Y., Hünoğlu B. ve Özen G. (1995). *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, III'ncü Cilt, 7'nci Kısım (Osmanlı İmparatorluğu Kara Kuvvetleri'nin İdari Faaliyetleri ve Lojistik 1299-1913)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Alpansü, Y. (1985). *Birinci Dünya Savaşı Öncesi Menzil Teşkilatı ve İdari Faaliyetlerin Yürütülmesi Esasları*. Askeri Tarih Bülteni 10/19. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Aydüz, S. (2011). *Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi*. Tarih Okulu, X, 1-37.
- Bacanlı, H. (2015). *Türk Harp Tarihinin Öncü İsmi (Bursalı) Mehmed Nihad Bey, Eserleri ve Tarihçiliği*. Tarih Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14, 129-182.
- Baykal, B. S. (1974). *Tarih Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Bozkurt, R. (1966). *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*. (Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmî Yayınları, seri no: 2). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Bülbül, F. (2011). “*Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*”ndeki *Askerî Terimler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devellioğlu, F. (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (18. baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Eker, S. (2006a). *Subay, Astsubay; Er, Erat/Erbaş Terimleri Üzerine*. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 658, 327-340,
- Eker, S. (2006b). *Sü ve Sü ile Yapılan Terimler Üzerine Disiplinlerarası Bir İnceleme*, Türkbilig, 12, 104-133.
- Eker, S. (2007). *Türk Dil Bilimi Bakımından Tarihî Askerî Terminoloji*. Ankara: Grafiker Yay.
- Eldem, E. (2004). *İftihar ve İmtiyaz: Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi* (1. baskı). İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Göksu, E. (2008). *Türk Kültüründe Silah* (1. baskı). İstanbul: Ötüken Yay.

<http://arsiv.kizilay.org.tr/index.php?sf=cntnt&id=3> (26.08.16)

http://askerihukuk.net/FileUpload/ds158941/File/_ic_hizmet_kanunu_md.pdf
(23.08.16)

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ouazd/article/view/5000079403/5000073834>
(01.09.2016)

<http://www.biraz.gen.tr/ansiklopedi/sahra-nedir> (15.08.16)

<http://www.eokul-meb.com/divani-harp-nedir-44656/> (22.08.16)

<http://www.faruksener.com/blog/sales-up-marketing/90-agirlik-merkezi.html>
(31.08.16)

<http://www.heybecool.net->

<http://www.heybecool.net/askerlik/ortu-ve-gizleme/> (30.08.2016)

<http://www.heybecool.net/askerlik/ortu-ve-gizleme/> (30.08.2016)

<http://ingilizcebankasi.com/sozluk/en/bir+taburun+bir+kismını+teşkil+etmeyen+v e+sahrada+müstakil+bir+birlik+olarak+faaliyette+bulunan+bölük/>
(01.09.16)

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=290159> (26.08.16)

<http://www.kkk.tsk.tr->

<http://www.kkk.tsk.tr/Siniflar/Ikmal.aspx> (28.08.16)

<http://www.kkk.tsk.tr/KKKHakkinda/KKKtarihce.aspx> (21.08.16)

<http://www.kkk.tsk.tr/Siniflar/Topcu.aspx> (01.09.2016)

<http://www.lafsozluk.com/2010/07/cebri.html> (21.08.16)

<http://www.luggat.com/17710/def-ve-tard-etme> (22.08.16)

<http://muhammetaliuslu-com.tr/gg/TERTIP-2-Cilt-11.htm> (27.08.16)

<http://www.nedirnedemek.com/geri-hizmet-nedir-geri-hizmet-ne-demek>
(24.08.16)

<http://nenedir.com.tr/egik-atis-nedir/> (30.08.16)

<http://www.nkfu.com/makinali-tufek-nedir/> (15.08.16)

<http://www.nuveforum.net/1186-terimler-sozlugu-c-c/175625-cebel/> (21.08.16)

https://www.researchgate.net/publication/27568658_Turk_Kara_Kuvvetlerinde_Suvarı_Birlikleri_1920_-_1965 (18.08.16)

<http://old.staff.neu.edu.tr/~esaracoglu/Duyurular.html> (15.08.16)

<http://www.osmanice.com/osmanlica-7152-nedir-ne-demek.html> (23.08.16)

<http://www.sozce.com/nedir/149708-hartuc> (26.08.16)

<http://sozlugu.blogcu.com/hucum-dortnal/9478961> (26.08.16)

<http://www.sozlukanlamine.com/acik-ordugah-240908> (08.08.2016)

<http://www.sozlukanlamedir.net/tahrip-atesi-nedir-tahrip-atesi-ne-demek/> (02.09.2016)

<http://www.turkcebilgi.com->

http://www.turkcebilgi.com/genelkurmay_başkanlığı (23.08.16)

<http://www.turkcebilgi.com/iane> (26.08.16)

http://www.turkcebilgi.com/makinalı_tüfek (30.08.16)

http://www.turkcebilgi.com/milli_savunma_bakanlığı (01.09.16)

<http://turkfilateliakademisi.org/index.php/i-dunya-savasinda-osmanli-ordusu-sahra-postasinin-kurulus-ve-isleyisi/> (28.08.2016)

<https://www.uludagsozluk.com/k/birerli-avcı-kolu/> (20.08.16)

<http://veteriner.org.tr/files/dergi/cilt80sayi4/5.pdf> (19.08.16)

<https://tr.wikipedia.org->

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Binicilik> (08.08.2016)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ağır_silahlar (15.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Alay> (15.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Piyade> (18.08.16)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Astsubay_Başçavuş (19.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Borazan> (20.08.16)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Borazan> (20.08.16)

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Bölük_\(askerî_birim\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Bölük_(askerî_birim)) (20.08.16)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gez_ve_arpacık (22.08.16)
https://tr.wikipedia.org/wiki/El_bombası (22.08.16)
https://tr.wikipedia.org/wiki/Ağır_silahlar (24.08.16)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Ferik> (24.08.16)
https://tr.wikipedia.org/wiki/Hafif_makineli_tüfek (25.08.16)
https://tr.wikipedia.org/wiki/Harbiye_Nezâreti (26.08.16)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/İstihkâm> (28.08.16)
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Kaymakam_\(askeri_rütbe\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kaymakam_(askeri_rütbe)) (23.08.2016)
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Manga_\(askeriye\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Manga_(askeriye)) (30.08.16)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Matara> (30.08.16)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Mermi> (31.08.16)
https://tr.wikipedia.org/wiki/Siper_savaşı (31.08.16)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Obüs> (01.09.2016)
https://tr.wikipedia.org/wiki/Sihhiye_Bölüğü (01.09.2016)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Silah> (31.08.2016)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Binicilik> (01.09.2016)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Süvari> (01.09.2016)
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Takım_\(askeriye\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Takım_(askeriye)) (01.09.2016)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tank> (01.09.2016)
https://tr.wikipedia.org/wiki/8,8_cm_FlaK_18/36/37/41 (01.09.2016)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tabur> (01.09.2016)
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tüfek> (01.09.2016)
Bakım Talimnamesi, KKT 9-1, 2007, Ankara
Bölük Batarya İdaresi El Kitabı, KKEK 164-20, 2006, Ankara
Gece Harekatı, KKT 31-36, 1977, Ankara
Görerek Haberleşme İşaretle Sevk ve İdare, MT 213-1, 1993, Ankara

- Harita Bilgisi, KKT 164-3, 2002, Ankara
- Her Sınıf İçin Sahrada Fenni Hizmetler, KKT 5-167 (A), 2008, Ankara
- İç Güvenik Kol Harekatı, KKT 31-3, 2008, Ankara
- İkmal, 10-1, 2008, Ankara
- Kara Harp Silahları ve Araçları Yardımcı Yayını, KKYY 315-1, 2000, Ankara
- Kara kuvvetleri eğitim öğretim yönergesi, KKY 164-1, 2007, Ankara
- Kara Kuvvetleri Komutanlığı Emniyet ve Kaza Önleme Yönergesi, KKY 217-1 (A), 2001, Ankara
- Kara Kuvvetleri Komutanlığı Liderlik Eğitimi Yönergesi, KKY 164-39, 2008, Ankara
- Karaağaç, G. (2004). *Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi*, Ankara (1. baskı): Akçağ Yay.
- Karma Birlik Geçit Açm Harekatı, KKT 193-5, 1997, Ankara
- Kaya, S. (2015). *Bursalı Mehmed Nihat Bey, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 18, 705-741.
- Kayabalı İ. ve Arslanoğlu C. (1973). *Harp Akademilerinin Tarihçesi*, Türk Kültürü Dergisi, 130-132, 10-12.
- Kemal, M. (1916). *Ta'lim ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar*, Ankara, 2011: Genelkurmay Basımevi.
- Keşif Takım ve Mangaları, KKT 7-92, 2001, Ankara
- KK Devamlı Emirler Muhtırası, KKM 368-1 (B), 2009, Ankara
- Koç, Ü. (2002) *XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Çavuşluk Teşkilatı*, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 395-420.
- Kurtaran, U. (2012). *Osmanlı Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik*, Turkish Studies, Volume 7/4, 2269- 2284.
- Mekanize Piyade Manga ve Takımı, KKT 7-7, 2001, Ankara
- Meskun Mahallerde Muharebe, KKT 31-50A, 2007, Ankara
- Muharebe Hizmet Desteği, KKT 100-10, 2008, Ankara
- Muharebe Sahası İstihbaratı, KKT 30-5 (A), 2008, Ankara

- Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi (1989) (I-VI), İstanbul: Türkiye Gazetesi Yay.
- Örs, D. (2005, Haziran). *Türkoloji Araştırmalarında Fars Dilinin Yeri*. Yazılı bildiri. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu'05, Ankara, 129-134.
- Özer, S. (2015). *Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Posta Güvercinleri*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 55, 167-188.
- Özgür, A. (2010). "Kadim" Bir Eserden Veteriner Hekimliği Tarihine Bakış. Vet. Hekim Der. Derg. 80, 31-39.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, (I-II-III)*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Piyade Manga ve Takımı, KKT 7-8 (A), 2003, Ankara
- Piyade, Hava İndirme Piyade ve Komando Bölükleri, KKT 7-10, 1996, Ankara
- Sak İ. ve Çetin C. (2004). *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Menziller ve Fonksiyonları: Akşehir Menzilleri Örneği*, Selçuk Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 16, 179-221.
- Sami, Ş. (1317). *Kamus-ı Türkî, Cilt I, II; Dersaadet: İkdâm Matbaası.*
- Saracoğlu, E. (2010, Ekim). *Tarih Boyunca Yabancı Dillerin Türkçeye Etkisi*. Sözel bildiri. Yakın Doğu Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü, II. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu'10, İzmir.
- Sertoğlu, M. (1958). *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Tank ve Mekanize Piyade Bölük Timi, KKT 193-1, 1994, Ankara
- Tek Er Muharebe Eğitimi, KKT 164-9, 2000, Ankara
- Tezcan, C. (2005). *Tekâlif-i Harbiye ve Tekâlif-i Millîye Örneklerinde Savaş Dönemleri Mali Politikaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Türkçe Sözlük (2005). Ankara: TDK Yay.
- Yakın Muharebe Süngüleşme, KKT 164-13(A), 2004, Ankara
- Yanaşık Düzen Talimnamesi, KKT 164-15 (A), 2003, Ankara

Yaşar R. ve Kabasakal H. (1963). *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi Osmanlı Devri (1912-1913) IIIncü Cilt 2nci Kısım Garp Ordusu Yunan Cephesi Harekatı* (2. baskı), Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Yaya Yürüyüşler, KKT 164-2, 1999, Ankara

Zırhlı Birliklere Karşı Muharebe Taktiği, KKT 315-1(A), 2004, Ankara

EKLER

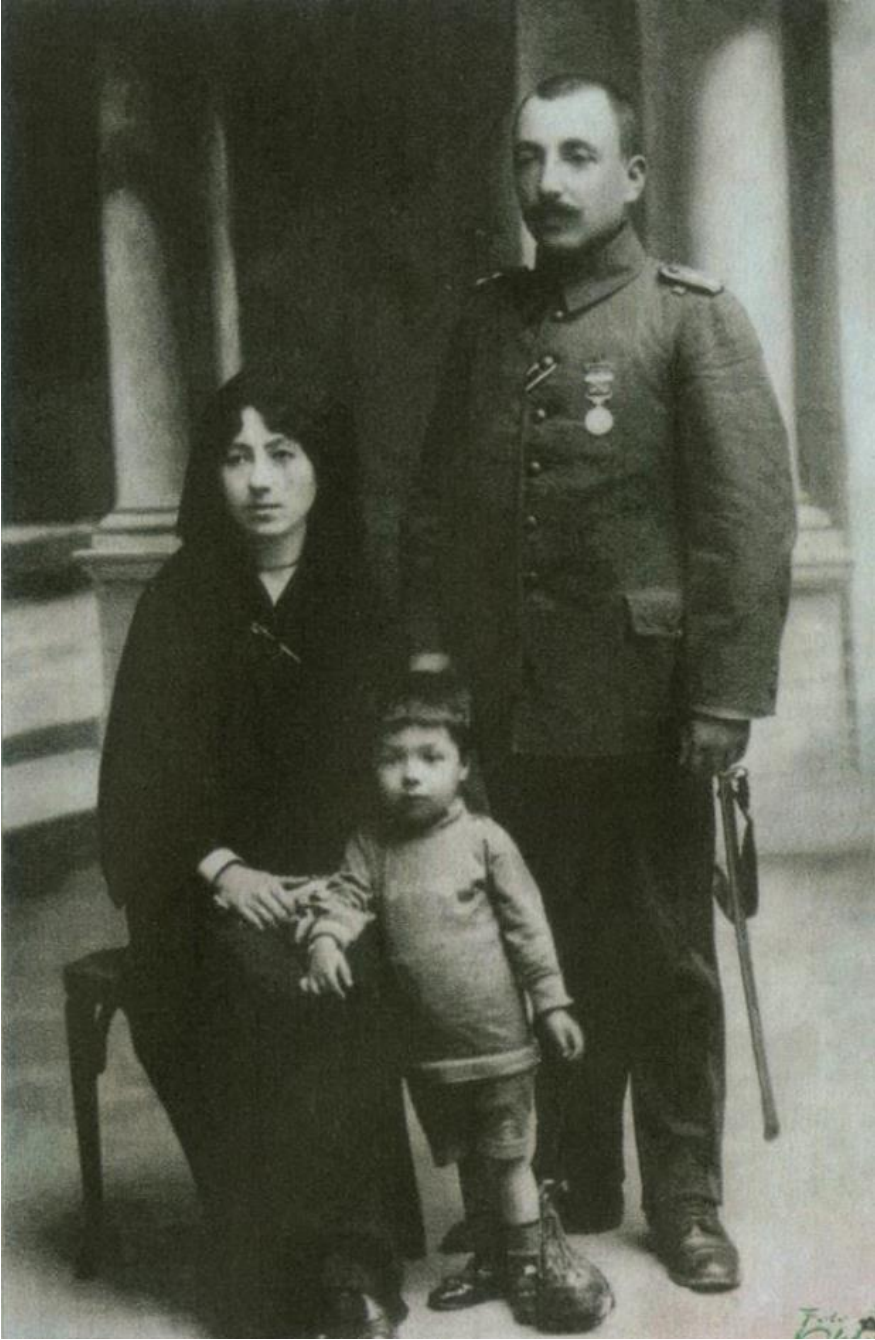
Ek 1. Bursalı Mehmet Nihat Bey'in Balkan Harbi-Trakya Seferi eserinin 1. cildinde basılmış fotoğrafi, İstanbul 1924

Ek. 2. Bursalı Mehmet Nihat Bey Yarbay Rütbesinde, İzmir 1926

Ek 3. Bursalı Mehmet Nihat Bey, eđi Sídika Hanım (KİRİZMAN) ve oğlu Orhan (KİRİZMAN) ile İstanbul 1914

Ek 4. Bursalı Mehmet Nihat Bey (ay yıldızlı), Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte

Ek 5. Bursalı Yarbay Mehmet Nihat Bey (ay yıldızlı) ve Kurtuluş Savaşı'nda Büyük Taarruz'a katılan subaylar 1922

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Mustafa Kaya
Doğum Yeri ve Tarihi : Kayseri/ Kocasinan 04.01.1982

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Kocaeli Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Makaleler

-SCI :

-Diğer :

Bildiriler

-Uluslararası :

-Ulusal :

Katıldığı Projeler :

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl : Maltepe Askerî Lisesi 2008-2016
Çeşitli dershaneler 2003-2008

İLETİŞİM

E-posta Adresi : dilbilim82@hotmail.com

Telefon : 0554 588 84 86

Tarih :